

RUKONIS
della kuvenskej literatury

Osvetová knižnica • sväzok 1

RU KOVÄŤ

dejín slovenskej literatúry

~~386/D-1~~

Sostavil

Dobroslav Chrobák

Druhé opravené a doplnené vydanie

1 9 3 6

Nakladateľ L. Mazáč, Praha

Prehľad ideový

Myšlienkové prúdy

Rozdelenie myšlienkových prúdov v dejinách literatúry slovenskej

Dejiny slovenskej literatúry môžeme rozdeliť podľa hlavných myšlienkových prúdov na deväť období:

1. Doba pohanská a cyrilo-metodejská. Panstvo stredovekej latinčiny.
2. Husitizmus.
3. Reformácia.
4. Humanizmus.
5. Protireformácia.
6. Osvietenstvo:
 - a) Evanjelická literatúra v dobe osvietenstva.
 - b) Katolíci doby osvietenskej. — Jazyková odluka.
7. Romantizmus. — Doba národnej literatúry:
 - a) Vek slovanskej myšlienky.
 - b) Nástup slovenskej myšlienky.
 - c) Ideológia a dôvody Štúrovho vystúpenia.
 - d) Škola Štúrova.
 - e) Revolúcia. — Reakcia. — „Staroslováci“.
 - f) Časy matičné.
 - g) Zavŕšenie veku Štúrovho.
8. Realizmus.
9. Poprevratová spisba.

Doba pohanská a cyrilo-metodejská Panstvo stredovekej latinčiny

Z časov pohanských zachovalo sa iba niekoľko slov (mien bohov a ich sviatkov) a zlomkov piesní. (Bezpečne „Morena, Morena, za kohos' umrela . . .“ a možno aj „Hoja, Ďunda, hoja“, „Jano, Jano, Vajano . . .“ a i.)

Časy
pohanské

Ani doba cyrilo-metodejská nezanechala určitejších šlakov; bola prikrátka na prebudenie národného povedomia Slovákov. Veľkomoravský knieža Rastislav vyžiadal si roku 863 od byzantského cisára Michala III. slovanských vierozvestov, chcúc sa tak sprostíť odvislosti od nemeckých kňazov. Ale už roku 889 vyhnal jeho nástupca Svätopluk učeníkov a nasledovníkov slovanských apoštolov z krajiny a za nástupcu Metodovho na biskupskom stolci nitrianskom ustanovil Nemca Wichinga. Jednak len zachovalo sa niekoľko vzácných omrvínok i z týchto časov. Tak údajne na Slovensku koncom jedenásteho storočia vznikly dva „Pražské zlomky hlaholské“ a zo storočia štrnásteho zachoval sa „Krtišský zlomok hlaholský“, v Čechách byly najdené hlaholské pamiatky „Legenda o sv. Václavu“, bohoslužobná pieseň „Hospodine pomiluj ny“ a doplnok prvej: „Prolog o smrti sv. Václava“.

Doba
cyrilo-
metodejská

Sv. Štefan uhorský, aby ľahšie sjednotil podmanené národy, zaviedol dvoje nešťastných ustanovení. Bol to jednak feudalizmus, ktorým si zaviazal šľachtu k lennej vernosti, jednak latinčina, ktorú učinil obcovacou rečou v cirkvi i v štáte. Prvá ustanovizeň spôsobila, že ľud v bývalom Uhorsku nemal až do roku 1848 nijakej účasti na politickom živote. Druhá zas zavinila, že mu bol zamedzený prístup i k najprimitívnejšiemu vzdelaniu. O národnom uvedomení nemôže sa v tých časoch vôbec

Panstvo
latinčiny

hovorí. Ani u zemanstva nie. „Zemanstvo uhorské bolo internacionálnou kastou, ktorú spájaly iba privilegia. Jeho obcovacou rečou bola latinčina.“ Ani v cirkvi nenašiel ľud ochrancu. „Táto vo svojom hierarchickom systéme a podľa svojich teokratických zásad bola zastupiteľkou najhrubšieho despotizmu.“

Napriek tomu ľud žil. A s ním žila i jeho reč, zachovávaúc si svoju starobylosť, čistotu a bohatstvo. Mal svoje povesti, svoju poeziu. Z tejto zachovalo sa aspoň niekoľko ukázok. Tak duchovné piesne „Vitaj, Kráľu všemohúci“, „Buoň všemohúci“ a i., známe i v Čechách, spievaly sa aj na Slovensku. O svetských piesňach „Nitra, milá Nitra“ a „Stála bitka, stála, za Štefana kráľa“ nie je isté, či pochádzajú z tejto doby. Spomienky zasluhuje po slovensky glosovaný spis „Sequentionarius seu prosarum expositio“ (z roku 1385) a takzv. „Prešporský slovník“ („Vocabularium latino-bohemicum posoniense“, vydaný roku 1892 F. Menčíkom v Prahe).

Husitizmus

Roku 1439 umrel český a uhorský kráľ Albrecht. Jeho vdova Alžbeta chcela zaistiť práva na uhorský trón pre svojho syna Ladislava, zvaného Pohrobok. Najala si pre tento cieľ českých bojovníkov, ktorým velel rytier Ján Jiskra z Brandýsa. Vymenovala Jiskru za kapitána zvolenského zámku a severných banských miest. Pod týmto titulom podrobil si Jiskra neskôr celé Slovensko. Záujmy Ladislavove obhajoval do roku 1452, keď uhorská šľachta uznala Ladislava Pohrobka za kráľa. Posledné vojská husitov zmizly zo Slovenska roku 1476.

Husiti na Slovensku

Tridsaťročné panstvo husitov na Slovensku malo ďalekosiahly význam v ďalšom jeho kultúrnom vývoji. Samotná idea husitizmu nezakotvila, pravda, na stálo v širokých vrstvách ľudu. Možno, že k nemu ani neprenikla. To, čo sa z husitizmu ujalo, a čo na štvoro storočí dalo charakter kultúrneho životu na Slovensku, bola reč. Ale ani táto neudomácnila sa len pod vplyvom husitizmu; boly tu ďalšie okolnosti, ktoré k tomu výdatne prispely.

Tak do určitej miery mohol tu spolupôsobiť vplyv študentov zo Slovenska, ktorí v tie časy navštevovali pražskú univerzitu a ktorí na nej nasiakli práve sa prebúdajúcim českým národným duchom. Ale vplyv týchto odchovancov pražskej univerzity mohol byť len nepatrný. Bolo ich jednak málo (v rokoch 1376—1420 bolo na pražskej univerzite 21 graduovaných Slovákov), jednak nie všetci, ktorí tam študovali, vrátili sa na Slovensko. Práve tí, čo sa najviac preslávili, zostali v Čechách. Tak najslávnejší zo Slovákov tohoto veku, lekár a profesor na pražskej univerzite *Ján Jesenský* (Jessenius), Slovenska vôbec nevidel. V Čechách alebo na Morave

Slováci na pražskej univerzite

pôsobili ďalej: slávny jazykospytec a profesor pražskej univerzity *Vavrínek Benedikt* z *Nudožier*, prekladateľ kralickej biblie *Pavel Jesenský*, štiavnický rodák a jeden z prvých skladateľov drám *Pavel Kyrmezer*, náboženský filozof a básnik *Juraj Tesák Mošovský* a i.

Čeština
diploma-
tickou
rečou

Udomácnenie češtiny na Slovensku podporoval i fakt, že čeština stala sa na čas diplomatickou rečou v strednej Európe, a od konca storočia pätnásteho úradnou rečou na Slovensku. Tak smluvu medzi kráľom Maximilianom a Vladislavom čítali na uhorskom sneme po česky. Po česky písal r. 1445 Pongráč Jiskrovi, r. 1485 kráľ Matej rychtárovi a rade mesta Trnavy, roku 1498 Štefan Zápoľa konšelom prešporským a i. Po česky viedli zápisnice a dopisovali si aj samosprávne sväzky, vrchnosti a zemanovia. Tak svedčia listiny liptovských zemanov z roku 1519, zápisnica mesta Rajca od roku 1485, oravské protokoly o súdnych sporoch z roku 1593 a i.

Ale najdôležitejším činiteľom, ktorý prispel k udomácneniu češtiny na Slovensku, bola reformácia.

Reformácia

Táto šírila sa u nás zpočiatku z nemeckých banských miest, ktorých obyvateľstvo bolo v stá-
lom styku s materskou zemou. Čoskoro poberajú
sa však i Slováci do Nemecka a prinášajú odtiaľ
učenie Lutherovo. Toto učenie hlásalo medzi iným
zásadu kázať slovo božie v národnej reči a starať sa
o vzdelanie najširších vrstiev ľudu. Pre vyplnenie
tejto zásady nebolo vtedy na Slovensku nijakých
predpokladov; nebolo potrebnej literatúry, nebolo
škôl, nebolo kníhtlačiarní.

Nedostatok škôl a kníhtlačiarní bol aspoň zčasti
odstránený pomerne ľahko: od roku 1525 do roku
1584 vznikol na Slovensku rad národných škôl
vo všetkých väčších mestách (v Rožňave, Bánov-
ciach, Lubietovej, Bardejove, v Levoči, v Žiline,
v Prievidzi, v Banskej Štiavnici, v Kežmarku, vo
Zvolene, v Bystrici, v Hlohovci, v Mošovciach,
v Trenčíne, v Prešove a i.), r. 1574 bola založená
kníhtlačiareň v Šintave, roku 1578 v Bardejove
a Banskej Bystrici, rok na to v Trnave a v Hlo-
hovci, roku 1615 v Prešporku, roku 1627 v Le-
voči a i.

Vytvoril potrebnú literatúru v národnej reči,
a to hneď v takom množstve, aby stačila sýtiť davy
rýchle sa množiacich prívržencov reformácie, bolo
oveľa ťažšie. Nebolo tu nijakej prípravy, nijakého
základu. Nie div, že reformátori siahli k hotovej už,
a svojím duchom učeniu Lutherovmu veľmi prí-
buznej literatúre husitskej. A nie div, že ju nielen
užívali, ale sa na nej učili i reči a skladbe písaného
slova, aby oboje použili na vlastných slovesných
výtvoroch. Tak sa stalo, že už prví reformátori,
kňazi a rektori evanjelickí, písali svoje literárne
plody po česky. Boli to v 16. storočí — okrem

Školy
a kníh-
tlačiarne

Literatúra
reformačná
— Storočie
šestnásťte

Vek
sedemnásty

v Čechách žijúceho *Jána Sylvána* — najmä skladatelia duchovných piesní: *Juraj Bánovský*, *Ján Pruno Fraštacký*, *Ondrej Cegler*, *Ján Táboorský* a nad všetkých vynikajúci superintendent *Eliáš Láni*.

Belohorská katastrofa tiež nepriamo podporila prenikanie českého živlu na Slovensko; mnoho českých exulantov, vyznavačov učenia Husovho i Lutherovho, našlo svoj útulok na Slovensku. A zatiaľ čo v Čechách nastal po bitke na Bielej hore všeobecný kultúrny úpadok, napomohli títo exulanti rozvoju reformačnej literatúry na Slovensku.*)

Zpomedzi exulantov získal si najväčšie zásluhy *Juraj Tranovský*, ktorého kancionál „Cithara sanctorum. Písne duchovní staré i nové, kterýchž církev křesťanská... užívá“ predstavoval na svoju dobu poklad neoceniteľný; ním dostalo sa tlačene slovo po prvý raz do najširších vrstiev ľudu. Druhým vynikajúcim zjavom sedemnásteho storočia je *Daniel Sinapius Horčička*, ktorý vo svojom diele „Neoforum latino-slovenicum. Nový trh latinsko-slovenský“ prejavil už živé národné povedomie. Podobne i *Tobiáš Masník* v spise „Vyvolená vinice obnovená“, ako aj v prvej ortografii slovenskej, v „Zpráve písma slovenského“. Vek sedemnásty je bohatý najmä na skladateľov duchovných piesní. Okrem spomenutého *Juraja Tranovského* a *Eliáša Lániho* najviac vynikli: *Joachim Kalinka*, *Daniel Pribiš*, *Juraj Zábojník*, *Daniel Masník*, *Adam Plintovic*, *Ján Sinapius Horčička* a i. Spisy náboženské, modlitby a traktáty vydávali *Peter Hrabovský*, *Michal Láni*, *Eliáš Mlynárových* (modlitby); *Zachariáš Láni*, *Daniel Láni*, *Ján Simonides* a i. Vlastný životopis a turecké zajatie opísal *Štefan Pilárik*, životopisné dáta o nie-

*) O tom, že čeština prenikla medzi ľud až pod vplyvom reformácie, svedčí veľa pamiatok literárnych, z veľkej väčšiny evanjelických, ktoré sa vyskytujú na Slovensku až o 100 rokov po zániknutí hnutia husitského. (Pamiatok listinných, písaných po česky zachovalo sa hojne už s konca stor. pätnásteho. Viď o tom predchádzajúci odstavec)

ktorých exulantoch zaznamenal *Ján Búr*. O svetské poučenie ľudu starali sa *Ján Weber*, *Ján Milochovský* a i. *Eliáš Ladiver* napísal dve latinské školské drámy.

Storočie osemnásťte vyplnené je jednak vzráhajúcou sa literatúrou evanjelicou, jednak počiatkami protireformačnej literatúry katolíckej. Popri tom hlási sa k slovu i svetská poezia a vzdelanosť. Zpomedi vrstvy druhoradých veršovníkov a spisovateľov literatúry evanjelickej nad všetkými vyniká dvojica: *Daniel Krman* a *Matej Běl*. Prvý napriek svojmu ťažkému životnému osudu dal početnými spismi organizačný základ cirkvi evanjelickej a napísal niekoľko významných diel filologických a historických, v ktorých prejavil pevné národné povedomie. Druhý bol jedným z najvzdelanejších spisovateľov svojej doby a najvýznamnejším geografom veku osemnásťteho. (Spis *Notitia Hungariae novae historico-geografica*.)

Storočie
osemnásťte

Z vrstovníkov Bélových a Krmanových zasluhujú spomienky títo spisovatelia duchovní: *Samuel Hruškovic*, *Pavel Jakobei*, *Juraj Ambrozi*, *Ján Ambrozi*, *Daniel Sartorius*, *Juraj Bahil*, *Matej Bahil*, *Ján Blasius ml. a st.*, *Matej Augustini*, *Jób Zmeškall* a iní spisovatelia teologických traktátov, skladatelia piesní nábožných, zostavovatelia kancionálov a modlitebníkov atď.

Svetská
poezia

Pamiatky svetskej poezie z veku šestnásťteho a sedemnásťteho zachovaly sa v niekoľkých spevoch historických a ľudových baladách. Spevy tieto opisujú kronikárskym spôsobom udalosti z bojov proti Turkom. Tak pieseň „O krále Ludvíka porážce“, „O Muránském zámku“, piesne „V šířem poli na Podolí“, „O Sigeti, Sigeti, můj zámku veselý“ a i. Všetko zo šestnásťteho storočia. Básnicky veľmi cenné sú baladické skladby „Silady a Hadmázy“ (z roku 1566), „Katarína“, „Alžbeta Bátorička v Čachticiach“ (z roku 1610), „Myjava a Kozáci“ (z roku 1620) a i. Zo svetských veršovníkov veku sedemnásťteho zasluhuje spomienky zeman Peter Benický.

V storočí osemnástom začreli do svetskej vzdelanosti okrem spomenutého Krmana a Béla ešte títo spisovatelia: Znameníť gramatik *Pavel Doležal* (*Grammatica Slavico-Bohemica*), právnický spisovateľ *Matej Bodo*, populárni spisovatelia *Matej Markovič*, *Ján Čerňanský* a i.

S konca osemnásteho storočia zachovaly sa nám ukážky jarmočnej poezie slovenskej, zbojnícke piesne o Surovcovi, Jánošíkovi, Adamovi a Ilčíkovi.

Humanizmus

Humanizmus, ktorý sa k nám dostal súčasne s prvými prúdmi reformačnými, neprispel ničím k národnému obrodeniu. Humanizmus, rovnako ako reformácia, vznikol ako reakcia na cirkevné pomery v stredoveku. Reformácia snažila sa v prvom rade o nápravu mravov a obnovu pravej viery Kristovej. Hlásala popri tom zásadu vyučovať slovo božie v reči národnej. Humanizmu želelo sa naproti tomu viac úpadku ducha, vzdelanosti a reči antickej. Jeho privrženci písali latinsky. V Taliansku podarilo sa humanizmu spôsobiť obrodu literatúry (Dante, Petrarca, Boccaccio), ale u nás — v kraji priveľmi vzdialenom od vznešených pamiatok antiky — zostala učenosť jeho nasledovníkov mŕtvou a bez vplyvu na rozvoj národného povedomia.

Charakteristika

Jednako dal by sa vymenovať dlhý rad humanistov slovenského pôvodu. Najviac vynikli: *Ján Sambocký* (Sambucus), historik, radca a lekár kráľovského dvora vo Viedni, *Martin Rakovský* (Racocius), tajomník kráľovskej rodiny v Prešporke, *Zachariáš Mošovský* (Mošocius), zvaný *Rohožník*, biskup nitriansky a kráľovský radca, *Matej a Mikuláš Rakovský*. Okrem týchto viac-menej k humanizmu boli náchylní: *Ján Rakovský*, *Juraj Ambrozi*, *Ján Thurzo*, *Juraj Bánovský*, *Mikuláš Kolacináš*, *Ján Inštitoris Mošovský*, *Ján Raphanides*, *Daniel Hajnóczy*, *Daniel Jesenský*, *Peter Fradelus*, *Leonard a Jur Mokošiny*, *Florian Duchon*, *M. Medňanský*, *M. Mokošinus*, *A. Sotzovinus* a i.

Slovenskí humanisti

Protireformácia

**Prenikanie
slovenčiny**

Katolícka časť národa dlho zaostávala v literatúre za evanjelikmi. V chráme i v škole užívala latinčinu, takže jej náboženská spisba bola, okrem omrvíniek, ľudu neprístupná. Evanjelici mali výhodu v dedičtve Kralickej biblie, v živom to požitku s literárnou tvorbou bratov za Moravou. Česká literatúra až do polovice 18. storočia bola pre nich úrodnou základňou, na ktorej pestovali svoje plody.

Reformácia získavala však stále viac pôdy. A to rovnako medzi ľuďmi, ako medzi zemanstvom. Nedala sa viac zložiť iba prenasledovaním. Proti bohatej už literatúre evanjelickej bolo treba zmobilizovať rovnocenné zbrane duchovné. Jezuiti už od roku 1554 — najmä zásluhou Petra Pázmány — zosilňujú svoje pozície, zakladajú školy, knižnice a kníhtlačiarne, a roku 1635 univerzitu v Trnave. Literárnu činnosť v reči slovenskej začínajú vyvíjať len ku koncu storočia sedemnásteho. Zpočiatku píšú aj oni svoje apologetické a polemické spisy čistou bibličinou. Ale čoskoro, nie súc viazaní tradíciou a úctou k reči Kralickej biblie, začínajú do nej miešať výrazy ľudové. Hlboký pokles tvorivej schopnosti českej po bitke belohorskej a zmenšená príťažlivosť úpadkovej literatúry českej (1621—1773) nemálo prispely k počiatkom tohoto odcudzenia. Popri tom bola tu iste aj dobrá snaha priblížiť sa takto ľudu. Apologetické spisy katolíckeho nedosiahly síce zväčša úrovne podobných kníh evanjelických, no jednako ruch bol i na tejto strane čulý a jeho podnecovatelia, vytvoriac neskôr pevne somknutý kruh, prispeli svojím spôsobom k osamostatneniu slovenčiny. Proces postupného slovenčenia katolíckej spisby trval vyše

stopäťdesiat rokov (od r. 1625, resp. 1656, keď vyšiel Ostrihomský rituál, až po rok 1790, keď napísal Bernolák prvú slovenskú mluvnicu) a zúčastnili sa ho: *Mikuláš Tamáši, Benignus Smrtník, Ján Abrahamffy, Ján Robík, Štejan Dubniczay, Alexander Máčaj, Hugolín Gavlovič* a iní. Najvyspelejším zjavom z tejto skupiny je *Hugolín Gavlovič*, ktorý, odchyľiac sa od náboženského polemizovania, napísal zaujímavú „Valaskú školu — Mravov stodolu“.

Osvietenstvo

Charakteristika

Máloktorý uvedomelý myšlienkový smer zasiahol tak hlboko do spoločenskej štruktúry Európy ako osvietenstvo. Bol to ideový prúd, ktorý vyšiel z kruhov francúzskych encyklopedistov a anglických racionalistov v druhej polovici 18. storočia a ktorý povýšil rozum za jediné kritérium ľudského konania. Nenávidel poveru, útisk, neznášanlivosť. Propagoval vedomie ľudskej dôstojnosti medzi najširšími vrstvami ubitého a zatemneného ľudu. Oslobodeným rozumom zrevidoval doterajšie duchovné poznatky, vymanil vedu zpod panstva teológie, zastavil besnenie náboženskej neznášanlivosti, zrušil nevoľníctvo, zreformoval školskú výchovu, zrušil cenzúru atď.

U nás prejavilo sa osvietenstvo už za Márie Terezie patentami o zrušení roboty, školskými reformami a inak, ale plného výrazu dostalo sa mu až v reformách Jozefa II. (Tolerančný patent zo dňa 25. októbra 1781.)

Hoci doba osvietenstva nemala smyslu pre umenie a nevytvorila veľkých diel umeleckých, znamená ona veľa v slovenskej literatúre. Už aj preto, lebo rozšírila doterajší jej úzky cirkevnický obzor o nové polia v spisbe vedeckej a ľudovúchovnej, ale najmä preto, lebo dala Slovensku Bernoláka.

Náboženské rozpory nepodarilo sa, pravda, odstrániť naraz. Obe časti národa, katolícka a evanjelická, grupujú sa ďalej v osobitných osvetových a literárnych strediskách. Evanjelikov priťahuje Prešporok, katolíci ostávajú verní Trnave. A tak

i v tejto dobe môžeme hovoriť osobitne o literatúre evanjelickej a katolíckej.*)

a) Evanjelická literatúra v dobe osvietenstva

Evanjelictvo, už vo svojich základoch slobodomyselnejšie, bolo prístupnejšie osvieteným zásadám, ako katolíctvo. *Ludovít Haan* o tom vraví: „Pri začiatku nynějšího (t. j. osemnásteho) stoloť sotva bylo evanjelického kněze, který by racionalismu víc nebo méně nebyl padl v oběť.“ Zo starších náboženských kníh horliví vydavatelia (*Michal Inšitoris*, *Ondrej Plachý* a i.) vnechávali všetko, čo by mohlo uraziť „delikátní uši osmnáctého stoloť“. A náboženské knihy, vzniklé v tomto čase, nesú napospol pečať doby: sprobúvajú rozumovým postupom pochopiť a vysvetliť zjavenie božie. Charakteristickou ukázkou ev. náboženskej spisby tohoto veku je dráma „Pamětná celému světu tragodia“ od *Augustina Doležala*. Typickými osvietenkami a prednými organizátormi kultúrneho snaženia na strane evanjelickej sú ďalej: prvý literárny historik slovenský *Bohuslav Tablic* (autor „Poezií“, prvej antologie z poezie československej) a jeho sok *Juraj Palkovič*, profesor ev. lycea bratislavského. Popri týchto zaoberajú sa vedeckou činnosťou najmä prírodospytec *Juraj Ribay*, dejepisci *Michal Semian*, *Matej Holko st.* a *Ondrej Braxatoris* a zemepisec *Ladislav Bartholomaeides*. Populárnu spisbu pestujú *Ján Tonsoris*, *Pavel Michalko*, *Daniel Lehocký* a i.

Vážnosť učeneckého stavu v dobe osvietenstva dáva popud k jeho organizácii. Vznikol rad učených spoločností, ktoré pestovaly vedu jednak akademicky, jednak ju popularizovali vydávaním po-

Učené
spoločnosti

*) Predchodcovia osvietenstva píšú ešte po latinsky. Zaujímala ich najmä história (J. Severini, J. Papánek, J. Sklenár), ale začínali si už všímaj i etnografie (*Matej Holko st.* zostavil prvú zbierku slovenských ľudových piesní) a činnosti ľudovýchovnej (*Ján Chrastina* vydával kalendáre).

učných kníh. Tak v Trnave účinkovalo od roku 1792 „Učené slovenské tovarišstvo“, s odbočkami po celom Slovensku, založené Antonom Bernolákom. Protestantští spisovatelia a národovci založili si v Bratislave roku 1801 krátko trvajúci „Spolek literatury slovenské“ a po jeho zaniknutí „Stolicu řeči a literatury československé“ s pripojeným Ústavom tohože mena. Roku 1808 vznikla pričinením Mateja Holku ml. v Nižnom Skálniku „Učená spoločnosť malohontská“ (Erudita societas Kishontensis) s vlastnou bibliotékou a letopisom „Solennia bibliothecae Kishontanae“ a roku 1812 zakladá Tablic so svojimi druhmi „Literární společnost banskú“.

Časopisy

Najpodarenejším plodom ľudovýchovnej činnosti osvietenstva sú dva časopisy, redigované v duchu pokrokových a humanitných zásad doby, *Štejanove Leškove* „Prešpurské noviny“ a *Ondreja Plachého* „Staré noviny literního umění“. Okrem týchto vydával *J. Palkovič* svoj „Týdenník“ a „Tatránku“.

b) Katolíci doby osvietenскеj Jazyková odluka

Osvietenstvo má nemalý podiel i na prebudení povedomia jazykovej a kmeňovej individuality národov európskych. Germanizačný tlak jozefínsky vyvolal v Čechách ako reakciu národné obrodienie. Iné národy demokratizujú literárnu reč výrazmi ľudovými. Pravoslávni Slovania nahrádzajú mŕtvy cirkevno-slovanský spisovný jazyk živou rečou národa. V tomto duchu obrodila sa literatúra chorvátska, srbská, slovinská, maloruská, bulharská. Stalo sa tak v súhlase so základnou ideou osvietenstva: sprístupniť ľudu cestu na duchovné kolbištie národa. Na to už nestačila mŕtva reč kancionálov. Nestačila latinčina, nestačila cirkevná slovančina, a na Slovensku nestačila bibličina. K ľudu bolo treba hovoriť vlastnou jeho rečou.

Prvý, kto u nás vyriekol určite a jasne tento princíp, bol *Anton Bernolák*. Jeho vystúpenie i pôsobenie organicky vyrastá jednak z hnutia osvietenského, jednak z nevedomelých snáh slovenčiacich spisovateľov trnavských. A nebyť jeho nedostatočnej filologickej prípravy, ako aj nie priam súčasnej tradície trnavskej, ktorej bol Bernolák exponentom, bol by možno svojím vystúpením o pol storočia predstihol Štúra. Nezdarený pokus o jazykovú odľuku nezmenšuje však Bernolákovu zásluhu, ktorú si získal tým, že svojím pokusom, ako aj založením „Učeného slovenského tovarišstva“ zainteresoval dosiaľ mlkve katolíckeho duchovenstva o veci národné. Jeho družina dala národu niekoľko vynikajúcich osobností. Tak ozajstného osvietenca, znamenitého popularizátora poľnohospodárskych vedomostí *Jura Fándliho*, nie menej významného sberateľa i vydávateľa kníh a rukopisov *Michala Rešetku*, štedrého mecéna a prekladateľa kanonika ostrihomského *Juraja Palkoviča* a rad duchovných spisovateľov, medzi ktorými vynikli *Vojtech Gazda*, *Anton Benčíč*, rečník *Ondrej Mészáros*, *František Hábel* a i. A dala mu ona i opozdeného genia básnického v osobe *Jána Hollého*.

O tom, ako vysoko prenikol vliv Bernolákov, svedčí fakt, že sám arcibiskup ostrihomský, knieža-primas uhorský *Alexander Rudnay* bol podporovateľom jeho snáh a že sa tento arcibiskup zaznačil v histórii výrokom: „Slavus sum, et si in cathedra Petri forem, Slavus ero.“

Súčasne s Bernolákom vystúpil s myšlienkou samostatného spisovného jazyka slovenského i druhý katolícky kňaz, *Jozef Ignác Bajza*. Bajza vytvoril si vlastné jazykové pravidlá a hájil ich tvrdošijne proti pravidlám Bernolákovým cez celý život. Nemal, pravda, nijakého úspechu.

Vystúpenie
Bernolá-
kovo

Pokus
Bajzov

Romantizmus

Doba národnej literatúry

a) Vek slovanskej myšlienky

Charakteristika romantizmu

Rozum a cit, dva prvky, ktoré určujú charakter duchovného denia, striedajú sa v dejinách myšlienkových prúdov európskych vo viacejmenej pravidelných periodách. Náhle zabočí jeden do extrému, ozve sa druhý, aby vyrovnal líniu vývoja. Tak ako výstreľky stredovekého scholastizmu vyvolaly vlnu humanizmu, tak po periode osvietenstva, ktorou bola zaplatená daň rozumu, prihlásil sa v romantizme k slovu cit. Stalo sa tak najsamprv ústy Immanuela Kanta a jeho žiakov, ktorí podrobili všemohúci rozum doby osvietenskej prísnej kritike. Súčasne vystúpil J. J. Rousseau, hlásajúc návrat k prírode a k životu prostého človeka. Títo, a po nich iní, naučili celú neskoršiu generáciu pohľadať rozumovým vzdelaním, ktoré človeka kazí a zbavuje prirodzeného šťastia. Podľa romantikov šťastie a slobody možno dosiahnuť len rozvinutím citových dispozícií človeka, najmä jeho prirodzeného sklonu ku konaniu dobra. Z citových sklonov treba pestovať hlavné cit náboženský, cit vlastenecký, cit prírodný. A netreba stavať prekážky ani citu úbožnému.

Táto základná idea romantizmu prejavila sa potom svojím spôsobom vo vede, v náboženstve i v umení. Tak na pr. východiskom štúdia dejepisného stáva sa teraz miesto štátu — národnosť; cit vlastenecký a cit prírodný vedie k štúdiu ľudového ducha a jeho umeleckých prejavov; v poezii zvíťazil živel lyrický nad utilitárnosťou a akademičnosťou. A táto idea našla potom ozvenu vo viacej odlišných variáciach vo všetkých krajinách európskych.

Na naše romantické generácie (kollárovskú i štúrovskú) najsilnejšie zapôsobila romantika nemec-
ká, najmä ako sa prejavila v nauke Hegla a jeho
nasledovníkov. Prvá ozvena tejto filozofie dostala
sa k nám v diele *Kollárovom* a *Šafárikovom*. Najmä
Kollárova *idea všeslovanstva*, ktorou naplnil celé
svoje životné dielo, vyvolala mohutný dojem. Idea
v podstate spočívala na náhlom uvedomení si blíz-
keho príbuzenstva národov slovanských, v radosť
nad tým, že sme členom veľkej, nepremožiteľnej
rodiny týchto národov a v túhu po spojení —
aspoň literárnom — všetkých členov tejto rodiny.
„Každý vzdelaný Slovan nech zná štyri hlavné ná-
rečia slovanské: ruské, illýrske, poľské a českoslo-
venské, aby mohol mať účasť na duchov-
ných plodoch celého Slovanstva“, hlásal Kollár.
Kollár potvrdil ďalej lichotivú mienku Krmanovu
a iných, že slovenčina je matkou ostatných jazykov
slovanských, Tatry že sú kolískou všetkých ná-
rodov slovanských a Slovák že je Slovanom ‚kat
exochén‘. Toto význačné postavenie, ktoré Kollár
prisudzoval Slovákom v budúcej slovanskej synté-
ze, získalo naraz pre jeho myšlienku celé duchovné
Slovensko. Znelky jeho „Slávy dcéry“ idú od úst
k ústam, napodobňujú sa v najrozličnejších varian-
toch, prebúdajú mlkve mysle. Vzniká básnická
generácia, ktorá pripravila pôdu generácii Štúrovej.

Idea vše-
slovanstva

V poezii píšu sa ódy na otcov slovanskej myšlien-
ky, Kollára a Šafárika (*Záborský, Žello*), napodob-
ňuje sa Slávy dcéra formou i obsahom (*L. Žello, S. B. Hroboň, A. H. Škultéty, L. Štúr, Karol Štúr, S. Godra, K. Kuzmány* a celý rad ďalších). Takto
obrodil romantizmus našu, najprv cirkvi slúžiacu,
potom myšlienke osvietenstva poddanú poeziu.
V pravom slova smysle stvoril celú jednu básnickú
generáciu. Ovlivnil i spisbu teologickú (kázne *Karla Braxatorisa, Jána Chalupku, Štefana Lešku*) a poe-
ziu náboženskú (piesne *Kollárove, Jána a Sama Chalupku, Ctíboha Zocha* a i.).

Poezia

A všeobecný rozkvet literatúry prejavil sa i na
poli dramatickom: vystúpenie *Jána Chalupku,*

Dráma

autora kocúrkovských komédií, spadá do týchto časov.

b) Nástup slovenskej myšlienky

Bratislav-
ský „Ústav“

Bratislava už od časov Mateja Béla mala dôležité úlohy v kultúrnom živote slovenskom. Táto jej úloha vzrástla začiatkom devätnásteho storočia, keď tu pôsobilo niekoľko významných dejateľov osvietenstva (*Ján Chrastina, Štefan Leška, Michal Inštitoris, Juraj Palkovič* a i.). A nadobudla si dejinného významu v rokoch dvadsiatych až päťdesiatych minulého storočia. Slávne ev. lyceum s jedinečným toho času „Ústavom reči a literatúry československej“, právnická a teologická fakulta, príťahovali sem študentstvo zo všetkých kútov Slovenska. Konzervatívne, zatuchlé a v posledných rokoch nedbale dodržiavané prednášky profesora Palkoviča na „Stolici reči a literatúry československej“ prinútily mládež, ktorá už vtedy dýchala čerstvé prúdy, doviata k nej znelkami Kollárovými a spevmi Hollého, k založeniu ďalšieho samovzdelávacieho krúžku, „Literárnej jednoty“ (1828).

Vystúpenie
Štúrovo

Členom tejto Jednoty stáva sa roku 1829 *Eudovít Štúr*. O štyri roky neskôr je vyvolený za jej predsedu. K Štúrovmu menu pojí sa potom všetok ďalší študentský ruch v Bratislave. Neobyčajnou silou svojho ducha a kúzlom svojej osobnosti pritiahol v krátkom čase všetku bratislavskú mládež. Imponoval jej svojím bezúhonným životom a mravnou káňou, ktorou premáhal všetky, i najspravodlivejšie osobné potreby. Účinkoval na mládež svojím rečníckym darom, zápalistým a čistým nadšením za veci národné. Usporadovoval schôdzky, verejné i súkromné, na ktorých sa prednášalo o dejinách, literatúre a jazykoch slovenských, čítaly a kritizovaly sa vlastné práce, nadväzovaly sa styky s mládežou chorvátskou, poľskou, českou, dopisovalo sa s vidieckými národovci atď. Robily sa vychádzky do bratislavského okolia, posielaly sa príspevky do pražských „Kvêtov“ atď.

Roku 1836 vydali členovia Jednoty výbor svojich prác v „Plodoch zboru učenců“.

Štúdia v Halle a Heglova filozofia zocelily ešte Štúrov charakter. Po návrate do Bratislavy (1840) stal si cele do „služby ducha“ a zmobilizoval do tejto služby čoskoro celé duchovné Slovensko. Darmo ho roku 1844 Maďari perzekvovali, — veľká myšlienka slovenského obrodzenia blížila sa k svojmu uskutočneniu. Už rok pred tým radil sa Štúr s *Hurbanom* a *Hodžom* na hlbockej fare o tejto myšlienke. A toho istého roku, keď Štúra pozbavili katedry a vykázali z Bratislavy, vyšla *Hurbanova* „Nitra“ v novom rúchu, prinesúc prvé, čistou slovenčinou písané príspevky. Súčasne vzniká v Liptovskom Sv. Mikuláši spolok „Tatrín“, ktorý prijíma slovenčinu za svoju úradnú reč. Rok na to (1845) začaly vychodiť politické „Slovenskje Národňje Novini“. A dielo bolo dokonané, keď roku 1846 vyšlo Štúrovo „Nárečja slovenskuo alebo potreba pisaňja v tomto nárečí“. „Mladší, celá škola Štúrova, do chlapa stali si k spisovnej slovenčine. Starší sa podelili: Kuzmány, Lichard, Belopotocký, Kadavý zaujali sa jej; Kollár a väčšina evanjelického kňazstva zavrhl ju. Katolíci zpočiatku mlčali.“

Najmä Kollár prijal slovenčinu s veľkým dešpektom. Roku 1846 vydal spis „Hlasové o potrebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky“, v ktorom nielen že sám prehovoril nadmieru podráždene, ale prijal doňho aj urážlivý a hrubý príspevok Štefana Launera. Šafárik ozval sa v „Hlasoch“ mierne, nezaznávajúc prekážok rečovej jednoty. „Hlasové“ spôsobili, že sa o slovenčinu rozpútal hotový boj. Prvý odpovedal *Hurban* v práve založených „Slovenských Pohľadoch“, triezve a pádne; po ňom ozval sa *Štúr* „Naukou reči slovenskej“ (1846) a napokon *Hodža* „Dobрым slovom Slovákóm, súcim na slovo“ (1847) a „Větínom o slovenčine“ (1848).

c) Ideologia a dôvody Štúrovho vystúpenia

Pozvoľné rodenie sa slovenskej národnej ideologie možno pozorovať už od začiatku veku osemnásteho u mužov, akým bol Krman vo svojich citných distichoch, oslavujúcich slovenčinu, alebo Běl v predmluve k Doležalovej gramatike. Ba i vo veku sedemnástom možno najst šľaky prebúdžajúceho sa národného povedomia v diele Daniela Horčíčku alebo Tobiáša Masníka.

Úcta k slovu Kralickej biblie a s ňou súvisiace umelé pestovanie bibličtiny nevedely odolať stále usilovnejšie práva svojho sa domáhajúceho ľudového živlu. Neuvedomé slovenčiacie snahy literátov trnavských osvecuje a kodifikuje jozefinizmus vystúpením Bernolákovým.

Nedostatky
ideál Kollárových

Mladá romantika Šafárikova a Kollárova priviedla síce na čas ideál československej vzájomnosti k novému rozkvetu v osobnostiach, akými boli Záborský, Žello, Kuzmány a i. v prvej perióde svojho básnického vývinu, ale „špekulatívne vývody Kollárove nezodpovedaly citove oveľa vznešenejšej generácii štúrovskej“. Kollárovo počínanie charakterizuje ďalej úplný nezáujem o najširšie vrstvy ľudu; Kollár obracal sa vo svojich výzvach len na inteligenciu. Tento sociálny nedostatok vo všeslovanských ideách tiež nezodpovedal demokratickému duchu štúrovcov, ktorí svojím krokom chceli predovšetkým osožiť ľudu, sprístupniť mu cestu k vzdelaniu.

Nezáujem
[Prahy

Nepriamo zapôsobila na Štúrovo rozhodnutie aj okolnosť, že súčasná Praha nemala dostatočného pochopenia pre Slovensko, ktoré sa práve vtedy národne prebúdzalo a želalo si zasiahnuť — a to kladným spôsobom — do uskutočnenia československej vzájomnosti. Nepodchytila ponúkajúce sa úsilie bratislavskej mládeže prispieť — hoc skromne — k spoločnému dielu. Darom Kollár a Šafárik propagujú myšlienku, že novo sa utvárajúce písomníctvo české mohlo by jazykove ťažiť z reči slo-

venskej. Darmo píše Hurban „Cestu Slováka ku bratrům slovanským na Moravě a v Čechách“ (1841). Darmo posielajú mladí ľudia z Bratislavy svoje príspevky do „Květov“. Praha ostáva nedoslýchavá. Toto je jeden veľmi dôležitý dôvod rozluky.

Ale nevyhnutným stalo sa osamostatnenie spisovnej slovenčiny hlavne pre nebezpečenstvo, ktoré hrozilo národu zo vzráhajúcej sa maďarizácie. Už roku 1792 bola maďarčina vyhlásená popri latinčine za reč úradnú. Reakcia a germanizácia za päťdesiatročného panovania cisára Františka zastavila síce na čas jej postup, ale po nastúpení Ferdinanda Dobrotivého (1835) drala sa do škôl, úradov i cirkvi čím ďalej tým bezočivejšie. Nie malý účinok na vzrastajúce sebavedomie Maďarov mala popri tom poezia Vörösmartyho, Aranya, Petőfiho. Začínaly sa perzekúcie proti slovenským dejateľom, robily sa pokusy spojiť slovenských luteránov s maďarskými kalvínmi atď. Proti maďarizácii ozvaly sa síce hlasy už i pred Štúrom (*Kollár, Šoltys, Čaplovič, Hoič, Červenák, sám Hurban a Štúr* a i.), ale tie by neboly národ zachránily. Najmä keď Praha, ktorá sa už vtedy začína domáhať politických práv pre Čechov, úplne zabúda na záujmy Slovákov.

Bolo treba prebudiť a zmobilizovať samotný národ, aby sa zastal svojich práv. A tu bolo nevyhnutelné prehovoriť k nemu vlastným jeho jazykom . . . „ňje len v obecnom, ale aj v pospolitom a viššom živoťe nárečím naším, milou našou slovenčinou“. (Štúr: *Nárečja slovenskuo*, 6.)

Vzdelané vrstvy bolo zas treba konfesijne smieriť a ujednotajniť na spisovnom jazyku, aby mohly utvoriť jednotný front proti maďarizácii.

Okrem uvedených reálnych dôvodov treba konečne uviesť i dôvody, ktoré Štúr našiel v súčasnej heglovskej filozofii.

Podľa tejto filozofie všetko, čo existuje, je vtelením absolútneho ducha, objektivizovanou myšlienkou. Toto vtelo vanie nie je nahodilé, chaotické. Naopak, je to zákonitý, organizovaný proces. Jeho

Nebezpe-
čenstvo ma-
ďarizácie

Heglova
filozofia

postup je zhruba tento: Absolútny duch existuje najprv ako téza v sústave predsvetových ideí, prechádza potom antitézou do bezvedomej sféry prírody, aby sa napokon prejavil ako uvedomelá harmonická syntéza v subjektívnom ľudskom duchu. Subjektívny ľudský duch je opäť tézou, ktorá sa snaží prejaviť ako objektivizovaná antitéza v mravnosti, práve, sociálnom cítení, politike atď. Oba predošlé stupne slučujú sa zase v syntéze, v ktorej absolútny duch obsiahne umenie, vedu, náboženstvo a filozofiu, aby sa prostredníctvom nich vrátil nazad, do sveta ideí. Smysel života je teda v tom, aby sa ním prejavil absolútny duch. I smysel života národov. Každý národ má vyplniť určité poslanie. Keď ho vyplní, zahynie. Tak zahynuly staroveké národy, keď obsah ich poslania — najnižší prejav ducha v umení — bol vyčerpaný. Tak zahynú Románi a Germáni, národy, ktorými sa dnes uskutočňuje prejav ducha vo vede, aby ustúpili Slovanom, ktorí sa stanú nositeľmi tretej fázy vtelenia ducha v náboženstve a v živote sociálnom.

„Kmeňovitosť“ slovenského národa

Táto filozofia presvedčila Štúra o veľkej úlohe Slovanov v budúcnosti. K nej družila sa i vlastné Štúrove teoretické výklady o „kmeňovitosti“, t. j. svojprávnom a samobytnosti slovenského národa v rodine ostatných národov slovanských, ako sa nimi zapodieval v „Nárečí slovenskom“ a v „Nauke reči slovenskej“. Kmeňovitosť táto zakladá sa podľa neho na osobitnom nárečí a charakteze slovenského národa. A ako národ svojprávny máme sa snažiť „pozdvihnúť sa v smýšľaní, hospodársky, vzdelanostne, literárne a to vlastnou silou — aby sme sa stali hodným bratom v slovanskej rodine“. Štúrovi išlo o rezký, svieži život v duchu nového času (Nár. Slov.), o jednotu Slovákov a pozdvihnutie zanedbaného ľudu (N. Sl.) rečou, nárečím zavarovaným, plnohlasným, bohatým, výrazným, pekným, jadrným, sviežim, maľovným, milou našou slovenčinou. Kollár, Šafárik a Hollý mu ukázali cestu k slovenčine slovenčiacimi pokusmi, poeziou a ľudovými spievankami.

Toto je jadro Štúrovej filozofie a smysel jeho vystúpenia.

d) Škola Štúrova

Určenie
ľudovej
poezie

Najpresvedčivejším dôkazom prirodzenosti Štúrovho vystúpenia zostáva napokon nepopierateľný rozmach, ktorý v zápätí nastal v literatúre. Štúra v širšom slova smysle možno nazvať zakladateľom celej slovenskej literatúry. Ale v presnom slova smysle je on zakladateľom básnickej školy, ktorej dal svojho ducha a ktorej vytýčil smer svojimi úvahami „o poezii slovanskej“ (Orol 1875), „O národných povestiach a piesňach plemien slovanských“ a i. Uvažuje: Umenie ako prejav absolútneho ducha našlo si rozličné spôsoby vyjadrenia: u Indov a Egyptanov v staviteľstve, u Grékov v sochárstve, u Románov v maľbe, u Germánov v hudbe a u Slovanov v poezii. Slovania postavili si pomník života v poezii. Základy tohoto pomníka sú už tu: v poezii nášho ľudu. Ľudová poezia nech je teda východiskom básnického tvorenia — bol Štúrov odkaz vrstovníkom. V ľudovej reči videl možnosti rozvoja, tvorivosti; v ľudovej poezii život, krásu, ba uznával ju za kvet „všetkých inších poezií“. Tento estetický moment bol pre literatúru najpožehnannejším. A iba dnes vieme náležite oceniť veľký význam tohoto odkazu: tým, že Štúr učinil ľudovú poeziu jediným kritériom opravdivosti, účinnosti a hodnoty básnického diela, dal svojej generácii jediný, slovenským duchom presiaknutý, súci a bezpečný podklad, na ktorom mohlo vzklíčiť to, čo zasial. Nebyť tohoto odkazu, mnohí by sa boli utopili v epigonstve v tie časy pre nás jalových vzorov západných. Vo vedomí tohoto nebezpečenstva opovrhoval Štúr — sám romantik — na pr. romantizmom byronovským, tým vyzdvihovaním individuality, tým pitvaním vlastného ja. Štúr svoj romantizmus pretavil, odosobnil, postavil cele do služieb národa a ideálu; do služieb harmonie ducha s prírodou.

Škola
Štúrova

Za Štúrom išla celá generácia nasledovníkov, verných jeho odkazu. Na prvom mieste medzi nimi stojí trojhvezdie: *Samo Chalupka, Ján Botto, Janko Kráľ*. Títo vŕvodia celej plejáde ďalších, ktorú tvoria: *Karol Kuzmány, Michal Miloslav Hodža, Karol Štúr, Ladislav Paulíny, Jozef Miloslav Hurban, Janko Francisci Rimavský, Janko Matúška, Pavel Dobšinský, Jozef Jančo, Bohuslav Nosák-Nezabudov, Peter Kellner-Hostinský, Janko Kalinčák, August Horislav Škultéty, Jakub Grajchman, Samo Tomášik, Ľudovít Žello* a i. A napokon, ako diadém, genius *Sládkovičov*. Posledný patrí, pravda, jednou časťou svojej tvorby (Marínou) k romantizmu subjektivistickému, ktorý — napriek Štúrovej ostrážitosti — našiel si aj u nás svojich vyznavačov v osobnostiach *Sama Bohdana Hroboňa, Mikuláša Dohnányho, Viliama Paulínyho* a i.

Rozvila sa i novelistika. Ale viac kvantitou ako kvalitou. Jedine v genrových obrázkoch *Janka Kalinčáka* nachádza poezia Bottova, Chalupkova, Kráľova rovnocenný pendant. Ostatných (*Hurbana, Tomášika, Viliama Paulínyho* a i.) poháňalo k tvorbeniu skôr národné nadšenie, ako pravé básnické posvätenie.

e) Revolúcia Reakcia a »Staroslováci«

Revolúcia

Politické výsledky Štúrovoho vystúpenia neboly veľké. Všetko úsilie vodcov národa rozbíjalo sa na šovinistických záujmoch Maďarov a na nedostatočnom porozumení a podpore so strany domáceho zemanstva, ktoré vo vtedajšom politickom zriadení Uhorska jediné bolo by malo v moci získať dostatočný rešpekt národným ideám slovenským. Zemanstvo nestotožnilo sa s národom, podľahlo prvej vlne hungarizmu, a myšlienka slovenská našla v ňom najnebezpečnejšieho protivníka. Sám ľud nemal nijakého politického vplyvu. Požiadavky jeho skutočných zástupcov (akým bol Štúr ako ablegát na sneme uhorskom alebo biskup Jozeffy s de-

putáciou u panovníka a palatína) byly fumigované. Na „Žiadosti slovenského národa“, ktorými sa ohlásil ľud na shromaždení v Lipt. Sv. Mikuláši (28. marca a 10. mája 1848) a v iných mestách slovenských, odpovedalo ministerstvo vnútra náhlým súdom. Tieto a ďalšie sklamaná presvedčily politických vodcov národa, že so strany Maďarov nemôžu čakať uznanie národných práv Slovákov. Preto, keď napnutý stav medzi panovníkom a Maďarmi vyvrcholil roku 1848 v revolúcii, postavili sa Slováci, s oskupení v „Slovenskej národnej rade“ a vedení Štúrom, Hurbanom a Hodžom, ako aj (vojensky) Čechmi Bloudkom, Zachom a Janečkom, po bok panovníkovi. Povstanie samo skončilo sa síce s nezdarom, ale kapitulácia pri Világoši (13. VIII. 1849) a jej dôsledky sľubovaly úľavu. Najmä keď už ríšskou ústavou zo dňa 4. marca 1849 vyhlásená bola rovnoprávnosť všetkých národov v Rakúsku a slovenčina uznaná za jazyk vyučovací aj úradný.

Lenže Kollár, toho času univerzitný profesor vo Viedni, využil pravopisného zmätku, ktorý vtedy ešte panoval, a za tento jazyk navrhol Bachovi takzv. „staroslovenčinu“, t. j. češtinu. Zásahom Kollárovým len-len že nebolo zmarené všetko úsilie Štúrovo: staroslovenčinou začalo sa vyučovať v škole, tlačily sa ňou úradné „Slovenské Noviny“, *Radlinského* „Poklady kazateľského rečníctva“, *Lichardova* „Domová Pokladnica“, pridalo sa k nej mladšie katolícke duchovenstvo a staršia, československá strana evanjelická.

Ale vplyv staroslovenčiny nepotrval dlho. Jednak zostalo dosť privržencov čistej slovenčiny, jednak sami privrženci staroslovenčiny čoskoro zbadali jej neschopnosť ako literárnej reči. Popri tom i vláda ukázala sa menej štedrou, ako za zprvoti zdalo: 31. decembra 1851 zrušila marcovú ústavu. Tak sa stalo, že už roku 1852 dohodli sa prední spisovatelia slovenskí na zreformovaní pôvodného jazykového konceptu Štúrovho. Praktickým výsledkom tejto dohody bola *Martinom Hattalom* zostavená „Krát-

Reakcia

Ustálenie spisovnej slovenčiny

Roky
„suchoty
a nemoty“

ka mluvnica slovenská“, ktorou položené boly pevné a trváce základy spisovnej slovenčiny, i keď sa zostavovateľ Krátkej mluvnice odchyľil od pôvodného fonetického konceptu Štúrovho a ustálil, s ohľadom na sesterskú češtinu a na predchádzajúce návrhy Hodžove, pravopisný systém etymologický.

Ale spomenuté zrušenie marcovej ústavy a nové zákony tlačové zháčily v zápätí slubné nábehy. Tuhý absolutizmus a germanizačný útlak vedú k zániku „Slovenských Pohľadov“, časopisecký ruch obmedzuje sa na „Cyrilla a Methoda“ a „Katolícke Noviny“, roztrúsená družina Štúrova, zbavená svojho vodcu, ktorý umiera v modranskom exiliu, stráca výbojnosť. Jediný Jozef Miloslav Hurban s niekoľkými vernými spolupracovníkmi (najmä s *Dohnányim*) a na katolíckej strane *Janko Palárik* zachraňujú, čo sa zachrániť dá. Nastávajú smutné roky „suchoty a nemoty“ (1851—1861).

f) Časy matičné

Absolutizmus a germanizácia postihly všetky národy v Uhorsku. Ale Maďari domáhali sa čo najurputnejšie svojich politických práv. Dalo sa predvídať, že keď Viedeň popustí ich požiadavkám, bude Slovákom ešte horšie. Toto nebezpečenstvo prebudilo mysle slovenské. Bolo badať čulejší ruch a prípravu k politickému boju. *Janko Palárik* a *Jozef Viktorín* sústredili v „Concordii“ (1858) a neskôr v „Lipe“ (1860) najlepších slovenských spisovateľov oboch táborov. *Pavel Dobšinský* zakladá „Sokola“ (1860), v Pešti začínajú vychodiť „Pešťbudínske Vedomosti“ (1861).

Memo-
randum
a Matica

Situácia ukázala sa kritickou v rokoch 1860—61. Zatiaľ, čo Maďarom bolo vyhovievané v zásadných požiadavkách, keď im bol povolený vlastný snem, nedostalo sa Slovákom ani jediného zástupcu na tomto sneme. Patent zo dňa 1. sept. 1851, ktorý umožňoval evanjelickým cirkvám vydržiavanie samostatného slovenského školstva, bol zrušený.

Tieto a ďalšie hrozivé okolnosti dali popud k intenzívnejšej obrane vecí národných. Obrana táto vyvrcholila pamätným „Memorandom národa slovenského“, vysloveným dňa 6. a 7. júna 1861 ústy šiestich tisícov zástupcov slovenského národa v Turčianskom Svätom Martine. „Slovenské národné shromáždenie“ pod predsedníctvom Jána Francisciho žiadalo v spomenutom Memorande, ktorého osnovníkom bol Štefan Marko Daxner, aby:

1.) osobitosť slovenského národa a jeho jazyka bola uznaná zákonom, aby

2.) bolo vymedzené slovenské „Okolie“, v ktorom by

3.) za reč úradnú, súdnu, školskú, spolkovú atď. popri maďarčine uznaná bola i slovenčina.

Praktické výsledky Memoranda boli, pravda, oveľa menšie. Povoľené bolo založenie troch slovenských gymnázií (v Revúcej vyššie, v Martine a v Kláštore pod Znievom nižšie) a založenie Matice Slovenskej v Martine (4. augusta 1863). Ale samotné jeho nastolenie malo blahodárny účinok na celý kultúrny ruch Slovenska. Zakvitly opäť ozvony starších veľikánov, v poezii ozval sa *Sládkovič, Chalupka, Botto, Kuzmány, Paulíny-Tóth* (okolo ktorého sústredil sa všetok pohyb), *Žello*, v novelistike *Hurban, Paulíny-Tóth, Kalinčák, Záborský*, a z ich koreňov vyhnaly nové svieže puky; v poezii *Daniel Bachát, Janko Čajak, Gustáv Lojko, Ján Capko, Pavel Országh* (vtedy pod pseudonymom Jozef Zbránsky), v novelistike najmä veľmi sľubný *Ludovít Kubáni, Mikuláš Ferienčík, Leopold Abaffy, Pavel Križko, Štefan Križan* a významný humorista *Gustáv Zechenter*.

Obrodilo i divadlo. Prvý hlási sa k slovu Ján Palárik, ktorý svojím „Inkognitom“ a „Drotárom“ dal popud k rozvoju ochotníckych družstiev; *Jonáš Záborský, Peter Kellner Hostinský, Ludovít Kubáni, Jozef Podhradský* robia pokusy o drámu historickú; *Mikuláš Ferienčík, Daniel Bachát, Jakub Grajchman, Gustáv Zechenter, Paulíny-Tóth* trudia sa na veselohrách. *Ormis* dramatizuje povesť „Mataj“.

Poezia a
novelistika

Dráma

Časopisy Zveladil sa i časopisecký ruch. Najobľúbenejší bol spomenutý „Sokol“, po jeho zaniknutí „Orol“. Znameníť bol humoristický „Černokňažník“. Zo zborníkov, okrem spomenutej „Concordie“ a „Lipy“, načim ešte uviesť „Letopisy Matice Slovenskej“ a Sasinkov „Slovenský Letopis“. Pre pospolitý ľud vydával Daniel Lichard „Obzor“. Cirkevným záujmom slúžili evanjelické „Cirkevné Listy“ a katolícky „Cyril a Method“. Pre politiku boli „Pešťbudínske Vedomosti“, ktoré po prenesení do Martina vychodia ako „Národné Noviny“.

Veda Vedecké snaženie reprezentujú mená: v histórii *Mikuláš Dohnányi, Jonáš Záborský, Jozef Miloslav Hurban, Štefan Hýroš, Samo Tomášik, Pavel Križko, Peter Kellner* a najmä *Franko Sasinek*; v národopise *Viliam Paulíny-Tóth, Pavel Dobšinský, Peter Kellner* a i. V estetike a filozofii *Pavel Hečko*; v jazykovede *Martin Hattala, Samuel Godra* a i.; v pedagogike *Samuel Ormis* a *Emil Černý*, v prírodných vedách *Gustáv Reuss* a *Dionýz Štúr*. O popularizovanie vied zaslúžili sa *Daniel Lichard, Anton Penzel, Andrej Kmeť* a i.

g) Zavŕšenie veku Štúrovho

Radost z rozvíjajúcej sa kultúrnej činnosti rokov šesťdesiatych nepotrvala dlho. Smutné časy zahľadli na národ už v nasledujúcom desaťročí. Nenasýtny maďarský živel prestal si vyberať v prostriedkoch, ktorými chcel uskutočniť svoju zvrátenú ideológiu národného maďarského štátu. Roku 1874 zrušili gymnázium kláštorské a revúcke, roku 1875 gymnázium martinské a Maticu Slovenskú. Toho istého roku vyriekol v uhorskom sneme ministerský predseda Koloman Tisza pamätný ortiel nad slovenským národom. A keď i vrstovníci Štúrovi, najlepší z tých, čo si stali „do služby ducha“, rad radom vymierali, zdalo sa, že časy sú už beznádejné. Z vaty, ktorú rozložil Štúr v Slovenských Národných Novinách a v Orle Tatránskom, ktorú rozdúchal Hurban v Slovenských Pohľadoch, Paulíny

v Sokole, Francisci a Ferienčík v Pešťbudínských Vedomostiach, ostala len slabušká iskierka. A predsa táto iskierka žila; cez najhoršie časy opatrily ju slovenské vestálky v ženskom spolku „Živena“ (zal. r. 1867), kriesil ju Sytniansky v Orle, Osvald v Tovaryšstve, A. Pietor a iní v Národných Novinách. Ale bolo treba čerstvého dychu, aby zpod popola rokov sedemdesiatych vyšlahly nové plamene. A tento dych zavial skoro odrazu so troch strán: hen od Jadranu horúci vo *Vajanského* básnickej sbierke „Tatry a more“, tu doma dvoma sviežimi prúdmi od Oravy, *Hviezdoslavovou* „Hájnikovou ženou“ a *Kukučínovými* rázovitými kresbami.

Ideove najväčšmi zavážil z nich *Vajanský*, on dal charakter celej generácii, ním vyvrcholily myšlienky štúrovské. „S jeho smrťou ako by išla k zavŕšeniu jedna doba slovenského duchovného života — tá, ktorá sa bude počítať od Hollého, od štúrovcov, od Sládkoviča“, napísaly Národné Noviny v nekrologu o ňom.

Vajanský bol presvedčený, že nespravodlivá maďarská politika rozhodne sa skončí katastrofou rakúsko-uhorskej monarchie. Veril popri tom v kultúrne schopnosti svojho ľudu, v silu a plodnosť jeho umeleckých a hospodárskych fondov, v jeho húževnatosť a pracovitosť. Vychádzajúc z tejto viery, sústredil všetko svoje úsilie na to, aby spomenuté prirodzené fondy národa konzervoval štúrovskými ideálmi, v ktorých videl jedinú súcu postać pre ďalší kultúrny vývin Slovenska. Bránil túto postać ako básnik, romanopisec i novinár. Bránil ju proti západnej civilizácii, ktorá mu bola cudzou a skazenou a bránil ju i proti vlivom českého realizmu, ktorý mu taktiež pripadal ako nezdravý, nakazený západníctvom. Naproti tomu hľadal posilu v kultúre ruskej a spoliehal sa i na politické zasiahnutie nového „cára osloboditeľa“.

Odsudzovať dnes *Vajanského* idey je bezpredmetné. Nech boly akékoľvek, „konzervatívne“, „romantické“ a ešte iné, dosiahol nimi svojho cieľa: udržal Slovensko bdelé až do prevratu. Na

Vajanský

Vajanského pleciach spočívala za dlhé a najťažšie roky všetka starosť o duchovné bytie národa; bol on hospodárom, ktorý opatril cez najhoršie plúšte zrno Štúrovho ducha, aby ho — umierajúc — sveril mladšej generácii, ktorá ho mohla zasiať za priaznivejších podmienok na úslni slobody. Ako redaktor Slovenských Pohľadov a Národných Novín sústredil okolo seba všetko, čo mohlo vtedy v záujme národnej veci hýbať perom. Z jeho školy vyšli: *Ludmila Podjavorinská, Izidor Žiak Somolický, Ján Donoval (Tichomír Milkin), Pavel Kokeš Kýčerský, Ignác Grebáč-Orlov;* v novelistike *Elena Maróthy Šoltésová, Terezia Vansová* a rad drobnejších, výlučne vlasteneckej tendencii a výchove ľudu oddaných beletristov a básnikov (*Ondrej Bella, Peter Bella-Horal, Gustáv Maršall, Kristína Royová* atď.). A hoci mnohí z uvedených prehovorili neskôr svojším hlasom, na všetkých badať vplyv Vajanského.

Hviezdoslav

Druhou baštou slovenského duchovného života týchto čias je *Hviezdoslav*. Ideovou stránkou svojho diela nezapôsobil na svojich rovesníkov tak mohutne ako Vajanský. Nemal jeho gladiátorskej výbojnosti. Svoje myšlienky tlmočil výlučne v básňach, a to ťažkou, zhustenou, nenapodobiteľnou formou. Ale i s ideovej stránky prinieslo *Hviezdoslavovo* dielo do slovenskej literatúry mnoho nového. Je to menovite demokratický, ľudový živel, ktorý si úplne podmanil osnovu *Hviezdoslavovej* tvorby a z ktorého umeleckého fondu vyťažil on hotové poklady múdrosti, lásky a šľachetnej humanity.

A treba vyzdvihnúť i slovnú stránku *Hviezdoslavovho* diela, ten gigantický zápas, ktorý on podnikol s neobrobenou ešte slovenskou rečou. Obrovským úsilím pozdvihol slovenčinu naraz na básnický jazyk, schopný najjemnejších výrazových odtienkov.

V šlapajach *Hviezdoslava* pokúsili sa kráčať: *Martin Braxatoris Sládkovičov, Peter P. Zgúth-Vrbický, Rehor Uram-Podtatranský, Bohuslav Klimo (Hájomil),* po prevrate *Anna Lacková-Zora* a i.

Škultéty

Prednú zásluhu o rozmach slovenského života

kultúrneho koncom storočia devätnásteho a začiatkom dvadsiateho má i *Jozef Škultéty*. Ako redaktor Národných Novín a Slovenských Pohľadov stal sa horlivým pomocníkom Vajanského. Vďaka osobnej húževnatosti, taktu a vytrvalosti podarilo sa mu zorganizovať kultúrny život slovenský do jednotného a uvedomelého frontu. Slovenské Pohľady stali sa literárnym a vedeckým fórom znamenitej úrovne. Shromáždil v nich všetkých žijúcich slovenských spisovateľov: *Hviezdoslav* a *Kukučín* viedli v krásnej literatúre, k nim pridáva sa v novelistike okrem už spomenutých *Timrava*, *Čajak* a i. *Jaroslav Vlček*, *Ludovít Rizner*, *Alexander Lombardini*, *Ján Mocko* pestujú literárnu históriu, *František Pastrnek*, *Samuel Czambel*, *Ludovít Rizner*, *Cyril Bodický*, *František Šujanský*, *Samuel Hoič*, *Pavel Križko* študujú slovenský jazyk, *Tichomír Milkin* uvažuje o literárno-estetických problémoch, *Julius Botto*, *Franko V. Sasínek*, *Pavel Križko*, *Jozef Kohuth* zaoberajú sa históriou, *Pavel Socháň*, *Andrej Buday* venujú sa etnografii, *Štefan Mišík*, *Krištof Chorvát* študujú mytologiu, *Jozef L. Holuby*, *Ján A. Wagner* prírodné vedy, *Andrej Kmeť* historickú topografiu, *Ján A. Kvačala* venuje sa štúdiu života a diela Komenského. Hojnejšie a systematicky začína sa i prekladať. Najmä z ruštiny (*Bohdana Škultéty*) a iných slovanských literatúr (*Vladimír Mičátek* z juhoslovanskej, *Peter Bella-Horal* z poľskej). Bohatá je i prekladateľská činnosť *Hviezdoslavova*, *Juraja Maru* a i. Sám *Škultéty* činný je skoro vo všetkých vymenovaných oboroch. S obzvláštnou láskou venuje sa však najmä filológii a literárnej histórii, a to zväčša v drobných poznámkach, príležitostných glosách, opravách a referátoch.

Veľké zásluhy získal si popri *Jozefovi Škultéty* a jeho *Pohľadoch* aj *František Richard Osvald* so svojimi *Literárnymi Listami* a tromi sväzkami *Tovaryšstva*. Podobne ako *Škultéty* vedel si aj on získať rad skvelých spolupracovníkov (*Trúchly*, *Kmeť*, *Kohuth*, *Donoval*, *Hoič*, *Furdek* a i.).

Realizmus

Nástup V poslednom desaťročí minulého storočia ohláša sa v našej literatúre nový prúd: realizmus. Hviezdoslavova osobnosť stojí už na prelome, tvorí k nemu prechod. Realizmus vyšiel z novodobých sociálnych a etických prúdov, ktorým sa spríkrila pre-sládlá atmosféra vyžívajúceho sa romantizmu a ktoré začaly obracať svoju pozornosť k holej skutočnosti, k prostému každodennému životu a k všedným starostiam prostých ľudí. Nový prúd postupuje u nás aj inde zpočiatku pokojne, radí sa vlúdne a bez revolučných afektov k doterajšiemu panujúcemu smeru. Pojítkom medzi oboma stáva sa dedinský ľud. Neutešené postavenie tejto hlavnej složky národa omínalo starú i mladú generáciu rovnako (štúrovci mali na pr. vyvinutý smysel pre ľudovú výchovnú prácu, založili do 500 osvetových spolkov). A záujem o ľudovú kultúru — pravda, viac citový ako reálny — datuje sa tiež od dôb romantizmu. Výbojnším stal sa realizmus až v nasledujúcom desaťročí, keď začal uplatňovať v prvom rade motívy politické.

Zásluhu o pokojný nástup realizmu má u nás *Martin Kukučín*. Spôsob, akým on uviedol demokratický živel do literatúry, bol prijateľný i pre staršiu, romantizmom odchovanú generáciu. Kukučín nevyzdvihoval ešte tendenčnú stránku diela, neobviňoval nikoho z nedostatočného záujmu o pospolitý ľud, neodstrašoval „smutnými nôtami“, on len prostodušne, so vzácnym porozumením a láskou kreslil dedinské postavy a udalosti, vyhľadávajúc si viac veselé a svieže stránky, ako smutné a nezdravé. Nevdojak pripravil však cestu sociálne útočnejšiemu *Tajovskému*, ktorý sa už neokúňal za-

hrať oné „Smutné nôty“ a servírovať i „Tŕpký“ zo života dedinského ľudu.

Realizmus dozrieva a stáva sa výbojnejším na samom sklonku minulého storočia, keď vystúpili hlasisti.

Názov družiny pochádza z mena jej orgánu („Hlas“), ktorý začal vychodiť po prvej schôdke privrzcov nového hnutia v Turčianskom Sv. Martine roku 1898. Skupina sružovala mladú inteligenciu a pokrokových študentov, navštevujúcich zväčša pražské školy a zapálených najmä realizmom Masarykovým a učením Tolstého. Mládež táto vystúpila s ostrou kritikou slovenskej minulosti i prítomnosti. Odsúdila doterajšie politické metódy slovenských pracovníkov, ktorí jedinú záchranu Slovenska videli v konzervovaní hodnôt štúrovských, vyčítala im nedostatok demokratizmu, nezáujem o ľudový živel, veľkopanskú povýšenosť a i. Štúrovskej mládeži vytýkali, že jej aspirácie boli predovšetkým literárne, básnické, že jej málo záležalo na skutočnej osvete ľudu. Dôvodili tu Lichardom, ktorý zostal osamotený a bez vplyvu so svojimi zdravými a životaschopnými zásadami a p. Sami naproti tomu hlásali: „Proti maďarskej kultúrnej zbrani musíme sa brániť kultúrou. Nesmieme čakať až nastane v Uhrách obrat k lepšiemu, musíme sa chytiť do práce hneď, lebo od toho závisí bytie-nebytie slovenského národa.“ A ďalej: „Slovákovi chýbajú stredná vrstva inteligentných roľníkov, kupcov a remeselníkov. Na Slovensku je preto veľký rozpor medzi inteligenciou a ľuďmi, lebo nižšie školy v Uhrách sú zlé a ľudskej inteligencii dostane sa nepatrného vzdelania, a to v cudzej, národu nerosozumiteľnej reči.“ Za hlavnú úlohu postavili si vychovať drobnou osvetovou prácou — ktorej sa učili u Masaryka — túto „ľudovú inteligenciu“, ktorá by najlepšie vzdorovala maďarizácii. Tým cieľom začínajú „Priatelia slovenského ľudu“ vydávať v Turčianskom Sv. Martine sériu lacných „Zábavných a poučných knižiek“, prekladajú a rozširujú drobné spisy Tolstého, zakladajú alebo dávajú

Hlasisti

popudy k zakladaniu slovenských peňažných ústavov, gazdovských družstiev, ľudových knižníc atď. Organizujú protialkoholické hnutie, neskôr zakladajú slovenskú paralelku pri obchodnej škole v Uhorskom Hradišti a p.

Ideove postavili sa hlasisti nekompromisne za československú jednotu. Učinili tak pod tlakom dôvodov „politických, kultúrnych i historických“. Štúrov krok nazvali „romantickým poblúdením viac citom než reálnymi vedomosťami a chladným rozumom ozdobených a prekypujúcich mládenčov“.

Prísna, hoc nie vždy spravodlivá kritika hlasitov osožila slovenskej spoločnosti. Pri všetkých slabínach, ktorými trpelo hnutie pre svoj mladistvý entuziazmus a pre nedostatok politickej skúsenosti, znamenalo ono jednak len čerstvý vietor, ktorý previal nejednu plevu verejného života. Zásluhou hnutia rozprúdil sa čulejší politický život, vzrástol počet politických časopisov (roku 1898 ich bolo päť, roku 1907 deväť), počet odberateľov zväčšil sa skoro štvornásobne. Ďalším kladom hnutia bolo niekoľko revuí (po zaniknutí „Hlasu“ roku 1907 založený „Slovenský obzor“ a po ňom roku 1909 „Prúdy“ a „Sborník slovenskej mládeže“ z r. 1909), v ktorých osvojili si budúci politickí a kultúrni vodcovia moderné, kritické metódy pracovné.

Prednými bojovníkmi hnutia pri jeho začiatkoch boli: *Vavro Šrobár, Pavel Blaho, Anton Štefánek, Jozef Ruman*. Neskôr pripojili sa k nim: *Milan Hodža, Fedor Houdek, Igor Hrušovský, Ivan Dérer* a i. Pri založení Prúdov pridružujú sa k týmto: *František Votruba, Juraj Slávik-Neresnický, Bohdan Pavlů, Pavel Bujnák, Ivan Markovič, Miloš Vančo, Ján Halla, Ján Hanzalík* a i.

V rámci ideového obrazu hlasistického hnutia vystupujú ďalej literáti: *Ivan Krasko, Vladimír Roy, Ivan Gall, Janko Jesenský, Andrej Klas, Jozef Gregor Tajovský, Samo Cambel Danielovič, Hana Gregorová* a i. Aj *Martin Rázus* bol za čas prispievateľom Prúdov. Umeleckou koncepciou vymykajú

sa, pravda, skoro všetci z celkového rámca hlasizmu, ktorý bol predovšetkým hnutím politickým, bez umeleckých aspirácií. Prozaikovia (zo starších *Kukučín*, z mladších *Tajovský*, *Timrava*, *Cambel-Danielovič*), vyhovujú ešte ako tak ideológii hlasistickej. No básnici (*Jesenský*, *Gall*, *Klas*, *Krasko*, *Roy*) sú s ňou napospol v príkrom rozpore. Nimi dostáva sa k nám nový literárny smer európsky, označovaný menom *symbolizmus*. Vo všeobecnosti básnici tohoto smeru, na rozdiel od realizmu, prijímajú životné fakty rozložené hranolom vlastnej duše na subtilne citové senzácie, vznecujú sa placho doznievajúcimi akordami beznádejnej erotiky, a často aj chorľavou náladovosťou, pre ktorú bývajú nazývaní i dekadentmi. Posledný názov nehodí sa, pravda, pre vystihnutie charakteru tvorby symbolistov našich. Menovite *Krasko* trpel nielen rozorvanosťou vlastného vnútra, ale aj rozorvanosťou a biedou života slovenského. To dáva tvorbe jeho zdravý, životný tón.

Hlasisti skoro napospol boli literárne činní. Pestovali, pravda, v prvom rade literatúru vedeckú a ľudovú. Tak otázkami sociologickými zapodieval sa najmä *Vavro Šrobár*, novšie aj *Anton Štefánek*, literárnou kritikou a estetikou *František Votruba*, *Pavel Bujnák* a *Juraj Slávik-Neresnický*, národným hospodárstvom *Igor Hrušovský*, topografiou *Fedor Houdek* atď.

Poprevratová spisba

Dedictvo Z toho, čo sme uviedli v predošlých kapitolách, vidno, že prevrat našiel Slovensko do značnej miery pripravené politicky aj literárne. Politicky pripravil ho najmä *Stúr* so svojimi druhmi, po ňom dejatelia matiční (*Stefan Marko Daxner, Stefan Moyses, Vajanský a Pavel Mudroň* so svojimi Národnými Novinami a bezprostredne, pravda, *hlasisti* svojou koncepciou československou, svojou činnosťou ľudovú výchovnou a svojimi časopismi (*Hlasom, Slovenským Obzorom, Prúdmí, Slovenským Denníkom a Slovenským Týždenníkom*). V literatúre našlo oslobodené Slovensko, i keď nie zbytkom bohaté, predsa bezpečné dedictvo najmä v tvorbe štúrovcov (*Janka Kráľa, Sama Chalupku, Jána Bottu, Janka Kalinčáka*), v tvorbe *Sládkovičovej, Vajanského, Hviezdoslava, Kukučina* a, nie v poslednom rade, i v tvorbe *Kraskovej a Tajovského*. Bolo to len niekoľko kníh veršov a rozprávok, niekoľko románov a pár ročníkov časopisov, čo bolo možno vziať do základov nového života, ale únosnosť tohto mála bola veľká. Poprevratový spisovateľ mohol bezpečne pokračovať v rozostavanom diele.

Nástup mladých

A tak krátko po prevrate predstavuje sa slovenskej verejnosti v *Sborníku mladej slovenskej literatúry* naraz jedenatridsať mladých poéтов a novelistov, ktorí smelo, ale ukáznene preberajú liace od svojich predchodcov. Je pravda, že skoro polovica z tých, čo sa tu predstavili, čochvíľa tieto liace znovu pustila, ale väčšina ostala a vedie i dnes predné šíky slovenskej literatúry (*Lukáč, Smrek, Novomeský, Poničan, Gašpar, Urban, Hronský, Vámoš* a iní).

Sborník mladej slovenskej literatúry vyšiel roku 1924, ale už dva roky predtým, roku 1922, vydali

dvaja z jeho prispievateľov svoje básnické debuty, ktoré možno nazvať príznačnými pre ďalší rozvoj slovenskej literatúry, i keď samy o sebe neznamenaly tieto debuty nijaké zvláštne obohatenie, nijaké nové výboje ani prelomy. Boly to zbierky: *Spoveď* od *Emila B. Lukáča* a *Odsúdený k večitej žízni* od *Jána Smreka*. Obaja debutanti ukázali sa totiž v neskorších svojich veršoch ako najschopnejší z básnickej generácie tesne poprevratovej. A hoci Smrek ani Lukáč nezaložili predbežne nič takého, čo by sa dalo nazvať básnickou školou alebo skupinou, predsa okolo ich pôsobenia sústreďuje sa ďalší rozvoj značnej časti slovenskej literatúry, a to najmä v časopisoch a edíciách, ktoré vedú (*Elán*, *Edícia mladých slovenských autorov*, zaniknulé *Mladé Slovensko*, *Slovenské smery*). Prevažná časť slovenskej literatúry presahuje, pravda, rámec spomenutých časopisov a edícií. Popri nich vychodia *Slovenské pohľady*, obnovené roku 1922, a ich prispievatelia predstavujú i po prevrate jadro slovenskej literatúry. Toho istého roku zakladá niekoľko pražských študentov pribojnú revue *Svojeť* a roku 1925 vyhraňuje sa ľavo orientovaná skupina básnikov a essayistov v časopise *Dav*. V posledné časy (1934—35) kryštalizuje sa z prvkov dosť nesúrodých i mladá katolícka moderna v časopise *Postup*. Roztekaní a roztrúsení ostávajú predbežne najmladší, ovplyvnení modernými smermi západnými (poetizmom a surrealizmom).

Je teda obraz povojnových snažení slovenskej literatúry v hlavných črtách tento:

Z trojhvezdia *Vajanský*, *Hviezdoslav*, *Kukučín* prežili vojnu len poslední dvaja. Ale i tí zavŕšili svoje dielo dávno pred prevratom. *Hviezdoslav* vydáva síce ešte roku 1919 plachý ohlas na hrôzy vojny (*Krvavé sonety*) a *Kukučín* vracia sa z Južnej Ameriky s rukopisom svojich cestopisných črt a paberkov i svojej obsiahlej kroniky *Mať volá*, vydáva po prevrate i svoje poviestky a romány historické (*Lukáš Blahosej Krasoň*, *Bohumil Valizlosť Záboj* a i.), ale to všetko nevyváži jeho tvorbu

Posledné
slová
starších

Poezia oslo-
bodenia

predprevratovú a nezapadá ani funkčne do zmenených pomerov povojnových. Tak isto zavŕšila pred prevratom svoje dielo aj *Elena Maróthy Soltésová*, hoc jej zápisky *Moje deti* vychádzajú knižne až roku 1923–24. Ani ostatným zo staršej generácie, čo zaplňali predvojenné ročníky Slovenských Pohľadov, Živeny a i Prúdom, nepodarilo sa skrútiť plachty do nového, sviežeho vetra. Najvýraznejší, *Ivan Krasko* a *Ivan Gall*, celkom sa odmlčali. Žiaci *Hviezdoslava* a *Vajanského*, *Martin Sládkovičov*, *Hájomil*, *Kýčerský*, *Grebáč-Orlov*, *Dlhomír Poľský*, *Vrbický*, *Podtatranský* ozvali sa síce v poezii, *Timrava*, *Vansová*, *Podjavorinská* tvorily v próze, ale príležitosť preladiť lýry a pozdraviť slobodu využili mladší: *Martin Rázus* po knižkách strpania a úzkostí (*Z tichých i búrných chvíľ*, *To je vojna!*) zaplesal radosťou v sbierke *Hoj, zem drahá...* (1919), *Štefan Krčméry* vydáva sbierku *Keď sa sloboda rodila* (1920) a *Vladimír Roy* hymnicky pozdravil nové časy v knižke *Cez závoj* (1927). I *Janko Jesenský* napojil posledné verše sbierky *Zo zajatia* (1919) radosťou z oslobodenia. Mladšia generácia prijala prevrat chladnejšie. Ozval sa síce v poezii na toto téma *Smrek* i *Lukáč*, v próze dotkol sa ho indirektne *Hrušovský*, *Gašpar*, *Hronský*, *Alexy*, najmä však *Urban* a aj *Kompiš* (román *Osloboditeľ*) a *Cirbusová* (*Cez zatvorenú hranicu*), no až po rokoch vychádza slovensko-česká románová freska *L. N. Zvěřinu* *Milan Rastislav Stefánik* a *Jesenského* glosy *Cestou k slobode*. Mladí boli čoskoro zaujatí problematikou subjektívnou alebo problematikou sociálnou, danou novými pomermi. A tak radosť z oslobodenia vyznela v našej literatúre nakrátko. Politický prevrat bol azda príveľmi náhly, aby naň mohla reagovať poezia spon-tánnejšou a trvácnejšou ozvenou. Čoskoro rozspievalo sa Slovensko celkom inakšími nôtami.

Dedina

Kontakt s minulosťou nebol, pravda, prerušený ani po prevrate. Najmä v tematike ostáva i naďalej dedina najistejšou základňou. V jej prostredí pohybuje sa slovenský autor najbezpečnejšie. Pravda,

stanovisko, s ktorého sa díva na dedinu poprevratová literatúra, je oveľa diferencovanejšie ako bolo stanovisko Kukučínovo, Hviezdoslavovo, alebo hoci Tajovského. U jedných stáva sa sedliactvo a jeho zdravé korene až akýmsi mýthom. Z rozporu sedliackej krvi s novým mestským prostredím vzniká celý rad sbierok (*Medzi zemou a nebom* od Nižnánskeho, *Vystahovalci* od Hečku, *Knihá jednákých dní* od Pockodyho), v ktorých sa ako protiváha k slovu „asfalt“ kladie slovo „hruda“. I v poezii *Lukáčovej*, najmä v sbierke *Dunaj a Seina* a *Spev vlkov*, vracia sa často motív domova kontrapunkticky podložený pod autorove dojmy z ciest parížskych a severských. Tak isto v tvorbe *Smrekovej* všetko to vzývanie dialok smeruje ku konečnému návratu domov, k oslave rodného kraja (sbiierka *Zrno*). Poezia *Rázusova*, *Krčméryho*, *Žarnova*, *Halámovej*, z mladších *Dilongova* a i. tkvie pevne v slovenskej zemi.

V próze podíval sa poprvé otvorenými očami na slovenskú dedinu *Milo Urban* v románoch *Živý bič* a *Hmly na úsvite*. S istotou, ktorá prekvapila, odhalil vojnovú a povojnovú dedinu a položil základ k modernému románu sedliackeho kolektíva, ktorý zakrátko našiel ďalších autorov v *Martinovi Rázusovi* (*Svety*), *J. C. Hronskom* (*Chlieb*), *Petrovi Jilemnickom* (*Pole neorané, Kus cukru*), *Fraňovi Kráľovi* (*Cesta zarúbaná*) a i. Dedina je popri tom studnicou motívov pre novelistov *Jégého*, *Urbana*, *Chrobáka*, *Zuzku Zgurišku*, *Ferdinanda Gabaja*, *Ivana Minárika*, *Margitu Figuli* a i.

Mesto a nová spoločnosť je pre slovenského romanopisca dosiaľ oveľa neistejším prostredím ako dedina. Prvú výskumnú cestu (popri novelistoch *Hrušovskom* a *Gašparovi*) podnikol do novej sociéty *Kvetoslav F. Urbanovič* v románoch *Poklesky*, *Tridsať strieborných*, *Bez vesla*, neskoršie v *Oráčine*. Vrátil sa síce s trofejmi nie vždy presvedčivej umeleckej ceny, no po ňom osmelili sa siahnuť po motívoch mimodedinských ďalší: *J. C. Hronský* (*Proroctvo doktora Stankovského*), *Jégé* (*Alina*

Mesto
a nová
spoločnosť

Orságová), Jesenský (Demokrati), Vámoš (Atómy boha, Odlomená haluz), Zván (Čachovania), Kavec (Kuvik na plote, Nezamestnaný) a i. A hoc ani jeden z týchto románov nemožno bez rozpakov položiť ako pendant k Urbanovmu Živému biču alebo k Hronského Jozefovi Makovi, preda niektoré z nich značia v slovenskej literatúre objaviteľské činy ďalekého dosahu (Demokrati, Odlomená haluz).

Lahšie ako romanopisci ovládli nové pole novelisti. Ivan Horváth už v začiatočníckej svojej novele *Laco a Bratislava*, i keď sa ešte díval na mestské fasády s naivným údivom dedinčana, zmocnil sa novej tematiky s ležérnou istotou a v pozdejších svojich novelách (*Vizum do Europy*) dospel bravúrnym expresionizmom až k akémusi mestskému kozmopolitizmu. (Drážďany, Paríž, Stockholm, Le Havre sú dejišťami jeho noviel.) Janko Alexy načrtal ľudsky presvedčivé obrázky z mestského študentského života vo svojej *Grétke a Jarmilke*, Gašpar pohybuje sa rovnako isto v mondénnom budoáre ako na dedinskej fare. Vámoš bol od začiatku (vo svojich novelách *Editino očko*) doma skôr v komplikovanej sféreestskej, ako dedinskej. Tak isto *Letz* a *Hrušovský*.

Román
historický

Najlepšie badať, ako sa zmenilo poslanie literatúry po prevrate, na románe historickom. Kým do prevratu bol motív historický obľúbený ako vďačný tvárny element pre národne buditeľskú funkciu literatúry, klesá táto obľuba po prevrate navidomoči. Ak sa však preda chápu autori motívu historického i po prevrate, robia tak alebo z pohnútok čisto umeleckých, nie tendenčných, alebo zo snahy získať materiál pre pútavý dej. Do prvej skupiny patria romány *Jégého* (*Adam Sangala, Svätopluk*), novely *Ivankovej* (*V krinolíne*) a evokácie *Mitrovského* (*Pani Heléne*), do druhej na pr. román *Júlia* od *Martina Rázusa*, ale najmä dobrodružné romány *Nižnánškeho* a *Hrušovského*. Predprevratovú výchovnú funkciu zachovávajú si azda iba rozprávky *Bra-neckého*.

S rozšírením oblasti tématickej nerozlučne súvisí, pravda, aj rozšírenie formálnej škály a znásobenie celej štruktúry literárneho diela. Kým do prevratu dostávajú sa k nám zahraničné smery len akoby úchytkom a so značným zmeškaním, vyrovnáva sa poprevratová literatúra slovenská omnoho živšie a temer synchronne s najrôznejšími prúdmi a smermi svetovými. Básnici nestačia ani reagovať na všetko, čo sa im núka otvorenými oknami z východu i zo západu a čo im dáva netušené možnosti výrazové. V lyrike *Lukáčovej* odzrkadluje sa na pr. vplyv Claudelov (*Hymny*) skoro súčasne s vplyvom bolestnej osobnej problematiky Adyho (*O láske neláskavej*) i s vplyvom strohej antickej formy Valéryho (*Elixír*). V poezii Smrekovej, čo ako kúzelné osobitej, ovanie ťa miestami prchavosť obrazov Verlainových, dojem rýchleho rozpadu, chvíľkového trvania. V poezii *Halámovej* môžeš privoňať k útlejšiemu, ženskou rukou sadenému kvetu poezie Wolkrovej. Básnický vyzrel v moderných školách poetizmu aj *Valentín Beniak* a na poľských modernistoch učil sa *Andrej Žarnov*. Cesta posledného je zvlášť zaujímavá a príznačná pre vývoj slovenskej poezie poprevratovej: Od nacionálne výbojnej, ale básnicky nepretavenej *Stráže pri Morave cez Brázdú cez úhory* a *Hlas krvi* vyznačená je cesta ku zhusteným, elementárnym, ale básnicky mnohoznačne pôsobivým *Kockám*. *Fraňo Král*, *Vladimír Rolko*, z najmladších *Bezek*, *Kostra*, *Gráf*, *Fábry*, *Klimeš* a i. tvoria poeziu moderne formovanou technikou. No najúčinnjší výraz vedel dať tejto technike *Laco Novomeský* v zbierkach *Nedela*, *Romboid* a *Otvorené okná*. Novomeský je pri tom priamym dedičom slova, ktoré pre nás vykúpil Janko Král vo svojich piesňach a baladách a ktoré neskôr posvätil Ivan Krasko v symbolickom výraze svojich *Veršov* a *Nox et solitudo*. Novomeský dal tomuto výrazu novú, dnešnú platnosť, a to nie funkčným usmernením, ale básnickými kvalitami. Vyslovene funkčná je zato poezia *Poničanova*, zapätá celou svojou štruktúrou do časového denia, odsu-

nutá s poľa umenia na pole politického zápolenia. O tú istú funkčnosť snažili sa aj *Daňo Okáli*, *Fraňo Král* a i.

Osobitný odsek treba venovať katolíckej moderne. Vyhraňuje sa predbežne z elementov dosť nesúrodých, no zrejme prevláda v nej a tón udáva meditatívna poezia *Hlbinova*, ktorá po začiatočných zbierkach dozrieva v *Harmonike* vo vyrovnaný verš „čistej poezie“ ako jej učil Abbé Bremond. Povedľa Hlbinu prebija sa originálnym a trochu unáhlene dôverčivým tempom radostný optimista a oslavovateľ života *Rudolf Dilong* a s ním rad ďalších. (*Geraldini*, *Ludo Ondrejov*, *Ján Lupták*, *L. Skodáček*, *L. Kupčok*, *Alexander Pogorielov*, *Ilija J. Marko* a i.)

Dráma Najmenej sa dá povedať o slovenskej dráme. Okrem niekoľkých výnimôk možno označiť celú poprevratovú produkciu v tomto obore alebo za pokusníctvo alebo za ochotníctvo zaslúžilého typu *Urbánkovho*. Uvedomele tvorí z našich dramatikov azdá iba *Ivan Stodola*. Po nenáročných výjavoch z dedinského života dostal sa Stodola k vážnej produkcii dramatickej, zväčša veselohernej, v ktorej dobrou technikou prancieruje výstrelky nášho poprevratového spoločenského života. Popri Stodolovi znesie porovnanie len *Jozef Gregor Tajovský*, ktorý svoju poprevratovú činnosť obmedzil výlučne na tvorbu dramatickú. Dlhý rad hier *VHV* (*Vladimíra Hurbana*), hoc písaný na veľmi náročné problémy, nedosahuje vyššej úrovne. Zlyhaly i dramatické pokusy *Urbanovičove*, podobne *Jégého*, *Hronského*, *Timravine*, pokus *Rázusov* a i. Z mladších autorov najslubnejšie znaky dramatického nadania prejavil *Štefan Letz*, *Julius Barč-Ivan* a *Emil Rusko*. Menej slubné sú pokusy *Wagnerove*, *Poničanove* a *Vámošove*.

Vedecká spisba Pekne sa rozmáha literatúra vedecká. Pestujú sa, pravda, skoro prevažne obory duchovné na úkor exaktných. Vedecká práca sústreďuje sa okolo niekoľkých časopisov a zborníkov. Matica slovenská vydáva svoje *Slovenské pohľady* a *Sborník*, *Safári-*

kova učená spoločnosť sborník *Bratislavu*, ideám hlasistickým ostávajú verné *Prúdy*, mladí regionalisti soslúpili sa okolo *Politiky*. Literárnu a kultúrnu históriu pestujú po prevrate † *Pavel Bujnák*, *Štefan Krčméry*, *Andrej Mráz*, *Rudo Brtáň*, *Ľ. Kühn*, *A. Göllnerová*, *M. Húška*, *J. V. Ormis*, *Ján Garaj*, *Konštantín Čulen*, *Ferdinand Steller* a i. V histórii pracujú *Daniel Rapant*, *Branislav Varsík*, *Karol Goláň*, *Alexander Húščava*, *Pavel Florek*, *Anna Gašparíková*, *M. Mišík* a iní. Jazykospytom sa zaoberajú *Ján Stanislav*, *Ľudovít Novák*, *Henrich Bartek*, *Belo Letz*, † *Peter Turdý*, *Eugen Jóna*, *Štefan Tóvik*, *Ján Mihál*, *Michal Gálik*, *Ján Sabršúl* a iní, estetikou a literárnou kritikou *Štefan Krčméry*, *Andrej Mráz*, *Andrej Kostolný*, *Milan Pišút*, *Ján E. Bor*, dejinami výtvarného umenia *Vlado Wagner*, *Jožef Cincík*, hudobnou kritikou *G. Koričánsky*, *Ivan Ballo*, *Svätopluk Štúr* a iní, pedagogikou *Ján Marták*, *Rudolf Klačko*, *J. Čečetka* a iní, filozofiou *Samuel St. Osuský*, *Svätopluk Štúr*, *Igor Hrušovský*, psychologiou *Anton Weiss-Nägel*, sociologiou *Anton Štefánek*, *Štefan Janšák*, vedami právnymi *Vladimír Fajnor*, *Emil Stodola*, *Jožef Rudinský*, *Juraj Palkovič*, *Adolf Zátarecký*, národným hospodárstvom *Imrich Karvaš*, *Ivan Houdek*, *Peter Zaľko*, *Branislav Chrapo* a i., národopisom a topografiou *Fedor Houdek*, *Ján Húšek*, *Pavel Socháň*, *Ján Geryk* a i.

Časť lexikálna

Životy a diela

Abaffy Leopold,

pseudonymom *Branko Rovinov* a i., narodil sa 18. februára 1827 v Slovenskom Aradáci, umrel 27. februára 1883 tamže. Ev. farár vo svojom rodisku, redaktor cirkevného mesačníka *Slovo Života*. Napísal veľa článkov náboženských (Církevní Listy 1865—75, Ev. Církevní Noviny 1860, Slovo Života 1881—82, Stráž na Sioně 1871—72 a inde). Z jeho beletristických pokusov najvyššie stojí zbojnícka novela *Tri hroby* (Lipa III., 1864).

Abrahamffy Ján,

františkán, umrel 16. apríla 1728. Jeden z prvých kat. duchovných, ktorí sa ozvali tlačeným slovom proti šíriacej sa reformácii. (*Knižka modliteb nábožných, 1693; Žaltář 1697; Fakule hořící o pravé církvi Kristově, 1700* a i.)

Abrahamides Izák,

Hrochotius, Hrochotský, jeden z troch prvých ev. superintendentov, zvolený r. 1610 pre župy Tekovskú, Nitriansku a Bratislavskú. Narodil sa okolo r. 1575 v Hrochoti, umrel 3. septembra 1621 v Bojniciach. Preložil z nemčiny *Katechismus D. M. Luthera*.

Adamiš Karol,

ev. farár v Horných Zeleniciach, narodil sa 25. novembra 1813 na Vrbovcich, umrel 2. novembra 1849 v Zeleniciach. Napísal niekoľko spisov, v ktorých pokúšal sa získať privrzcov pre spojenie evanjelikov a. v. a kalvínov uhorských. Polemizoval v tej veci s J. M. Hurbanom.

Aischinides dr.,

viď *Lauček Daniel Záboj*.

Alexy Janko,

narodil sa 26. januára 1894 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Gymnázium vyštudoval v Lučenci. Chcel sa venovať sochárstvu, ale očná choroba zhatila jeho plány. Proboval stať sa kominárom, potom lekárnikom. Cez vojnu bol na ruskom, potom na talianskom fronte. Po prevrate, keď sa očiam ulavilo, zapísal sa na maliarsku akademiu v Prahe, ktorú r. 1926 absolvoval. Do roku 1930 pôsobil ako profesor kreslenia v Bratislave. Teraz žije v Piešťanoch a venuje sa maliarstvu i literatúre. Literárna tvorba Janka Alexyho má zafarbenie výhradne osobné. Úprimne, bez afektácie líči príbehy z vlastného života alebo zo života osôb, s ktorými sa stýkal. Vzácné porozumenie pre osudy biednych a posmievaných dodáva jeho rozpomienkovým črtám teplý lyrický nádych a vysokú etickú hodnotu. Vydal dosiaľ tri sväzky obrázkov: *Jarmilka* (1924), *Grétko* (1927) a *Veľká noc* (1930), knižku feuilletonov *Navolnej vôľuške* (1932) a dvojsväzkový humoristický román *Hurá!* (1935).

Alvarus Emanuel,

jezuita, r. 1703 vydal v Trnave slovensko-latinskú mluvnicu *Syllabus Vocabulorum Grammaticae*, ktorá sa dočkala štyroch vydaní.

Ambrozi Ján

(Ambrozy, Ambrosi), slúžnodvorský Oravskej stolice. Napísal a roku 1780 vydal objemný traktát *Schola Christi to gest Sskola Krystowa*.

Ambrozi Juraj,

(Ambrosius, Ambrozy), ev. superintendent, narodil sa 18. apríla 1694 v Dolnom Kubíne, umrel 5. júla 1746 v Štítniku, bol rektorom v Necpaloch, kňazom na Vrbovcich, v Prietrži a v Štítniku. Napísal niekoľko náboženských spisov. (*Gruntownj wyswětlenj Katechysmu D. M. L-a, 1738; Spasytedlná Příprawa k Smrti gak Kresťana mladého a zdrawého, tak wěkem sesslého a nemocného, 1742; Nepřeplacené Lékařství Dusse v Pokussenj wnjtřnjm neb duchownjm postawené, 1778 a i.*)

Vynikol dielom *Ljbezné Gadro celého Křesťanského Ewangeličského Včenj* (r. 1745), důležitým pre ev. dogmatiku a terminologiu.

Ambrozi Samuel,

ev. farár, narodil sa 22. marca 1748 v Sielnici, umrel 13. februára 1806 v Štiavnici. Jeden zo slov. osvieten-cov, píšucich po latinsky a nemecky. Vydávateľ dôležitých *Novi ecclesiastico-scholastici Annales, Evangelicorum Aug. et Helvet. Confessionis in Austriaca Monarchia* (Štiavnica 1793—1795).

Andraščík Ján,

kat. farár v Bardejove. Napísal v šarišskom nárečí brošúru *Šenk palenčeny* (Košice 1845), ktorou súčasne so Samom Chalupkom započal u nás protialkoholické hnutie. M. M. Modža ju prepísal do strednej slovenčiny. Rozšírila sa v tisícoch exemplárov, hoci ju jeho predstavený, košický biskup Ocskai, zakázal ako spisok pre sedliakov nebezpečne revolucionárny.

Anonymus,

viď *Beblavý Pavel*.

Anselm,

viď *Petrovič Ján*.

Augustini Matej,

ev. farár v Lipt. Sv. Mikuláši, narodil sa 16. februára 1695, umrel r. 1753. Zaslúžil sa o zmodernizovanie školstva. Vynikol dielom *Přemyslowánj Swaté o Trpeливosti Křesťanské* (1734).

Bahil Juraj,

kazateľ v Čerčanoch, narodil sa v Preluci, umrel roku 1759 v Čerčanoch. Napísal: *Úvod k starému i novému Zákonu, Dejiny symbolických knih a Objasnění temných slov starého i nového zákona*.

Bahil Matej

(*Theodorus ab Hybla*), ev. farár v Prešove, narodil sa 26. februára 1706 v Šiveticiach, umrel 24. decembra 1761 v Parchwitzí (Pruské Sliezsko), kam uprchol pred

jezuitmi. Roku 1745 vydal vo Wittenbergu *Srdečné Napomenutj k vystřhánj se Papežského a k stálemu setrwáwanj při Lutheranském Včenj* a roku 1747 *Tristissima ecclesiarum Hungariae protestantium facies*.

Bachát Daniel

(pseudonymy: *Miloslav Dumný, Budínsky, Podkri-váňsky, Švihrovský, Tatranský, Blahoslav Úprimný, Mirko Živič*), ev. farár a superintendent, narodil sa 18. júna 1840 v Ratkovej, umrel 13. apríla 1906 v Budapešti. Plodný básnik, spisovateľ humoresiek, poviestok, veselohier i kritických úvah bez väčších umeleckých nárokov. Významné sú jeho novely iba tým, že v nich po prvý raz prenikol do našej literatúry živel veľkomestský. (*Hasič* v Orle 1876, *Švihák* tamže 1877, *Kvetinárka* tamže 1878 a i.) Prispieval hojne do časopisov cirkevných i politických. (Orol 1870—80, Sokol 1860—69, Slovesnosť 1864, Dunaj 1874; Nitra 1876—77, Lipa 1860, Ev. Cirkevník 1870—85, Korouhev na Sionu 1878—82, Hurb. Cirkevní Listy 1865—72, Janoškove Cirkevné Listy 1887—93, Nár. Noviny 1870 až 90, Pešťbudínske Vedomosti 1861—69 a inde.) Sobrané spisy vydal v troch sväzkoch pod názvom *Nevädze* (1870). Náboženskú poeziu, pôvodnú i preloženú, vydal osve v sbierke *Zbožné zvuky* (1885).

Bajza Jozef Ignác,

narodil sa 15. marca 1754 v Predmieri, bol farárom v Dolnej Dubovej, potom kanonikom v Bratislave, umrel 1. decembra roku 1836 v Bratislave. Bajza učinil prvý pokus o vedomé zavedenie slovenčiny do literatúry. R. 1783 vydal v Bratislave *René Mladenca Prihodi, a Skúsenosťi*, napísané so zrejmovou snahou o odluku od bibličtiny. Už v predmluve k tomuto dielu — ktoré bolo súčasne i prvým chabým pokusom o slovenský román — vysvetlil Bajza svoje počínanie. Ale svojmu presvedčeniu o samobytnosti slovenského národa dáva plného výrazu až v knihe *Právo o Živeňj Faráruw* (1787), kde vyznáva, že osamostatnením jazyka chce pozdvihnúť národ z prachu, dať mu vlastnú literatúru a umožniť mu vyplnenie osobitného národ-

ného poslania. Bajzovi podarilo sa napísať novým jazykom ešte niekoľko hodnotných diel (*Slovenské dwognásobné Epigrammata Gednako-konco-hlasné, a zwuko-mírné*, roku 1794; *Weselé účinki a řečeňj k stráweňú trúchliwích hodin*, 1795; *Příkladi ze swatého Pisma* 1820), ale jeho slovenčina nelíšila sa veľmi od dosavádnej poslovenčenej češtiny. A keďže Bajza nemal nijakej filologickej prípravy, dopustil sa mnohých nedôsledností, podľahol subjektívnym náhľadom a jeho pokus sa stroskotal.

Ballo Ivan,

hudobný kritik. Narodil sa 7. apríla 1909 v Dolnom Kubíne. Hudobné kritiky a referáty uverejňuje najmä v Slovenskom denníku, Lidových novinách a inde.

Baltík Bedrich,

superintendent preddunajského okolia v Balašských Ďarmotách, narodil sa 24. júna 1834 v Bohuniaciach, umrel 26. mája 1919 v B. Ďarmotách. Napísal životopisy Filipa Melanchtona, Martina Luthera, Karla Kuzmányho, viaceré práce cirkevno-historické a i. Prispieval najmä do Cirkevných Listov (do Hurbanových r. 1869—73, do Janoškových r. 1887—92), Korouhve na Sionu (1878—83) a inde.

Banik Anton Aug.,

narodil sa 26. februára 1900 vo Valaskej (Zvolenská), uverejňuje filologické, historické i kultúrohistorické úvahy, životopisné črty a umelecké (hudobné i výtvarné) kritiky. Z týchto prác uvádzame: *Slovenská reč a jej zovnútorňj i vnútorňj vývoj* (Pamätnica brnenského Tatрана r. 1923), *Ján Hollý a slovenské nár. obrodenie* (Vatra, 1924), *Devinizmus* (Budúcnosť, 1928), *Návrh LO Spolku Sv. Vojtecha na opravu pravidiel spis. jazyka slovenského* (1932), *Pramene, literatúra i podstata dejín o Pribinovi a Kocelovi* (Kultúra 1933).

Bánovský Jur,

žilinský rektor a rychtár (r. 1553). Jeden z prvých skladateľov nábožných piesní (v Tranovského kancio-

nále: *Bůh se nám nyní narodil*, str. 45). Umrel 22. apríla 1561.

Banšell Koloman,

pseudonymom *Maškovský* i *Peketelný*, narodil sa 26. augusta 1850 v Točnici, r. 1864—65 bol žiakom re-
vúckeho slov. gymnázia, teologiu skončil v Prešove,
začas bol vychovávateľom v Gerendáši (pri Čabe),
potom redigoval Bobulove Slovenské Noviny (1873)
a napokon bol farárom vo Veľkom Lôme, Maškovej a
v Lučenci. Tu umrel 28. marca 1887. Básniť začal pod
vplyvom Petófiho, roku 1871 vydal v Skalici s Pavlom
Országhom almanach *Napred*. Okrem iných príspev-
kov uverejnil tu verš „Len ma lúb . . .“, za ktorý ho
vyčistil J. M. Hurban v Cirk. Listoch 1871, brániac
narod náš . . . „nenakvasený ešte jedom západného
romantizmu“ pred strelami „sprostej a v barine ma-
terializmu zhnitej fantázie“. Písal básne (sbiierka
Túhy mladosti, 1886), povesti (*Atalanta*, 1873) i ča-
sopisecké články (najmä do Bobulových Slovenských
Novín v r. 1872—74). Básňami a novelami prispieval
do Sokola v r. 1867—69, do Orla v r. 1870—79, do
almanachu Dunaj r. 1874, Minerva r. 1869, *Napred*
1871 a inde.

Bartek Henrich,

referent jazykovedného odboru Matice slovenskej.
Narodil sa 25. marca 1907 v Žiline. Rediguje filologic-
ký časopis *Slovenskú reč*, kde uverejňuje väčšinu
svojich štúdií. Okrem toho prispieva do Slovenských
pohľadov (*K základom slovenskej prozodie*, 1935), do
Sborníka Matice slovenskej, Kultúry a inde. V Sbor-
níku na počesť Jozefa Škultétyho (1933) uverejnil
štúdiu *Slovenské výsledky praslovanských akútnych
dĺžok*.

Bartholomaeides Ladislav,

ev. farár, narodil sa 16. novembra 1754 v Klenovci,
umrel 18. apríla 1825 v Ochtinej. Bol významným spi-
sovateľom diel zemepisných a dejepisných, zručný
štylista a rytec. (Ku svojim dielam sám si kreslil
mapy.) Z jeho spisov, složených v jazyku latinskom

i v bibličtine, najdôležitejšie sú: *Hystorya o Ameryce* (1794), *Kratičká Hystorie přirozenj* (1798) a *Geograffia aneb Wypsánj Okrsslku Zemského s ssesti Mapami vlastnj Rukau geho wrytými* (1798).

Beblavý Pavel

(pseudonymy: *Anonymus*, *P. Drahomír*, *Maruškin*, *Maruškov* a i.), ev. farár v Sobotišti, narodil sa 16. mája 1847 vo Vrbovcich, umrel 18. mája 1910 v Sobotišti. Bol tichým národným pracovníkom a horlivým prispievateľom slovenských časopisov. (Najmä *Cirkevných Listov*, v r. 1887—1900, *Pohľadov* v r. 1883—89, *Sokola* v r. 1867—69 a *Korouhve na Sionu* v r. 1878—83.) Veľkej obľuby dosiahla jeho povesť *Jánošík* (Sl. Pohľady 1889, knižne 1910). Ostatné jeho historické povesti zostali v časopisoch (*Na cintoríne*, *Vykopali ženu*, *Ztratený pandúr* a i.).

Bél Matej,

rodným menom *Funtík*. Narodil sa 24. marca 1684 v Očovej; od roku 1708 bol učiteľom a kazateľom v Banskej Bystrici, neskôr rektorom tamojšieho gymnázia. Roku 1714 prijal miesto rektora na bratislavskom lyceu, kde sotrvál až do smrti (25. aug. 1749). Bél bol jedným z najvzdelanejších spisovateľov osemnásteho storočia a najvýznamnejším geografom tohoto veku. Povahou diplomat, domôhol sa vysokého postavenia, titulov a uznania nielen vo svojom okolí, ale i za hranicami. (Kráľ Karol III. vymenoval ho za dvorného historiografa a povýšil do stavu šľachtického; akadémia londýnska a berlínska vyvolily ho za svojho člena.) Písal zväčša latinsky, ale aj nemecky, československy a maďarsky. Najvýznačnejší z jeho päťadvadsiatich spisov je *Notitia Hungariae novae historico-geografica* (5 sväzkov, 1735—1742). Mnohých vydaní dočkala sa jeho kniha *Der ungarische Sprachmeister* (1729), vydaná pod kryptogramom *Meliboeus*. Spolu s Danielom Krmanom vydal roku 1722 Bibliu, a to podľa textu kralickej z r. 1613. Ďalej napísal: *Adparatus ad Historiam Hungariae* (1735—46), *Compendium Hungariae Geograficum* (1753), *Compen-*

dium, avagy rövid Summája az egész Keresztény tudományak (1713), *Grammatica Latina* (1717), *Institutiones Linguae Germanicae* (1730), *Záhradka Ragská, plná Křesťanských Ctností* (1720), *Hungariae antiquae et novae Prodomus* (1723), *Die Gottsuchende Seele* (1729) a i. Hoci inak národne mlkvy, dal Běl výraz svojmu slovanskému presvedčeniu v predmluve k Doležalovej gramatike, napíšuc tam nadšenú chválu na slovenčinu. Běl bol i prvým uhorským novinárom: Roku 1721—23 vydával noviny *Nova Posoniensia*.

Bella Ján Pravdoľub,

učiteľ, narodil sa r. 1836 v Lipt. Sv. Mikuláši, umrel r. 1924 tamže. Sostavil niekoľko učebníc a čítaniek pre ľudové školy. Do Salvovho Domu a školy prispieval článkami pedagogickými (1886—91) a do jeho Obzoru článkami hospodárskymi (1879—1900).

Bella Jozef Bohuslav,

brat Jána, Ondreja i Petra; narodil sa 23. októbra 1832 v Lipt. Sv. Mikuláši. Roku 1858 zúčastnil sa ako dobrovoľník povstania hercegovinsko-černoehorského, roku 1863 povstania poľského a napokon povstania srbského, v ktorom padol roku 1876. Jeho literárne torzo vyšlo z väčšej časti posmrtné v Orle 1877 a obsahuje povesti, inšpirované zážitkami z dobrovoľníckeho života autorovho (*Rajčo Nikolev, Bitka u Almy*).

Bella Ondrej Miloslav,

brat predošlých, ev. vojenský kňaz, nar. 8. mája 1851 v Lipt. Sv. Mikuláši, vyštudoval v Revúcej (maturoval 1870) a v Erlangách, bol kaplánom v Budíne, učiteľom v Pešti. Odtiaľ ako vojenský kňaz odobral sa do Štýrského Hradca, do Prahy a r. 1892 do Krakova, kde umrel dňa 12. októbra 1903. V duchu a tónom prstonárodnej piesne vydal roku 1880 v Budapešti sväzoček *Piesní*. Bol to najcennejší dozvuk novoštúrovskej záľuby v melodickom, hudobnom tóne ľudovej piesne. Ostatné jeho verše, písané taktiež na motívy ľudovej piesne, zostaly roztrúsené po časopisoch (Slovenské Pohľady od r. 1881, Cirkevné Listy od 1887 a i.) a

kalendároch pod rozličnými pseudonymy (*Bočko, Bludár, Dedinec, Dušný, Pinka, Pohrebník* a i.). Výbor z nich vydal Menšík v Matici slov.

Bella Peter,

brat predošlých, pseudonymom *Horal*, narodil sa 21. novembra 1842 v Lipt. Sv. Mikuláši, pôsobil ako štátny úradník v Pešti, umrel r. 1919. R. 1920 vyšly jeho nostalgické a ľúbostné piesne, písané v duchu ľudovej poezie, pod názvom *Piesne z ďaleka* a iné verše. Znameníaté sú jeho preklady zo slovanských literatúr (*Sienkiewicz, Tetmajer*).

Bellobradeus Pavel,

ev. kňaz a rektor v Trenčíne v sedemnástom storočí. Písal teologické traktáty v duchu scholastickej filozofie: *Disputatio Theologica De Imagine Dei In Homine Ante Lapsum et Loci Felicitate, Discursus pneumaticus de natura animae rationalis* (1660), *Dissertatio Scholastica de Propositionibus Personalibus in Christo* (1660).

Belopotocký Gašpar,

viď *Fejérpataky*.

Bencúr Jozef,

rektor ev. školy v Kežmarku, narodil sa r. 1728 v Jasebovej, umrel r. 1784 v Budíne. Jozefom II. bol vymenovaný za knihovníka do Viedne a povýšený do stavu šľachtického. Písal latinské a nemecké diela zemepisné a právnické: *Compendium Hungariae geograficum* (1758), *Commentatio juridica critica de haereditario Jure* (1771), *Jurium Hungariae* (1772), *Vorläuffige Beantwortung* (1783) a i.

Bencúr Matej,

viď *Kukučín Martin*.

Benčíč Anton,

františkán, narodil sa 4. marca 1745 vo Vištuku, umrel 26. októbra 1808 v Rožňave. Patril do školy populár-

nych bohoslovcov katolíckych, ktorí popri Bajzovi, Bernolákovi, Fándlim a i. začali písať nárečím slovenským, snažiac sa tak priblížiť ľudu. Preložil Pázmányove: *Hodegus k prawde weduci Kalaus a Za tmawu Dennicu blúdicich Lutheranow Woditel* (1791–2), ako aj Gustiniho *Mannu Spasitelnu* (1794-5) a Gonteriov *Kameň probugici rozepre wiri* (1779).

Benedikti Blahoslav Ján,

profesor kežmarského gymnázia, narodil sa 11. augusta 1799 vo V. Luboreči, umrel 25. novembra 1847 v Kežmarku. Na štúdiách v Bystrici bol spolužiakom Kollárovým a v Prešporoku Palackého, s ktorými potom dlho udržiaval čulé styky. Podobne so Šafárikom. Spolu s týmto a Kollárom vydal r. 1823 *Pjsně světské Lidu slowenského w Uhřjch*.

Benedikti Vavrinec Nudožerský,

narodil sa roku 1555 v Nedožeroch (Nitrianska), študoval v Prievidzi, v Jihlave a v Prahe, kde roku 1600 dosiahol titulu majstra filozofie. Medzi tým bol správcom školy v Uhorskom Brode a v Žatci (1594 a 1599). Roku 1602–03 bol rektorom v Nemeckom Brode. Od roku 1604 prednášal na univerzite matematiku, r. 1611 bol prorektorom, r. 1612 dekanom filozofickej fakulty. Umrel 14. júna 1615. Preslávil sa ako filolog, napíšuc na svoju dobu veľmi dokonalú mluvnicu česko-slovenskú: *Grammaticae Bohemicae Ad Leges Naturalis Methodi Conformatae, et Notis numerisque illustratae ac distinctae, Libri duo* (Praha 1603). Pozoruhodné sú v nej najmä niektoré podrobnosti z nárečí moravských a slovenských. A pozoruhodná je i výtka, ktorú adresuje svojim rodákom („mei gentiles Slavi“), že zanedbávajú svoju reč. Prvý vyskúšal časomerný rytmus v českom básnictve na prekladoch žalmov, z ktorých 10 vydal v Prahe r. 1606 pod názvom: *Žalmové někteří v písni české na způsob veršů latinských v nově uvedení a vydání*. Okrem toho vydal cvičebnicu počtov *Elementa arithmeticae* a niekoľko epických básní, ako *Život Ježišov*, *Životy patriarchov*. V rukopise zanechal *Logiku*.

Beniak Valentín,

notár v Novej Bani, narodil sa r. 1894 v Chynoranoch. Vydal dosiaľ tri zbierky lyrických veršov: *Tiahnime ďalej oblaky* (1928), *Ozveny krokov* (1931) a *Kráľovská reľaz* (1933). V prvých dvoch knihách nebol Beniak tématicky ani obsahovo sústredený. Náladová reflexia i motív baladický, osobná lyrika i reportážny postreh ho rovnako zaneprázdňovali. Ale v poslednej zbierke, a najmä v básňach dosiaľ knižne nevydaných, ukázal sa Beniak už ako básnik veľmi jemne kultivovaný, vyškolený na poezii najmodernejších vzorov (najmä poetizme) a predsa hlboko zakorenený do domáceho prostredia.

Benický Peter,

zemiansky veršovník slovensko-maďarský, narodil sa r. 1603 vo Vacove, umrel r. 1664 v Trnave. (*Verše slovenské*, spísané r. 1652, vydal Fr. Sasinek v matičnom Archíve r. 1873.)

Bernolák Anton,

kat. farár a dekan v Nových Zámkoch, narodil sa 3. októbra 1762 v Oravskej Slanici, umrel 15. januára 1813 v Nových Zámkoch. Študoval v Ružomberku, v Trnave, v Ostrihome a v Prešporoku. Tu prežíval vlnu osvietenstva, ktoré práve vtedy rad radom prebúdzalo národnú individualitu krajín európskych. (V Rakúsku vyvolala táto vlna snahy germanizačné, ktoré ako protitlak pozdvihly v Uhorsku vlnu hungarizmu a v Čechách vyvolaly jazykové prebudenie.) Vtedy prebudily sa aj ostatné národy slovanské; vznikla literárna reč chorvátska, srbská, slovinská, maloruská, bulharská. Nie div, že Bernolák, súč svedkom týchto hnutí, logicky dospel k názoru, že Slováci, rovnako ako ostatné národy, majú právo dať výraz svojej národnej individualite. Tento názor vyslovil v knižke *Dissertatio Philogico-Critica de Literis Slavorum*, ktorú vydal roku 1787 v Bratislave. A súčasne v druhej časti knižky (ktorá vyšla i osve pod názvom *Linguae Slavonicae per Regnum Hungariae usitatae compendiosa simul et facilis Orthographia*) podal aj úpravu ako zásadu

osamostatnenia slovenčiny prakticky vykonať. Postavil sa proti dotodajšiemu užívaniu češtiny a za nový spisovný jazyk navrhol nárečie trnavské. Súčasne sa rozhodol i pre nový pravopis, a to fonetický. Oboje rozhodnutí nebolo náhodné. Bernolák proste uzákonil to, čo sa už dávno praktikovalo v knižkách, tlačných v centre katolíckeho hnutia, v Trnave. Katolícka vrstva národa prejavovala totiž už od polovice sedemnásteho storočia odstredivé snahy od myšlienky československej. Nie súc viazaní úctou k slovu kralickej biblie a snažiac sa priblížiť ľudu, písali katolícki kňazi svoje populárne knižky dávno pred Bernolákom v nárečí ľudovom. Tak Bernolák bol len kodifikátorom jestvujúcich už pomerov. No i tak vyvolalo jeho vystúpenie veľký rozruch. Privrženci českoslovenčiny — najmä Ribay a Zlobický, vidiac uvedomé úsilie Bernolákovo, usilovali sa udusiť hnutie v počiatkoch. Medzitým (roku 1790) vydal však Bernolák mluvnicu novej spisovnej reči, *Grammatica slavica. Ad Systema Scholarum Nationalium in Ditionibus Caes. Regiis introductum accomodata*, kde v predmluve vysvetlil svoj program a roku 1791 napísal a v Trnave vydal *Etymologia vocum Slavicarum sistens modum multiplicandi vocabula per derivationem et compositionem*, ktorou pokúsil sa na základe idiotík (pre neznalosť češtiny zväčša nešťastne volených) dokázať rôznosť slovenčiny a češtiny. Nešťastné boli i novotvary, ktorými chcel Bernolák nahradiť slová medzinárodné. (Na pr. pády: menovatlivec, roditlivec, dávatlivec, žalovatlivec, odberatlivec, tovarišlivec.) A k zavŕšeniu: nešťastnou bola i voľba západného nárečia za spisovný jazyk. Hlavné dielo Bernolákovo, jeho *Slowár Slowenski, Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherski: Seu Lexicon Slavicum, Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum*, Tomi VI., vyšiel až po Bernolákovej smrti roku 1825—27 v Budíne. Bernolák chcel Slowárom zabezpečiť trváci úspech svojmu životnému snaženiu, lež nemohlo sa mu to podariť; jednak pre dôvody už uvedené, jednak — a hlavne — pre nedostatok materiálu. Jeho úsilie prinieslo však neoceniteľný osoh v tom, že dosiaľ mlkva katolícka inteligencia, bola

zainteresovaná o veci národné. Začala sa chápať svojej úlohy a za niekoľko nasledujúcich rokov postavila do služieb národa mnoho význačných osobností. Bernolák vyvinul totiž prekvapujúcu agitačnú činnosť: r. 1792 založil s Fándlim *Slowenské učené Towarišstvo* s hlavným stánkom v Trnave a s filiálkami po celom Slovensku. Zainteresoval ním celé katolícke duchovenstvo pre svoju myšlienku a slovenskej knižnej produkcií dopomôhol k nebývalemu rozmachu.

Beskydov,

viď *Palárik Ján*.

Bežo Ján,

narodil sa 21. marca 1842 v Nitrianskej Strede, umrel 24. júla 1905 v Senici. Učiteľ a spolumajiteľ kníhtlačiarne v Senici. Napísal veľa učebníc pre slov. ľud. školy. Redigoval a vydával populárnu „Knižnicu zábavného a užitočného čítania“.

Bielek Anton,

narodil sa 10. septembra r. 1857 v Bytčici, gymnázium študoval v Kláštore pod Znievom a v Ostrihome, učiteľský ústav najprv v Kláštore pod Znievom, potom (keď ho vylúčili pre slovenské smýšľanie) súkromne. Opustiac učiteľstvo, bol správcom a redaktorom Salvovej tlačiarne, neskôr administrátorom Národných Novín (tu založil r. 1897 a s Andrejom Hlinkom redigoval *Ludové Noviny*), redaktorom v Skalici, kým ho tlačové pravoty nevyhnaly do Ameriky. Odtiaľ vrátil sa ubitý životom, aby r. 1911 umrel vo viedenskom ústave pre choromyseľných. Beletristickou svojou tvorbou bol Bielek predchodcom Kukučínovho realizmu. Neodolal síce vždy romantickému živlu, ale realizmus učinil už silný prielom do jeho diela. Sú to krátke rozprávky zo života slovenského ľudu, často s ostrou tendenciou národnou. Uverejňoval ich v *Slovenských Pohľadoch* (1882—1899), *Tovaryšstve* (1895) a i. Samostatne vydal črtu *Obrázky z hôr* (1890), *Poviestku z hôr a Na salaši* (1899) a *Na vysokých horách*. Ako publicista napísal rad článkov politických, poučných i cestopisných do vlastných *Ludových Novín*

(1897—1900), do Národných Novín (1881—1899) a inde. Vydával aj *Besedy* (r. 1890), národný zábavník, do ktorého prispeli medzi inými Šrobár, Vansová, Hviezdoslav, D. Makovický, J. Vlček a i. *Obrázky z hôr* vyšly oznove r. 1935 v Edícii Spoločnosti slovenskej; takisto i zabudnutá, obširna a hodnotná novela *Pre cudzie viny*. Anton Bielek ako poviestkár i publicista je neprávom zabúdaný.

Blaho Pavel,

narodil sa 26. apríla 1844 v Skalici. Ako teolog v Ostrihome bol predsedom tamojšej cirkevno-literárnej školy slovenskej. Ako katolícky kňaz v Štepanove, v Dojči a v Gbeloch bol verným spolupracovníkom Osvaldovým, najmä v jeho „Kazateľni“. Sám od roku 1870 redigoval Katolícke Noviny a od roku 1874 i Kazateľa. Okrem toho prispieval do Sokola (1869), do kalendára svätovojtešského, uverejnil i dva preklady z Calderona (v Bobulových Slov. Novinách 1868 a v Tovaryšstve 1895) a roku 1928 vyšla sbierka jeho ľudových rozprávok a čít pod názvom *Slabí a mocní*. Po prevrate stal sa Blaho kanonikom v Bratislave.

Blaho Pavel,

slovenský politik, do prevratu lekár v Skalici, po prevrate predseda Zemedelskej rady v Bratislave, narodil sa 14. februára 1867 v Skalici, umrel 29. novembra 1927 v Bratislave. Jeden zo zakladateľov „Hlasu“. Vydavateľ kalendára *Nová domová pokladnica* (16 ročníkov), ktorým prebúdzať národné uvedomenie ľudu.

Blasius (Blazyus) Ján, st.,

ev. farár v Slov. Lupči, Diviak-Novejvsí, v Trenčíne a Krnči, narodil sa 2. júna 1684 v Ivančinej, umrel 4. mája 1763 v Paludzi. Napísal, prípadne z nemčiny preložil: *Každý Duch chval Hospodina Pobožného Zpjwánj Ljbé Gadro* (1720), *Jesu Benedictel Apatečka Duchownj* (1734), *Jesu Benedictel Milownjku Pjsnj Duchownjch Rozkosse Nowé* (1743), *Jesu Benedictel Rozkosse Domu Božjho Aneb Okrasa Domu Božjho* (1745).

Blasius (Blazyus) Ján, ml.,

syn predošlého, ev. farár v Paludzi, narodil sa 8. augusta r. 1708 v Slov. Ľupči, umrel 14. apríla 1773 v Paludzi. Vydal sbierku piesní *Gazyk Slowo Božj zpjwagjcy* (1756) a sbierku modlitieb *Celé srdce Milostj Božj se modljcy* (1756).

Blažek Michal,

prvý superintendent reform. cirkvi na Morave, narodil sa 1753 v Senici, umrel 10. októbra 1827 v Jimramove na Mor. Písal nábož. knihy liturgické i vyučovacie.

Bludár,

viď *Bella Ondrej*.

Bobula Ján Nep.,

architekt, narodil sa 15. marca 1844 v Lipt. Hrádku, umrel r. 1903 v Budapešti. Ako mladý murársky majster s finančnou pomocou biskupa Št. Moysesu súkromne složil maturitnú skúšku a dal sa zapísať na techniku. Medzitým precestoval celú Európou, študojúc stavitelstvo. Vrátiac sa domov chcel hrať vedúcu rolu i v politike. S niektorými nespokojencami s politikou národnej strany založil nové politické hnutie, ktoré Pešťbudínske Vedomosti nazvaly „Nová slovenská škola“ a odštiepenci tento názov prijali za oficiálny. Neskôr sa premenovali na „stranu vyrovnania“. Oficiálnym časopisom odštiepencov boli Slovenské Noviny, vychádzajúce v Pešti. I tento časopis bol pozoruhodným úkazom v slovenskej žurnalistike, prinášal námety, ktoré neoprávnene druhá strana podceňovala. Bobulova politika bola v prvých ročníkoch Slovenských Novín hungarofilská. Neskôr sa radikálne zmenila. Bobula bol redaktorom i vydavateľom Slovenských Novín (od 1868—1875) a Junoša, časopisu mládeže. Novinovými článkami prispieval do Slovenských Novín, Sokola, Pešťbudínskych Vedomostí a iných. Napísal brošúrku „*Pomocné pokladnice, potreba a spôsob ich zakladania s návrhom stanov*“ (1871). Po zastavení Slovenských Novín oddiaľoval sa slovenskému životu. Umrel roku 1903.

Bocko Daniel,

ev. farár vo Veľkej Lehote na Mor., v Trnovci a v Sarvaši, narodil sa 30. decembra 1751 v Demänovej, umrel 22. apríla 1806 v Sarvaši. Okrem iných náboženských kníh vydal obsiahly *Ručný Kancionál, Domovný y Pocestný, s pripogenau Knjžkau modlitebnau* (1783).

Bočko,

viď *Bella Ondrej*.

Bodický Daniel,

narodil sa 25. júla 1864 v Sebedíne pri Očovej, umrel ako novohradský škôldozorca na liečení v Poděbradoch 8. októbra 1932. Ako študenta vyhodili ho pre slovenské presvedčenie roku 1882. Štúdiá po biede dokončil až roku 1891. Bol od r. 1896 učiteľom v Lipt. Sv. Mikuláši, kde vyvinul peknú literárnu činnosť v Salvovom pedagogickom časopise *Dom a Škola* (1893-95). Složil *Mluvnicu pre ľudové školy* (1906), ktorá popri Zigmundíkovej Škole reči slovenskej konala znamenitú službu na ľud. školách.

Bodický Michal,

najprv farár v Pondelku a v Krajnom, potom dekan ev. teol. fakulty v Bratislave, narodil sa 25. septembra 1852 v Španej Doline. Okrem neprehľadného množstva článkov, roztrúsených po časopisoch (Cirkevné Listy, Národné Noviny, Stráž na Sione a i.), ktorými sa činne zúčastňoval nielen života cirkevného, ale i národného, napísal *Životopis Jána Kollára* (1893), *životopisy Pavla Dobšinského a Samuela Ormisa* (1930), *Historiu ev. a v. cirkve Pondelskej* (1880), autobiografickú rozpravu *Štyridsať rokov v službe cirkvi* a najmä dôležité *Rozpomienky a pamäti* (Turč. Sv. Martin 1933), do ktorých, okrem údajov osobných, shrnul množstvo cenného historického materiálu z nášho života kultúrneho, politického a cirkevného. Umrel 23. decembra 1935 v Bratislave.

Bodický Samo,

brat predošlého, ev. farár v Sennom, narodil sa 9. októbra 1850 v Španej Doline, umrel 22. augusta 1919

v Sennom. Písal poviestky (*Nihilizmus v Orle* 1879, knižne u Mazáča 1935; *Otcova kliatba* v Sl. Pohľadoch 1881, knižne vyšly dve *Povesti Sama Bodického* v Turč. Sv. Martine r. 1882) a informatívne články z ruskej literatúry (Národné Noviny 1880—81, Slov. Pohľady 1881 a i.), z ktorej i prekladal (Eugen Onegin, Kavkazský zajatec atď.).

Bodnár Julius,

narodil sa 8. októbra 1870 na Uderine, do škôl chodil vo svojom rodisku, v Prenčovej, v Lučenci, v Banskej Štiavnici; teológiu skončil v Bratislave a v Erlangách. Po kaplánčení v Petrovci, na Myjave a v Čabe stal sa farárom na Bukovci, kde pobudol 29 rokov. Umrrel 4. júla 1935 v Novom Meste nad Váhom. Od mladí stál v popredí kultúrneho života na západnom Slovensku; zredigoval a vydal o ňom obsiahlu národopisnú monografiu *Myjava* (1911). Okrem toho napísal *životopis J. M. Hurbana* (1925) a *M. R. Štefánika* (1921), *pamätník Jána Lešku* (1911), *Historiu cirkvi ev. a. v. bukovskej* (1904), a dve zbierky obrázkov z dedinského života: *Rozprávočky z Uderinej* (1907) a *Nezbedovia* (1922).

Bodo Matej,

advokát v Štítniku a prísediaci súdnej tabule gemerskej. Napísal: *Zwuk Ewangelium Wěčného A Prawdy Nebeské Hlasyté Zwěstowánj* (1743) a *Juris prudentia criminalis* (1751).

Boor Ján Jaromír,

ev. kňaz a spisovateľ, narodil sa 21. septembra 1852 na Bukovci, umrel 15. marca 1912 v Holiči. Písal hojne do slov. časopisov (Dennica, Korouhev na Sionu, Cirkevné Listy, Národné Noviny a i.).

Boor Michal,

ev. farár na Bukovci a v Skalici, narodil sa 25. septembra 1837 vo Vrbovom, umrel 17. marca 1891 v Uh. Skalici. Bol spoluredaktorom Korouhve na Sionu a keď J. M. Hurbana odsúdili do vacovského väzenia, viedol redakciu Cirk. Listov.

Bor Ján Elen,

vlastným menom *Ernest Žatko*, poslucháč filozofie v Bratislave. Narodil sa 6. februára 1907 v Žabokrekoch nad Nitrou. Okrem článkov, uverejňovaných v *Eláne*, *Postupe*, *Kultúre*, v *Slovenských pohľadoch* a inde, vydal dosiaľ tri knihy kritických štúdií. V prvej, nazvanej *Návrat k minulosti* (1933), pokúša sa popri inom soznámiť slov. čitateľstvo s filozofiou neotomizmu a s jeho hlásateľom Maritainom. Druhá vyšla pod názvom *Poezia povojnového Slovenska* (1934) a je to pokus o syntézu smerov a snažení v mladej slovenskej poezii. Tretia sa volá *Rozličnosti* (1934) a podáva prehľad najnovších literárnych a umeleckých smerov.

Borbis Ján,

ev. farár v Čáčove, katechét a kazateľ št. ev. gymnázia v Tešíne, farár na niekoľkých miestach v Nemecku, od r. 1900 na odpočinku v Hameln; narodil sa 24. júna 1832 vo Vrbici, umrel 18. sept. 1913. Napísal objemné dejiny ev. cirkvi v Uhrách (*Die evangelisch-lutherische Kirche Ungars in ihre geschichtliche Entwicklung*, Nördlingen 1861), štúdiu o svadobných zvykoch slovenských (*Hochzeitsgebräuche der Slovaken*, Schwerin 1863) a iné.

Borin,

vlastným menom *Augustín Način*, úradník Slovenskej národnej rady v Bratislave. Narodil sa 22. októbra 1900 v Námestove. Bol redaktorom „Slovenského Národa“ a „Vatry“, od roku 1932 rediguje politicko-spoločenský časopis „Pero“. Roku 1926 vydal zbierku nostalgických veršov *S dovolením*, ovlivnených poeziou A. Adyho.

Bossanyi Serafín,

minorita, narodil sa 11. novembra 1713 v Podvilku, umrel 19. apríla 1785 v Odoríne. Okrem niekoľkých latinských foliantov (*Sermones Catecheti*, *Stellulae catholica*, *Solitudo Seraphica*, *Sermones funebres*) napísal *Hvezdičky Katolicke* (1766).

Botto Ján, st.,

pseudonym *Maginhradský*, inžinier, narodil sa 27. januára roku 1829 v Nižnom Skálniku, študoval v Ožďanoch, v Levoči a v Pešti, umrel 28. apríla 1881 v Banskej Bystrici. Jeden z najlepších pevcov školy Štúrovej. Rovnako ako Sama Chalupku a Janka Kráľa oduševňovala i Bottu v prvom rade pieseň ľudová. V jeho *Piesni o Jánošíkovi* (1846), z ktorej po rokoch skrslo najkrajšie Bottovo dielo *Jánošíkova smrť* (Lipa roku 1862), zachytený je neuveriteľne verne ľahký, melodický tón ľudovej piesne a poviestky. Pri tom je látka umelecky pevne stvárnená, nadnášaná clivou elegiou (ktorá vôbec charakterizuje celú Bottovu tvorbu) a ušľachtilým romantizmom. Práve takú šťastnú ruku mal Botto v balade *Žltá Talia, Povest bez konca* (z r. 1849–50) rovnako ako *Margita a Besná* (písané o 30 rokov neskôr) sú klasickými kúskami poezie slovenskej. Z ďalších básní uvádzame: *Báj Maginhradu* (romanca), *Balada, Posledná dumka Svätoboja, Dumka ukrajinská* a i. Vybrané básne Bottove vyšly roku 1880 v Knihovne československej („Spevy Jána Botto“). Roztrúsene vychádzaly v Lipe, v Sokole, v Pohľadoch a i.

Botto Ján ml.,

viď *Krasko Ivan*.

Botto Julius,

advokát, profesor a správca gymnázia v Revúcej, narodil sa 24. júla 1848 v Rozložnej (Gemer), umrel 29. septembra 1926 v Revúcej. Jeden z najlepších historikov slovenských. Svojou prísnu objektivnosťou zaslužil sa veľmi o kritické nazieranie na minulosť Slovákov. Uviedol na pravú mieru mnohé romantické poblúdenia starších historických spisovateľov slovenských. (Slov. Pohľady: *Historikum povesti Malkotentí a Valgatha*.) Napísal obširne *Dejiny Matice Slovenskej* (1923), cenný dejepisný náskres *Slováci, vývin ich národného povedomia* (dva sväzky, 1906 a 1910, 2. vyd. 1923), životopisy *Jána Francisciho* (1922), *Jonáša Záborského* (1912), *Štefana Marka Daxnera* (1922).

Mnoho jeho prác roztratené je dosiaľ po časopisoch (v Slov. Pohľadoch historické štúdie o *Matúšovi Čákoví*, *Jiskrovi na Slovensku*, o *Ďurovi Rákóczym*, o *Leopoldovi I. a sprisahaní vesselényiowskom*, o *povstaní Tököliho a Rákóczeho II.* a i.).

Branecký Jozef,

prof. piaristického gymnázia v Trenčíne, narodil sa 31. marca 1882 v Uh. Skalici. Napísal niekoľko historických románov, štúdií a monografií, v ktorých populárnou formou a znamenitým svojím darom rozprávačským oživuje príhody dávnych čias. (*Zo starého Trenčína*, 2 sväzky, 1926 a 1929; román *Fráter Johannes*, 1929; *Keď rummy ožijú...*, 1931—32; detský román *Poklady Matúša Čáka*, 1935 a i.). Pokúsil sa aj o drámu (*Vianoce chudobného žiaka*) a vydal i monografie *Skalka, dejiny pútnického miesta* (1929) a *Trenčín 179—1930* (1930).

Branislav,

viď *Abaffy Leopold*.

Bratislavský Boleslav,

vlastným menom *Vincenc Navara*, red. Slovenského východu a Vesny v Košiciach. Vydal novely *Slovenské rapsodie* (1921), *Podivné príhody* (1923), *Tri chryzantémy* (1922), románovú črtu *V borbe s temnotou* (1922) a i.

Braxatoris Karol,

brat Ondreja ml., ev. farár v Tesároch, narodil sa 13. novembra 1806 v Krupine, umrel 12. apríla 1869 v Dudinciach (pochovaný v Tesároch). Venoval sa literatúre cirkevnej. (*Hodiny s Bohem*, *Křesťanský Ew. A. W. Katechismus*, *Nowá ewangelická Postilla* a i.)

Braxatoris Martin,

pseudonymom *Martin Sládkovičov*, ev. kňaz v Senici, syn Ondreja Braxatorisa-Sládkoviča, narodil sa 2. mája 1863 v Radvani. Umrel 29. augusta 1934 v Senici. Písal básne na motívy náboženské (*Ratoliestky z Hory olivetskej I, II, III*), vlastenecké i ľudové

(*Verše*). Redigoval „Noviny Malých“; detská jeho poezia mala svojho času vďačných čitateľov (*Drobné kvieľa pre dobré dieťa, Za hrst kláskov, Vtačí zázrak*). Vydal aj viac bohosloveckých prác v próze. Prekladal z Puškina, Turgeneva, Gogoľa, preložil Goetheho „Fausta“, úryvky zo Schillerovho „Wilhelma Tella“ a i.

Braxatoris Ondrej st.,

učiteľ v Krupine, narodil sa 1782, umrel 15. novembra 1848. Napísal významné monografie *Letopisové Krupinsstj* (1810) a *Uherští Slowáci w Hontském a Zwolensském kragi* (1815).

Braxatoris Ondrej ml.,

viď *Sládkovič Andrej*.

Brtáň Rudo,

profesor na gymnáziu v Bratislave. Narodil sa 9. októbra 1907 v Hybiach. Básnik, prekladateľ, literárny kritik a literárny historik. Vydal literárno-estetickú štúdiu *Poezia Ivana Krasku* (1933), usporiadal *Výbor zo súčasnej lyriky* (1933). Napísal štúdiu o Janovi Jesenskom (v zborníku *J. Jesenský*, 1934), Ivanovi Gallovi (*Odmlčaný básnik Ivan Gall*, 1935) a Vladimírovi Royovi (vo *Výbore z poezie Vladimíra Roya*, 1935). Znamenitý znalec predvojnovnej básnickej moderny slovenskej. Prispieva do *Slov. pohľadov*, *Elánu*, *Slov. smerov* a i. Z dlhších jeho literárno-historických štúdií uvádzame: *Prvopis a varianty Kráľovej básne „Kvet“* v *Sborníku Matice slovenskej* 1935.

Buday Andrej,

úradník mincovne v Kremnici; narodil sa v Tajove, umrel 31. decembra 1907 v sanatoriu v Békés-Dule. Zaoberal sa etnografiou, sbieral najmä povesti a povesy ľudu slovenského a uverejňoval ich v *Slovenských Pohľadoch* (od roku 1891), v *Tovaryšstve* (1900) a v *Časopise Muzeálnej slov. spoločnosti* (od r. 1900).

Buday Jozef,

kanonik nitriansky, profesor kat. teologickej fakulty v Bratislave, senátor Národného zhromaždenia. Roku

1925 vydal výbor zo svojich prvotín pod názvom *Ludové poviedky* a roku 1932 obrázok *Odpadnutá pijavica*. Roku 1914 vyšla jeho úvaha *Katolicizmus a lutheranizmus* a roku 1932 *Výhlady katolicizmu na Slovensku*. Opísal ďalej niekoľko pútnických miest (*Pútnické miesto Dubnica*, 1905; *Pútnické miesto Višňové*, 1904; *Pútnické miesto Frivald*, 1932) a vydal *Život sv. Andreja a Benedikta* (1924).

Budínsky,

viď *Bachát Daniel*.

Buganová Šára,

narodila sa 4. novembra 1906 v Dolnej Lipnici. Roku 1925 debutovala pod pseudonymom *Julia Divinská* zbierkou *Básne v próze*, napísanou pod vlivom Rabin-dranatha Thakura. (Autorstvo zbierky je sporné; pripisujú ju aj Borinovi.) Odtedy uverejňuje svoje lyrické básne a básne v próze s časom na čas v Slovenských pohľadoch a i.

Bujna Martin,

ev. farár v Pukanci, narodil sa 25. októbra 1849 v Bohuniciach, umrel 22. júla 1923 v Pukanci. Náboženský spisovateľ slovenský. Prispieval do Korouhve na Sionu, Cirkevných Listov, Stráže na Sione, do Trnovského kalendára a inde. Tu uverejňoval i svoje štúdie a monografie. (Životopisy Raphanidesa, Záthu-reckého, Gerengayho, Holécyho; Zo života cirkvi pukanskej a i.)

Bujnák Pavel,

univ. profesor v Bratislave, narodil sa 24. apríla 1882 v Dolnom Kubíne. Študoval v Banskej Štiavnici, Bratislave a v Lipsku. Bol ev. farárom v Krupine, po prevrate knihovníkom pražskej Verejnej a univerzitnej knižnice a profesorom ugrofínskej filologie na Komen-ského univerzite. Umrel 13. novembra 1933 v Prahe. Pochovaný je v Dolnom Kubíne. Popredný literárny historik, kritik a estét slovenský; odborník vo filológii ugrofínskej. Vydal: *Pavel Országh-Hviezdoslav* (Sobrané kritiky I. 1919), *Slovenská poetika* (s dr. Menšíkom,

1921), *Stručné dejiny čsl. literatúry po Štúra* (1923), *Ján Arany v literatúre slovenskej* (1924), *Dve kapitoly z literárnej estetiky* (1927), *Dr. Karol Kuzmány* (1927), *Praefixa verbalia v jazykoch ugrofinských a zvlášte v maďarskom* (1928).

Búr (Burius) Ján,

krupinský ev. kňaz, rodák zo Sv. Ondreja v Liptove, umrel 7. decembra 1688. Zaznamenal životopisné dáta niekoľkých svojich druhov vo vyhnanstve. (*Micae historiae evangelicorum in Hungaria ab anno 1673 ad 1688*, Bratislava 1864, vydal P. Lichner.) V spise *Memorabilia duorum Martyrum in Hungaria* zvečnil pamiatku dvoch mučeníkov, kazateľa Nicolaia a učiteľa Gregoryho, ktorí boli upálení r. 1527.

Burian Ján,

učiteľ v Hornom Záturčí, narodil sa 6. júna 1856 v Porube pri Veličnej, umrel 31. augusta 1915 na Vrútkach. Redigoval významný časopis „Rodina a Škola“ a prispieval hojne do slov. časopisov (Dom a Škola, Národné Noviny a i.) o otázkach pedagogických.

Bysterský,

viď *Janoška Jur.*

Caban Andrej,

kat. farár v Komjaticiach, narodil sa 7. decembra 1813 v Selciach, umrel 2. mája 1860 v Komjaticiach. Národný buditeľ, obetavý matičný pracovník. Preložil Majerovu pedagogiku pod názvom *Prostonárodné Vichovosloví*. Prispieval hojne do cirkevných časopisov (Cyrill a Method 1852—59, Kazateľ 1875—79, Sion 1870).

Cádra Janko

(umrel v štrassburskej nemocnici dňa 7. októbra 1927 štyridsaťpäťročný), osobný tajomník a priateľ Williama Rittera. Zaslúžil sa prekladmi slovenských spisovateľov do francúzštiny. („*Keď báčik z Chochoľova umre*“ v *Le Semaine littéraire* 1922, „*Moje deti*“ od Šoltésovej u V. Attingera, Paris-Neuchâtel, 1928).

Cambel-Danielovič Samo,

pseudonymom *Števo Kosorkin, Zorovský, Svoreň*, narodil sa 25. apríla 1882 v Slovenskej Ľupči, v mladých rokoch pomáhal v Pešti svojmu strýcovi, filologovi S. Czamblovi pri triedení slovníkového materiálu, potom sa venoval štúdiu obchodnému, bol zamestnaný v martinskom Kníhtlačiarstvom úč. spolku, potom v nakladateľstve J. Páričku v Ružomberku. Umrel 8. júla 1935 v Turč. Sv. Martine ako direktor slovensko-lupčianskej filiálky Národnej banky. Debutoval so skupinou hlasistov v Sborníku slovenskej mládeže r. 1909 novelou *Vytrezvenie*, poňatou realisticky skôr popisne ako ideove. V novele *Pochybenie* (1912) pokúsil sa o spracovanie problému slovenského amerikanizmu.

Capko Ján,

pseudonymom *Miloslav Znioušký*, narodil sa 19. septembra 1846 v Kláštore pod Znievom, umrel 18. augusta 1867 tamže. Básnik poštúrovskej generácie. Včasná smrť zabránila rozvítiu jeho talentu. Zanechal zbierku vlasteneckých piesní *Sirótky* (1868).

Cieker Jozef,

koncipista ministerstva zahr. vecí v Prahe, predtým (1934—35) ústredný tajomník Slov. ligy v Bratislave. Narodil sa 21. júna 1907 v Krásnej Hôrke (Orava), gymnázium študoval v Trstenej a v Nitre, filozofiu v Bratislave, Dijone, Nancy a Paríži. Prispieva kultúrno-historickými štúdiami do Kultúry, Slováka a i. Vydal štúdiu *Slovenská otázka* (1935).

Cigáň Janko,

viď *Krasko Ivan*.

Ciger Jozef,

viď *Hronský J. C.*

Cincík Jozef,

referent umeleckého odboru Matice slovenskej, narodil sa 8. marca 1909 v Clopodii (Rumunsko). Štúdiami a článkami umelecko-historickými prispieva do Slov. pohľadov, Elánu, Slovenska, Nášho divadla. Z väčších

jeho štúdií vyšly osve *Duch europskej palety*, *Jakub Bohdan*, *anglický dvorný maliar zo Slovenska*, *monografia o Martinovi Benkovi*. V zborníku *Slovenská prítomnosť literárna a umelecká* uverejnil štúdiu *Umenie sochárske a Slovensko*. Cincík rediguje popritom publikácie umeleckého odboru Maticy slov., v ktorých vyšla i jeho *monografia o Martinovi Benkovi* (1935).

Cirbusová Jolana,

narodila sa 15. mája 1884 v Krivianoch (Šariš). Od r. 1924 prispieva do *Slovenských pohľadov*, *Živeny* a i. R. 1928 vydala román *Cez zatvorenú hranicu z ovzdušia maďarskej inteligencie*, ktorá sa vžíva do nových pomerov, vytvorených prevratom. Roku 1932 vyšla zbierka jej rozprávok pod titulom *Tiché boje*.

Clementis Vladimír,

advokát v Bratislave, poslanec Národného zhromaždenia, narodil sa 20. septembra 1902 v Tisovci. Jeden z predných činiteľov davistického hnutia, spoluzakladateľ časopisu „Dav“. Píše doň ideové články.

Coryli Samuel,

rodák z Turca, v Jene dosiahol titulu cisárskeho venčeného básnika a filozofie magistra. R. 1707 vyvolili ho v Jechne pri Sonderhausen za farára a tam premenil svoje meno na Nitschmanna. Napísal: *Delineatio Florentissimae . . . Civitatis Neosoliensis* (Levoča 1692), *Reginam Austri* (Jena 1693), *Colossus Anagrammaticus* (Jena 1696), *Dissertatio Theologica* (Jena 1697), *Disputationem Physicam* (Jena 1698) a i.

Crudy Daniel,

ev. superintendent, narodený 26. októbra 1735 vo Zvolene, umrel 18. decembra 1815 v Bratislave. Napísal cenné diela o cirkevnom práve v Uhorsku: *Collectio B. Resolutionum, Intimationum, libellorum supplicarum etc.* a *Jus ecclesiasticum consuetudinarium Evangelicorum Aug. et Helv. Confessionis in Hungaria*. Vydal *Pohřebnj Kázánj na Památku Dvogjctihodného a výborně učeného někdy Muže Pana Michala Institoris Mossóczi* (1803).

Czambel Samuel,

šéf tlačovej kancelárie ministerského prezídia v Pešti, narodil sa 1. septembra 1856 v Slovenskej Ľupči, umrel 18. decembra 1909 v Budapešti. Jazykospytec slovenský. Má dosiaľ nesporne najväčšie zásluhy v obore slovenskej filologie; dal vedecký podklad spisovnému jazyku a jazykovým dejinám slovenským. Politicky bol nešťastne orientovaný, neveril v úspech československého súžitia, a snažiac sa najst pre svoje presvedčenie dôvody v minulosti, mýlne tvrdil, že Slováci sú kmeňove príbuzní Juhoslovanom. To však nezmenšuje hodnotu jeho diel: *Príspevky k dejinám jazyka slovenského* (1887), *Slovenský pravopis* (1891), *Rukoväť spisovnej reči slovenskej* (1902, 2. vyd. 1915, 3. vyd. 1919), *Slováci a ich reč* (1903), *Minulosť, prítomnosť a budúcnosť čl. jednoty* (maďarsky, 1903), a najväčšie i najcennejšie, bohužiaľ nedokončené dielo: *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov* (1906). V poslednom sa Czambel podobral na štúdium slov. dialektov, stihol však spracovať len nárečia východného Slovenska. Z jeho článkov v Slovenských Pohľadoch uvádzame aspoň obširny *O spisovnej reči slovenskej* (1901).

Čajak Ján, st.,

ev. farár v Liptovskom Sv. Jáne, narodil sa 5. januára 1830 v Paludzi, umrel 4. februára 1867 v Lipt. Sv. Jáne. Písal básne v duchu ľudovej piesne, ktoré pod titulom *Básne Jána Čajaka* r. 1875 vydal v Turč. Sv. Martine Pavel Dobšínský.

Čajak Ján, ml.,

syn predošlého, narodil sa 19. decembra 1863 v Liptovskom Sv. Jáne. Vychovaný bol v Drienčanoch (otčimom Pavlom Dobšínským), ako učiteľ pôsobil za dlhé roky (od roku 1893) v Báčke (od roku 1899 v Petrovci). Dnes žije na odpočinku v Petrovci. Podobne ako Kukučín a Tajovský zostali vo svojej tvorbe verní prostrediu, z ktorého vyšli, venoval i Čajak všetko svoje nadanie kresbe prostredia, v ktorom za dlhé roky pôsobil. I jeho rozprávky charakterizuje

realistická objektívnosť a životná pravdivosť. A hoci vždy nedosiahol umeleckej úrovne svojich druhov, patrí mu zásluha, že zachytil a zachoval pre budúcnosť verný obraz života dolnozemskej Slovákov. Bystrý svoj pozorovací talent uplatnil najmä v rozprávkach *Tri rozprávky* (1907), *Pred oltárom* (1908), *Suchoty* (1908), *Jožkova svadba* (1903), *Ecce homo* (1922) a i. V románe *Rodina Rovesných* (vyšiel pod pseudonymom *Aliquis*, 1909) nabáda Slovákov k účasti v priemyselnom a obchodnom podnikaní. V Amerike vyšiel jeho *Dejepis Slovákov* (1914), v Petrovci r. 1923 *Zápis z rukojemstva*. (Počas vojny bol v rukojmí.) Sobrané jeho spisy vydáva od r. 1929 L. Mazáč v Prahe. (Dostal päť sväzkov: *Únos*, *Pred oltárom*, *Vtáčie hniezdo*, *Vohľady*, *Posledný deň*.)

Čajda Juraj,

pseudonymom *Dlhopolský*, humoristický spisovateľ, narodil sa 23. decembra 1844 v Dlhom Poli, umrel 19. februára 1913 v Turč. Sv. Martine, kde bol od roku 1879 redaktorom Národných Novín a Černokňažníka. Bol aj spoluredaktorom Bobulových Slovenských Novín.

Čamburský,

viď *Kompiš Peter*.

Čaplovič Ján,

advokát a správca panstva, narodil sa 21. sept. 1780 v Příbelciach, umrel 29. mája 1847 vo Viedni. Napísal 24 latinských a nemeckých spisov o otázkach cirkevných, hospodárskych, dejepisných a najmä etnografických. Z posledných dôležitý je *Gemälde von Ungern* (Pešť 1829). Brošúrou *Über Ungarns Magyarisierung* (Viedeň 1841, Palkovičov preklad vyšiel v Prahe 1842 pod titulom *Rozgjmánj o zmaďařowánj země Uherské*) postavil sa medzi prvých, ktorí začali boj proti maďarizácii. Okrem toho vydal: *Slavonien und zum Theil Croatien* (1819), *Slowenské Wersse* (1822), *Topografisch-statistisches Archiv des Königsreichs Ungern* (1821) a i.

Čaplovič Ján,

od roku 1932 redaktor Robotníckych novín, predtým ev. kňaz v Kovačici (1926—32); narodil sa 25. februára 1904 v Záríeči, okr. Púchov, študoval v Békeš Čabe, Sarvaši, Lipt. Sv. Mikuláši, Bratislave a Prahe. Okrem početných novinárskych článkov napísal *Dejiny slovenského ev. a. v. cirkevného sboru v Kovačici* (1928).

Čaplovič Vavrínek,

stoličný asesor, veľký milovník a sberateľ kníh i rukopisov, narodil sa 5. augusta 1778 v Jasenovej, umrel 25. decembra 1853 v Bratislave. Svoju knižnicu, obsahujúcu do 60.000 sväzkov, poručil Oravskej stolici. Teraz je majetkom Slovenskej krajiny.

Čebratský,

viď *Salva Karol*.

Čerňanský Ján,

narodil sa v Rajci 4. mája 1709, umrel r. 1766 v Dolnej Strehovej, bol farárom v Paludzi, Hybiach, v Hnúšti a v Dolnej Strehovej. Zveršoval biblické historie *Pořádek Spasenj* a tiež vo veršoch napísal *Žalostné Wypsaní pádu a Wywráčenj ... mesta Ljzabony* (1757).

Čerňanský Samuel,

ev. farár na Turompoli, v Pukanci a v Bátovciach, narodil sa 12. septembra 1759 v Hnúšti, umrel 12. februára 1809 v Bátovciach. R. 1787 preložil Gellertove *Nábožné Pjsně*. R. 1802 vydal v Štiavnicí *Neyhlawněgssj prawidla Slowenské Dobropjsebnosti*, ortografiu to kanonickej bibličtiny. Okrem toho poslovenčil *Památné Přjhydy Hraběte Beňowského* (1808) a i.

Černiansky Andrej,

pseudonymy *A. Č.*, *Monte-Čerigo*, redaktor humoristických časopisov, úradník pri sporiteľni v T. Sv. Martine, narodil sa 12. októbra 1841 v Rajci, umrel i. februára 1923 v T. S. Martine.

Černý Emil,

pseudonymy: *E. Č.*, *Emil Pohronský*, *Miloš Pohronský*, profesor na gymnáziu v Banskej Bystrici, od r. 1869 v Moskve. Sostavil niekoľko učebníc pre stredné školy, najmä znamenitú a ešte i dnes kladenú za vzor *Slovenskú čítanku* (Viedeň 1864). Z jeho časopiseckých článkov spomenutia je hodná štúdia *Literatúra slovenská*, uverejnená v Slovesnosti 1872.

Červenák Benjamin Pravoslav,

ev. teolog, horlivý pomocník Štúrov. Narodil sa 9. októbra 1816 v Pliešovciach, umrel 15. júna 1842 v Bodoni. Jediný jeho ukončený spis, *Zrcadlo Slovenska* vydal J. M. Hurban r. 1844.

Čietek Ján,

viď *Smrek Ján*.

Čipka (Čipkay) Jonatan,

pseudonymom *Hradovský*, ev. farár v Drienčanoch, narodil sa 14. júna 1819 v Tisovci, umrel 14. februára 1861 v Drienčanoch. Okrem prác pedagogických a čítania pre deti (r. 1846 vydal spolu s A. H. Škultétym *Zorničku. Zábavník pre d'jetki*) zaslúžil sa aj ako sberateľ ľudových povestí.

Čulen Konštantín,

úradník na riaditeľstve železníc v Bratislave, narodil sa 26. februára 1904 v Brodskom. Prispieva kultúrno-historickými článkami do Slovenských pohľadov, Kultúry a inde. Roku 1932 vydal v Trnave spis *Roky slovenských nádejí a sklamaní*. V posledné časy všíma si najmä historických i aktuálnych kultúrno-politických problémov našich krajanov v USA; uverejnil z tohoto oboru rad štúdií, z nich mnohé charakteru priekopníckeho a objaviteľského. Okrem toho sossbieral skoro úplný materiál o perzekvovaných študentoch na bývalých uhorských školách a spracoval ho knižne v dvojsväzkovom diele *Slovenské študentské tragédie* (1935). Z menších jeho prác uvádzame monografiu *Novinár a pedagog* (1933) o J. Mallom a M. Čulenovi,

brošúru *Cesta k našej Bratislave* (1934) a štúdiu *Od Pešťbudínskych Vedomostí po Národné Noviny* (Sborník J. Škultétyho).

Čulen Martin,

katolícky kňaz, gymn. profesor, direktor slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom. Narodil sa 31. mája 1823 v Brodskom, umrel 23. januára 1894 v Čake. Vynikajúci pedagóg, Napísal *Počtovedu pre nižšie triedy gymnázia*. Prispieval do cirk. časopisov.

Danielovič,

viď Cambel-Danielovič Samo.

Dankovský Gregor,

prof. na prešporskej Akademii, narodil sa 16. februára 1784 v Telči na Morave, umrel 6. decembra 1857 v Bratislave. Bol romantickým filologom a historikom a snažil sa dokázať kmeňovú i rečovú príbuznosť Grékov a Slovanov. (*Die Griechen als Stamm- und Sprachverwandte der Slawen*, 1828; *Homerus slavicus dialectis cognata scripsit*, 1829—31; *Die Götter Griechenlands...*, 1841 a i.) Jeho romantické teórie mali istý vplyv na mladého Štúra v začiatkoch jeho pôsobenia v Bratislave.

Daxner Štefan Marko,

advokát, potom gemerský podžupan a prísediaci zmenkového súdu v Debrecíne, narodil sa 22. decembra 1823 v Tisovci, umrel 11. apríla 1892 tamže. Vedúca osobnosť politického života a snaženia slovenského. Pôvodca *Žjadostí*, proklamovaných dňa 10. mája 1848 a *Memoranda*, čítaného dňa 5. a 7. júna 1861 v Turč. Sv. Martine. Prispieval do Pešťbudínskych Vedomostí a zaslúžil sa aj ako sberateľ ľudových povestí. V literatúre pokúsil sa veršami *Poklad Jánošíkov* (Orol. Tat. 1845) a rozprávkou *Statočný valach* (Nitra 1846).

Dedinec,

viď Bella Ondrej.

Dérer Ivan,

politik a štátnik československý. Narodil sa 2. marca 1884 v Malackách. Zúčastnil sa hlasistického hnutia v časopise Prúdy. Po prevrate bol členom rev. Národného shromaždenia, od tých čias je stále poslancom za soc. dem. stranu. Viac ráz bol ministrom. Svoje články o čs. probléme shrnul roku 1935 v knihe *Československá otázka*. Po prevrate redigoval obnovený *Hlas* (1928 až 1929).

Dilong Rudolf,

rím. kat. kňaz-františkán v Trnave; narodil sa 1. augusta 1905 v Trstenej, predný básnik mladej katolíckej moderny. Vydal dosiaľ päť zbierok veršov, oslavujúcich slovenskú zem a prosté radosti života: *Budúci ľudia* (1931), *Slávne na holiach* (1932), *Dýchajte lazy* (1933), *Hviezdy a smútok* (1934) a *Helena nosí ľaliu* (1935). Okrem toho zostavil výbor z mladých katolíckych básnikov (*Antológia mladej slovenskej poezie*, 1933).

Divinská Julia,

viď *Buganová Šára*.

Dlhopoľský,

viď *Čajda Juraj*.

Dobrota Andrej,

korektor Slovenskej kníhtlačiarne v Bratislave. Narodil sa 16. marca 1905 v B. Bystrici. Prispieva najmä do denných časopisov cestopisnými riportami (pod značkou *Ajda* a *Ad*). Knižne vydal r. 1925 pod pseudonymom A. D. Pršanský rozprávky *Striežňavský hlásnik* a r. 1927 pod vlast. menom *Tri cykly*.

Dobšinský Pavel,

pseudonymom *Drienčanský*, *Železnický*, ev. farár v Drienčanoch, narodil sa 16. marca 1828 vo Vyšných Slavošovciach, umrel 22. októbra 1885 v Drienčanoch. Folklorista, sberateľ ľudových povestí, zvykov, povier a porekadíel. *Úvahy o slovenských povestiach* (1872), *Prostonárodné slovenské povesti* (1880—83), *Povesti*

slovenské (1858), *Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské* (1880), *Sbierka slovenských slov, Príspevky k slovenskému slovníku* (Idioticon) a i. Básnické jeho pokusy sú vrúčne precítené (*Zlatý pluh*, 1872; *Život slovenský*, 1864). V almanachu *Lipa* I. II. III. sú jeho preklady z Mickiewicza, Byrona, Lamartina, v *Slov. Pohľadoch* 1885 dôležitý „pokus historicko-literárny“ *O kultúrnych ústavoch na území Slováckmi obývanom z doby protireformacionálnej*. V rokoch 1860—1861 redigoval beletristický časopis „Sokol“ (v. t.).

Dohnányi Mikuláš,

narodil sa 28. novembra 1824 v Dolných Držkovciach, gymnázium študoval v Trenčíne, v Rábe, Bratislave a v Levoči, kde zostal ako vychovávateľ v rodine Szemereho. Za revolúcie bol dôstojníkom v povstaleckom vojsku. Po nej pomáhal Hurbanovi redigovať *Slovenské Pohľady*. Umrel v Trnave dňa 2. júna 1852. Dohnányi bol duch neobyčajne vzdelaný, svetového rozhladu. Okrem jazykov klasických ovládal angličtinu, francúzštinu, maďarčinu a všetky jazyky slovanské. Bol pilným a vnímavým čitateľom svetových románikov, ale ako verný žiak Štúrov podrobil jeho ideám osobné svoje záľuby a jeho reflexívna lyrika v *Dumách* (*Pohľady* 1851—52) i epická *Trenčianska Studňa* (*Lipa* 1862) neuchyľuje sa od priamočiarej línie, ktorú určil Štúr pre svojich nasledovníkov. Jemný cit prejavil Dohnányi pre literárnu kritiku (o Sládkovičovej Maríne v *Orle Tatránskom*, o Záborského Žehroch v *Pohľadoch*). V *Podmaňínovcoch* (1848) učinil pokus o drámu. Najväčší význam má jeho *Historia povstaňja slovenskeho* z r. 1848 (*Skalica* 1850), v ktorej ako priamy účastník povstania a priateľ Štúrov i Hurbanov autenticky opísal pohnútky, zámery i priebeh povstania.

Doležal Augustin,

ev. farár v Hybiach a v Sučanoch, narodil sa 27. apríla 1737 v Skalici, umrel 23. marca 1802 v Sučanoch. Napísal: *Pamětná Celému Swětu Tragoedia, anebožto Werssowné Wypsanj žalostného Prwnjch Rodičů Pádu*

(Skalica 1791), spis značnej filozofickej ceny. Tolerančný patent Jozefa II. privítal básňou *Weselosť rolj Božj Hybské* (1781), ktorú vydal Tablic r. 1809 v „Slovenských veršovcoch“.

Doležal Pavel,

narodil sa 20. januára 1700 v Skalici, umrel 29. novembra 1778 ako ev. farár na Boci. Napísal na svoju dobu veľmi dokonalú mluvnicu *Gramatica Slavico-Bohemica* (r. 1746) a pripojil k nej *Sbírku slovenských a českých přísloví*, ktorú neskôr rozmnožil Bernolák vo svojej „Grammatica Slavica“. Predmluvu k tejto prvej vedecky založenej mluvnici slovenskej napísal M. Běl (v. t.). Okrem toho napísal: *Donatus latino-germanico-hungarico-bohemicus* (1746), *Orthographia Bohemo-Slavica* (1752), skrátené vydanie svojej mluvnice: *Elementa linguae slavo-bohemicae* (1752), šlabikár *Sama učici abeceda* (r. 1756) a veršovaný obsah bibliie: *Biblij swatá Rytmovňjmi Sumownjky představená* (1745).

Donoval Ján,

známejší pod pseudonymom *Tichomír Milkín* (užíval aj pseud. *Mentor*); narodil sa 15. augusta 1864 v Donovaloch, študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici, v Trnave a v Ostrihome; ako kaplán účinkoval v Radošovciach, Gbeloch a v Šaštíne, ako administrátor v Brodskom, v Dojči a v Levároch. Od r. 1902 až do smrti bol rím. kat. farárom v Smolinskom. Umrel 4. novembra 1920. Ako básnik zaplňoval od roku 1888 Katolícke Noviny a od roku 1894 Osvaldovo Tovarystvo i Slovenské Pohľady citnými náboženskými, ľúbostnými i reflexívnymi veršami, dokonalými viac presnou antikizujúcou formou než básnickým účinom. Ako literárny kritik prispieval najviac do Osvaldových Literárnych Listov (1891—1899), ale i do Slovenských Pohľadov (od r. 1890) rozbormi súčasnej slovenskej literárnej tvorby, úvahami o poezii prostonárodnej (Slov. Pohľady 1890—91) a cirkevnej (Literárne Listy 1895—98), o prozódii (po Sytnianskom u nás prvý). V Katolíckych Novinách 1890 a posmrtno r. 1920

vyšla jeho úvaha o Sládkovičovej poezii v I. sväzku
Sobraných spisov Andreja Sládkoviča.

Drahomír,

viď *Beblavý Pavel*.

Drienčanský,

viď *Dobšinský Pavel*.

Drotár Fedor,

viď *Záborský Jonáš*.

Dubniczay Štefan,

kat. farár v Trenč. Teplej, protireformačný spisovateľ,
narodil sa 21. februára 1675 v Dubnici, umrel 26. de-
cembra 1725 v T. Teplej. Napísal: *Manna obscondita*
(1718), *Eductus coluber tortuosus* (1723), *Metamor-
phosis fidei orthodoxae de bono in malum et vicissim*
(1737) a i.

Dumin,

viď *Tomášik-Dumin Jozef*.

Dumný Miloslav,

viď *Bachát Daniel*.

Ďurovič Ján,

ev. farár v Skalici. Narodil sa 30. augusta 1894 v Ri-
mavici (Malý Hont). Teologiu vyštudoval v Prešove,
Berlíne, Lipsku a v Prahe. Kaplánčil v Turč. Sv.
Martine a v Hybiach. Farárom bol vo Važci, od roku
1925 v Skalici. Prispieva do Cirkv. listov. Stráže, Ev.
Kazateľa, Nového rodu, Prúdiv, Slov. reči, Bratis-
lavy. Vydal: *Ať znovu uverí* (1922), *Slovenské evan-
jelictvo* (1927), *Cirkev a bohoslužby* (1931), *Obnovená
cirkev* (1930), *Martin Lauček* (1933), *Štefánik, kres-
ťanská osobnosť* (1929), *Náboženstvo T. G. Masaryka*
(1930).

Dusarov,

viď *Mallý Ján*.

Dušný Ján,

viď *Bella Ondrej.*

Dužavin,

viď *Roy Vladimír*

Emmanuel Jozef,

narodil sa 18. marca 1804 vo Vrbovom, umrel 8. mája 1890 v Košeci, kat. farár a dekan, svojimi náboženskými besiedkami a úvahami prispieval do Cyrilla a Metoda (1850—61), Katolíckych Novín (1850—87) a i.

Fabri Gregor,

ev. superint., narodil sa 6. marca 1718 v Hrušove, umrel 3. augusta 1779 v Prešove. Náboženský spisovateľ. (*Considerationes rei scholasticae*, 1773 a i.)

Fabricius Ján st.,

rodák z Oravy, gymnaziálny profesor v Brezne, v Košiciach a v Sabinove, kde umrel 22. septembra 1675. Napísal desať teologických disertácií.

Fabricius Ján ml.,

ev. farár a senior v Tisovci, narodil sa 24. decembra 1672 v Betliari, umrel 16. novembra 1734 v Tisovci. Náboženský a dejepisný spisovateľ. (*Disputatio Theologiae Biblicae De Paradisiaca Dei Lege*, 1699.)

Fábry Ján Alexander,

ev. farár v Slatine, narodil sa 15. februára 1848 vo Vavrišove, gymnázium študoval v Kežmarku, Revúcej a v Debrecíne, teológiu v Prešove, umrel 14. októbra 1908 v Slatine, náboženský spisovateľ. Preložil z nemčiny Pilárikov *Currus Jehovae mirabilis*. Za mladí patrili do básnickej družiny Hviezdoslava a Banšella. Prispel básňami do rozličných časopisov (Orol 1870—79, Sokol 1868—69, Slov. Pohľady 1881, 1895, Dennica 1871—72, Nár. Hlásnik 1868—70) aj almanachov (Minerva 1869, Napred 1871, Tatran 1872, Živena 1872).

Fajnor Vladimír,

prvý prezident Najvyššieho súdu v Brne, narodil sa 23. októbra 1875 v Senici. Významný právnický spisovateľ slovenský. Podľa maďarského diela dr. Karla Suditscha „Nástin uhorského práva“ s A. Zátareckým doplnil a spracoval *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi* (1924 a 1935). S tým istým spoluautorom zostavil *Právnický terminologický slovník* (1921). V rokoch 1920–21 redigoval *Právny Obzor*.

Fándli (Fandly) Jur,

narodil sa 22. marca 1754 v Ompitáli, bol kat. farárom v Naháči, umrel 7. marca 1811 v Ompitáli. Popri Hollom najvýznačnejší z nasledovníkov Bernolákových. Bol prvý šťastný spisovateľ ľudový. Pod vplyvom osvietenských ideí tej doby písal jadrným slohom poučné knižky pre hospodárov (*Pilní domagši a polní Hospodár*, Trnava 1792; *Druhá... Treťá... Štvrtá stránka pilného domagšého a polného Hospodára*, tamže 1792, 1800, 1810; *Zelinkár z veľkých zelinárskich kňich wíáhnutí*, Trnava 1793; *Slowenski Wčelár*, tamže 1902; *O Uhoroch rozmlúváňi*, Trnava 1802; *O Nemocách ai o Wilečeňú nezdrawég rožnég Lichwi*, Trnava 1829) aj spisy cirkevné (*Dúwerná Zmlúwa medzi Mňíchem a Djáblom*, Prešporok 1789 a i.). Z Papánkovho dejepisného diela *Compendiata Historia Gentis Slavae* vydal výtah toho istého názvu (Trnava, 1793).

Fejérpataky Gašpar

(*Belopotocký*), knihár v Lipt. Sv. Mikuláši, narodil sa 1. januára 1794 v Paludzi, umrel 18. mája 1874 v Lipt. Sv. Mikuláši. Významný organizátor slovenského kultúrneho života. Vydavateľ a kolportér slovenských kníh. V jeho *Nowom i Starom Wlastenskom Kalendári* (vydával ho za 33 rokov) vyšla po prvý raz hymna „Hej Slováci“ (1838) a tam odtlačil Samo Chalupka už roku 1834 verše, složené v strednej slovenčine. Bol spoluzakladateľom *Tatrina* (v. t.), Štúrovi složil kauciu 10.000 zlatých na jeho Slovenskje Novini atď. Prispieval do

Hronky, Květov a i. Vlastný život vylíčil v *Životopise* (1847).

Feješ Ján,

statkár v Nižnom Skalníku, asesor a seniorálny inšpektor, narodil sa 2. júla 1764 v Toporci, umrel 16. marca 1823 v Skalníku. Jeden zo zakladateľov učenej spoločnosti malohontskej (viď Erudita Societas Kishontensis), jej predseda a prispievateľ Solennií (viď Erudita . . .). Knižne vydal 32 kratších úvah (*Matrimonia ad vetusti et perfectione hujus temporis rationem, Hlasy wologjci k sedláckum, o přednostech a nedostatcích stawu tohoto, Nezemanum Zemanstwj žádostiwjm, Aecht weibliche Theilnahme an männlichen Unternehmungen* a i.).

Ferienčík Mikuláš Štefan,

pseudonymom *Mladeň, Mikuláš z Pohronia, Fr. Jančík*, novinár a spisovateľ, narodil sa 30. júla 1825 vo Zvolene, umrel 3. marca 1881 v Turč. Sv. Martine. Už roku 1846 vydával v Levoči zábavník *Život*, redigoval Franciscim založené *Pešťbudínske Vedomosti* (v. t.), od roku 1868 vydával v Turč. Sv. Martine *Národného Hlásnika* (v. t.) a od roku 1878 aj *Orla* (v. t.). Okrem dlhého radu aktuálnych politických článkov (najmä v *Nár. Hlásniku* a v *Pešťbudínskych Vedomostiach*) napísal veselohry *Pravda predca zvíťazí* (vyšlo v Budíne 1862), *Až bude Matica, Pane Dúvera, kde je tvoje dúvera, Škoda, že je Slovák, Prvý apríl* (všetko v rukopise) a dodnes čítanú novelu *Jedlouský učiteľ* (1899). Ostatné jeho beletristické práce, všetky s veľmi priesračnou tendenciou národnobuditeľskou, ostaly v časopisoch. (Novely: *Irma* v Sokole 1860, *Bratia* v Sokole 1862, *Šeľfraník* v Orle 1880, *Pestúnka* v Orle 1880 a i.).

Filo Ján,

kat. farár na Turej Lúke, v Sobotišti, kanonik ostrihomský, opát a správca seminára v Trnave. Cirkevné spisy. (*Introductio, Jus Naturae* a i.)

Florek Pavel,

profesor na gymnáziu v Turč. Sv. Martine, poslanec Národného shromaždenia. Narodil sa 25. marca 1895 v Krušetnici (Orava), stredné školy vyštudoval v Trstenej, Podolínci a Levoči, univerzitu v Budapešti (1915—18) a v Prahe (1919—21). Článkami a štúdiami, najmä z histórie, prispieva do Slovenských pohľadov, Sborníka Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Sborníka Spolku profesorov Slovákov. Roku 1926 obnovil *Sborník Muzeálnej slov. spoločnosti* a ako redaktor postavil ho na patričnú úroveň, od roku 1928 rediguje okrem toho *Sborník Spolku profesorov Slovákov*, ktorý sa mu podarilo odpolitizovať a vytvoriť z neho pedagogický časopis vysokej úrovne. V *Sborníku na počesť J. Škultétyho* zredigoval časť historickú a napísal doň štúdiu o *Znievskom hrade*. Napísal ďalej sprievodcu *Turč. Sv. Martin a okolie* (1934).

Fornet Jozef,

potomok hugenotskej rodiny (1732—1809), ev. farár v Levoči a v Štrbe, cirkevný spisovateľ. (*O Tancy podle smyslu učenj Krystowého a i.*)

Francisci Ján,

pseudonymom *Janko Rimavský*, skutočný radca uhor. min., hlavný župan liptovský, čestný predseda Matice Slovenskej, predseda Kníhtlačiarkeho úč. spolku v Turč. Sv. Martine, narodil sa 1. júna 1822 v Hnúšti, umrel 7. marca 1905 v Turč. Sv. Martine. Zúčastnil sa činne Hurbanovho povstania, získal si veľké zásluhy v Matici Slovenskej, ďalej ako zakladateľ Pešťbudínskych Vedomostí a jeden z osnovateľov Memoranda. Zaslúžil sa aj ako organizátor slovenského svojpomocného peňažníctva. (Články v *Nár. Hlásniku* 1868—76 a v *Pešťbudínskych Vedomostiach* 1868—69; zvláštny odtlačok z posledných vyšiel v Budíne roku 1868 pod názvom *Vzájomné Pomocnice*.) Zo svojich „Rozpomienok“ uverejnil v *Slovenských Pohľadoch* roku 1899 dva dôležité fragmenty, a to *Vyšetrovanie Slovenského ústavu na evanj. lyceume v Prešporku r. 1843* a *Osvedenie Štefana M. Daxnera . . . o proklamácii „Bratia*

Slováci". Dôležité sú aj jeho *Črty z doby Moysesovskej* v zborníku Storočná pamiatka narodenia Štefana Moysesu, 1897 a *Vlastný životopis*, vyšlý posmrtné roku 1909 v Slov. Pohľadoch. Tak isto dôležitý je jeho *Nákres povstania, ustrojenia, vyvinovania sa a výsledku Knižtlačiarско-účastinárskeho spolku ...* (1895). Okrem týchto kultúrno-historických štúdií napísal množstvo aktuálnych článkov do Pešťbudínskych Vedomostí, Národných Novín a inde. Lyrické jeho piesne a prívety zostali zčasti v Nitre 1844, 46 (*Mojim vrstovníkom, Ja a moje nádeje, Luboslave* a i.), zčasti ich vydal súborne roku 1889 pod názvom *Iskry zo zaviatej pahräby*. Prívet vrstovníkom vydal aj osve (*Svojim Vrstovníkom na pamiatku*, Prešporok 1844). V Nitre 1844 uverejnil aj historickú povesť zo 16. storočia *Janko Podhorský*. Popri tejto bohatej činnosti stihol Francisci ešte aj prekladať (najmä divadelné hry) a redigovať knižnicu Slovenského divadelného ochotníka i populárne čítanie v Slovenskej národnej knižnici a v Slovenskom národnom zábavníku. Zaujímavé je, že Francisci už roku 1845 vydal v Levoči v intenciách Štúrovho vystúpenia sbierku *Slovenskje povesti*. Usporiadau a vidau Janko Rimauskí. A roku 1858 v tejto práci pokračoval v sbierke A. H. Škultétyho a Dobšinského i roku 1880–82 v sbierke Dobšinského.

Furdek Štefan,

americko-slovenský buditeľ a organizátor, narodil sa 2. septembra 1855 v Trstenej. Ako mladý teolog odišiel do Ameriky, kde sa v Clevelande stal katolíckym farárom českej osady. Ako mladý kňaz založil *Prvú katolícku slovenskú jednotu*, redigoval a písal kalendáre a časopis *Jednoty*. Napísal apologetické dielo: *Svet a jeho záhady*. Umrel 18. januára 1915. Furdek patrí k najvýznamnejším slovenským buditeľom v Amerike.

Gabaj Ferdinand,

učiteľ v Ovsišti pri Bratislave, narodil sa 17. decembra 1908 v Porúbke. Novely z dedinského života uverej-

ňuje v Slov. pohľadoch, Slov. smeroch, Živene a inde. Knižne vydal zbierku *Kata a Katka* (1934).

Galbavý Ján,

kat. farár v Jablonovom, narodil sa 29. decembra 1801 na Starej Turej(?), umrel 17. januára 1884 v Jablonovom. Spisovateľ ľudovýchovných kníh a učebníc. (*Počtoveda, Mluvnica reči slovenskej, Zemepis pre školy elementárne, Dejepis Slovanov vôbec a Slovákov zvlášte* a i.)

Gall Ivan,

vlastným menom *Ján Halla*, vládny radca pri Krajin-skom úrade v Bratislave; narodil sa 14. apríla 1885 na Vsetíne, študoval vo Valašskom Meziříčí a Místku, práva v Prahe. Vo svojich básňach, uverejňovaných do r. 1910 (zväčša v Dennici), javí sa Gall ako priamy predchodca Kraskov. Intelektuálny smútok, bolestná analýza vlastného vnútra, horká skepsa, vedľa dokonalnej formy, sú charakteristické znaky jeho básní (*Keď lístka padá . . ., Černová, Jeseň* a i.). Gall urobil nimi prielom do poezie štúrovskej, ba i Vajanského a Hviezdoslavovej, so stránky formálnej i tématickej. Ozýva sa z jeho veršov duch fin de siècle a francúzskeho symbolizmu. Hnutia hlasistického zúčastnil sa Gall ako jeden z redaktorov Sborníka slovenskej mládeže (1909) a pisateľ národohospodárskych úvah do Prúdiv. Roku 1935, k osemdesiatym piatym narodeninám T. G. Masaryka vydal knihu *T. G. Masaryk na Slovensku*.

Gallay Cyril,

učiteľ v Čáčove, narodil sa 13. marca 1857 v Ratkovej, umrel 18. marca 1913 v Senici. Vydal zbierku básnických prvotín *Slzy osudu* (Praha 1882). Väčší význam má ako spisovateľ a prekladateľ literatúry pre mládež.

Garaj Ján K.

referent literárno-historického odboru Matice slovenskej. Narodil sa 12. júna 1903 v Novom Meste nad Váhom. Literárno-historickými štúdiami prispieva do

Slov. pohľadov, Slovenskej reči, Elánu, Sborníka Matice slovenskej a inde.

Gašpar Tido J.,

narodil sa na Starinách (Turiec) 7. marca 1893, obchodnú školu vyštudoval v Turčianskom Sv. Martine, sedem rokov slúžil ako námorník na Adriatickom mori, ku koncu vojny v ministerstve námorníctva vo Viedni. Po prevrate dosiahol diplomu notára, pôsobil ako župný tajomník v Turč. Sv. Martine, od r. 1922 v tlačovom referáte v Bratislave. Dnes je tlačovým komisárom pri Krajiniskom úrade v Bratislave. Tido Gašpar je zaujímavý zjav v mladej generácii slovenských prozaikov: Márne sa snažil vyplytvať svoj bohatý lyrický fond v zbierkach noviel, ktoré dosiaľ vydal, hoci priamo hazarduje básnickým vzrušením a barokne vzdutou obrazivosťou. Nevyčerpatelný je zdroj jeho romantických exaltácií; začiera do nich hlboko a nikdy sa neuspokojí s plytkou šablónou. Ale jeho záujem nie je iba egocentrický. I v starších zbierkach prejavil živú účasť na aktuálnych otázkach; v posledných jeho zbierkach dominuje táto účasť o verejné problémy nad osobnými záujmami. Vydal dosiaľ tieto zbierky noviel: *Hana* (1920), *Deputácia mŕtvych* (1922), *Karambol* (1925), *Buvi-buvi* (1925), *Pri kráľovej studni* (1929), *Červený koráb* (1931) a *V cudzine* (1935). Okrem toho roku 1933 shrnul do zbierky *Námorníci* deväť tematicky príbuzných noviel, roztratených po predošlých sväzkoch, a roku 1934 vydal zbierku essayov *Trvalé svetlá* o našich význačných ľuďoch. (O Štefánikovi, Kolískovi, Nedbalovi, Hlinkovi, Mičurovi, Škultéty, Kačkovi atď.)

Gašparík Jozef,

pseudonymom *Leštinský*, kníhkupec a nakladateľ v Turč. Sv. Martine, narodil sa 10. februára 1861 v Leštínach, umrel 4. júna 1931 v Turč. Sv. Martine. Plodný spisovateľ drobných mravnopoučných rozprávok a básničiek. Horlivý vydavateľ a propagátor populárnej spisby.

Gašparíková Anna,

dcéra predošlého, archivárka prezidenta T. G. Masaryka, narodila sa 28. októbra 1896 v Turčianskom Sv. Martine. Filozofická fakulta Komenského univerzity vydala r. 1930 jej spis *Povstanie Rákócziho a Slovania*, v ktorom shrnula mnoho nových poznatkov o odboji Rákócziho. Ďalšie historické štúdie uverejnila v Slovenských pohľadoch, Českom časopise historikom, v Bratislave a inde.

Gašparíková Želmíra,

sestra predošej, bibliotekárka Matice slovenskej, narodila sa 18. januára 1901 v Turč. Sv. Martine. Zaoberá sa jazykospytom a bibliografiou.

Gašparovič Pavel,

viď *Hlbina P. G.*

Gavlovič Hugolín,

františkán, narodil sa roku 1712 v Czarnom Dunajci, umrel roku 1787 v Pruskom. Najvyspelejší z pomedzi predberňolákovských kat. slovenských spisovateľov. Liečiac si na oravských salašoch svoj pľúcny neduh pitím žinčice, napísal dvojdielnu *Walaskú Školu, Mrawow Stodolu* (1755). Vydal ju Michal Rešetka r. 1830—31. Je to rad spevov, složených populárnou rečou a prezrádzajúcich veľké vzdelanie i hlbokú životnú skúsenosť. Okrem toho napísal niekoľko menej významných teologických traktátov (*Monologium, Cwičení Duchowné, Škola Duchowná, Pet sto Naučenj o dobrich Mrawoch, Kamen pomoci*), zachovaných v rukopisoch.

Gazda Anton Vojtech,

františkán, narodil sa roku 1741 vo Vyšnom Kubíne, umrel 26. júla 1817 v Žiline. Jeden z populárnych bohoslovcov, nasledovníkov Bernolákových. Vydal obširne diela *Fructus maturi*, t. j. *Zrelé Owocá Slowa božého* (1796), *Hortus florum*, t. j. *Zahrada Kwetná* (1798, 1800), *Duodena Mariana*, t. j. *Dwanáctero Kázanj* (1798), *Horké kwílení Dusse ludskég* (1798),

Obraz Gudássa Isskaryotského (1801), Dolorosa Querela Redemptoris nostri pro nobis patientis Jesu Christi (1801) a i.

Geraldini Koloman K.,

narodil sa 24. októbra 1908 v Terchovej, prispieva básňami do časopisov *Slov. pohľady*, *Elán*, *Kultúra*, *Postup* a inde.

Gerometta Eugen,

kat. farár v Nitrianskej Strede, narodil sa 28. augusta 1819 v Žiline, umrel 16. júla 1887 v Nitr. Strede. Hurbanov spolupracovník, prispieval do *Orla*, *Slovenských Pohľadov (O náklonosti Slovanov ku svobode, 1847—51)*, *Národných Novín* a do *Katolíckych Novín*.

Gerometta Ján,

kat. farár a dekan v Lovči, brat predošlého, narodil sa 9. mája 1823 v Žiline, umrel 20. mája 1900 v Kremnici. Vydal brošúru *Ältere und neuere Magyarisirungs-Versuche in Ungarn mit besonderer Rücksicht auf die Slowaken (1876)*, v ktorej sa horlive zastáva práv Slovákov. Ostatné jeho práce zostali po časopisoch (*Národné Noviny*, *Orol Tatránski*, *Pešťbudínske Vedomosti* a i.).

Gessay Ignác,

žurnalista a buditeľ amerických Slovákov, po prevrate splnomocnenec Slovenskej Ligy na Slovensku, narodil sa 17. júna 1874 v Trenčíne, umrel 12. augusta 1928 v Bratislave. V Amerike redigoval *Rovníankove „Amerikánsko-Slovenské Noviny“*, *„Slovenský Denník“*, *„Národné Noviny“*, *„New-Yorsky denník“*. R. 1915 založil v Clevelande *„Denný Hlas“* a orgán Slovenskej Ligy *„Nové Slovensko“*. Písal i beletriu, redigoval kalendáre a vydal *Dejiny Spojených Štátov*.

Glosius Ján,

ev. farár, pochádzal z Pondelka, umrel v Tomašovciach 25. decembra 1729. Náboženský spisovateľ. Vydal sbierku modlitieb *Křesťan wždicky se modlící (1727)*, prispel niekoľkými prekladmi do *Tranovského kancionála*.

Godra Michal,

pseudonym *Chamilov*, gymn. direktor v Novom Vrbsi, narodil sa 25. januára 1801 v Bohuniciach, umrel 1. marca 1874 v Petrovci. Prispieval do Sokola (1863—69), Orla Tatránskeho (1845—46), Slov. Pohľadov. V almanachu Zora 1835 má okrem iných básní obširnu baladu *Vešelni na Muráni* a zaujímavú *Hračku so samohláskami*. V rukopise zanechal latinsko-slovenskú sbierku básní *Opera Poetica*, tlačou vyšly (1835) jeho *Znělky*, ktoré boli spievané Jánovi Kollárovi pri jeho návrate do Pešti po sobáši s Friderikou Schmidtovou.

Godra Samuel,

ev. farár v Prostredných Plachtinciach, narodil sa 25. augusta 1806 v Bohuniciach, umrel 4. mája 1873. Podľa vzoru Kollárovej Slávy dcéry napísal *Múzy Dcéru* (1829). Okrem toho vydal *Púvodnj Mrawnj Bágky* (1830), tri sväzočky *Epigramov čili Nápisov pro každého Slovana* (1857—58), povesť *Zlatovič* (1830), päť spevov náboženskej poezie *Oběť Srdce Pobožného* (1856) a výbor poezie svetskej v sbierke *Petrenčok* (1865).

Goláň Karol,

odborný učiteľ na meštianskej škole v Bratislave. Narodil sa 13. júla 1895 v Rokytnici pri Vsetíne. Po prevrate prišiel na Slovensko ako odborný učiteľ na meštiansku školu na Myjavu. Tu ešte zachytil živú tradíciu revolučného pokolenia slovenského z roku 1848. Začal usilovne zbierať materiál týkajúci sa revolučného hnutia roku 1848, najprv len zo samej Myjavy a jej užšieho vidieku, neskôr ho rozšíril na celkový revolučný pohyb slovenský. Prvá Goláňova štúdia: *Revolučné pokolenie* (vyšla v r. 1926) je jednou z najcennejších slovenských prác o 1848 roku. V 1931 roku vydal Goláň knihu: *Na revolučnom Slovensku 1848—1849*. Je to denník revolucionára Mateja Mikšička, veľmi cenný príspevok k histórii revolučného hnutia. Z ďalších jeho prác sú: *Za slobodu* (1932) a v Sborníku J. Škultétyho obširna štúdia: *Samuel Stefanovič, prvý a posledný kapitán slovenského povstania*.

Göllnerová Alžbeta,

narodená 19. októbra 1905 v Čiernom Balogu, profesorka najprv na gymnáziu v Rim. Sobote, teraz na maď. učít. ústave v Bratislave. Svoje lit. hist. a hist. úvahy, referáty a kritiky uverejňuje v Prúdoch, v Bratislave a v Časopise pro studium venkova a inde. (*Počátky reformace v Banské Bystrici*, Bratislava IV, *Politický program Dezső Szabóa*, Prúdy 1931, *Zemani a ľud v diele Kálmána Mikszátha*, Bujnákov sborník, 1933, *Problémy Maďarstva u Endre Adyho a Dezső Szabóa*, Slovenské smery a Prúdy 1934, *Maďarská literatúra XX. stololetí*, sborník Z duševní dílny lidstva 1934.) Spolupracovala na maď.-slov. slovníku Hvozdíkovom-Bujnákovom. Dopĺňuje dodatky Ottovho naučného slovníka heslami o maďarskej literatúre. Prekladá z modernej maďarskej prózy. (Dezső Szabó: *Pomoc*, Zsigmond Móricz: *Zatratené zlato*, Dezső Szabó: *Pokánie Dona Quijota*, Dezső Kosztolányi: *Krvavý básnik Nero*.)

Grajchman Jakub,

najprv farár v Dobšinej, potom v Paludzi, neskôr sedriálny sudca v Ružomberku, narodil sa 25. júla 1822 v Hybiach, umrel 9. júna 1897 tamže. Jeden z posledných zástupcov štúrovskej poezie v duchu prostonárodnom. Baladami (*Kostlivec*, *Umrly*, *Zakliaty tulipán*) a piesňami (*Dumka ku konci roku*, *Prvá lúbosť*, *Slepý harfeník*) nedosiahol výšky svojich vzorov, Chalupku, Bottu a Kráľa. Uverejňoval ich v Dobšinského i Paulinyho Sokole, v Orle Tatránskom, v Orle a inde. Súborne čiastku z nich vydal v *Básnických spisoch Jakuba Grajchmana I.* (1890). Pokúsil sa i o drámu (*Kto zaplatí nohavice*, 1867).

Grebáč Ignác,

pseudonymom *Ignác Grebáč-Orlov*, katolícky kňaz vo *Veličnej*, narodil sa 25. januára 1888 v Námestove. Píše lyriku s náboženským koloritom, drobnú prózu i ľudové hry. Vydal činohry: *Až lipa zakvitne* (1920) a *Svitaj nám, svitaj* (1920), *Učiteľka* (1922), biblickú hru *Ruth* (1922), „bájodrámu“ *V údolí života* (1920),

sbiery veršov a prózy: *V povíchrici* (1919), *Piesne a dumky* (1914), *Z mojej prózy* (1921). Zapíňal svojimi príspevkami najmä Slovenské Pohľady v rokoch tesne predvojnových a vojnových. Preložil z poľštiny Reymontových *Sedliakov* (1926), Wyspiańského *Sudcov* (1923) a i.

Gregor-Tajovský Jozef,

viď *Tajovský*.

Gregorová Hana,

rodená *Lilgová*, žena Jozefa Gregora Tajovského, narodila sa 30. januára 1885 v Turčianskom Sv. Martine. Všetky svoje literárne schopnosti dala Gregorová do služieb za sociálne a etické zrovnoprávnenie ženy. Jej prácam nechýba citová vrúcnosť a úprimnosť, ale nedosahuje v nich umeleckej úrovne svojich predchodkýň v ženskom emancipačnom hnutí. Vydala poviestkovú prvotinu *Ženy* (1912), sbierky črt a obrázkov *Môj svet* (1920), *Pokorní ľudia* (1924) a *Zo srdca* (1930), štúdie *Slovenská žena pri krbe a knihe* (1929) a niekoľko kníh rozprávok pre deti, *Kytka* (1922) a *Oddané srdiečka* (1926), *Rozprávočky z rádia* (1931), *Pavko v Prahe* (1933), ako aj preklad Karafiátových *Broučkov* (*Chrobáčky*, 1921). Roku 1933 vyšiel jej sociálny román *Vlny duše* a roku 1935 cestopisné črty *Svet je tak krásny...*

Grigely Jozef,

gymnaziálny profesor, narodil sa 26. februára roku 1760 v Hámroch na Orave, umrel 31. mája roku 1818 v Budíne. Napísal niekoľko latinských učebníc. (*Institutiones poeticae*, *Institutiones grammaticae*, *Institutiones oratoriae*, *Institutiones arithmeticae* a i.)

Grób Ján dr.,

viď *Jégé*.

Guoth Andrej,

pseudonymom *Ludomil*, *Opustený*, *Eudomil O.*, narodil sa 12. mája 1906 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Gymnázium vyštudoval v rodisku. Po maturite zapísal sa na

filozofickú fakultu v Bratislave; pre chorobu (tuberkulózu) štúdií nedokončil. Umrel 9. augusta 1929 v Lipt. Sv. Mikuláši. Torzo jeho intímne lyrických veršov vydal Emil B. Lukáč v zbierke *Na rozlúčku* (1930).

Guoth Jonáš Bohumil,

lekár v Hybiach, narodil sa 1811 v Kráľ. Lubele, umrel 20. decembra 1888. Do Kollárových „Zpievaniiek“ prispel liptovskými a nitrianskymi národnými piesňami, do Hronky 1836 pozoruhodným na ten čas článkom *Slovo o čítacích knihovniach slovenských v Uhrách*.

Guoth z Guothovian Jonáš,

syn predošlého, úradník filiálky turč. sv. martinskej sporiteľne v Lipt. Sv. Mikuláši, narodil sa roku 1857, umrel roku 1918. Vydal v duchu prstonárodnom *Slovenské pesničky* (od Jonáša), Lipt. Sv. Mikuláš 1908.

Haan Ľudovít,

ev. farár v B. Čabe, narodil sa 13. augusta 1818 v Šamšoháze, umrel 12. augusta 1891 v Čabe. Okrem niekoľkých významných monografických a historických diel (*Pamětnosti B. Čabanské*, 1845; *Jena Hungarica sive memoria Hungarorum a tribus proximis saeculis academiae Jenensi adscriptorum*, 1858) napísal dôležitú *Cithara Sanctorum, gegj historia, gegj půwodce a tohoto spolupracownici* (r. 1873).

Habel Fraňo,

volený biskup dulmanský, opát, veľký prepošt a kanonik nitriansky, narodil sa 12. októbra roku 1760 v Trenčíne, umrel 13. októbra r. 1846 v Nitre. Bol zo školy populárnych bohoslovcov Bernolákových. Napísal obširne *Učeňi Múdrosti kresťanskej* (1802—03).

Hájomil,

vlastným menom *Bohuslav Klímo*, narodil sa 9. apríla 1882 v Jamníku, gymnázium študoval v Banskej Bystrici a v Kežmarku; práva v Prešove, Kluži a

v Pešti. Ako advokát v Liptovskom Hrádku zastával po prevrate za čas slúžnovský úrad tamže; r. 1920 bol zvolený za poslanca slov. národnej a roľníckej strany. Vo svojej básnickej tvorbe kráčaľ Hájomil po stopách Hviezdoslavových, ale lepšie ako široký verš tohoto svedčí mu melodická forma a duch ľudovej piesne. Svojimi vojennými veršami zaplňoval Slovenské Pohľady (od r. 1916) a výbor z nich začal vydávať v Lipt. Sv. Mikuláši r. 1928 pod názvom *Z ruských hôr. Básne z bojišťa*. Kniha I. a *Básne v próze*. Kniha II.

Haľamová Maša,

narodila sa 28. augusta 1908 v Blatnici. Študovala gymnázium v Turč. Sv. Martine, obchodnú školu v Bratislave. Vydala sa za kúpeľného lekára na Štrbskom Plese, dr. Jána Pulmana. Roku 1928 debutovala sbierkou subťilných veršov *Dar*, roku 1932 vydala sbierku *Červený mak*. Lyrika Haľamovej je jednostrunná, vymedzená úzkym obzorom intímnych vzruchov. Forma klasicky čistá, prostá, melodická.

Halaša Andrej,

advokát v Turč. Sv. Martine, narodil sa 17. septembra 1852 v Záskaľí, umrel 4. apríla 1913. Horlivý činovník Muzeálnej Slovenskej Spoločnosti. Folklorista, sberateľ ľudových piesní (zapísal ich vyše 10.000), porekadiel a prísloví. Pod pseudonymom *Prorok* usporiadal sbierku *Písne slovenské*, ktorá vyšla v Prahe 1879 a prispel do nej 275mi piesňami. Jeho sbierky prísloví v Časopise MSSp od roku 1898.

Halla Ján,

viď *Gall Ivan*.

Hamaliar Ján Igor,

knihovník Verejnej a univerzitnej knižnice v Prahe. Narodil sa 4. januára 1905 v Bátovciach, umrel 14. októbra 1931 tamže. Kritik a literárny historik. Vo svojich novinárskych článkoch, z ktorých výber vydal knižne pod názvom *Hlasy nášho východu* (1929), horlivo sa zastával čl. jazykovej jednoty.

Hamaljar Martin,

ev. superintendent, narodil sa 1. novembra 1750 v Bátorciach, umrel 3. augusta 1812 v Sarvaši. Učený a osvietený muž; zaslúžil sa ako spoluzakladateľ Spolku literatúry slovenskej a Stolice reči a literatúry česko-slovenské pri bratislavskom lyceu. Napísal: *Materialen zum öffentlichen Religions-Unterricht* (1790), *Agenda, to gest Poržádek Prác Cyrkewnjch* (1788) a i.

Hamuljak Martin,

účtovný radca v Budíne, narodil sa 19. apríla 1789 v Jasenici, umrel 31. marca 1859 v Námestove. Zaslúžil sa najmä založením *Spolku Milowňikow Reči a Literatúry Slowenskég* (r. 1834), ktorý vydal 4 sväzky básní J. Hollého a najmä štyri ročníky prvého slovenského almanachu *Zora* (1835, 1836, 1839 a 1840) tlačeného bernolákovčinou. Hamuljakova veľká knižnica prešla do bývalej Matice Slovenskej.

Hanko Milan,

profesor v Kláštore pod Znievom, potom redaktor Slovenského východu v Košiciach. Narodil sa 8. novembra 1905 v Malej Čauši (okr. Prievidza). Literárny historik a kritik. Časť jeho štúdie *Literárne teorie J. M. Hurbana* vyšla v Slov. smeroch 1934.

Hattala Martin,

univerzitný profesor v Prahe, narodil sa 4. novembra 1821 v Trstenej, umrel 11. decembra 1903 v Prahe. Svojho času vodca lingvistiky českej i slovenskej. Napísal niekoľko slovenských mluvníc (*Grammatica linguae Slovenicae*, 1850; *Krátka mluvnica slovenská*, 1850; *Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského*, 1857; *Mluvnica jazyka slovenského*, 1864), ktorými ustálil spisovnú slovenčinu. Napísal niekoľko štúdií zo slovenského konsonantizmu a z tvaroslovía, i z cirkevnej slovančiny, ale vynikol najmä originálnym poňatím skladby (*Skladba jazyka českého*, 1855).

Havlíček Vincenc,

kat. farár v Bratislave, narodil sa 26. apríla 1845 v Oščadnici, umrel 23. februára 1922 v Pešti. Prispie-

val náboženskými článkami do Slovenského Sionu (1869—1871), prekladal z taliančiny a francúzštiny, vydal *Rozvrhy ku kázňam na nedele a sviatky katolíckeho cirkevného roku* (1870) a *Sobáš na pól kola inak Ciwilne manželstvo* (1868) a i.

Havran,

viď *Roy Vladimír*.

Hečko František,

úradník Ústredného družstva v Bratislave. Narodil sa 10. júna 1905 v Suchej n. Parnou (okr. Trnava). Roku 1931 debutoval sbierkou básní *Vysťahovalci*. Tragický pocit odcudzenia sa otcovskej roli, rozpor medzi mestom, v ktorom mu prichodí žiť a dedinou, ku ktorej ho viažu korene života, sú vedúce motívy Hečkovej tvorby.

Hečko Pavel,

ev. farár v Hodruši, narodil sa 8. júna 1825 v Dolnom Srní, umrel 24. júna 1895 v Hodruši. Písal pedagogické úvahy do *Orla* (1870—80), *Nár. Novín* (1870—83), *Priateľa školy a Literatúry* (1859—61), *Evanj. Školy* (1877—79) a i., dejepisné štúdie do *Slovesnosti* (1863—65) a *Sokola* (1860—65), náboženské úvahy do *Cirk. Listov* (1877—78) a i. V rukopise zanechal *Životopis a účinkovanie Eudovíta Stúra*, *Memorandum národa slovenského*, filozofické úvahy: *Povaha ľudského ducha*, *Slované a náboženství kresťanské* a zaujímavý *Príspevok k terminológii slovenskej*.

Hlavatý Štefan,

gramatik slovenský; kat. kňaz v nemocnici u sv. Štefana v Pešti, po prevrate profesor v Bratislave, narodil sa 16. decembra roku 1876 v Sološnici, umrel 20. júna roku 1923. Z jeho prác je najvýznamnejšia *Vývoj skloňovania prídavných a podstatných mien slovenských*.

Hlbina P. G.,

vlastným menom *Pavel Gašparovič*, rím. kat. kňaz v Bošáci, predný básnik mladej katolíckej moderny

slovenskej. Narodil sa 13. mája 1908 vo Veľkých Krštanoch, gymnázium vyštudoval v Trnave a v Nitre, teológiu v Prahe, kaplánčil v Rosine. Vydal dosiaľ tri knihy meditatívnej lyriky, v ktorých hľadá duchovnú rovnováhu svetského a božieho, harmóniu ženstva a panenstva: *Začarovaný kruh* (1932), *Cesta do raja* (1933) a *Harmonika* (1935).

Hodža Michal Miloslav,

narodil sa 22. septembra 1811 v Rakši, študoval v Prešove a v Bratislave, kde sa soznámil so Štúrom a stal sa horlivým členom jeho spoločnosti. R. 1847 doštudoval teológiu vo Viedni, prijal miesto kazateľa v Lipt. Sv. Mikuláši. Tu rozvinul bohatú činnosť buditeľskú a organizačnú (založil „Tatrín“, spolok pre šírenie literatúry — v. t.). Po vyrovnaní dali ho do penzie a vykázali do Tešína, kde umrel 26. marca 1870. Jeho telesné pozostatky boli r. 1920 prevezené do Lipt. Sv. Mikuláša. Hodžova osobnosť dopĺňa trojhvezdie Štúr, Hurban, Hodža. Svojou rozvahou, učenosťou a silou slova získal si neoceniteľné zásluhy o ujednotajenie spisovnej slovenčiny. V knihe *Epigenes slovenicus* (Levoča 1847) podal výklad hláskoslovia a tvaroslovia a vyslovil zásadu etymologického pravopisu (rozchádzajúc sa v tom so Štúrom, ktorý si želal pravopis fonetický). Proti Kollárovým „Hlasom o potrebe jednoty spisovného jazyka pre Čechov, Moravanov a Slovákov“ napísal *Dobruo slovo Slovákom, súcim na slovo* (Levoča r. 1847) a *Větin o slovenčině* (Levoča r. 1848), v ktorých dokazuje oprávnenosť odluky od spisovnej češtiny. Slovenskú otázku v Uhorsku riešil nemecky v *Der Slowak* (Praha, 1848). Básnické jeho práce: *Vieroslavín* a *Matora* ostaly zväčša v rukopisoch. (Úryvky z *Vieroslavína* v Orle 1877, *Slovenských Pohľadoch* 1884, 1912, 1913, z *Matory* v *Slov. Pohľadoch* 1910—13.) Prvá báseň je obsiahla lyricko-didaktická skladba. Má päť kníh (Mojslav, Rodoslav, Vlastislav, Miroslav, Vekoslav) a sedem tisíc veršov. Je to akási ponáška na Slávy dcéru ovplyvnená náboženskými eposmi: Klopstockovou *Mesiadou*, Dantovou *Božskou komédiou*, Miltonovým *Strateným rajom* a i. *Vlastenecko-kres-*

ťanskou filozofiou chcel tu Hodža čeliť odnárodňovaniu Slovanov. Druhá báseň, s Jánošíkom ako hlavnou postavou, háji slovenské politické práva. Obe mohli mať veľký vplyv na súčasné pomery, keby ich Hodža nebol zaťažil apokalyptickými, nesrozumiteľnými symbolmi a rovnako nesrozumiteľnými slovnými novotvarmi. Hodža-básnik neprevýšil nimi Hodžu-národného buditeľa, filologa, praktického pedagoga a sociologa.

Hodža Milan,

žurnalista, politik a štátnik československý, narodil sa 1. februára 1878 v Sučanoch. Vlivný činiteľ v hnutí hlasistickom. Roku 1903 založil *Slovenský Týždenník*, pred vojnou najrozšírenejší časopis slovenský, roku 1900—1902 a 1910—1915 redigoval s A. Štefánkom *Slovenský Denník*. Okrem početných publicistických článkov (*Slovenský Denník*, *Hlas* atď.) napísal *Československý rozkol* (1920), príspevok k problému československého súžitia. Od roku 1930 vychodia súborne jeho *Články, reči, úvahy*. Diel I. *Aktivita a demokratizmus v slovenskej politike, 1898—1906*. Diel II. *Československá súčinnosť, 1898—1919*. Diel III. *Začiatky roľníckej demokracie na Slovensku, 1903—1914*. Diel IV. *Cesty stredoeurópskej demokracie, 1921—1931*. Diel V. *Slovenské roľnícke organizácie, 1921—1933*. Diel VII. *Slovensko a republika*.

Hoič Samuel,

ev. farár na Hornej Mičinej, narodil sa 16. novembra 1806 v Brezne, po skončení teologických štúdií v Tübingách stal sa r. 1833 kaplánom u P. Jozeffyho v Tisovci, potom u J. Seberiniho v Banskej Štiavnici (1836—1840). Od r. 1840—1859 bol farárom na Mičinej. Umrel na pustatine Vatya (Peštianska stolica) dňa 24. júla 1868. Literárne pracoval málo, epizodicky. Dôležité sú dve jeho politické brošúry *Sollen wir Magyaren werden* (1833) a *Apologie des ungarischen Slawismus* (1843), v ktorých odsudzoval maďarizáciu a hájil slovenskú vec. Neskôr sa Hoič považlivo priklonil k maďarskému smýšľaniu.

Holéczy Ervin,

lekár, primár nemocnice v Brezne nad Hronom. Narodil sa 1. novembra 1896 v Novej Bani. Jeho literárny debut, *Inženieer Riava* (1929) je zaujímavý pokus o vytvorenie dobrodružného románu. Roku 1934 vydal pod pseudonymom *Peter Zván* nie menej zaujímavý pokus o román spoločenský, nazvaný *Čachovania*, v ktorom sa snaží vystopovať príčiny sociálneho úpadku a rasového znehodnotenia obyvateľov typického baníckeho mesta slovenského, spoliehajúc sa pritom, pravda, viac na svoje vedomosti z biológie, ako na umelecké čutie a stvárnenie materiálu.

Holko Matej, st.,

ev. farár v Kobeliarove, Hnúšti a Nižnom Skálniku, narodil sa 28. marca 1719 v Tisovci, umrel 28. októbra 1785 v Nižnom Skálniku. Skúmal dejiny českých vystaňovalcov na Slovensku, napísal niekoľko súpisov kníh, literátov, škôl a farárov v Uhorsku. (*Catalogus Hungarorum Literatorum, Catalogus Librorum Bohemicorum et Slavicorum, Catalogus Scholarum in Regno Hung., Catalogus Pastorum Lutheranorum in Hungaria a i.*) Všetky zostaly v rukopisoch.

Holko Matej, ml.,

syn predošlého, ev. farár a senior, narodil sa 9. februára 1757 v Nižnom Skálniku, umrel 20. júla 1832 v Rimabani. Jedon zo zakladateľov Učenej spoločnosti malohontskej (viď Erudita Societas Kis-hontensis) a pilný prispievateľ do jej Solennií. V prvom ročníku (1809) sú jeho *Wersse k Prwnj Památce Obecné Biblioteky w Kiss-Hontě . . .*, z ostatných ročníkov spomíname aspoň obširny literárno-historický súpis *Commentatio historico-literaria de Documentis literariis imprimis in senioratu Kis-Hontensis Ev. A. Conf.* (Solennia 1816, 1817, 1818.)

Hollý Ján,

narodil sa 24. marca 1785 v Búr. Sv. Mikuláši, študoval v Skalici, Bratislave a v Trnave. Roku 1808 bol vysvätený na kňaza, pôsobil najprv v Pobeďime, potom,

po troch rokoch, odišiel do Maduníc, kde sotrvál v knižskom úrade do roku 1843. Po požiarí, v ktorom stratil zdravie i bohatú knižnicu, uchýlil sa na Dobrú Vodu, kde umrel 14. apríla 1849. V Maduniciach postavili mu r. 1923 krásny pomník. (Dielo Ladislava Dunajského.) Hollý bol jediný veľký básnik z Bernolákovskej školy a súčasne prvý genius zrodivšej sa poezie slovenskej. Už na štúdiách nadobudol si dokonalú prípravu čítaním a prekladaním antických básnikov. V duchu a formou týchto (časomerný rytmus) skladal svoje mytické eposy z minulosti Slovákov: *Swatopluk* (Trnava, 1833), *Sláv* (Trnava, 1833) a *Cirillo-Metodiada* (Budín, 1835). Taktiež podľa vzorov staroklasických napísal svoje *Selanky*, *Žalospěvy* a *Ódy* (Zora, 1839–40). Sobrané jeho *Básne* i *Katolíckí Spewník* vydal poprvé Spolok Milovníkôv Reči a Literatúri Slowenskég (*Básne* roku 1841–42, *Spewník* 1842). Preklady z antickej poezie vyšly „nákladem istého literatúry slovenskej milovníka“ v Trnave 1842 pod názvom *Rozličné básně Hrdínské, Elegiacké a Lirické z Wirgilia, Teokrita, Homéra, Owidia, Tirtea a Horáca*.

Hollý Jozef,

ev. farár v Mor. Lieskovom, narodil sa 29. januára 1879 v Uh. Skalici, umrel 3. novembra 1912. Písal ľudové divadelné hry bez väčšej umeleckej ceny. (*Márnotratný syn*, *Gelo Sebechlebský*, *Kubo* a i.)

Holuby Jozef Ludovít,

ev. farár a senior v Zem. Podhradí, narodil sa 25. marca 1836 v Lubine, umrel 15. júna 1923 v Pezinku. Slovenský botanik svetového mena. Okrem neprehľadného radu článkov, uverejňovaných asi v 60 časopisoch domácich i cudzích (Slov. Pohľady od r. 1881, Obzor od r. 1865, Deutsche botanische Monatschrift od r. 1883, Sborník Muzeál. slov. spoločnosti od r. 1869, Verhandlungen d. Vereins für Naturk. zu Pressburg od r. 1856, Österr. botan. Zeitschrift od r. 1865, A Trencsén vm. term. egyet évkönyve od r. 1878 a i.) vydal knižne: *Kvetina Javoriny nad Lubinou* (1871), *Flora des Trencsiner Comitatus* (1888), *Aus der Botanik slova-*

kischer Kinder des Trentschiner Komitates (1896), *Soznam rastlín cievnatých v Trenč. stolici* (rukopis) a i. Popri tom písal i články folkloristické, ľudovýchovné a štúdie z dejín ev. cirkvi na Slovensku (*Materiály k dejinám cirkvi ev. a. v. Trenčianskych* a i.). *Populárne spisy* J. Holubyho vydáva L. Mazáč v Prahe. V rukopise zanechal päťsväzkové dielo o dejinách trenčianskeho bratstva.

Horal,

viď *Bella Peter*.

Horčíčka Daniel Sinapius,

popri Tranovskom najvynikajúcejší zjav sedemnásteho storočia, narodil sa okolo roku 1630 v Sučanoch, študoval vo Wittenbergu, r. 1660 bol rektorom v Jelšave, r. 1665 kňazom v Kameňanoch, r. 1667 v Lipt. Teplej, potom v Radvani. R. 1673 bol odsúdený do vyhnanstva, zdržoval sa najprv v Brieg, potom vo Vratislave a v r. 1677—1684 v Poľsku ako rektor školy bojanovskej. R. 1684 vrátil sa do vlasti a pôsobil ako kňaz a gymnaziálny inšpektor v Levoči až do svojej smrti (okolo r. 1706). Okrem svojej činnosti vydavateľskej (Komenského *Orbis pictus*) a skladania duchovných piesní zaslúžil sa Horčíčka najmä veľa dôležitou svojou zbierkou slovenských a českých prísloví, ktorú pod názvom *Neoforum Latino-Slavonicum. Nowy trh Latinsko-Slowenský* vydal r. 1678 v Lešne. V tomto diele — podobne ako aj v *Zahradke Dussičky pobožné* (*Hortulus animae piae*, Drážďany 1676) a v *Perličke Dijtek Božijch* (Levoča, 1683) — po prvý raz prihovára sa slovenský spisovateľ za užívanie a pestovanie slovenčiny. („Proto jak mluvíme, také psátí máme, ne čtiržy, ale čtiry, ne křt, ale krst . . . pro některých slov chatrnost nemáme hnedy ruce opuštěti, za jazyk náš sa stydětí . . .“) Chváli starobylosť a čistotu reči slovenskej, Slovákom dáva za vzor Grékov, Rimanov a ostatné vzdelané národy, ktoré pečujú o svoju reč, zemanom kladie na srdce, aby milovali materinský jazyk. Jeho zbierka dôležitá je i tým, že sa nám v nej zachovalo veľa starobylých porekadiel

a prísloví. Okrem spomenutého napísal a vydal ešte rad príležitostných kázní, modlitieb a piesní; v rukopise zanechal rozmnoženú Tranovského Citharu, z nemčiny preložil Kašpara Neumanna *Gadro wssech Modliteb* (1703).

Horčíčka Ján Sinapius,

brat predošlého, rektor frašťačky, kňaz skalický, veličiansky a trenčiansky, umrel vo vyhnanstve, v Halle Magdeburskej r. 1682. Skladateľ piesní duchovných (*Ach, matka zarmúčená*), vydal ilustrovaný latinský katechizmus.

Horin,

viď *Uram Ján*.

Horváth Ivan,

narodil sa 26. júla 1904 v Senici, študoval v Bratislave, práva v Prahe, Bratislave, Drážďanoch a v Paríži. Teraz je ver. notárom v Senici. V tvorbe Ivana Horvátha odrážajú sa moderné literárne smery západných krajín. Vydal štyri zbierky noviel: v prvej (*Mozaika života a snov*, 1923) podľahol vplyvom impresionizmu, v druhej (*Človek na ulici*, 1928) Hamsunovmu tlmenému lyrizmu; tretia (*Strieborný prach*, 1929) obsahuje jedinú expresionistickú novelu; štvrtá (*Vizum do Europy*, 1930), tiež expresionisticky načrtnuté obrázky cudzokrajné. Užíval i pseudonymu *Olšovský*.

Hostinský Záboj,

vlastným menom *Peter Kellner*, narodil sa 6. januára 1823 vo Veľkej Polome, študoval v Bratislave a v Levoči. Pomáhal Štúrovi pri Slovenských Národných Novinách; po revolúcii pôsobil v štátnych službách (v Gelnici, Levoči, v Novom Meste pod Šiatrom, v Rimavskej Sobote), po vyrovnaní bol prepustený a umrel v núdzi dňa 10. augusta 1873 v Hnúšti. Literárna jeho činnosť bola mnohostranná; písal alegorizujúce drobné verše (*Hlasy k Nitre*, 1844; *Silvestrovska noc*, „Nitra“ 1846), filozofické úvahy v duchu štúrovských ideí (nedokončená *Stará vieronauka slovenská*, kniha prvá, v Pešti 1871), práce dejepisné (*Trudoviny k dejepisu*

slovansko-obradnej cirkve v Uhorsku, Slovesnosť 1863) a i. Pokúsil sa i o drámu: *Svätoslavičovci* (Minerva 1869), tragedia v piatich dejstvách, má síce málo pôvodného v stavbe a psychologickom rozboře, ale veľa hodnotného v básnickej účinnosti.

Houdek Fedor,

narodil sa 5. januára 1877 v Ružomberku, nižšie gymnázium vyštudoval v Ružomberku a v Rožňave, obch. akademiu v Prahe, po praxi v rozličných podnikoch (u fy P. Makovického, v Úvernej banke, v Brémach), stal sa po vojne členom revolučného Nár. shromaždenia, v rokoch 1919—20 ministrom pre zásobovanie ľudu, od roku 1922 je predsedom a gen. direktorom Ústredného družstva v Bratislave. Okrem početných článkov národohospodárskych, historických a štatistických, uverejnených v časopisoch Hlas, Prúdy, Slov. pohľady, Letopis Matice slov., Sborník Matice slov., Bratislava a inde, napísal väčšie štúdie: *Úryvky z dejín remesiel a obchodu na Slovensku do konca 18. stor.* (kalendár Obrana 1922), *Priemysel a obchod na Slovensku* (Slov. čítanka), *Mestá a mestečká na Slovensku* (Naše Doba 1918), *Hodža a Slovenská národná rada* (Hodžov sborník), *Príspevky k miestopisu Slovenska* (Hlas III., IV.), *Javorina v Spiši* (Krásy Slovenska 1923), *Bankovníctvo a peňažníctvo* (sborník Setona Watsona: Slovensko kedysi a teraz), *Stručné dejiny slov. družstevníctva* (Hosp. Obzor 1923), *Žitný ostrov* (Prúdy 1933), *Maďarský revizionizmus* (Prúdy 1934), *More, rieky a Slovania* (Prúdy 1934), atď. Knižne vydal: *Kapitulácia Maďarov v r. 1918* (1918), *Osvobodenie Slovenska* (1929), *Vznik hraníc Slovenska* (1932). Od r. 1922 je vydavateľom a spoluredaktorom Prúdiv.

Houdek Ivan,

direktor továrne na drevovinu v Ružomberku. Narodil sa 13. januára 1887 v Ružomberku, gymnázium vyštudoval v rodisku, techniku (chemické inžinierstvo) v Budapešti. Popularizátor prírodných vied (*Vývin zeme a života*, 1913), odborný spisovateľ v národohospodárstve, histórii a historickej topografii. Z väčších

štúdií: *Baníctvo a hutníctvo v Liptove* (Prúdy 1924), *Papierový priemysel na Slovensku* (Prúdy 1926), *Z histórie kostolov a iných stavít. pamiatok Liptova* (Sborník MSSp. 1927), *Jánošík v svetle súdnych spisov a podľa ľudového podania* (Slov. pohľady 1929), *Osudy slovenských hradov historických* (Sborník MSSp. 1930), *Národné vychádzky na Kriváň* (Slov. pohľady 1933). Knižne okrem spomenutej publikácie vydal: *Ružomberok a okolie* (1924), *Považské hrady a kaštiele* (1925), *600 rokov z minulosti býv. výsadného mesta Ružomberka 1318—1918* (1934).

Hrabovský Peter,

správca budatínskeho panstva v Trenčianskej, priazni-vec cirkevného školstva, vydal sbierku slovenských, latinských a maďarských modlitieb *Manuela latino-hungarico-slavonicum ad praxis pietatis ordinatum* (1657).

Hradovský,

viď Čipka Jonatan.

Hrdlička Ján,

ev. farár, najprv na Vsetíne, potom v Maglóde, narodil sa 2. mája r. 1741 v Modre, umrel r. 1810 v Maglóde. Spolupracovník Starých Novín Literního Umění (*Vznešenost Ržeči České neb vůbec Slovenské*, roku 1785).

Hrebenda Matej,

prostonárodný básnik, buditeľ a rozširovateľ slovenskej i českej literatúry. Narodil sa 10. marca 1796 na Píle, v mladom veku oslepol, stal sa kostolníkom a pohným na Kokave. Roku 1830 musel aj toto biedne miesto opustiť a chodil potom po Slovensku i Čechách ako kolportér kníh. Umrel 16. marca 1880 na Hačave. Hrebenda bol ideálnym národovcom zo školy Kollárovej, venoval 400 zlatých na revúcke gymnázium a poručil mu aj cennú knižnicu. Mal čulé styky s česko-slovenskými spisovateľmi, ktorým zaobstarával staré knihy, posbierané po cestách. Vlastné svoje verše dal si Hrebenda pečlivo prepísať („pro mdlobu zraku

swého, cyzj ruku, tauto swau pracy spisugjcyho “ — stojí na rukopise jeho náboženskej poezie *Poklad Srdce Z Ewangeliium P. G. a učenj Aposstolského wi-braný*), ale ich vydania sa nedočkal. Okrem uvedeného Pokladu srdce zanechal ešte trojsväzkový rukopis *Magazjn aneb Sbjrka Werssů Matěge Hrebendy Ha-čavského*.

Hroboň Samo Bohdan,

narodil sa 24. augusta 1820 v Sielnici (Liptov), do škôl chodil v Lipt. Sv. Mikuláši, Gemeri, v Levoči (kde bol usilovným členom „Ústavu“ a plodným prispievateľom Jitřenky). Teológiu skončil v Bratislave (1839—41) a v Halle (1841—43). Cestou do Halle zastavil sa v Prahe, zamiloval sa tam do Bohuslavy Rajskej, ale v smysle Štúrových ideálov prerušil s ňou styky, aby sa úplne mohol venovať práci národnej. Žil v osamotení bez zamestnania, odkázaný zväčša na milosrdenstvo svojho brata Ludovíta. Umrel 30. júla 1894 v Sielnici. V citných listoch, ktoré písal Hroboň svojej snúbenici do Prahy i v listoch priateľovi Štefanovi Launerovi (v. t.) vyslovil sa pre myšlienku samostatnej spisovnej slovenčiny už v roku 1843 a odôvodňoval ju podobne ako Štúr, Hurban a Hodža v ten istý čas na fare v Hlbokom. Ako básnik nebol Hroboň z najvernejších vyznavačov Štúrovej teórie o význame ľudovej piesne v poézii. Viac než prstonárodná pieseň okúzľil ho romantizmus, nad ktorým vyslovil Štúr prísne veto. V *Kvĕtinách nadsálanských*, venovaných B. Rajskej, bol to romantizmus Kollárov. V ďalších, neobyčajne strojných veršoch (*Letí sokol letí v Orle Tatránskom* 1843, *Mládeži*, v Nitre 1847) i romantizmus majstrov svetových (Mickiewicz). Žiaľ, že básnik neskôr zabrdol do trasoviska mysticizmu a vyplytval veľké svoje nadanie v mátožných nábožensko-lyrických skladbách (*Slovopieseň*, 1861 ako príloha k Sokolu; *Svätomstopej*, Tábor 1872 a i.). V Orle Tatránskom 1845—46 uverejnil „pokus ideálnej povesti slovenskej“ nazvaný *Céra povesti*, v Pohľadoch 1847 a v Sokole 1865 *Dakolko skromných myšlienok o Slovenčine*. (Stvoril si akúsi vlastnú svoju reč: Byst = Boh, horhorana

= okrúhla hora, Prabezden = bezodná prvotná priepasť atď.) Sokol z roku 1863 uverejnil i jeho obsiahlu filozofickú úvahu *Slovo o Göthem a Hegelovi*. Umrel blízky pomätenosti.

Hrochotius, Hrochotský,

viď *Abrahamides Izák*.

Hronec Juraj,

narodil sa 17. mája 1881 v Gočove, matematik a pedagóg, profesor matematiky na českej technike v Brne, od r. 1906 profesor, od r. 1920 direktor gymnázia v Kežmarku, potom v Košiciach a v Prahe. Od r. 1923 docent Karlovej univerzity, od r. 1924 profesor v Brne. Z jeho spisov matematických: *Fuchs'sche Periodenrelationen für lineare Differentialsystem* (1913), *K teorii diferencíálnych rovníc* (1923), *Algebraické rovnice a ich použitie na analytickú geometriu* (1932). Zo spisov pedagogických: *Vyučovanie a vyučovacia osobnosť* (1923), *Učiteľova osobnosť* (1926).

Hronský J. C.,

vlastným menom *Jozef Ciger*, narodil sa 23. februára 1896 vo Zvolene, študoval v Krupine, učiteľský ústav v Leviciach. Ako učiteľ pôsobil od r. 1914 v Horných Mladoniciach a v Senohradoch, po vojne v Krupine, potom na meštianke v Kremnici a v Turč. Sv. Martine. Teraz je tajomníkom Matice slovenskej. Hronský pilne veľa dedičstvo, ktoré nám nechal Kukučín v realistickej poviedke. Pravda, Hronský odpútal sa, najmä v novších prácach, od realizmu opisného, od realizmu priamej fabule a otvorenej kompozície. Pracuje skratkou, náznakovou líniou a hodne sa tak priblížil modernejším smerom literárnym, najmä expresionizmu. Väčšinu námetov berie si Hronský z dediny. K dedine má úprimný, intímny vzťah. Všetka životná tragika, všetok ľudský bôľ sa v jeho poviedkach poduhodne mierni a zastiera teplým lyrizmom. Smysel pre detail dovoľuje mu uplatniť sa najmä v kratších rozprávkach. Tu je pravým majstrom. Prostú dejovú osnovu, nepatrný príbeh, opradie tolkou nehou, vy-

kreslí takým jasným, nezáľudným slohom, že si naraz získa čitateľovo srdce. Takýto bol v zbierkach noviel *U nás* (1924), *Domov* (1925) a *Medové srdce* (1929), v zbierkach *Podpolianske rozprávky* (1932), *Tomčíkovi* (1933) a *Sedem srdc* (1934). V románoch *Žltý dom v Klokoči* (1929) a *Chlieb* (1931) utrpela trochu celková stavba diela práve tou drobnokresbou, ktorá ho robí majstrom v rozprávke. Ale i tu ukázal sa ako znamenitý znateľ povahy dedinského ľudu. V románe *Prorocstvo doktora Stankovského* (1930) pokúsil sa o zveladenie svojej tvorby novoromantizmom. Látku si vzal z prostredia veľkomestského. Roku 1933 vydal Hronský román *Jozeľ Mak*, v ktorom podarilo sa mu zbaviť sa všetkých nedostatkov, čo sa mu vyčítali pri románoch predošlých a vytvoril dielo neobyčajne pevnej kompozície i krásnej básnickej dikcie. Hronský je ďalej znamenitým spisovateľom literatúry pre mládež (je redaktorom detského časopisu *Slniečko*) a vydal v tomto obore rad kníh (*Najmladší Závodský*, 1924; *Kremnické povesti*, 1920; *Brondove rozprávky*, 1923; *Zábavky strýca Kurkovského*, 1932; *Zlatý dážd*, 1933). Pokúsil sa aj o drámu (*Firma Moor*, 1927).

Hruškovíc Samuel,

narodil sa 1. apríla 1694 v Krupine, umrel 1. septembra roku 1748 v Banskej Bystrici ako superintendent banského dištriktu. R. 1735 vydal *Katechizmus* a r. 1745 *Tranovského Citharu*, ktorú rozmnožil o 88 svojich piesní, zčiasťky pôvodných (Kriste, obrance sboru křížového), zčiasťky preložených.

Hrušovský František,

direktor rím. kat. reál. gymnázia v Kláštore pod Znievom. Narodil sa 7. septembra 1903 v Dolných Lovčiciach (okres Trnava), stredné školy skončil v Trnave, univerzitné štúdia v Prahe, Krakove a v Bratislave. Historické štúdie uverejňuje v *Slovenských pohľadoch*, *Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, *Sborníku Spolku profesorov Slovákov*, *Sborníku Matice slovenskej* (rediguje historickú časť tohoto), v *Kultúre a inde*. V *Sborníku „Ríša veľkomorav-*

ská“ je jeho štúdia *Veľká Morava a Poľsko*, v Sborníku na počesť J. Škultéty štúdia *Boleslav Chrabrý a Slovensko*.

Hrušovský Igor,

knihovník knižnice Komenského univerzity. Narodil sa 14. apríla 1907 v Bánovciach nad Bebravou. Roku 1935 vydal filozofickú štúdiu *Invencia a vývoj*, v ktorej pokúša sa rozobrať základné problémy invencie ako sa vyskytujú v psychológii, biológii a sociológii. Filozofické úvahy uverejňuje v „Bratislave“, Prúdoch, Indexi, Českej mysli a inde.

Hrušovský Ján,

narodil sa 4. februára 1892 v Novom Meste nad Váhom. Do obchodnej školy chodil v Turčianskom Sv. Martine a v Revúcej. R. 1911 pôsobil ako praktikant Slovenskej banky v Novom Sade, potom ako účtovník v bryndziarskej fabrike Petra Makovického v Ružomberku. Od prevratu venuje sa žurnalistike. Pôsobil v redakcii Slovenského východu, Národných novín a Slovenského denníka. Teraz je redaktorom Slovenskej politiky. Vydal knihu rozpomienok z detského sveta *Takí sme boli* (1920), zápisky *Zo svetovej vojny 1914* (1919), rozprávky *Zmok* (1925), novely *Dolorosa* (1925) a *Pompiliova Madonna* (1923), románovú skizmu *Muž s protézou* (1925) a román *Peter Pavel na prahu nového sveta* (1930). Vo všetkých týchto prácach predstavil sa predovšetkým ako pohotový rozprávač. Hrušovského dielo presviedča najmä ľahkým jasným slohom, logickou stavbou a psychologickou bezpečnosťou, s ktorou kreslí postavy svojich hrdinov. Iba že táto pohotovosť mení sa často na žurnalistickú prenáhlenosť a škodí umeleckej úrovni diela; rozrušuje stavbu jeho širšie komponovaných prác. To sa prejavuje najmä v posledných jeho románoch, v ktorých sa podľa vzoru Joža Nižnánskeho pokúša o spracovanie dobrodružných námetov (*Jánošík*, 1934), no nedá sa povedať, že s umeleckým zdarom. Okrem uvedeného roku 1935 vydal fantastický román *Dráma na ostrove*.

Hurban Jozef Miloslav,

popri Hodžovi hlavný spolupracovník Ľudovíta Štúra v organizovaní hnutia za samostatnú spisovnú reč slovenskú. Narodil sa 17. marca 1817 v Beckove. Od roku 1830 do roku 1840 študoval v Bratislave. Tu, najmä v posledných štyroch rokoch, vyvinul horlivú činnosť v Literárnej jednote. V r. 1840—1843 bol kaplánom na Brezovej, od r. 1843 až do smrti (21. februára 1888) účinkoval ako farár v Hlbokom. Hurban bol zpočiatku pod vlivom Kollárových všeslovenských ideí. V tomto duchu napísal *Cestu Slowáka ku bratrům Slowanským na Morawě a w Čechách* (Pešť 1841). Sotva však Štúr nadhodil myšlienku samostatnej spisovnej slovenčiny, pridala sa Hurban k nemu celou dušou. Už druhý ročník jeho almanachu „Nitra“ (1844) priniesol príspevky v novej reči. A keď v jeseni roku 1846 začal vydávať *Slovenskje Pohľadi na vedi umeňja a literatúru* (v. t.), vedeckú to revue, o akej sa predtým na Slovensku iba snívalo, hneď v prvom čísle zavrátil veľmi rázne a vecne útoky Hlasov (v. t.) na novú spisovnú reč. Ukáznenosť a pevný filozofický názor i pevný mravný podklad charakterizujú vôbec všetko počínanie Hurbanovo; tak obširnu štúdiu *Slovensko a jeho život literárni* (Slovenskje Pohľadi 1847—51), ako mužnú polemiku *Unia, čili spojení Lutheranů s Kalvíny v Uhrách* (Budín 1846), namierenú proti spojeniu slovenských evanjelikov s maďarskými kalvínmi, ako aj jeho vedúcu úlohu v slovenskom povstaní a nie v poslednom rade i jeho funkciu redaktorskú pri *Cirkevných Listoch*, ktoré viedol a vydával od roku 1863 do roku 1874 a v ktorých pôsobil najmä na evanj. kňazstvo a určoval jeho smer i úlohu v národnom živote slovenskom. I lýrou slúžil Hurban myšlienkam vlasteneckým. Ale básnik nedosiahol v ňom nikdy úrovne publicistu. Svedčí o tom sošit politických básničiek *Piesne na teraz* (1861), ako aj v „Nitre“ zostavšie: *Osudové Nitry*, *Pisně* (Nitra, 1842), *Spevi a Divadlo duchov nad Tatrámí* (Nitra, 1846—47). Šťastnejšie pero mal Hurban v novelistike. Ale hoc *Svatba Krále Velko-Moravského* (Nitra, 1842), *Svatoplukovci, aneb pád říše Velko-Moravské* (Květy, 1844) a *Olejkár*

(Nitra, 1846) vykonaly svoju obrodzujúcu úlohu v národe, nepodarilo sa Hurbanovi ani tieto trudy rozvíť v umelecké diela. Badať na nich unáhlenosť, príznačnú vôbec pre túto dobu vajatania nových svetov. Tej istej chyby nevedel sa Hurban vyvarovať ani v jedinom svojom obsažnejšom románe *Gottšalk*, ktorý vydal po česky v Prahe roku 1861. (V slovenskej úprave vyšiel román v Prahe roku 1935.) Pomerne najlepšie darily sa Hurbanovi aktuálne pohľady do súčasných pomerov spoločenských (*Pritomnosť a Obrazy zo života Tatranskeho, Prechádzka po Pováskom svete, Koritňickje Poháríki, Od Silvestra do trech Kráľou* — všetko v Nitre), kde mohla zavážiť jeho životná filozofia alebo sa vybiť jeho štiplavá satira. Veľmi dôležitý je i jeho životopis *Ludovíta Štúra* (Slov. Pohľady, 1881—1884), žiaľbohu nedokončený.

Hurban Svetozár Miloslav,

viď *Vajanský*.

Hurban Vladimír,

pseudonym *VHV*, ev. farár v Starej Pazovej, narodil sa roku 1884 tamže. Veľmi plodný dramatický spisovateľ. Píše drámy zo sedliackeho života (*Záveje*, 1922; *Zem*, 1931; *Vinica zrie*), hry historické (*Trenčiansky Matúš*, 1920; *Ludovít Štúr* 1927, zdramatizovaná Kalinčáková *Reštaurácia*, 1921; *Milica Nikolíčová*, 1932; *Vršatského hradu verný Budiač*, 1933), hry s námetmi fantastickými (*Homo Sapiens*, Sl. Pohľ, 1924; *S. O. S.*, tamže 1923), spoločenské komedie a aktovky (*Či nepoznáte môjho synovca*, *Kľúč*, *Objednávam nový písací stolík*, *Kvitancia*, 1931; *Pekná, nová, maľovaná kolíska*, 1923; *Divé husi*, 1933) atď. Z týchto najúspešnejšia je dráma *Záveje*. V ostatných prejavil viac technickej zručnosti ako opravdového dramatického talentu. Mnoho novších jeho prác je dosiaľ v rukopisoch.

Húščava Alexander,

koncipista krajinského archívu v Bratislave. Narodil sa 4. januára 1906 v Bratislave. Archiváliami a histo-

rickými štúdiami prispieva do Bratislavy, Prúdiv a inde. Knižne vydal: *Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia* (1930).

Hušek Karol

slovenský publicista, hlavný redaktor Slovenského denníka, kde uverejňuje svoje články. Narodil sa 2. júna 1891 v Ružomberku.

Hviezdoslav,

vlastným menom *Pavel Országh*, narodil sa 2. februára 1849 vo Vyšnom Kubíne. Prvé tri gymnaziálne triedy chodil v Miškovci, ostatných päť v Kežmarku. Po skončení práv v Prešove bol podsudcom v D. Kubíne, r. 1879 otvoril si advokátsku kanceláriu v Námestove. R. 1899 odišiel na odpočinok do Dolného Kubína, kde umrel 8. novembra 1921. Prvé básne napísal počas gymn. štúdií pod vplyvom Petőfiho. Národnostne precitol pod dojmom tvorby Sládkovičovej. Prvé slovenské básne uverejnil v Sokole r. 1867. Debutoval *Básnickými prviesenkami Jozefa Zbranského* (Skalica, 1868). Roku 1871 vydal s Kolomanom Banšellom almanach „Napred“ (v. t.), ktorý z veľkej časti zaplnil sám. Od roku 1881 začal prispievať do Slovenských Pohľadov básňami čím ďalej úchvatnejšími formou, myšlienkou i vrelým citom (*Chalúpký, Roľník, Agar*). R. 1884—86 vyšla v Slovenských Pohľadoch *Hájnikova žena* (osve po prvý raz r. 1886 v Turč. Sv. Martine), lyricko-epická báseň, ktorá sama o sebe stačila by urobiť Hviezdoslava nesmrteľným; ňou zaujal miesto na prestole slovenskej poezie. Reflexia a básnický opis, ktoré už tu dominujú, udávajú charakter i ďalšej jeho tvorbe. Popri tom vyniká však jeho dielo i dokonalou plastičnosťou osôb, ktoré nikdy nestrácajú na svojej individualite v bohatej záplave krajinárskeho líčenia. Neobyčajná sila slova umocňovaná je nesmiernym bohatstvom ľudových zvrátov a ťažkých básnických metafor. Subjektívne zaujatie a horúca láska k ľudu nie je na úkor realistickému jeho nazieraniu. V podobnom duchu ako Hájnikovu ženu, napísal ďalšie básne epické *Bútora a Čútora* (1888), *Ežo Vikolinský* (1890),

Gábor Vlkolinský (1897—99), idylku *Na Obnôcke* (1889) a *Poludienok* (1891), plné hrejivého humoru a dokonalej básnickej dikcie. Jeho lyrika, písaná týmže hutným veršom, ospevuje najmä prírodu, Boha, matku, národ. Sú to tri cykly jeho *Letorostov* (1885, 1886—1887, 1893—1895) a ďalšie cykly: *Prechádzky jarom* (1898), *Zalmy a hymny* (od r. 1885), *Sonety* (1886), *Stesky* (1903), *Dozvuky* (1910), r. 1919 ako reakcia na hrôzy vojny vydané *Krvavé sonety* a i. Osobitnou kapitolou v tvorbe Hviezdoslavovej sú básne s námetmi biblickými: *Agar* (1883), *Kain* (1892), *Ráchel* (1891), *Sen Salamúnov* (1900), *Vianoce* (1897), ku ktorým druží sa tragedia *Herodes a Herodias* (1909). Bohatá je aj jeho činnosť prekladateľská. V popredí stoja štyri dramatické básne: Shakespearov Hamlet a Sen noci svätöjanskej, Madáčhova Tragedia človeka a Puškinov Boris Godunov. Hojne prekladal zo Slowackieho, Lermontova, Mickiewicza, Götheho, Petöfiho, Aranya a i. Sobrané jeho spisy vydáva Matica slovenská. (Dosiäl 15 sväzkov.)

Hyroš Štefan Nik.,

kat. farár v Lipt. Sv. Michale, narodil sa 18. augusta 1813 v Ružomberku, umrel 30. januára 1888 v Lipt. Sv. Michale. Cirkevnými článkami prispieval do Cyrilla a Methoda (1859—1863) a Kazateľne (1883—1888), historickými prácami do Letopisu Matice Slovenskej (1872) a Slovenského Letopisu (1876—1882). Osobitne vydal monografiu *Zámok Lykava a jeho páni* (Turč. Sv. Martin 1876), v rukopise zanechal *Opis starobylých chrámov a malieb* (r. 1873).

Chalupka Adam,

ev. farár v Hornej Lehote, narodil sa 28. oktöbra 1767 v Nemeckej Lupči, umrel 5. júla 1840 v Hornej Lehote. Roku 1829 a 1831 vydal v Banskej Štiavnici cestopis do Palestíny *Hodnowěrné z hodnowěrných Spisü spolusebrané Wypsánj Země Swatě Kananegské* a taktiež v Štiavnici r. 1837 *Hystorické Paměti Cyrkwe Ew. Březňanské*.

Chalupka Ján,

syn predošlého, ev. farár v Brezne, narodil sa 28. októbra 1791 v Hornej Mičinej, umrel 15. júla 1871 v Brezne. Prvý šťastný dramatik slovenský. Hneď v začiatkovej svojej komedii *Kocaurkowo, anebo: Gen abychom w hanbě nezůstali*, vydanej r. 1830 anonymne v Levoči, nasadil podarený satirický tón, ktorým zaľal do živého zpiatočnickej malomestskej inteligencii. „Kocúrko“ v krátkom čase preniklo do najširších vrstiev národa a rozbúrilo idylické prostredie slovenské. V krátkych prestávkach nasledovali ďalšie Chalupkove komédie, ktoré vyšly súborne v r. 1871 — 1875 v Turč. Sv. Martine pod názvom „Dramatické spisy Jána Chalupky“. Tieto obsahujú: *Wssecko napak, aneb Tesnosilowa Anička se ženj a Honzjk se vydává; Trasořitka, aneb Stará láska se přece dočekala; Starouss plesniwec, anebo Čtyry swadby na gednom pohřebě v Kocaurkowě*; činohru *Dobrovolníci* a ďalšie frašky: *Trinásta hodina, alebo veď sa nahladíme, kto bude hlásnikom v Kocúrkove; Fuk a Huk a Juvelír*. Po nemecky napísal *Bendegucz, Gyula Kolompos und Pista Kurtajorint*. Pred prísny umeleckým súdom hry Chalupkove, pravda, neobstoja; kompozícia je primitívna, komika zväčša hrubšieho zrna, situačná, len zriedka charakterová, dej chudobný, reč nemotorná. Inak ani nemohlo byť. Svojho času vykonaly však tieto hry zásluhnú prácu v národnom prebúdzaní na našich mestečkách. Bohosloveckej literatúry zúčastnil sa Ján Chalupka sbierkou *Kázně nedělnj a swatečné* (Pešť 1846).

Chalupka Samo,

syn Adamov, brat Jánov, narodil sa na Hornej Lehote dňa 27. februára 1812. Stredné školy študoval v Kežmarku, v Rožňave a v Bratislave. Tu zúčastnil sa založenia „Literárnej jednoty“ (v. t.) a bol jedným z najhorlivejších jej členov. Teologiu skončil vo Viedni a r. 1834 stal sa kazateľom v Jelšavskej Teplici. Od r. 1840 až do smrti (19. mája 1883) pôsobil ako farár na Hornej Lehote. Prvé básne, napísané pod vlivom ideí Kollárových, uverejnil v *Plodoch zboru učenců* (v. t.).

Kollárov duch nesvedčil však jeho peru; už desať rokov pred vystúpením Štúrovým uverejnil v Belopotockého kalendári (na rok 1834) piesne v strednej slovenčine a pod vlivom Štúrovým udrel potom zplna na strunu ľudovej piesne, uhádol jej tón a našiel svoj pravý živel. Ľudovej piesni zostal potom verný do konca. S Jánom Bottom a Jankom Kráľom tvorí Samo Chalupka žiarivé trojhvezdie Štúrovej školy, ktorá posvätila ľudovú poeziu za vzor tvorby básnickej. Hoci väčšina Chalupkových spevov vznikla improvizáciou na ľudový motív, sú ony po formálnej stránke dokonale vybrúsené; Chalupka je azda formálne najpečlivejším básnikom školy Štúrovej. K svojim piesňam rád si volil námety bojovné a vojenské. Heroizmus našiel u nás dosiaľ najdokonalejšieho ospevovateľa v Chalupkovi. V balade dospel výšky Čelakovského a Erbena. Z jeho vlasteneckej lyriky najznámejšie sú *Smútok* (1834), *Vojin na úmore*, *Bolo i bude* (1861), *Kozák* (1846), *Vojenská* (1868), *Kráľohoľská* (1862), z baladickéj epiky: *Starý väzeň* (1858), *Muráň* (1863), *Turčin Poničan* (1863), *Boj pri Jelšave* (1863), ďalej: *Junák* (1860), *Bombura* (1863), *Likavský väzeň* (1846) a i. Najefektnejšia skladba Chalupkova *Mor hol* (1864) nemá už tej bezprostrednej účinnosti ľudovej piesne. Pochádza z pozdných rokov básnikovej tvorby a autor, nedôverujúc vari únosnosti prstonárodného výrazu, narába v nej složitejšími obrazmi. Dej líči hrdinský boj domnelých našich predkov zo 4. storočia proti rímskemu cisárovi Konštantínovi. Súbor Chalupkových piesní vyšiel v Banskej Bystrici r. 1868 pod názvom *Spevy Sama Chalúpku*. Ďalšie vydania roku 1898, 1912 atď. Knižkou *Pálenka otrava* (B. Bystrica, 1843) započal u nás Chalupka protialkoholické hnutie.

Chamilov,

viď *Godra Michal*.

Chorvát Krištof,

evanj. farár na Kráľovej, narodil sa 6. augusta 1872 v Slov. Pravne, umrel 3. apríla 1897 na Kráľovej. Systematicky sa zaoberal slovanským bájeslovím a

hoci umrel veľmi mladý, uverejnil rad pozoruhodných štúdií z tohoto oboru najmä v Slovenských Pohľadoch 1893—96. (*Niečo o mythologickom dualizme, Znali Slovania peklo?, Smrť, pohrab a mŕtvi v tradícii a zvykoch ľudových, Slovenská svadba* a i.)

Chrásťek Michal,

kat. farár a dekan v Hronskom Sv. Kríži, narodil sa 29. mája 1825 v Novom Meste nad Váhom, umrel 28. júna 1900. Obetavý činovník Matice Slovenskej, redaktor „Cyrilla a Methoda“ (1852—1853), pilný prispievateľ Radlinského „Kazateľne“. Vypracoval väčšinu slovníka pre Riegrov Slovník Naučný. Roku 1862 vydal v B. Bystrici objemný *Veniec narodných piesní slovenských*.

Chrastina Ján,

jeden z prvých prstonárodných básnikov slovenských; narodil sa 1729 v Púchove, bol suplantom na bratislavskom lyceu a korektorom československých kníh. Vydával kalendáre, do ktorých prispieval svojimi poloľudovými, poloučenými veršami. Súbor týchto veršov vydal r. 1805 a 1809 *Tablic vo svojich Veršovoch* (*Rozprávky o Gelovi, Rozprávky o Taubmanovi, Rozprávky o Cigánjch* a i.).

Chrobák Dobroslav,

referent Radiojournalu v Bratislave, narodil sa 16. februára 1907 v Hybiach. Novely uverejňuje v Slovenských pohľadoch, Slovenských smeroch, predtým v Mladom Slovensku a inde, literárne kritiky v Eláne. So Štefanom Letzom zostavil *Slovenský literárny almanach 1931*, samostatne *Rukoväť dejín slovenskej literatúry* (1932). Redigoval Edíciu Spoločnosti slov. domu a Melantrichovu slov. knižnicu, v ktorých vyšly populárne spisy starších slov. beletristov.

Inštitoris-Mošovský Michal, ml.,

ev. farár v Bratislave, narodil sa 29. septembra 1733 na Bystričke, umrel 7. októbra 1803 v Bratislave. Osvietený spisovateľ a ľudomil slovenský. Nesúhlasil

však so všetkým, čo priniesla doba veľkej revolúcie francúzskej. Najmä rodiace sa demokratické zásady boly mu cudzie; napísal proti nim *Strom bez kořene a Čepice bez hlavy. To gest: Nesšťastný staw Kraginy bez Krále a Města bez wrchnosti* (Prešporok, 1793) a druhý podobný spis proti Napoleonovi po nezdarenej jeho výprave do Egypta: *Od Boha Zlomená Pýcha Nassjch y Božjch Nepřátelů*. (Prešporok 1799). Okrem toho vydal niekoľko svojich kázní, úvah a cirkevných kníh v reči slovenskej, maďarskej i latinskej. V spise *Potřebné Ponaprawenj omylného Spisu: Reformjrtského Smyslu Bratřj Čžessi* (1785), dokazuje, že vyznania českých bratov a evanjelikov aug. vyzn. sú v základe totožné.

Ivanková Elena,

rod. *Kutlíková*, manželka poslanca dr. Milana Ivanku, narodila sa 18. júla 1871 v Trnave. Upozornila na seba článkami i jemnými novelami, ktoré uverejšňovala cez vojnu v Národných Novinách pod šifrou „N“. Novelky vyšly knižne pod názvom *V krinoline* r. 1929. Bibliofilsky vyšla jej *Dcéra pána Karabína* (1932).

Jakobei (Jacobaei) Jakub,

ev. farár v Prešove a Trnave, narodený medzi r. 1580-1590 v Kutnej Hore, okolo r. 1625 prišiel do Uhorska. Písal latinské a české verše: *Viva gentis Slavicae delineatio* (Levoča, 1642), *Anamnis čili čtwernásobné mi-lostiwé nawsstjwenj Božj Města Pressova* (tamže 1643), *Lacrumae Gentis Slavonicae čili Slzy Národa Sloven-ského* (preložil D. Lauček, Turč. Sv. Martin 1885).

Jakobei Pavel,

narodil sa 9. januára 1695 v Prietrži, študoval v Nepaloch, v Brezne, v Prešporoku, v Levoči, v Kežmarku, v Žitave a vo Wittenbergu. Od r. 1721 až do smrti (3. augusta 1752) bol farárom v Modre. Napísal, poťažne vydal niekoľko náboženských spisov (*Duchownj domácj Hodiny, Zahrádka Dussj nemocných* a i.), so-stavil prvý evanjelický funebrál. Najdôležitejší a vý-

znamom svojím Tranosciu podobný je jeho *Modlitební Poklad* (Žitava, 1732), sbierka dvoch tisíc modlitieb. Napísal aj *Orthographiu Bohemo-Slavicu* (1742). Posledné pripisujú niektorí M. Bélovi.

Jalovecký Maximilián,

kat. farár a dekan v Levároch, narodil sa 2. októbra 1817 v Bobrovci, umrel 11. februára 1889 v Levároch. Náboženský spisovateľ (*Poklady kazateľského rečnictva*) a popularizátor prírodných vied (*Hviezdoveda, Zemepis, Prírodopis, Silozpyt*). Do *Obzora* (1863–1880) prispieval cennými článkami o včelárstve.

Jančo Jozef,

narodil sa 3. augusta 1823 vo Vrbici, študoval v Levoči, lesnícku akademiú v Banskej Štiavnici. Umrel ako finančný úradník v Bratislave dňa 11. augusta 1893. Nadaný, neprávom zabúdaný básnik zo školy štúrovských prstonárodných veršovníkov. Literárne jeho plody zostali v časopisoch (*Orol*, 1874–80) a najrozsiahlejšia veršovaná povesť *Milina* musela čakať na uverejnenie do r. 1872.

Jančík František,

viď *Ferienčík Mikuláš Štefan*.

Janoška Jur,

ev. farár v Liptovskom Sv. Mikuláši, biskup východného dištriktu ev. a. v. cirkvi na Slovensku; narodil sa 26. decembra 1856 v Dolnom Kubíne, umrel 27. januára 1930 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Od r. 1887 zaslužilý redaktor *Cirkevných Listov* (tu uverejnil veľkú väčšinu svojich článkov cirkevných), dlhoročný redaktor *Tranovského kalendára*, zakladateľ vydavateľského a kníhkupeckého spolku *Tranoscius*, predný bojovník evanj. cirkvi proti maďarizmu. Pod pseudonymom *Bysterský* písal literárne (o Kollárovi a *Hviezdoslavovi*) a politické články do *Národných Novín*, *Slovenských Pohľadov* a inde. Po prevrate bol jedným z predsedov obnovenej *Maticy slovenskej*. Jeho sobrané články začal vydávať *Tranoscius* od r. 1932 za redakcie *Ludovíta Šenšela*.

Janšák Štefan,

inžinier, vládny radca pri Krajinskom úrade v Bratislave; narodil sa 14. septembra 1886 v Osuskom. Predný essayista slovenský; jeden z hlavných spolupracovníkov časopisu Prúdy. Zaoberá sa aj archeológiou, uverejnil z tohoto oboru rad článkov v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti, z ktorých osve vyšly *Niektoré novoobjavené hradiská slovenské* (1928), *Slovenské hradiská z doby hallštattskej* (1929), *Staré osídlenie Slovenska* (1930). Z tohoto oboru sú aj essaye *Louci hlinených perál* (1934). Popri tom vydal osobitne obširnu sociologickú štúdiu *Slovensko v dobe uhorského feudalizmu* (1932), monografiu o *Danielovi Lichardovi* (1911) a monografiu o *Štefanovi Fajnorovi* (1935).

Jégé,

vlastným menom *Ladislav Nádaši*. (Značka Jégé pochádza zo začiatkových litier pseudonymu *Dr. Ján Grob*, ktorým Nádaši podpisoval svoje prvotiny.) Narodil sa 12. februára 1866 v Dolnom Kubíne, gymnázium študoval v Kežmarku, Ružomberku, Gyöngyösi a v Levoči, medicínu v Prahe. Od r. 1890 pôsobí ako lekár vo svojom rodisku. Do literatúry vstúpil skoro po svojom osadení sa v Dolnom Kubíne kratšími rozprávkami z malomestského života a pribojnými kritikami diel zo svetovej literatúry. (Zolov román „L'argent“.) Ale naplno rozvinul svoj talent až po prevrate, takže je zaraďovaný — nie neprávom — medzi predstaviteľov mladej slovenskej literatúry. Počiatky svojho literárneho vzkriesenia venoval Nádaši-Jégé snahe vytvoriť opravdovú slovenskú historickú prózu, aby tak zaplnil citlivú medzeru v našej beletrii. Nádašiho *Adam Šangala* (1923), historický obraz zo 17. storočia; *Svätopluk* (1928), historický román z časov Veľkej Moravy, *Z dávnych časov* (1927) a *Wieniawského legenda* (1927), historické novely, nahradily doterajšie torzá a kostonky pokusov v tomto obore umelecky vysoko hodnotným vyrovnaním sa s minulosťou. Obrazy z histórie kreslí Nádaši so vzácnou realistickou objektivnosťou, bez romantických príkras. Nestavia nám pred oči hrdinov; Adam Šangala je obyčajný

Oravec, na ktorého postave a osudoch demonštruje spisovateľ bez akejkoľvek sentimentality všetky utrpenia a temné bludy, v ktorých upelo ľudstvo v stredoveku. Popri týchto historických námetoch rád si vyberá i námety zo života ľudu oravského (*Radca strach* a i.). Narába s nimi práve tak objektívne a trudno, s temným, často až groteskným humorom, ako so svojimi námetmi historickými. Groteskou je i jeho román z predprevratového spoločenského života *Cesta životom* (1930). Jeho vyprávačsky talent, to, čo Nemci volajú „Lust zum fabulieren“ znamenite sa uplatnil i v posledných zbierkach noviel, *Kozinský mlyn* (1931), *Itália* (1931) a *Medzi nimi* (1933), menej už v románe *Alina Orságová* (1934), kde sa autor pohybuje v prostredí a spoločenských vrstvách dnešného veľkého mesta, ktoré sú mu už nie natoľko známe, aby ich vedel stvárať umelecky dokonale. Pokúsil sa aj o niekoľko dramatických hier: *Prevrat*, *Janko Sokol*, *Mia*, *Krpčky sv. Floriana*.

Jesenský (Jessenius) Daniel,

narodil sa r. 1675 v Hornom Jasene, skladal básne latinské, nemecké i slovenské (*Hungarico-Austrico-Moravo-Bohemico-Saxonicum Danielis Jessenii, Itinerarium*, 1701 a i.). Pre svoje príležitostné verše bol veľmi obľúbený a cisár Leopold I. dal mu titul „poeta laureatus“.

Jesenský Fedor,

advokát v Turči. Sv. Martine, narodil sa 9. septembra 1904 v Lipt. Sv. Mikuláši. Prekladateľ z ruskej a francúzskej literatúry: *Turgenev: Rudin* (1922), *André Maurois: Filip Marcenat a jeho dve ženy* (1930), *Louis Hémon: Mária Chapdelainová* (1932), *Ilja Ehrenburg: Jediný front* (1932), *André Maurois: Ariel alebo život Shelleyho* (1934), *Lucia Delarue-Mardrusová: Zrnko vo vetre* (1934). Okrem toho drámy od *Andrejeva*, *Gogoľa*, *Ostrovského*.

Jesenský (Jessenius) Ján,

slávny pražský lekár a profesor, pôvodom z Horného Jasena v Turci, narodil sa vo Vratislave roku 1566,

kam sa uchýlil jeho otec pred vpádom tureckým. Študoval vo Vratislave, Wittenbergu a v Padove. Ako lekár účinkoval vo Vratislave, vo Wittenbergu a od r. 1600 ako profesor na univerzite v Prahe. Tu stal sa dvorným lekárom Rudolfa II. a roku 1618 univerzitným rektorom. Zúčastnil sa sprisahania českých stavov proti Ferdinandovi II., za čo bol po belohorskej bitke spolu s 27 českými páni odsúdený na smrť a popravený na Staromestskom námestí dňa 21. júna 1621. Ako lekár vynikol nad všetkých svojich súčasníkov. On prvý pitval v Prahe ľudské telo. Napísal priekopnícke dielo *Anatomia Pragensis*. Ako filozof bol zpočiatku scholastikom. Napísal: *De immortalitae animae humanae, De divina humanae philosophia, Zoroaster nova, brevis veraque de Universo philosophia, De homine, Disquisitio causis sympathiae et antipathiae rerum naturalium, Savonarolae universae philosophiae epitome, De anima et corpore universi acroasis*.

Jesenský Janko,

narodil sa 30. decembra 1874 v Turčianskom Sv. Martine. Gymnázium študoval v Banskej Bystrici, Rimavskej Sobote a v Kežmarku; práva v Prešove, v Kluži a v Pešti. Pred vojnou pôsobil ako advokát v Bánovciach nad Bebravou. Počas vojny stal sa ako ruský zajatec spolupracovníkom Sväzu čl. spolkov v Rusku, bol členom Odbočky Národnej Rady, potom jej druhým podpredsedom. Po prevrate bol najprv županom gemer-malohontským, potom trenčianskym. Do r. 1935 bol viceprezidentom Krajinského úradu v Bratislave. V prvej zbierke (*Verše*, Lipt. Sv. Mikuláš 1905) predstavil sa Jesenský lahodným puškinovským veršom ako clivý ironik zastretej erotiky salónov a vyšších spoločenských kruhov. V ďalších veršoch, uverejňovaných v rokoch 1905—1914 po časopisoch, nadobudla lahodnosť kovového zvuku; obsah sa prehlbil sociálnym a národným uvedomením. A keď vyšla druhá zbierka *Zo zajatia* (Petrohrad 1917, USA 1918, Turč. Sv. Martin 1919), stáva sa v nej básnik spevcom národného odboja. Iba clivá nostalgia tlmí v nej revoltujúci vzdor a výzvy do boja. V poslednej zbierke

Po búrkach (Matica slovenská 1932) usmierený básnik našiel opäť svoj starý tón, nie nepodobný tónu z prvej zbierky. Len vo veršoch s aktuálnym obsahom zo súčasného života (*Pod Bradlom, Z diktátorovej reči*) pribudlo ironie. Ironie a shovievavého úsmevu bystrého a rozumného pozorovateľa, ktorý i v slávnostných chvíľach a takzvaných „historických okamžikoch“ vie si zachovať kritičnosť a najst' v nich ľudské jadro, nevzdal sa Janko Jesenský ani v knihe spomienkových črt *Cestou k slobode* (1933), najmä však nie v románovej mozaike z nášho poprevratového úradníckeho života *Demokrati* (1934). Zdá sa, že iba v posledných rokoch rozvil Janko Jesenský naplno svoj talent. Popri spomenutých dielach stihne ešte aj prekladať z modernej ruskej poezie. Knižne vyšiel dosiaľ preklad Blokových *Dvanástich* (1934) a výbor z *Jesenina* (1936.) Úplný súbor predvojenných veršov vyšiel vo dvoch sväzkoch ako *Verše J. Jesenského* (1922 a 1923). Okrem básní písal prózou vybrúsené spoločenské novely (*Otroci, Koniec lásky, Slovo lásky*), obrazy a črty z malomestského života. Posledné vyšly v samostatných sväzkoch ako *Malomestské rozprávky* (1913) a *Zo starých časov* (1935). Súborne vyšla časť jeho tvorby po prevrate ako *Sobrané práce Janka Jesenského* v Turč. Sv. Martine. R. 1932 vyšiel v Bratislave *Výbor z básní Janka Jesenského* s úvodnou štúdiou Jaroslava Zatloukala.

Jesenský Ladislav,

ev. farár v Kúnskej Teplici a Nireďházi. V Hronke a v Květoch uverejnil niekoľko nadšených básní na J. Kollára. Prispieval do Bobuľových „Slovenských Novín“ (1866 a 1869).

Jesenský Pavel,

správca sboru Jednoty bratskej v Lipníku, od r. 1585 biskup Jednoty bratskej. Narodil sa v prvej polovici 16. stor., umrel 24. mája 1594. Jeden z prekladateľov Biblie kralickej.

Jesom Ján,

viď *Krčméry Štefan*.

Junius,

viď *Viktorín Jozef*.

Jilemnický Peter,

pôvodom Čech, svojou literárnou tvorbou srástol však so slovenským prostredím a zaujal medzi mladými prozaikmi jedno z predných miest. Narodil sa 18. marca 1901 v Kyšperku, vyštudoval hospodársku školu v Chrudime, ako učiteľ pôsobil najprv vo Svrčionovciach, potom v Čadci (do r. 1926). Dva roky žil v Sovietskom sväze (1926—1928). Bol potom učiteľom v Trnave a teraz v Kostelci. Jilemnický je predný člen komunistickéj avantgardy na Slovensku. Ale vo svojich prácach nachádza vždy presvedčivú rovnováhu medzi umeleckým stvárnením materiálu a jeho ideovým zameraním. Plnokrvný lyrizmus a výrazná reč dodávajú jeho dielam plného básnického účinku. Bieda kysuckého kraja vnukla mu námet pre prvý román *Víťazný pád* (1929) a dve novely, *Návrat a Prievan* (1930). Okrem toho vydal knižku feuilletonov *Dva roky v zemi Sovietov* (1929) a román *Zuniaci krok* (1930), taktiež zo sovietskeho Ruska. Roku 1932 vychádza v Prahe jeho sociálny román *Pole neorané*, za ktorý dostalo sa mu od jeho druhov čestného názvu „prvý proletársky spisovateľ slovenský“ a roku 1934 román *Kus cukru*, ktorými si Jilemnický získava prostredie české a čo chvíľa i nemecké. (Román *Pole neorané* vyšiel v nemeckom preklade.)

Jochanan,

viď *Roy Vladimír*.

Kadavý Ján,

narodil sa 7. apríla 1810 v Jestřábí v Čechách. Prišiel na Slovensko a usadil sa v Pešti ako učiteľ na evanj. obecnej škole. Stal sa z neho najprv horlivý žiak Kollárov (*Wzájemnost ve příkladech mezi Čechy, Moravaný, Slowáky, Slezáky i Lužičany*, 1834), potom horlivý priateľ spisovnej slovenčiny, takže sa nebál postaviť za vec Štúrovu i proti Kollárovi, vtedy peštianskemu farárovi. Kadavý umrel v Turč. Sv. Martine dňa 11.

augusta 1883. Hlavnú zásluhu má Kadavý ako sberateľ slovenských piesní a usporiadateľ I. dielu Slovenských spevov. (Vyšlo posmrtné r. 1892.) Ale zasluhuje spomienky i jeho činnosť ľudovýchovná (*Prjateľ ľudu*, 1845 a v r. 1873—74 vydával časopis tohože mena).

Kaláč František,

odborový radca na krajinškom úrade v Bratislave, narodil sa 18. mája 1892 v Kaňoviciach pri Uh. Brode. Študoval v Uh. Hradišti, práva v Prahe, kde sa stýkal v Detvane so Slovákmi. Písal zprvu literárne kritiky (do slovenskej rubriky Přehledu i do Šaldovej Noviny), neskôr i publicistické články do peštianskeho Slov. Denníka, Prúdov (kde bol s K. Huškom v pražskej redakčnej rade). Po prevrate ho hneď povolali na Slovensko. Pôsobil na župnom úrade v Trenčíne, potom na krajinškom úrade ako tlačový referent a zodpovedný redaktor Prúdov.

Kalina Ondrej,

vlastným menom *Ján Smetanay*, knihovník Čaplovičovskej knižnice v Dolnom Kubíne, narodil sa 24. novembra 1867 vo Veličnej (Orava). Bol spolupracovníkom Hlasu. R. 1896 vydal brošúry *Zkaza ľudu slovenského* (Viedeň) a *Jednota* (Ružomberok), r. 1897 *Slovensko* (Praha), ktoré spôsobili rozruch svojím stanoviskom k spisovnej slovenčine. R. 1922 vydal v Turč. Sv. Martine *Sobrané práce* a r. 1929 idylický epos z r. 1848—49 *Zpěv o utrpení Bohuslavice*, predtým (1914) podobný dramatický epos *Sen Jaroslavov* (oba po česky). Prekladal z angličtiny (Dickens, Shakespeare) a gréčtiny (Musaios).

Kalinčák Ján,

najlepší prozaik školy Štúrovej a jeden z najlepších našich beletristov vôbec. Narodil sa 10. augusta 1822 v Hornom Záturčí z farárskej rodiny. Ako chlapca oduševňovala ho matka, zemanka, rozprávkami o zalejšej sláve starodávnych fámílií. Študoval v Gemeri, v Levoči, v Bratislave (tu právo, filozofiu i teologiu) a v Halle. Od r. 1846 do r. 1858 pôsobil ako profesor a

rektor ev. lycea v Modre, potom ako gymnaziálny direktor v Tešíne. Pre slovenské presvedčenie dali ho roku 1869 do predčasnej penzie. Kalinčák utiahol sa do Martina, kde za čas redigoval Orla, ale onedlho, dňa 16. júna 1871 umrel. V básnických svojich začiatkoch zaplatil Kalinčák daň Stúrovej dobe a jej viere v silu poezie ľudovej niekoľkými básňami obsahu ľúbostného a vojenského (*Kráľuv stúl, Bojovník, Suhaj zabitý, Smutný pohrab, Krakoviaky* a i.). Skoro sa však šťastne obrátil od poezie k novele. Vzorom bol mu tu zpočiatku Czajkowski; zapôsobil naň najmä široký jeho lyrizmus. Ale priam v týchto prvých historických novelách (*Bozkovci*, 1842; *Milkov hrob*, 1845; *Bratova ruka*, 1846; *Mládenec slovenský*, 1847; *Púť lásky*, r. 1847; *Serbianka*, 1848; *Svätý Duch*, 1848), najmä v posledne menovanej, preniká už pod naučenou manýrou vlastná autorova individualita v jasných zábleskoch plastickeho líčenia života slovenského zemiaľstva. Naplno rozvinul túto individualitu v *Reštaurácii* (Lipa, 1860). Vernými živými farbami vykreslil v nej jeden z najpodarenejších obrazov našej literatúry. So vzácnou epickou nestrannosťou a skvostnou realistickou drobnomaľbou zachytil živel zemiarsky, jeho hostiny, bitky i pitky počas volieb do snemu. Vernosťou opisu, živým dialogom predstihol naraz Kalinčák svojich rovesníkov, novelistov, ktorí — ak písali povest' historickú — skoro napospol sa hrdúsili v slučkách fantázie a romantického skrášľovania. Kalinčák písal tak ako „dýchame a myslíme“ a tým v mnohom stal sa predchodcom realizmu. Popri tom vedel so vzácnym šťastím užiť slovenských prísloví a pesničiek ako štýlovtvorného prvku. V ďalších prácach nedosiahol viac tej srdečnej bezprostrednosti, ktorou sa ozval v *Reštaurácii*. Sú to povesti: *Knieža liptovský* (1852), *Láska a pomsta* (1858), *Mních* (1864) a *Orava* (1870). Najmä v posledných bolo už jeho pero mdlé.

Kalinka Joachim,

narodil sa okolo roku 1602 v Ružomberku. Pôsobil ako znamenitý kazateľ vyše 30 rokov v Ilave. R. 1646 bol vyvolený za bánovského superintendenta. R. 1673

odišiel do vyhnanstva. Umrel 17. júna 1678 v Žitave. Skladal duchovné piesne (*Kdež mám hľadať Ježiše, Nyní, o drahý Ježiši Kriste, Smutný čas nynější, Smutný čas poslední* a i.). Okrem toho napísal latinské traktáty: *Lemma funerum, Verus mundus verae piae et mundaе matronae* a *De jejunio*.

Karvaš Imrich Anton,

profesor na právnickej fakulte Komenského univerzity. Narodil sa 25. februára 1903 vo Varšanoch. Okrem početných článkov v Národohospodárskom obzore, Sociálnych problémoch, Hospodárskej politike, Bratislave, Prúdoch, Politike a i. vydal knižne: *Hospodárska štatistika Slovenska* (1928), *Francúzska inflácia* (1928), *Menový problém* (1928), *Štátne príjmy a konjunktúra* (1931), *Kartely a konjunktúra* (1933), *Sjednocení výrobních podmínek na Slovensku a v zemích historických* (1934).

Kavec Matúš,

narodil sa 23. septembra 1898 v Rajci, gymnázium vyštudoval v Prievidzi, v Trenčíne a v Nitre. Po prevrate absolvoval notársky náukobeh v Turč. Sv. Martine a stal sa notárom v Rovnom pri Veľkej Bytči. R. 1924 presťahoval sa do Bratislavy, kde dokončil právnické štúdiá. Je tajomníkom pri okresnej nemocenskej poisťovni. R. 1930 debutoval románom *V rudých hmlách*. Je to vlastne obsiahla kronika skúseností drotárskeho človeka v Rusku i na Slovensku. Roku 1935 vyšly dva jeho romány z prostredia mestského, v ktorých zaujal najmä aktuálnou tématičnosťou, ale i svojím pohotovým rozprávačským talentom. Prvý román vyšiel pod názvom *Kuvik na plote*, druhý pod názvom *Nezamestnaný*.

Kellner Peter,

viď *Hostinský Záboj*.

Kello Jur,

pseudonymom *Petruškin*, ev. farár v Bardejove, kde umrel 3. januára 1898. Lýrou ozval sa v almanachu

„Napred“, ale v zápätí zamkol. Prekladal Mickiewicz a Slowackieho (Orol I, Sokol V.).

Kišš Michal,

narodil sa 5. decembra r. 1846 v Zay-Uhrovci, študoval v Modre, v Banskej Štiavnici, učiteľom bol v Malých Podlužanoch (1867—1887), potom v Malých Stankovciach. Od r. 1910 žil na odpočinku v Trenčíne, kde umrel dňa 3. marca 1927. Prostonárodný veršovník slovenský. Jeho trudy usporiadal a v dvoch zbierkach (*Pieseňky o slovenčine* a *Kytka citov srdca slovenského*) vydal A. Macht roku 1922.

Klas Andrej,

viď *Votruba František*.

Klein-Tesnoskalský Belo,

narodil sa 17. marca 1853 v Hybiach. Roku 1876 vstúpil do štátnej služby, v rokoch 1878—1881 bol kancelistom pozemkovej knihy pri okresnom súde v Dolnom Kubíne, od roku 1925 spravuje slov. obecnú knižnicu v Prešove. Prvé jeho básne vyšli roku 1870 v Orle, v almanachoch Tábor a Tatran. Roku 1874 redigoval beletristický časopis Dunaj, v ktorom vyšla jeho úvaha *O balade* a hymnus *Sto ráz vrhnutí v prikrú porobu*. Ďalšie essaye a literárno-historické články uverejnil po prevrate v Slovenských pohľadoch, Prúdoch a inde. Dôležitá je najmä štúdia *Zemianstvo Liptova a jeho slovenskosť*, ktorá vyšla knižne ako osobitný odtlačok zo Slov. pohľadov a štúdia *Literárne spory sedemdesiatych rokov* v Sborníku na počesť Jozefa Škultétyho r. 1933, osvetľujúca príčiny a priebeh sporu družiny Napredu, Dunaja a Banšellovej Atalanty. Prekladal Hviezdoslava a Vajanského do maďarčiny. Knižne vydal veršovaný maďarský román *Lidércfény* roku 1897.

Kleinschnitzová Flóra,

bibliotekárka Verejnej a univerzitnej knižnice v Prahe, docentka novších dejín čsl. literatúry na Karlovej univerzite. Narodila sa 16. marca 1891 v Broumове. Vy-

dala literárno-historické štúdie *Z našej romantiky* (r. 1925), *Andrej Sládkovič a jeho doba* (1928), *Samoslav B. Hroboň a Karol Slavoj Amerling* (1930), *Die slowakische Schriftsprache* (Slavistische Schulblätter, 1930), *Matica slovenská. Jozef Škultéty. Dvë jubilea* (1933), *Seltene Bohemica des XVI. Jahrhunderts in schwedischen Bibliotheken* (1931) a i.

Klímó Bohuslav,

viď *Hájomil*.

Kmeť Andrej,

rím. kat. kňaz, botanik, archeolog a sberateľ slovenský; narodil sa 19. novembra 1841 v Breznici, gymnázium študoval v Banskej Štiavnici a v Trnave, bohoslovie v Ostrihome. Za kňaza bol vysvätený r. 1865, kaplánom bol v Senohrade, administrátorom v Krnišove (do r. 1878), farárom v Prenčove. R. 1906 uchýlil sa na odpočinok do Turč. Sv. Martina, kde umrel 16. februára r. 1908. — Už ako ostrihomský teolog písal do cirkevných časopisov *Cyrill a Method* a *Vojtech*. Neskôr to bol *Lichardov hospodársky Obzor* a *Slovenské Pohľady* (*Niektoré odchýlky u rastlín*, 1882; *Floristom slovenským*, 1892). Popri botanike venoval sa najmä archeológii. Z literárnych jeho trudov spomenieme: *Veleba Sitna* (v *Osvaldovom Tovaryšstve* 1893), *O výšivkách a čipkách v Honte* (tamže 1893), *Starožitnosti v Honte* (tamže 1895), *Sitno a čo s neho vidieť* (tamže 1900) a i. Samostatne vydal knihu *Hospodár na Slovensku* (Turč. Sv. Martin, 1875). Najväčšiu zásluhu získal si založením Muzeálnej Slovenskej Spoločnosti (1895), ktorej daroval všetky svoje zbierky.

Kohuth Jozef,

kat. farár a dekan v Dolnom Kubíne, narodil sa 1. marca 1828 v Ústi, umrel 16. apríla 1900 v Dolnom Kubíne. Literárny historik; svojimi úvahami (*Učené slovenské tovarišstvo*, *Životopis Antona Bernoláka*, *Jozef Ignác Bajza* a i.), uverejňovanými v *Literárnych Listoch*, *Tovaryšstve* a inde veľmi prispel k objasneniu veku Bernolákovho.

Kokeš Pavel,

viď *Kýčerský*.

Kollár Ján,

narodil sa dňa 29. júla 1793 v Mošovciach. Nižšie gymnaziálne triedy skončil v Kremnici (1806—1809). Prísny otec nežiči ďalšiemu jeho štúdiu a Kollár zostáva jeden rok doma ako učiteľský pomocník. R. 1810 odchodí na lyceum do Banskej Bystrice, v rokoch 1812—1815 študuje v Prešporku teológiu a filozofiu. Nato pôsobí za čas ako vychovávateľ v Banskej Bystrici. R. 1817 odchodí dokončiť svoje univerzitné vzdelanie do Jeny. Pobyť v Jene, ktorý trval asi pol-druha roka, je najdôležitejšou udalosťou v Kollárovom živote. Mocne naň zapôsobili jednak osvietení profesori jenski, jednak — a najmä — romanticko-vlastenecký ruch študentstva nemeckého, ktoré sa vtedy opíjalo myšlienkou politickej slobody a všennemeckej jednoty. V Kollárovi skrsla podobná idea všeslovanstva, ktorú potom hlásal do konca života básňami a prózou. Táto idea bola v ňom zosilňovaná početnými vychádzkami do okolia Jeny, na ktorých stretával sa s pamiatkami slávnej minulosti Slovanov. Na zpiatočnej ceste z Jeny cez Prahu soznámil sa s Jungmannom a jeho národné slovanské uvedomenie bolo tým zavŕšené. V Jene sa aj zamiloval do Wilhelminy Schmidtovej, dcéry farárovej, ktorú si vzal po šestnástročnej rozluke r. 1835 ako farár v Budapešti za ženu. V Budapešti pôsobil do r. 1849, vykonajúc medzi tým dve cesty do Talianska. R. 1849 odchodí ako profesor slovanských starožitností do Viedne. Umrel 24. januára 1852 vo Viedni. Jeho pozostatky boli r. 1904 prevezené do Prahy. Mocné dojmy jenské určily charakter celej literárnej tvorby Kollárovej. Jeho činnosť básnická sústredila sa na jediné dielo: lyricko-epickú báseň *Slávy dcéru*. Akási osnova tejto básne vyšla r. 1821 v Prahe pod názvom *Básně Jána Kollára*. Knižička obsahovala „Znělky neb sonety, Elegie, Všelico, a Nápisy“. Týchto 86 prvých zneliek, ospevujúcich platonickú lásku básnikovu k Míne, doplnil ďalšími znelkami vlasteneckými (dovedna 151

zneliek) a vydal r. 1824 pod názvom *Slávy Dcera*. Táto zbierka obsahuje okrem krásneho Predspevu („Aj zde leží zem ta . . .“) tri spevy: 1. Sála, 2. Labe, Rén a Vltava, 3. Dunaj. Roku 1832 vyšla zbierka opäť doplnená ďalšími dvoma spevmi: Lethe a Acheron. V prvých troch spevoch cestuje básnik po spôsobe Childe Harolda po stopách slávnej minulosti Slovanov, v ostatných dvoch sprevádza ho mŕtva jeho láska Mína (po spôsobe Dantovom) podsvetím. Posledné vydanie *Slávy dcéry* obsahuje 615 sonetov. Básnický najdokonalejší je Predspev, napísaný v elegickom distichu. V ostatných častiach (najmä v Lethe a Acheron) zatlačená je erotika živlom rozumovým, dátami historickými a filologickými, takže Kollár bol prinútený vydať *Wýklad čili Přjmětky a Wysvětlivky ku „Slávy Dceře“* (1832). Vedecky vyložil Kollár svoju ideu v článku *O literárnej vzájemnosti mezi kmeny a nářečmi slávskými* (Kuzmányho Hronka r. 1836), žiada v ňom „společné všech stran a kmenov účastenstvo na duchovních plodech svého národu“ — každý Slovan nech ovláda štyri hlavné nárečia slovanské: ruské, illýrske, poľské a československé, aby si jednotlivé kmene mohli navzájom vymieňať svoje literárne plody. Kládol pri tom dôraz na zachovanie národnej individuality jednotlivých kmeňov a tým nevdojak dal popud myšlienke štúrovcov: osamostatniť literatúru slovenskú. V duchu romantizmu, ktorý si práve vtedy začal všímať poezie ľudovej, vydal Kollár spolu so Šafárikom *Pjsně světské Lidu slowenského w Uhřích* (I. sv. 1823, II. sv. 1827 v Pešti), ktoré neskôr hodne rozšírené vyšly pod názvom *Národní Zpiewanky čili Písně světské Slowákůw w Uhrách* (I. sv. 1834, II. sv. 1835 v Pešti). Ďalšie jeho trudy: *Nedělnj, swátečné i příležitostné Kázně a Řeči* (Pešť 1831 a 1844), *Cestopis obsahující cestu do Horní Italie* (1843), *Cestopis druhý* (1845), *Staroitalia slavjanska* (r. 1853), kde na základe množstva materiálu nekriticky zváženého snaží sa dokázať, že väčšina obyvateľstva horného Talianska je pôvodu slovanského. Ten istý nedostatok majú jeho ďalšie archeologické práce *Rozprawy o Gménach . . . národu Slawského* (1830) a *Sláva Bohy-*

ně a původ *Gména Sláwůw* či *Slawjanůw* (1839). Okrem toho napísal autobiografické *Paměti z mladších let života* (Praha 1863). Okrem uvedeného sobral a roku 1846 vydal proti Štúrovej odluke *Hlasowě o potřebě jednoty spisowného jazyka pro Čechy, Morawany a Slawáky*. (Viď tam.)

Kollár Martin,

od r. 1891 kat. farár v Nádaši, narodil sa 13. októbra 1853 v Čároch, umrel 26. januára 1919 v Nádaši. Okrem dlhého radu prekladov cirkevných a mravnopoučných kníh vydával od r. 1880 *Katolícke Noviny*, do ktorých napísal väčšinu svojich článkov.

Kollár Samuel,

ev. farár čerenčiansky, narodil sa 14. januára 1769 v Pondelku, umrel 8. augusta 1831 v Čerenčanoch. Jeden z členov Učenej spoločnosti malohontskej (viď *Erudita societas Kis-hontensis*). Pestoval najmä topografiu a históriu. Jeho štúdie v Solenniach od r. 1811 do r. 1831.

Kompánek Jozef,

kat. farár v Ostraticiach. Z jeho publicistickej činnosti zväčša náboženského charakteru spomenutia zasluhujú životopisy *Mészaroša* a *Habela* v *Tovaryštvě* 1893. Knižne vydal opis *Pútnická cesta do Ríma* (1889) a monografiu *Nitra* (1895).

Kompiš Peter

(pseudonymom *Čamburský* a i.), narodil sa 21. mája 1886 v Turčianskom Sv. Martine, bol kníhkupcom a vydavateľom „*Kupeckých, priemyselných a hospodárskych novín*“ vo svojom rodisku, po prevrate stal sa redaktorom denníka *Venkov* v Prahe. Vydal zbierky veršov: *Zlaté lísta* (1925), *Stroskotanec sférických letov* (1927), zbierky rozprávok: *Slovenské rozprávky* (s E. Petrovskou r. 1918), *Sokyne* (1925), *Starý ženich* (1926), groteskné či dobrodružné romány: *Cesta do kriminálu* (1926), *Lovec jaguárov* (1926), *Osloboditeľ* (1927), *Bludná púť veľikého čarodeja* (1929), *Zelený mlyn* (1934), *Krásna Gerta* (1936) a i.

Kordoš Gustáv

(*Magurský*), profesor v Levoči; narodil sa 14. augusta 1836 na Magurke v Liptove, umrel 22. decembra 1908 v Levoči. Napísal veľa dobrých učebníc počtov a fyziky. (*Návod k metodickému vyučovaniu v počtoch*, 1868; *Prostonárodnia Fysika či Silozpyt*, 1872 a i.)

Kosorkin Števo,

viď *Cambel Danielovič Samo*.

Kostolný Andrej,

profesor v Bratislave, narodil sa 26. novembra 1903 v Palúdzke. Literárny kritik, zaoberá sa najmä estetikou básnickej tvorby. Redaktor kultúrnej rubriky časopisu „Politika“. Z jeho štúdií spomenutia zasluhujú *Jiří Wolker* a *Maša Haľamová* (Slov. smery 1933), *Estetická funkcia hlások Hviezdoslavovho verša* (tamže), *Metafora u Hviezdoslava* (Slov. pohľady 1931) a i.

Kovalevský Mieroslav,

pseudonymom *Zorovít, Čankovský, Chumelev, Kori-mov*, profesor ev. slovenského gymnázia v Revúcej, narodil sa 21. mája 1838 na Čankove, umrel 14. apríla 1916 v Ružomberku. Pilný prispievateľ *Salvovho Domu* a školy (články pedagogické), *Priateľa dietok* a i. Reflexívne jeho básne (*Zlatiny*) sú umelecky bezcenné. V *Sokole* 1863—1868 sú jeho preklady historických povestí juhoslovanských a poľských.

Kovalík Ján,

pseudonym *Ústiansky*, narodil sa 27. novembra 1861 v Ústí, profesor na odpočinku v Žiline, v rokoch 1918 až 1920 člen rev. Národného shromaždenia, od roku 1920 do roku 1935 senátor za slov. ľudovú stranu. Roku 1919 vydal prvý sväzok svojich *Sobraných diel* (zväčša kratšia epika, napísaná v duchu — ale nie úrovni — *Bottovej* poezie tohoto druhu) a r. 1926 v Trnave ďalšie dva, obsahujúce akúsi epickú symfoniú slovenského života, koncepciou blízku *Slávy dcére* — či skôr podobným dielam *Kollárových nasledovníkov* — nazvanú *Báj Tatier*. Roku 1931 ako štvrtý

sväzok vyšly jeho *Balady. Svet. Národ* a roku 1936 ako sväzok piaty *Vidiny mieru*.

Koza-Matejov Jur,

rím. kat. kňaz a publicista. Narodil sa 4. januára 1884 v Lovčici. Od r. 1922 zodpovedný redaktor *Slováka*, v roku 1925—26 vydavateľ denníka *Slovenský národ* a týždenníka *Chlieb*. Roku 1927 stal sa farárom v Mošovciach, kde účinkuje dodnes. Okrem dlhého radu polit. článkov napísal dlhšiu úvahu *Kritika slovenskej politiky* (*Slov. národ*), štúdiu *Andrej Hlinka* (tamže) a *Program kat. akcie* (*Náš priateľ*). Písal i pod značkami a pseudonymami: *Metod Devinský*, *Cyril Velkomoravský*, *Nik*, *Zmok*, *Diogenes*, *Čierny Havran*, *Mošovský* atď.

Král Janko,

narodil sa 24. apríla 1822 v Liptovskom Sv. Mikuláši. V r. 1840—43 študoval v Bratislave, kde bol verným druhom a priateľom Štúrovým. Potom pôsobil ako advokátsky osnovník v Pešti; od r. 1846 do revolúcie žil v Horných Príbelciach. Ešte pred vypuknutím slovenského povstania r. 1848 chodil po hontianskych dedinách so svojím priateľom Rotaridesom a hlásal ľudu myšlienky o slobode a rovnosti; bol chytený a len na rázne zakročenie bána Jelačiča unikol šibenici. Po revolúcii prijal slúžnovský úrad v Kláštore pod Znievom. Po vyrovnaní prepustili ho zo štátnej služby a dožil mlkvo svoj život v Zlatých Moravciach ako advokát. Umrel v zabudnutí dňa 23. mája 1876. Povahou bol Král podivín, samotár, tulák. Dušu jeho večne sožieral svetobôl, rovesníkov často prekvapil svojím ideovým komunizmom. Tvorbou svojou bol najgeniálnejším improvizátorom našej literatúry. Z torza, ktoré sa nám zachovalo z jeho diela, možno súdiť, že Král bol najvynikajúcejším zjavom školy Štúrovej, a vari najopravdovejším slovenským básnikom vôbec. Ludová pieseň našla v ňom dokonalého napodobiteľa. Svojich druhov, Chalupku a Bottu, prevýšil jemnosťou tónu i citovou hĺbkou krehkých svojich veršov. Kým však Chalupka ospevoval junáckosť, odvahu, odboj,

ponoril sa Král v bolestnú rezignáciu. Z veršov, ktoré sa iba zázrakom zachovali, uvádzame balady: *Zakliata panna vo Váhu a divný Janko* (1844), *Pieseň bez mena* (1844), *Orol* (1845), *Zverbovaný* (1844), *Zabitý* (1844), *Pán v tŕni* (1846), *Križ a čiapka* (1847); piesne: *Nehorekuj mati* (1846), *Svidovo*, *Kamenná* (1846), *Zajasal blesk jasnej zory* (1861); z veršov príležitostných: pamätná *Duma bratislavská* (1847), skladaná pri exode bratislavskej mládeže, *Pesnička na kare* (1844), *K národom* (1845), *Ďurkovi Košútovi* (1844), *Orol vták* (1873) a i. Zachovalé torzo básnikovho diela vydal Jaroslav Vlček r. 1893 v Turč. Sv. Martine pod názvom *Verše Janka Krála*.

Král Fraňo,

narodil sa 9. marca 1903 v Barton-Ohio (USA). Krušnú mladosť prežil v Smrečanoch (Liptov). Podarilo sa mu dostať sa na štúdiá, ktoré absolvoval na učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi. Teraz pôsobí v Bratislave. Debutoval roku 1930 sbierkou presvedčivých sociálnych veršov *Čerň na palete*. Presvedčovala na nich zrejme úzka spojitosť medzi autorovým osobným údelom a jeho tvorbou. Druhá jeho sbierka lyrických skíz z morského pobrežia *Balt* (1931) dokumentuje predovšetkým autorovo úsilie najst' nové výrazové prostriedky; má v jeho básnickom vývoji zrejme ráz prechodného, spojovacieho ohniva s novou periodou tvorenia. Roku 1934 vydal Fraňo Král sociálny román dedinského kolektíva *Cesta zarúbaná*. Propagátor nových ideí predstihol v ňom umelca. Podľa primitívnej šablóny rozdelil autor charaktery svojich osôb na vykorisťovateľov a vykorisťovaných. Pozoruhodnejšie sú Kráľove knihy pre mládež: poviestka *Jano* (1931) a *Čenkovej deti* (1933).

Krasko Ivan,

vlastným menom *Ján Botto*, narodil sa dňa 12. júla 1876 v Lukovištiach (Gemerská), gymnázium študoval v Rimavskej Sobote, Sibíni, Prešove a v Brašove; techniku v Prahe. Pred vojnou bol inžinierom v chemickej továrni v Slanom a v Kloboukach. Po vojne bol pod-

predsedom Národného shromaždenia. Teraz žije ako senátor Národného shromaždenia v Bratislave. Básnické dielo Kraskovo je skromné rozsahom, ale náročné obsahom a významom. Perioda jeho tvorenia je krátka: od roku 1896 začaly sa — najprv pod šifrou *Janko C.* a od 1902 pod značkou *J. C.*, napokon v rokoch 1905—1909 pod pseudonymom *Janko Cigán* — objavovať vzácne jeho verše v *Slovenských Pohľadoch* a v *Dennici*. Beznádejným pesimizmom, rezignáciou a hlbokou krízou básnikovho vnútra vzbudily verše v prvej chvíli rozpačitosť u oficiálnej kritiky i obecnstva. Ale priam na začiatku chytily hlbokými zvučnými tónmi, okúzliť mäkkým, voľne členeným rytmom a sugestívnymi obrazmi. A Vajanský, keď roku 1909 vyšly tieto verše v *Turč. Sv. Martine* pod názvom *Nox et solitudo*, nezdráhal sa prijať krstné otcovstvo debutanta. Druhá sbierka Kraskova vyšla r. 1912 v *Martine* pod titulom *Verše*. Od tých čias sa básnik odmlčal. Význam týchto dvoch útlých sošitkov v slovenskej literatúre bol ďalekosiahly. Krasko prvý uviedol do našej poezie skutočne európskeho ducha; tú hrôzu z rozumu, ktorou trpel už *Byronov Manfred*, ten pocit beznádejnej osamelosti vo svete, ktorého sa desil *Lermontov*. Ale cudzie vplyvy nevykorenily slovenský jeho pôvod: jeho tvorba je srastená s domácou tradíciou tou nostalgiou za rodinným prostredím, ktorá sa často vracia v jeho piesňach (*Otcova rola*), tým mohutným náboženským spodným tónom, ktorým sú nesené najkrašie jeho básne (*Solitudo*, *Vesper Dominicae*) a konečne i priamym záujmom o pokorený národ (*Jehovah*, *Otrok*). Ale mohutným účinom pôsobí Kraskova poezia hlavne preto, lebo bola hlboko *osobne* prežitá a umelecky vrcholným slovenským slovom vyjadrená. Z tejto, osobnej lyriky uvádzame aspoň: *Zmráka sa, Už je pozde...*, *Hľa, luna bledá, Pieseň, Šesť hodín je...*, *Je márna prosba, Život a i.*

Krčméry August Horislav,

narodil sa 1. novembra 1822 na Hornej Mičinej, študoval v Bratislave (kde bol horlivým členom *Štúrovej družiny*) a v Halle. Po štúdiách bol začas vychováva-

teľom v Trstenom, potom kapľanom u M. M. Hodžu, napokon farárom v Hronskom Seku. Umrel v Budíne 9. marca 1891. Krčméry bol dobrým znalcom slovenskej piesne. Sostavil *Slovenský spoločenský Spevník* (1871), do Kadavého sbierky *Slovenské spevy* (1892) prispel 53 nár. piesňami. Od neho pochádza aj nápev piesne Sládkovičovej *Hojže, Bože*. Do Paulínyho Sokola (1862) a iných časopisov písal kratšie úvahy o slov. hudbe. Redigoval hudobnú prílohu *Hlahol* k Dobšinského Sokolu r. 1862.

Krčméry Štefan,

bývalý tajomník Matice slov. v Turč. Sv. Martine; narodil sa 26. decembra 1892 v Mošovciach, študoval v Banskej Bystrici a v Bratislave, krátko bol kapľanom v Krajnom a v Bratislave. Po prevrate stal sa tajomníkom Matice slovenskej, od r. 1922 do r. 1932 redaktorom Slovenských pohľadov. Dnes žije v Bratislave. Vydal sbierky básní *Keď sa sloboda rodila* (1920), *Herbarium* (1929), *Piesne a balady* (1930). Formou hlási sa najmä v prvých sbierkach k poezii Hviezdoslavovej; v pokonej dal sa okúzliť i ľudovej piesni. Obsahom sú to radostné oslavy slovenského života, jeho rýdzosti a svojráznosti. Viac ako poezii venuje sa Krčméry literárnej histórii a kritike. Z tohoto oboru uverejnil v Slov. pohľadoch rad kritik a recenzií a vydal: *Prehľad dejín slovenskej literatúry a vzdelanosti* (1920), štúdie *Moyzes a Kuzmány* (1928), *Ludia a knihy* (1928). Usporiadal maďarskú antológiu zo slovenskej poezie (*Anthologia szlovák költőkbből*, 1925). Preložil a v Pohľadoch uverejnil mnohé ukážky zo svetovej poezie (Wildeova „Salome“, 1925). Niektoré novšie svoje črty a historické evokácie uverejnil pod pseudonymom *Ján Jesom* (v Lidových novinách).

Križan Štefan,

pseudonymom *Ziranský*, ev. farár v Malých Stankovciach, narodil sa 15. decembra 1826 v Malých Bierovciach, umrel 14. februára r. 1894 v Malých Stankovciach. Začal slubnými novelami (*Srienovskí narodovci* v Sokole 1864; *Gergelove hody*, Slov. Pohľady 1882;

Milan a Milina, Sokol r. 1862), pokúsil sa aj v dráme (veselohra *Obšitník*, Orol 1870), ale skoro sa odmlčal. Zaujímavá je obširna jeho štúdia *Románová spisba a jej kritika*, uverejnená v Slov. Pohľadoch 1882. Všetky tri spomenuté novely vyšly roku 1935 knižne.

Križka Alexander,

narodil sa roku 1903 v Ružomberku, absolvoval štúdiá filozofické, bol začas suplantom v Prešove a redaktorom časopisu *Sariš*. Teraz študuje v Bratislave práva. Roku 1927 vydal cestopis *V Paríži 1925—26* a zbierku noviel *Smutný chlapec*.

Križko Pavel,

narodil sa 30. mája 1841 v Banskej Bystrici, umrel 25. marca 1902 v Kremnici. Ako archivár kremnický špecializoval sa Križko na históriu banského mesta Kremnice a jej okolia. Uverejnením radu monografií, štúdií ako aj početného listinného materiálu získal si veľké zásluhy na poli slov. historickej vedy. Týmito svojimi prácami zaplnil najmä *Letopis Matice Slovenskej* (1867—69), *Slovenský Letopis* (1876—82), *Slovenské Pohľady* (1881—1901), *Sborník Muzeálnej Slov. Spoločnosti* (1896—98), *Sokola* (1861—66) a i. Najobsažnejšie svoje diela napísal po nemecky, no ani tak sa nedočkal ich vydania.

Krman Daniel,

popri Bélovi najmarkantnejší zjav zo začiatku osemnásteho storočia. Narodil sa 30. augusta 1663 v Mšene (Trenčianska), keď jeho rodičia utekali pred Turkom. Študoval v Sobotišti, v Ilave, v Trenčíne, vo Vratislave, v Lipsku a vo Wittenbergu. Ako rektor účinkoval v Ilave a v Mošovciach, ako kňaz začal pôsobiť na Turej Lúke a od r. 1690 na Myjave. Bol privržencom Rákócziho, začo ho uväznili na Čachtickom zámku. Odtiaľto r. 1700 utiekol a uchýlil sa do Nemecka. Po nových úspechoch Rákócziho vrátil sa na Myjavu a r. 1706 vyvolili ho za superintendenta stolíc Bratislavskej, Nitrianskej, Trenčianskej, Liptovskej, Oravskej. Roku 1709—1711 putoval za švédskym kráľom Kar-

lom XII., domáhajúc sa od neho pomoci pre povstalecké vojská Rákócziho. Bitka pri Poltave zmarila jeho poslanie. Ku koncu uchýlil sa po tretí raz na Myjavu a pôsobil tu ešte dvadsať rokov. Umrel v bratislavskom žalári 17. IX. 1740, jezuitmi trpkó pokorený. Napriek svojmu ťažkému životnému osudu napísal Krman celý rad diel, ktoré svedčia o jeho nezlomnom charaktere, vysokom vzdelaní a o uvedomelom národnom cítení. Písal po latinsky i bibličtinou. S Matejom Bénom vydal r. 1722 v Halle *Bibliu*, v rukopise zanechal filologický spis *Rudimenta gramaticae slavo-nicae* a *De Slavorum origine*. Cirkvi evanjelickej dal organizačný základ spisom *Agenda ecclesiastica slavo-nica*, t. j. *Práce cýrkevnyj, kterauž ewangelitsstj Kněžj, Zpráwcy a Učitelowé Cýrkwe Slowenské w Králowstwi Uherském při Službách Božjch. . . wykonáwagj* (1734). Svoje politické presvedčenie pádne prejavil v reči *Actus inaugurationis vexillorum*, t. j. *Posvěcování zástav*; proti Dubnickému polemizoval spisom *Anti-Dubnicay. Manhu?* (1718.) Okrem toho vydal niekoľko príležitostných rečí, katechizmus a Kleychov kancionál. Jazyk slovenský pokladal Krman za matku ostatných jazykov slovanských a spieval naň chvály v citných distichoch.

Krman Ján,

ev. farár kraskovský, člen Učenej spoloč. malohontskej, narodil sa 21. februára 1768. Zaoberal sa najmä bájoslovím. Prispieval do Solenní 1816—27. (*O mrzkosti svátků Bachusových, Proukázání toho, že Perona i Slováci v Uherské zemi ctíli, Vypsání slovenského Boha Radagosta aneb Radhoste* a i.)

Kubáni Ľudovít,

narodil sa 16. októbra 1830 v Záhoranoch, študoval v Poprade, v Kežmarku, v Levoči. Po revolúcii prijal miesto na slúžnovskom úrade v Rimavskom Brezovom, potom v Jelšave. R. 1855 vymenovali ho za notára do Bátky, r. 1861 za slúžneho do Rožňavy. Po vyrovnaní zostal bez miesta a uchýlil sa do súkromia na Rimabaňu. Umrel tragicky, prekiatý vášnivým

spoluhráčom pri hre v karty, dňa 29. marca 1869. Kubáni bol veľkou nádejou prvej generácie poštúrovskej. Vzácný svoj talent hľadel uplatniť v básni i próze. Z básní najvýznamnejšie sú: dramatická *Traja sokoli* (ukážky v Sokole 1867, celá v Slov. Pohľadoch 1905), nadšená apoteóza na oslavu osemaštyridsiatnikov Daxnera, Francisciho a Bakulíniho; epická *Radzivilovna, kráľovna poľská* (Minerva 1869), najzrelšie dielo básnikovo, pevne komponované, bohaté plastickými obrazmi. Z ostatných spomeňme aspoň príležitostnú *Deň 6. a 7. júna 1861 v Turčianskom Sv. Martine* (Lipa 1862). V próze sľuboval Kubáni ešte viac; nedokončený historický román *Valgatha* (Orol 1872) z husitských bojov na Slovensku sľuboval byť dôstojným predchodcom Jiráskovho Bratstva. Kubáni prejavil v ňom všetky vlastnosti zrelého romanopisca: objektívnosť, dokonalú prípravu, smysel pre dramatickosť deja i básnickú účinnosť. Posmrtné knižne podarené spoločenské novely Kubániho: *Mendík, Pseudo-Zámojski, Hlad a láska, Emigranti*, nedokončený *Suplikant* a, pravda, i *Valgatha*, uverejnené predtým v časopisoch a almanachoch (Lipa 1860, Orol 1873, Sokol 1861, Tábor 1870).

Kubina Andrej,

zprvu farár v Dolnej Krupej, potom kňaz rádu jezuitského. Narodil sa 27. novembra 1844 v Sv. Jánoch, umrel 30. III. 1900 v Trnave. Horlivý buditeľ a náboženský spisovateľ. Prispieval najmä do Katolíckych Novín (1881—1899), do kalendára svätovojtešského, do Kazateľa a Kazateľne a i. Roku 1886 vydal svoje *Piesne Záhorského* a po nemecky pod pseudonymom *E. Leierman Blumen-Liebe*.

Kühn Ludvik,

kultúrny historik, narodil sa 12. augusta 1893 v Holešove, pôsobí ako prednosta knižnice pri krajinom úrade v Bratislave. Okrem množstva novinárskych článkov napísal kultúrno-historické dielo *Buditelia v župe bratislavskej* (1928), *Romantická láska a smrť Ludovíta Štúra* (1932) a rad drobnejších spisov.

Kukučín Martin,

vlastným menom *Matej Bencúr*, narodil sa 17. mája roku 1860 v Jasenovej, študoval na učiteľskom ústave v Kláštore pod Znievom, do roku 1884 bol učiteľom vo svojom rodisku, od roku 1885 do roku 1893 študoval medicínu v Prahe. Po skončení štúdií prijal roku 1894 miesto okresného lekára na ostrove Brači v Juho-slávii. Roku 1908 vystahoval sa do Južnej Ameriky, kde pôsobil ako lekár do roku 1922. (V Buenos Ayres, v Santiagu a v Punta Arenas.) Po prevrate vrátil sa na krátky čas do vlasti, aby znovu odišiel do Juhoslávie, kde dňa 22. mája 1928 umrel v Lipiku. Pochovaný je v Turčianskom Sv. Martine. Literárne začal byť Kukučín činným od roku 1883 (*Na hradskej ceste* v *Národných Novinách*). Ale naplno rozvinul svoj talent až počas štúdií v Prahe. Vtedy rýchlo za sebou nasledovali novely a rozprávky, uverejňované najmä v *Slovenských Pohľadoch*, ktorými Kukučín stal si naraz v čelo svojich literárnych rovesníkov. Boly to najmä: *Rysavá jalovica* (1885), *Velkou lyžicou* (1886), *Tiene i svetlo* (1887) *Mladé letá* (1889), *Keď báčik z Chochoľova umre* (1890), *Zakáša, darmo je* (1891), *Dedinský román* (1891), *Rekrúti* (r. 1891), *Mišo* (1892), *Tichá voda* (1892) a i. Sú to realistické kresby a rozprávky z ľudového života. Snaha zobrazit verne ľudový živel nebola už vtedy v našej literatúre cudzia. Ale dedictvo realizmu, ktoré mal Kukučín zveľadiť, bolo chudobné. Naporúdzii boli však veľkí majstri realizmu ruského. Kukučín učil sa najmä od Gogoľa. Gogol mu bol blízky tou vrúcnuou, ale nezaslepenou láskou k drobnému človeku, ktorú charakterizuje známy „úsmev cez slzy“. Láskou, ktorá sa stráni akéhokoľvek subjektívneho zasahovania do reálneho života, ktorej je cudzie sentimentálne okrášľovanie a idealizovanie predmetu. Preto Kukučínovi sediaci, ich reč, zvyky i prostredie majú doslova dokumentárnu cenu. Kukučínov dialog je nevyčerpatelným zdrojom pre štúdium ľudovej frazeologie a syntaxi. Bohatá výrazová technika, obživovaná zdravým srdečným humorom a veľké umenie kompozičné urobily popri tom z Kukučínových rozprávok kabinetné kúsky našej novelistiky.

Z dalmatínskeho prostredia vyťažil Kukučín námety pre niekoľko ďalších noviel (*Mišo II.*) a cestopisov, ako aj námet pre vrcholný svoj výtvor, román *Dom v stráni* (1904). Ponoril sa v ňom až na dno života dalmatínskych sedliakov a vyvážil z tohoto prostredia toľko umeleckých i mravných hodnôt, kompozične dokonale ovládnutých a formove vysoko umelecky stvárnených, že „Domu v stráni“ zaistil nadhlo prvé miesto v románovej skladbe slovenskej. Po odchode do Ameriky nadhlo sa Kukučín literárne odmlčal. Len národné oslobodenie oživilo v ňom potrebu oznove prehovoriť. Boly to najprv dva teplé cestopisy: *Črty z ciest* (1923) a *Dojmy z Francúzska* (1924). Krátko po nich nasledovala obsiahla, päťsväzková kronika zo života juhoslovanských vystaňovalcov v Amerike *Mať volá* (1926 až 27). Po umeleckej stránke nedosahuje toto dielo úrovne „Domu v stráni“. Celková kompozícia trpí tu prílišným vyzdvihovaním detailu. Vzácné zostáva toto dielo najmä preto, že Kukučín uložil doň v bohatých filozofických úvahách celú svoju životnú skúsenosť. V snahe prinavrátiť sa k rodnému prostrediu napísal Kukučín na sklonku života ešte dvoje obsiahlych diel, román *Lukáš Blahosej Krasoň* (1929) a obsiahlu románovú fresku *Bohumil Valizlosť Zábor* (1930). Kukučín chcel nimi prispieť k riešeniu problému československého spolunažívania a snažil sa najstť korene a možnosti tohoto spolunažívania v minulosti, v časoch národného prebudenia Slovákov. Na širokej ploche stopuje v nich ideové snahy štúrovcov. V „Krasoňovi“ sleduje účinky týchto snáh v Čechách (za vzor hrdinu Krasoňa slúžila mu postava Sama Bohdana Hroboňa), v „Záborovi“ v prostredí domácom. Na posledne spomenuté práce nadviazal Kukučín ideovú stavbu ďalších svojich poprevratových prác. Sú to historické obrazy z časov slovenského povstania: *Košútky* (1927) a *Klšká* (1927) a obraz z éry Bachovskej *Rozmajrínový mládnik* (1927). Matica slovenská vydala jeho *Sobrané spisy* v 27 sväzkoch.

Kupčok Lubomír,

syn Samuela ml., úradník na referáte min. školstva v Bratislave. Narodil sa 5. decembra 1906 v Buda-

pešti. Vydal sošit básní na sociálne motívy *Haviari* (1935).

Kupčok Samuel,

učiteľ v Pukanci. Narodil se 24. apríla 1850 v Brezne nad Hronom, umrel v Pukanci 26. júla 1914. Bol znamenitým botanikom. Vedno so svojím synom Samuelom sossbieral herbár počítajúci 27.000 exemplárov rastlín. (Od r. 1934 je herbár v Nár. muzeu pražskom.) Špecializoval sa na určovanie rodu malinníkov a šípov, ktoré ho urobily svetoznámy. Svoje botanické práce písal latinsky, slovensky a maďarsky. Knižne a v sošitoch vydala ich Maďarská botanická spoločnosť: *Adatok Bakabánya rúbusainak ismeretéhez* (1914), *Adatok az Alacsony Tátra flórájához* (1914). So synom Samuelom napísal: *Újabb adatok Bakabánya és vidéke flórájához* (1910). Veľa botanických článkov uverejnil v časopise *Deutsche Botanische Zeitschrift*. Bol aj literárne činným. Vydal *Nový Vinšovník*, prispieval pod pseudonymom *Pukanský* do *Černokňažníka*, pod pseudonymom *Všadebol* a *Všadenebol* do *Salvových Slovenských Listov*.

Kupčok Samuel ml.,

syn predošlého, lekár v Krupine, v Kysáči, teraz v Banskej Štiavnici. Narodil sa 27. marca 1879 v Pukanci. Počas medicínskych štúdií bol členom *Detvana*. Počas pobytu v Báčke preskúmal tamojšiu flóru a opísal ju v diele *Adatok Bácsbodrogvármegyé déli részének és Szerémmegyének flórájához* (*Magyar Botanikai Lapok* 1914). Roku 1932 napísal dielo *Flóra severozápadného a severného Hontu a priliehajúceho územia bývalej župy Tekovskej*.

Kupčoková Mária,

žena predošlého, narodila sa 27. apríla 1879 v Brezne nad Hronom. Svoje besednice, humoresky, publicistické články uverejňovala pred prevratom v *Dennici*, *Dolnozemskom Slovákú*, *Slovenskom Denníku*, *Národných Novinách*, po prevrate v *Hontianskom Slovákú*, *Hlasoch zpod Šitna*, v *Novom svete*, *Pere* a inde.

Kutlík Felix,

ev. farár v Petrovci a v Kulpíne (Báčka), narodil sa 28. marca 1843 vo Veľkom Sv. Mikuláši, umrel 30. júna 1890 v Kulpíne. Napísal dôležitú monografiu *Báň-Sriemski Slováci* (1888). Jeho beletristické pokusy, čerpajúce námety z bojov južných Slovanov proti Turkom, zostaly v časopisoch (Orol 1870—77). Až po prevrate r. 1935 vyšiel z nich upravený výbor pod názvom *Kralica*.

Kutlík Ján,

otec predošlého, ev. farár v Bánhedeši. Narodil sa 9. mája 1806 v Dolnom Kubíne, umrel 20. decembra 1890 v Slov. Bánhedeši. Bol sberateľom kalendárových príbehov, podivných historiek a námetov, ktoré upravoval a uverejňoval najmä v Nár. Hlásniku (1868 až 89). Knižne ich vydal r. 1876 pod názvom *Kronika dejepisná wssakowakých diwných, pamätihodných a prawdiwých udalosti...*

Kuzmány Karol,

narodil sa 16. novembra 1806 v Brezne, študoval v Dobšinej, v Šajógemerí, v Bratislave (kde soznámil sa so všeslovanskými ideami Kollárovými), začas bol vychovávateľom, roku 1828 odchádza po stopách Kollára do Jeny. Po návrate domov pôsobí krátko ako profesor v Kežmarku, ako kaplán v Banskej Bystrici a ako farár vo Zvolene. Roku 1832 vyvolili ho za kňaza do Banskej Bystrice, kde pôsobil vo vzácnej a ušľachtilej spolupráci s biskupom Moysesom až do revolúcie. Vtedy musel opustiť faru a odchodí do Viedne, aby zaujal profesorskú stolicu na teologickej fakulte. Roku 1860 vyvolili ho za patentálneho superintendenta a na prvom zasadnutí Matice za jej podpredsedu. Na sklonku života presťahoval sa do Turč. Sv. Martina. Umrel 14. augusta 1866 v Štubnianskych Tepliciach; pochovaný je v Turč. Sv. Martine. Kuzmány bol vodcom pokollárovskej romantickej generácie spisovateľskej. Počas svojho pobytu v Banskej Bystrici vyvinul bohatú činnosť literárnu i organizačnú: Píše a vydáva školské knihy (*Sslabikár a prwnj čtění*), knihy cirkevné

(utešené *Modlitby k nábožnému vzdělánj věřjících Křesťanů we wjre, w lásce, w nádegi*, 1835; *Život Dra Martina Luthera*, 1847 a 1866, *Evanjelický Funebrál*, 1838 a i., v *Zpěvníku evanjelickom* je od nebo 95 piesní, vo *Funebráli ev.* 37); vydáva časopis *Hronku* (viď tam), do ktorej podľa vzoru Goetheho „Hermana a Dorety“ napíše idylický epos *Běla*, prvú slovenskú novelu *Ladislav*, úvahu z estetiky *O kráse* a i. Ako profesor vo Viedni napísal obsiahle vedecké dielo *Praktische Theologie der evangel. Kirche Augsb. und Helvet. Cont.* (1855—1860). Hoci zpočiatku bol horlivým privržencom Kollárových ideí všeslovanských, uznal po vykonaní Štúrovej jazykovej odluky oprávnenosť tejto a spieva novým jazykom hymnu *Kto za pravdu horí*, bojovnú *Do zbroje Slovania*. A všetku silu svojho vznešeného ducha vliat do piesní, uverejňovaných v r. 1860—66 v *Sokole*: *Zadumenie podzimnô*, *Na deň 6. lipňa*, *Horlivosť proroka*, *Hnev svätý*, *V päťdesiaty deň môjho narodenia*, *Krása hnevu a pokoja*, *Zákon života*, *Na deň 4. augusta*, *Haman*, *Proslov k otvoreniu svetlice*, *Či veriť ešte? Čo ma biješ?*

Kuzmány Pavel,

direktor Živnostenskej banky v Prahe, syn predošlého, narodil sa roku 1855 v Banskej Bystrici, umrel 10. novembra 1900 v Prahe. Prispieval do *Národných Novín* (1890, 97, 98) a *Slovenských Pohľadov* rozmarnými črtami a novelami z malomestského života. Výbor z nich vydal knižne pod názvom *Rozpomienky a kresby* (1900).

Kvačala Ján,

narodil sa 5. februára 1862 v Petrovci (Báčka), gymnázium vyštudoval v Sarvaši, teológiu v Bratislave a v Lipsku. Krátko bol kaplánom v Novom Sade. R. 1885—86 študoval na novo v Lipsku a dosiahol tu doktorátu filozofie. Od r. 1888 pôsobil ako riadny profesor na ev. lyceu v Bratislave, od r. 1893 do r. 1918 ako univerzitný profesor v Jurjeve (Rusko). (Predtým složil teologický doktorát vo Viedni.) R. 1920 vrátil sa do vlasti a od r. 1921 pôsobil ako profesor cirkevných

dejín na ev. teologickej vysokej škole v Bratislave. Umrel 9. júna 1934 vo Viedni. Vedecká jeho práca týka sa skoro výlučne komeniologie. Z jeho spisov: *Die deutsche Mitarbeiter an der pädagogischen Reform des Comenius* (1896), *Die pädagogische Reform des Comenius in Deutschland bis zum Ausgange des XVII. Jahrhunderts* (2. sv.; 1903 a 1904), *Korrespondence Jana Amosa Komenského* (1. diel r. 1897—98), *sborník Viera a veda* (Lipt. Sv. Mikuláš 1911), dlhý rad štúdií v cudzích (Századok 1891, 1892, 1898, Történelmi tár 1893, Deutsche Schule 1905, Ungarische Revue 1889, 1892 a i.) i našich časopisoch (Slovenské Pohľady 1896, 1898, 1903, 1906, 1911, 1914; Cirkevné Listy a i.). Redigoval „Časopis pre evanjelické bohoslovie“ (r. 1901 s G. A. Skalským) a prvý ročník „Viery a vedy“ (1930 so S. Št. Osuským). Redigoval *Archív pro bádaní o životě a spisech J. A. Komenského*, ako aj korešpondenciu a spisy J. A. Komenského. Kvačala bol učencom svetového mena, najlepším komeniolog dneška. Posmrtno, roku 1935, vyšlo jeho dielo, základného významu, *Dejiny reformácie na Slovensku 1517—1711*.

Kýčerský,

vlastným menom *Pavel Kokeš*, narodil sa 23. novembra 1856 na Lazoch pod Makytou. Študoval na nemeckej normálke v Modre, na gymnáziu v Turč. Sv. Martine a na hospodárskej škole v Lipt. Hrádku. Od roku 1877 žil ako roľník na Lazoch pod Makytou, kde umrel 30. marca 1933. Jeho srdečné, svieže verše znejú lahodným tónom ľudovej piesne (*Slováci vojaci, Husári, Horou*). Výbor z nich vydala roku 1927 Matica slovenská pod názvom *Piesne*.

Kyrmezer Pavel,

rodák zo Štiavnice, bol rektorom a farárom na viacerých miestach, napokon farárom a dekanom v Uhorskom Brode na Morave. Umrel roku 1589. Napísal 3 divadelné hry: *Komedy česká o Bohatci a Lazarovi* (r. 1566), *Komedy nowá o Wdowe* (1573), *Tobiáss* (1581).

Laciak Michal,

ev. farár v Tisovníku, narodil sa 16. apríla 1826 v Sirku, umrel 24. augusta 1904 v Hornom Tisovníku. Zaoberal sa organizáciou národného školstva (články v Národných Novinách 1871, 91, v Pešťbudínskych Vedomostiach 1862'—67, v Priateľovi Školy a Literatúry 1861 a i.) a teoriou hudby (články v Sokole 1863, v Pešťbud. Vedomostiach 1866, nedokončené dielo z roku 1867 *Nauka súhlasu a Variacie na národný slovenský spev: „Časy naše, časy“* z r. 1866).

Lacková Anna,

viď Zora.

Ladiver Eliáš,

narodil sa roku 1630 v Žiline, umrel 2. apríla 1686 v Prešove, profesor v Prešove. Napísal po latinsky jedny z prvých drám na Slovensku: *Eleazar Constans* (r. 1668) a *Papianus Tetragónos* (1669). Boly to školské drámy, aké v Čechách už v 16. stor. hojne sa hraly.

Lajčiak Ján,

ev. farár na Boci, vynikajúci slov. učenec, doktor filozofie a teologie. Narodil sa 25. júla roku 1875 v Pribyline. Gymnázium študoval v B. Bystrici a v Prešove; teológiu v Prešove a v Erlangách. R. 1899 bol ordinovaný za kaplána v Budapešti k D. Bachátovi. R. 1900—1902 študoval v Lipsku orientálnu filológiu. R. 1902—04 bol opäť kaplánom v Budapešti. R. 1904—05 študoval na Sorbonne v Paríži. Maďarská vláda znemožnila mu vedeckú kariéru a Lajčiak bol prinútený utiahnúť sa so svojím mimoriadnym talentom ako farár na Bocu. Tu pôsobil od r. 1905 až do smrti (28. októbra 1918). Popri kňazských funkciách študoval a pracoval literárne; preložil *Žalmy* z hebrejčiny, *Evanjelia* z gréčtiny, ovládal všetky moderné svetové jazyky, učil sa asýrsky, persky, sýrsky, etiopsky, indický, sanskrtsky, staroslovansky, čínsky, cigánsky, arabsky atď. Najdôležitejšie je jeho dielo *Slovensko a kultúra* (vydal Sam. Št. Osuský r. 1921 na Myjave). Je to pokus o ucelený obraz kultúrneho živo-

ta na Slovensku. Podstatu kultúry skúma na jej vzniku a zániku. Prekvapuje najmä jeho, u nás neobvyklá, kritičnosť, nekompromisnosť a svojráznosť. Zaujímavé, a na naše pomery ojedinelé, sú jeho názory o postavení, funkcii davu, o jeho morálke, intelektu a psychológii. Prenikavé sú jeho rozborov pomeroch sociálnych, hospodárskych, politických, náboženských, umeleckých i vedeckých. Škoda, že dielo zostalo nedokončené.

Láni Eliáš,

jeden z prvých superintendentov v Uhorsku, znamenitý kazateľ, skladateľ duchovných piesní a náboženských apologií. Narodil sa roku 1570 v Slovenskom Pravne (Turiec), bol učiteľom v Jelšave a v Stražanoch. R. 1594 bol vyvolený za kňaza v Mošovciach, r. 1602 za turčianskeho seniora, r. 1608 povolal ho palatín Thurzo za dvorného kazateľa, r. 1610 vyvolili ho za superintendenta pre župu Trenčiansku, Oravskú a Liptovskú. Umrel 5. XI. 1618 v B. Bystrici. V krásnych nábožných piesňach Eliáša Lániho vyznela celá clivá elegia sedemnásteho storočia. (*Ač jest mé srdce smutné, Bůh ráči trestati, Takliž ja predse v úzkosti a i.*). Vydal ich spolu s *Katechizmom* Daniel Pribyš roku 1634 a boly prevzaté i do Transcicia. Významné sú i jeho apologie: *Scutum libertatis Christianae in usu Ceremoniarum* (1595) a *Defensio libertatis Christianae in usu imaginem historico* (1599). Jeho život a dielo opísal J. Mocko (v. t.).

Lanštiak Andrej,

ev. farár hornozelenický, narodil sa 29. novembra 1829 v Palúdzke, umrel 25. júla 1908 v Siladiciach. Proti Štúrovej odluke vystúpil brošúrou *Šturowčina a posauzení knihy „Nářečja Slovensku“* (1847).

Laskomerský,

viď *Zechenter Gustáv*.

Lauček Daniel Záboj,

pseudonymom *Báťa, P. Olyt, dr. Aischinides*. Narodil sa 8. mája 1846 na Fíle pri Tisovci. Gymnázium štu-

doval v Levoči; teológiu v Prešove. Pôsobil začas ako farár vo svojom rodisku. Keď ho vyštvali pre národné povedomie, bol najprv kazateľom v Lužici (r. 1885), potom žurnalistom a farárom v Amerike. Umrel 20. apríla 1911 v Nanticoke (USA). Prihlásil sa v almanachu Napred drobnými veršami. Verše uverejňoval aj v Orle (1870, 1880), v Sokole (1866—67), v Slovenských Pohľadoch (1884), ale vlastným poľom jeho spisovateľskej činnosti bola dráma. Vydal knižne tragédiu *Úklad a matka* (1871), uverejnil v Slov. Pohľadoch (1883) ukážku z činohry *Baltazár* a veselohru *Báseň* (1885). Najvyššie stojí tragédia *Irina* (Almanach mládeže slovenskej, 1885). V rokoch 1888 a 1893 vydal trojdielnu filozofickú úvahu *Ludské povedomie*. Okrem toho preložil Jakobeiho *Lacrumae Gentis Slavonicae* (1885) a pokúsil sa aj o preklady z Heineho.

Launer Štefan,

profesor na bansko-štiavnickom gymnáziu, narodil sa 28. januára 1821 v Krupine; známy hrubými hano-pismi (*Slowo k národu swému*, 1847; *Povaha Slovanstva, se zvláštním ohledem na spisovní řeč Čechů, Moravanů, Slezáků a Slováků*, 1847) proti Štúrovej odluke.

Leška Ján,

ev. farár v Bzinciach a na Brezovej, narodil sa 7. mája 1831 v Nitr. Vrbovcich, umrel 5. augusta 1909 v Bzinciach. Od r. 1878 vydával dôležitý cirkevno-buditeľský časopis *Korouhev na Sionu*. Preložil známú Gribojedovu komediu pod titulom *Rozum spôsobil nehody* (Sokol 1867).

Leška Štefan,

narodil sa 21. októbra r. 1757 v Nitrianskych Vrbovcich, umrel ako kazateľ v Malom Kőröši (Peštianska) 25. februára 1818. Začas bol korektorom československých kníh v Bratislave a prvým redaktorom Prešpurských Novín (v. t.). Niektoré jeho básne a epigramy zachovaly sa aj v Puchmajerových almanachoch. Vydal *Elenchus vocabulorum europaerorum imprimis slavlicorum Magyarici usus* (1825), slovník maďar-

ských slov, prevzatých z iných, najmä slovanských jazykov. (Má dnes už význam len historický.) Sbíral slovníkovú látku pre Palkoviča i Dobrovského.

Leštinský,

viď *Gašparík Jozef*.

Letz Belo,

profesor v Žiline, narodil sa 5. novembra 1902 v Budapešti. Prispieva filologickými štúdiami do Slovenskej reči a inde. (*Príspevky k deminutívnym podstatným menám*, Sborník Škultétyho 1933, *Zo skloňovania životných a neživotných mien*, Slov. reč 1935.)

Letz Štefan,

brat predošlého, redaktor v Prahe, narodil sa 19. novembra r. 1900 v Budapešti. Vydal sbierku impresionistických noviel *Obyvatelia dvora* (1927), ucelene koncipovaných a psychologicky jemne motivovaných. V tejto sbierke nachádza sa i zdramatizovaná scéna *Magdalena*. S Dobroslavom Chrobákom zostavil „Slovenský literárny almanach 1931“.

Lichard Daniel,

narodil sa 17. januára 1812 v Slovenskej Ľupči, študoval v Rimavskej Sobote, v Kežmarku, v Bratislave. Ako vychovávateľ v rodine obchodníka Jurenáka precestoval horné Taliansko a Kraňsko. Od roku 1834 do r. 1837 študoval teológiu vo Viedni. Krátko bol kaplánom u superintendenta Jozeffyho v Tisovci a farárom v Ochtinej (1837), načo prijal profesúru prírodopisu a matematiky na ev. gymnáziu v Banskej Štiavnici. R. 1844 vzdal sa pre nemoc tohoto miesta, účinkoval znovu za krátky čas ako farár v Uhorskej Skalici (do r. 1847), potom od r. 1849 do r. 1861 ako redaktor pri Slovenských Novinách vo Viedni, ktoré v Kollárových intenciách propagovaly proti Štúrovej slovenčine takzv. „staroslovenčinu“, t. j. češtinu. Vydal tam tri ročníky kalendára „Časníka“ (r. 1856—1858). R. 1862 vrátil sa do Skalice, kde žil biedne zo spisovateľstva do 17. novembra 1882. Lichard má najväčší význam ako popularizátor prírodných vied, najmä náuk

o hospodárstve (znamenitá *Slowenská obrázková Čítanka hospodárska*, 1882) a vydavateľ znamenitých hospodárskych časopisov: *Novín pre hospodárstvo, remeslo a domáci život* (v. t.) a *Obzoru*, ako aj kalendára *Domová pokladnica* (v. t.). Dovedna napísal 13 väčších a 35 menších kníh (okrem množstva článkov časopi-seckých). Robil pokusy i v poezii, ale bez väčších výsledkov.

Lichard Milan,

syn predošlého, narodil sa 24. februára 1853 v Skalici, gymnázium študoval v Revúcej, Šoprone, v Budapešti techniku. Ako železničný úradník v Pešti zúčastňoval sa činne slov. národného života. Ako redaktor Slovenského Týždenníka zakúsil aj vacovské väzenie. Tam zharmonizoval i 75 národných piesní, ktoré vydal r. 1912 ako *Slovenský Spevníček*. Potom prešiel do Turč. Sv. Martina, kde bol správcom Kníhtlač. úč. spolku. Tu ho plne zaujala slovenská pieseň. Po prevrate bol najprv cenzorom ministerstva pre správu Slovenska a lektorom slov. ľudovej piesne na Hudobnej akademii. Roku 1921 prešiel do Užhorodu ku kra-jinskej správe Podkarpatskej Rusi. Tu zomrel 21. apríla 1935. Roku 1900 vydal Lichard *Šesť vencov zo slovenských národných piesní*, složených v antických stupniciach. Okrem skladateľskej činnosti zaoberal sa hudbou i teoreticky. Písal o slov. ľud. piesni články do *Nášho Slovenska*, do *Slov. pohľadov* a na sklonku života uverejnil v *Sborníku Matice slovenskej* ročn. XI. a XII. svoju celoživotnú prácu *Príspevky k teorii slovenskej ľudovej piesne*.

Lipnický Dušan,

viď *Šándor Elo*.

Lojko Gustáv,

klasický filolog, pseudonymom *Hostivít Tisovský*, narodil sa 4. decembra 1843 v Tisovci. Študoval v Tešíne, Přerove a vo Viedni; bol profesorom na ev. slovenskom gymnáziu v Revúcej, umrel 2. júna 1871 v Tisovci. Básnické torzo jeho útlych lyrických veršov vyšlo

v troch zbierkach: *Hlasy z cudziny* (1865), *Spomienky* (1865) a *Zvuky Gemerské* (1867). Okrem toho v Slov. Nár. Bibliotéke vydal *Vybrané básne a rozprávky* (1870). Usporiadal almanach *Tatran* r. 1872, bol pilným prispievateľom *Sokola* (1865—69), *Pešťbudínskych Vedomostí* (1863—69) a i.

Lombardini Alexander,

advokát v Žiline, narodil sa 10. apríla 1851 v Bytči, umrel 26. apríla 1897 v Žiline. Vzácne príspevky k životopisom slovenských spisovateľov uložil Lombardini v diele *Slovenský Plutarch* (Slov. Pohľady 1887). Okrem toho uverejnil v Slov. Pohľadoch 1884—97 historicko-topografické monografie jedenástich slovenských hradov a knižne vydal *Stručný dejepis slobodného mesta Žiliny* (1874).

Loos Jozef,

gymnaziálny profesor v Banskej Bystrici a v Budapešti. Narodil sa r. 1839 v Necpaloch. R. 1878 bez stopy zmizol. Sostavovateľ slovníkov, z nich *Slovník nemeckej, maďarskej a slovenskej reči* (1869—71) bol hojne u nás užívaný.

Lúčanský Michal,

narodil sa 7. novembra 1897 vo Važci, ako mladík odišiel s rodičmi do Ameriky, kde začal teologické štúdium. Dokončil ho po prevrate v Bratislave. Od r. 1925 bol farárom vo Východnej, potom krátko profesorom na ev. teologickej fakulte v Kaunas (Litevsko) a od r. 1929 profesorom systematiky na ev. a. v. teol. vysokej škole v Bratislave. Umrel 25. júla 1933. Jeho odborné spisy sú: *Problém bohočloveka Ježiša Krista*, preklad Pfennigsdorfovho *Kristus v modernom duchovnom živote*, *Symbolika I.*, *Kvačalov sborník*, *básne Golgota*, články vo *Viere a vede*, v *Cirkevných listoch*, v *Stráži na Sione*, ktorej bol aj redaktorom, v *Novom rode*, v *Posle zpod Tatier*, v *Politike* atď.

Lukáč Emil Boleslav,

narodil sa 1. novembra 1900 v Banskej Hodruši, gymnázium vyštudoval v Banskej Štiavnici, teologiu

v Bratislave. Dva roky pobudol v Paríži na Sorbonne, jeden semester v Lipsku. Od r. 1923 bol kaplánom u biskupa Samuela Zocha, od r. 1925 do r. 1932 bol tajomníkom ev. a. v. generálnej cirkvi pre odbor mládeže, od r. 1926 učiteľom slovenčiny na Hudobnej a dramatickej akademii v Bratislave, od r. 1931 profesorom gymnázia. Popri tom redigoval Slovenský svet, Mladé Slovensko, Nový rod, kultúrnu a divadelnú rubriku Slovenského večerníka, časopisu A-Zet a je redaktorom Slovenských smerov. E. B. Lukáč je popri Smrekovi označovaný za hlavného predstaviteľa mladej slovenskej poezie. Vývojová dráha jeho tvorby odzrkadľuje sa v zbierkach, ktoré vydal: v *Spovedi* (1922) prevláda pesimizmus, pošmúrna farba, clivota, smútok, v *Dunaji a Seine* (1925) našiel prvé jasnejšie miesto na svete: rodnú zem, v *Hymnách k sláve Hosudarovej* (1926) druhé: Boha. Do urputných kráľov dostal sa oznove v zbierke *O láske neláskavej* (1928) a v *Križovatkách* (1929), aby sa ešte raz vrátil k rodnej zemi v *Speve vlkov* (1929) a dozrel v básnika zvonivej skratky v *Elixíre* (1934). Večné rozpory: telo a duch, rozum a cit; večné blúdenie a hľadanie; večná bolesť z pomínutelnosti sveta a lásky sú pramene, z ktorých vyviera Lukáčova poezia. Jazykove a výrazove vyšiel z tvrdej školy Hviezdoslavovej. Tvorba je u neho uvedomelou činnosťou, nie potrebou pretekajúcej duše a srdca. Po formálnej stránke prepracoval sa k plnej účinnosti básnického slova a básnickej skladby; je poctivým robotníkom, ktorý sa učil u veľkých básnikov francúzskych, nemeckých, maďarských a i. (Claudel, Valéry, Maeterlinck, Ady, Jammes, Rilke), ktorých uvádza k nám prekladmi v Slovenských pohľadoch, Mladom Slovensku a i. Knižne z týchto prekladov vyšla Claudelova *Cesta križová* (1928), Omar Chajjáma *Múdrosť vína* (1931) a najmä *Trojeje*, výbor z francúzskej lyriky (1933). Popritom zostavil z príležitosti 60. narodenín spisovateľov Jesenského a Tajovského dva zborníky, prvému *Zdravicu básnikovi*, druhému *Liber amicorum* (obe 1934). V zborníku Bujnákovom uverejnil štúdiu *Ady a dekadencia* (aj separát 1933).

Ludomil (O.),

viď *Guoth Andrej*.

Máčaj Alexander,

(1660—1722), pavlánsky mních, vydal roku 1718 postilu *Panes Primitiarum aneb Chleby prwotjn . . .*, kde v predmluve prejavil živé národné povedomie.

Maginhradský,

viď *Botto Ján, st.*

Magurský,

viď *Záborský Jonáš*.

Majer Andrej,

známejší pod pseudonymom *Dlhomír Poľský*, narodil sa 16. októbra 1864 v Kysuckom Novom Meste, umrel 28. decembra 1935 tamže. Kaplánčil v Lysej, Dlhom Poli a v Kys. Novom Meste, administrátorom bol v Hornom Vadičove, od roku 1929 tamže kat. farárom. Roku 1930 odišiel na penziu. Od roku 1894 uverejňoval v Kresťanovi náboženské a od roku 1897 v Slovenských Pohľadoch vlastenecké a lyrické básne. Zhusta zaplňal najmä ročníky predvojenné.

Makovický Dušan Petrovič,

narodil sa 10. decembra 1866 v Ružomberku, umrel 12. marca 1921 tamže; tolstojovec, slovenský ľudomil, lekár v Žiline, od r. 1904 osobný lekár L. N. Tolstého. R. 1914 podpísal protest proti vojne, bol ruskou vládou uväznený a prepustený až roku 1917. Po prevrate vrátil sa do vlasti, ale onedlho umrel. Prekladal kratšie, najmä ľudovýchovné spisy Tolstého (*Bohu či mamone, Zpamätajte sa, Čím sú ľudia živí, Prečo sa ľudia oamujú* atď.), ktoré vydával v *Poučnom Čítaní* a v *Pouučnej Bibliotheke*. Z dlhších vyšlo tu Tolstého *Vzkriesenie* a *Kreutzerova sonáta*, ďalej preklady z Garšina, Lieskova, Polušina, Apollona, Bondareva atď. Už od roku 1893 uverejňoval v Slovenských Pohľadoch svoje zápisky o Tolstom, ktoré vydal zprvu pod názvom *U L. N. Tolstého* (1896) a neskôr uverejňoval ako *Jasno-*

poljanské zápisky. Sniesol v nich mnoho životopisného materiálu o Tolstom, často jedinečného významu.

Makovický Ján Drahotín,

zprvu učiteľ v Lipt. Sv. Mikuláši, potom ev. farár v Ružomberku, narodil sa 2. decembra 1818 v Lipt. Sv. Mikuláši, umrel 24. februára 1884 v Ružomberku. Pedagogické články a veršiky ukladal v *Priateľovi Dietok* (1887—88), v *Priateľovi Školy a Literatúry* (1859—61) a inde.

Maliak Jozef,

narodil sa 17. februára 1854 v Revúcej, gymnázium vyštudoval v rodisku, teologiu vo Viedni a v Baseli. Nestal sa však kňazom; suploval klasickú filológiu v Halbstetten, v Küsnachu, bol levítom v Iloku, profesorom v Ober-Schützen, od r. 1919 profesorom na ilockom gymnáziu a od r. 1923 na slov. gymn. v Petrovci. Do Salvovho Domu a Školy začal prispievať pedagogickými článkami. Pokračoval vo Vajanského Rodine a Škole a po zaniknutí tejto začal r. 1911 sám vydávať vychovávateľský časopis *Domácnosť a Škola*. Vydal ho tri úplné ročníky. Ťažisko jeho literárnej činnosti bolo však v historických prácach (*Slovenské osadníctvo v Srieme*, Naše Slovensko 1908; *Tisovec v minulosti*, *Kleopatra, dcéra Ptolomea XI.*; *Auleta, kráľovna Egypta*, *Domácnosť a Škola* 1912). Zaujímavé sú jeho dva články v *Slov. Pohľadoch* 1887 o Sládkovičovej Maríne (*O prostriedkoch, ktorými utvoril Sládkovič ideál „Maríny“ a Tragika v Sládkovičovej „Maríne“*).

Maliarik Ján,

ev. kňaz, narodil sa 7. novembra 1869 na Myjave; nižšie gymnázium vyštudoval v Skalici, vyššie ročníky na lyceu v Bratislave. Teologiu skončil v Bratislave a v Prešove. Farárom bol v Nemcovciach a od roku 1901 vo Veľkých Levároch, kde žije dodnes, od r. 1915 na penzii. Vo svojich početných úvahách, prednáškach a proklamáciach hľadá Maliarik „harmoniu medzi všetkými náboženstvami a národmi sveta“

(*Celo-Zemský Universálny Štát, Die Bedingungen Alle Völker zu Versöhnen und Glücklich zu Machen*, atď.), apeluje v tomto smysle na vlády a hlavy štátov (*Tri Indické Proklamácie, Heiligen Pfingstfest-Mahnwort An Der Englischen Minister-Praeses Mac Donald*, atď.). Populárne vyložil svoje názory v novele *Sirota kráľom* (1913).

Malina Vladimír,

viď *Zúbek Ludovít*.

Mallý Ján,

narodil sa 26. augusta 1829 v Skalici, umrel 19. septembra 1902 v Ostrihome, bol kat. kňazom a profesorom Thereziana a Pazmanea vo Viedni, neskôr kanonik bratislavský a ostrihomský. Ján Mallý patrí k najvýznačnejším slovenským novinárom matičného obdobia. Pozoruhodnými článkami udržoval v rokoch 1861–64 politickú líniu Pešťbudínskych Vedomostí. Keď roku 1869 Bobula zakladal svoje Slovenské Noviny, Mallý priklonil sa k nemu a znovu boly jeho články ozdobou nového časopisu. (Články v Pešťb. Ved. podpisoval pseudonymom *Dusarov*, v Slov. Nov. *Skalický*.) Pre pospolitý ľud vydával Mallý *Mravnózábavnú knihovnu*, *Hospodársko-priemyselnú knihovnu* a *Šmidove spisy pre milú mládež a pospolitý ľud*. Po roku 1875 vzdialil sa Mallý z verejného života, lebo videl, že v Uhorsku nedá sa robiť konštruktívna politika, ktorá by mala na programe maďarsko-slovenské dorozumenie.

Marko Jozef Ilja,

úradník na mestskom úrade v Bratislave, narodil sa 1. februára 1907 v Bánovciach nad Bebravou. Vydal dosiaľ tieto zbierky básní na sociálne motívy: *Hlas práce* (1929), *Studené svetlo* (1930), *Piesne mozoľných rúk* (1931) a *Rozryté jaro* (1935).

Markovič Julius,

lekár v Novom Meste nad Váhom, narodil sa 21. decembra 1860 na Hrachove, umrel 19. decembra 1913 vo Viedni. Jeho populárne zdravotnícke články v Ná-

rodných Novinách (od r. 1880), v Obzore (od r. 1892) a inde.

Markovič Matej,

ev. kňaz sarvašský, narodil sa r. 1707 v Dobronivej, umrel r. 1762 v Sarvaši; veršovník slovenský nevelkého vkusu; jeden z tých, ktorí nenašli pre poeziu krajšieho poslania ako šíriť ňou užitočné školské vedomosti. Verše Markovičove (veršovaná historia Uhorska: *Wdėčná památka slawných wúdců a králů uherských*, veršovaný zemepis Uhorska: *Wypsánj stolic králowstwj Uherského*) ostaly v rukopise; ukážky z nich uverejnil Jar. Vlček v Slovenských Pohľadoch 1898.

Maro Jur,

znamenitý prekladateľ z ruštiny (Puškinova Kapitána-va dcéra, Dostojevského Biele noci atď.; zväčša v Slov. Pohľadoch od r. 1894 a v Nár. Novinách od r. 1896).

Maróthy Daniel

(pseudonym *Danko Maškovský*), ev. farár v Luboreči, narodil sa 14. apríla 1825 v Maškovej (Novohrad), umrel 18. apríla 1879 na Luboreči. Jeden z posledných štúrovcov; horlivý buditeľ slovenského ľudu. V tomto duchu skladal i svoje verše (*Verili sme — aj ešte veríme*, Sokol 1862). V Orle 1873 uverejnil svoje *Rozpomienky na dni peknej mladosti* a v Sokole 1868 novelistický pokus *Turčianska ruža*.

Maršall Gustáv

(*Petrovský*), narodil sa 23. marca 1862 v Petrovci, študoval v Prešove (práva) a vo Viedni (medicínu). Prenasledovaný pre svoje slovenské presvedčenie musel napokon utiecť do Ameriky, kde sa živil redaktorstvom (pri Slovákovi). Tam i umrel 5. júna 1916. Maršall vzbudil veľké nádeje, najmä svojimi novelami zo spoločenského života, v ktorých odvážne riešil erotické problémy. (*Novelly*, 1887; *Tri dni z denníka*, Pamätnica Tatranu 1890; *Kaplán*, 1920; *Z parku*, *Baronica*, *Obete čiernych diamantov*, 1920.) Z amerického života sú jeho novely *Zpod závejov amerických* (1906). V Amerike vydal i veľký dobrodružný román *Jánošík, kapi-*

tán horských chlapcov (1894) a príručku *Radca slovenských prisťahovalcov v Spojených štátoch* (1896).

Marták Ján,

referent Matice slovenskej v Turč. Sv. Martine; narodil sa 10. augusta 1903 v Dolnom Srní, gymnázium vyštudoval v Trenčíne a v Novom Meste nad Váhom, filozofickú fakultu v Bratislave. Literárno-historické a pedagogické štúdie uverejňuje v Slov. pohľadoch, Pedagogickom zborníku (tento rediguje s J. Čečetkom), v Živene a inde. V Sborníku na počesť Jozefa Škultétyho má štúdiu *Básnické počiatky Jána Bottu a Bibliografiu prác Jozefa Škultétyho*, v Pedagogických rozhľadoch 1929 štúdiu *Samo Ormís, slovenský pedagog*. Sostavil dva výbory z prác Vlčka a Škultétyho *Dielo literárno-historické* (1934) a *Dielo esteticko-kritické* (1935).

Martáková-Rázusová Mária,

manželka predošlého; viď *Rázusová Mária*

Martiš Albert,

učiteľ v Padinej, narodil sa 29. apríla 1855 v Kulpíne, umrel 19. septembra 1918 v Padinej. Hojne zásoboval slovenské časopisy (Národné Noviny od r. 1878, Orol 1879—80, Slov. Pohľady od r. 1888) didaktickými rozprávkami. Knižne vyšly posmrtné v zbierke *Hriechy mladosti* (1933). Roku 1908 vyšla jeho alegoria *Hľadali sme pravdu a slobodu*, roku 1920 novela *Na zlej ceste*, roku 1921—22 *Na rozcestí*

Maruškin,

viď *Beblavý Pavel*.

Masník Daniel,

rektor žarnovický, kňaz kostolňanský. Jeden zo skladateľov duchovných piesní (*Môj najmilejší Pane Ježiši v Tranosciu*) veku sedemnásteho. (Umrel r. 1650 v Zemanských Kostolanoch.)

Masník (Masnicus) Tobiáš,

syn predošlého, narodil sa 28. októbra 1640 v Zemanských Kostolanoch, bol rektorom v Senici a v Ilave,

kaplánom v Ilave. R. 1673 pozbavili ho úradu a v Bratislave odsúdili na smrť. Dostal milosť, bol väznený v Leopoldove, r. 1675 odviekli ho za galejného otroka do Talianska. Vyslobodiac sa, odchádza do Wittenbergu, potom do Jeny, Drážďan a Žitavy. Po návrate do vlasti bol ešte za čas kňazom v Blatnici a v Uhrovci, kde umrel 28. júla 1697. Z diela tohoto trpkoprenasledovaného exulanta ozýva sa už národné povedomie. V spise *Wywolená Božj winnice obnowená* (Drážďany, 1682) ako aj v *Zpráve Písma Slowenského* (Levoča, 1696), prvej to ortografii slovenskej, pokúša sa Masník — pravda, s malým úspechom — užiť „reči sprosté“ (t. j. ľudovej) a určiť jej pravidlá. Okrem toho napísal viac významných prác: tak vylíčil svoje utrpenia po latinsky v knihe *Crucis et Lucis Schola* (1675) a to isté po nemecky v *Unerhörter Gefängniis-Process* (1676); napísal životopis Ondreja Sartoriusa (1680), s J. Simonidesom vydal *Gottes Kraft und Gnade* (Wittenberg, 1681), v rukopise zanechal *Wězení a wyswobození Tobíáše Masniciusa, církve Ilavské kaplána*.

Maškovský Danko,

viď *Maróthy Daniel*.

Matunák Michal,

slovenský historik, kat. farár v Brezne, mestský archi-vár v Kremnici. Narodil sa 17. júla 1886 vo Veľkých Šuranoch, umrel 5. decembra 1932 v Kremnici. Študoval v Nových Zámkoch, v Banskej Štiavnici, v Jágri, teologiu v Budapešti. Bol zmanenitým turkologom (*Turecko-uhorské boje v severozápadnom Uhorsku*, Slov. Pohľady, 1897). Z dlhého radu jeho historických štúdií (zčasti maďarských) uvádzame dielo: *Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice* (1928).

Matúška Janko,

stoličný úradník v Dolnom Kubíne; narodil sa 10. januára 1821 v Dolnom Kubíne. V Bratislave, kde v rokoch 1839 — 1844 študoval, bol veľkou nádejou svojich vrstovníkov. S obľubou odieval vtedy do veršov ľudov-

vé povesti (*Kozia skala, Púchovská skala, Hrdoš*, všetko v „Nitre“ 1844), skladal piesne a balady (*Slepý stavec, Preletel sokolík nad tichým Dunajom*, v Orle Tatránskom 1846) a dumy (*Orava*, tamže) v duchu školy Štúrovej. Pokúsil sa i o novelu (*Shoda liptovská* v „Nitre“ 1846). Od neho pochádza i hymna *Nad Tatrrou sa blýska*. (Po prvý raz vyšla anonymne v Lichardovej Domovej Pokladnici r. 1851. Vznikom siaha do r. 1844.) Skrývajúc sa počas revolúcie v lesoch oravských, ožobráčil sa Matúška na celý život a umíkol navždy. Umrel v Dolnom Kubíne dňa 11. januára roku 1877.

Matzenauer František Otto

(*Beňovský*), najprv učiteľ v Brezne a na Starej Turej, od r. 1873 na učit. pripravovni v Trnave, potom správca chóru a hlavný tajomník Spolku Sv. Vojtecha. Narodil sa 16. mája 1845 v Benove u Přerova, umrel 22. decembra 1901 v Trnave. Vydavateľ a redaktor Lacného čítania (1883—1893), Katolíckej školy (len 8 čísel r. 1874), zostavovateľ učebníc, prekladateľ Schmidových rozprávok.

Mečiar Stanislav,

referent literárneho odboru Matice slovenskej, redaktor časopisu „Slovensko“, narodil sa v Prievidzi dňa 21. marca 1910, študoval slovanskú a germánsku filológiu na univerzitách v Bratislave, v Prahe, v Lipsku, v Poznani, v Krakove a vo Varšave. Napísal väčšie práce o typologickom paralelizme Kasprowicza a Hviezdoslava, o Hviezdoslavovom symbole prometeizmu, o Tatrách v slovenskej a poľskej poezii, o poetizme, o hymnickej poezii slovenskej a iné. Ako znateľ poľskej a lužickosrbskej literatúry a najmä poezie píše do našich časopisov a revuí prehľadné články a štúdie o tejto časti slovanského písomníctva. Ako pôvodný básnik prekladá s pochopením a jemným vkusom najmä poľské básne a beletriu vôbec. Hojné sú jeho práce kritické a recenzné v našich i poľských časopisoch. Rediguje literárno-historickú časť Sborníka Matice slovenskej.

Medniansky Martin,

pseudonymom *Dušan Sáva Pepkin*, narodil sa 10. novembra 1840 v Divinke, umrel 3. novembra 1899 v Istebníku; rím. kat. farár v Beckove. Bol vynikajúcim údom Kmeťovej „Slovenskej cirkevne-literárnej školy ostrihomského semeniska“. Písal básne, cestopisy, novely; prekladal zo Schillera a Lermontova. Vydal dvojsväzkové *Poesie Dušana Savy Pepkina* (1876).

Medvecký Karol Anton,

bojnický prepošt, historik a etnograf slovenský. Narodil sa 10. júna roku 1875 v Dolnej Lehote na Orave. Vydal: *Krátke dejiny katolíctva na Slovensku* (1920), *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v Uhorsku* (1920), *Andrej Kmeť* (1913), monografiu *Detva* (1905), zbierku starej ľudovej epiky *Sto slovenských ľudových balád* (1923), obsiahle dejiny prevratu *Slovenský prevrat* (sv. I. – IV., Trnava 1930–1931) a *Z mojich rozpomienok k šesdesiatinám* (1935). Okrem toho vydal *Cestu po Jugoslávii* (1921) a *Moju cestu do Francie a Anglie* (1925). Medvecký sa zaslúžil aj ako redaktor *Časopisu* a *Sborníka Muzeálnej slov. spoločnosti*.

Mentor,

viď *Donoval Ján*.

Mészáros Ondrej,

kat. farár dubnický, neskôr kanonik nitriansky, narodil sa 23. októbra 1741 vo Varíne, umrel 12. decembra 1812 v Nitre. Známy slávnostný rečník. Vedľa mnohých iných spisov (*Dom svätý t. j. Život Tobiášov*, 1801 a i.) od r. 1780 vydával svoje kázne.

Mičátek Ľudovít A.,

najprv gymnaziálny profesor v Levoči a Revúcej, od r. 1871 profesor a gymnaziálny inšpektor v Petrohrade. Narodil sa 14. februára 1837 v Trenčíne. Autor viacerých slovníkov: *Váčkový rusko-slovenský slovník* (1892), *Diferenciálny slovensko-ruský slovník* (1900).

Mičátek Ľudovít,

advokát v Novom Sade, narodil sa 25. augusta 1874 v Kysáči, umrel 6. júla 1926 vo Viedni. Organizátor

dolnozemských Slovákov a dlhoročný vydavateľ časopisu *Dolnozemský Slovák*.

Mičátek Vladimír,

učiteľ v Kysáči, brat predošlého, narodil sa 14. marca 1871 v Kysáči, umrel 25. novembra 1922 tamže. Svojimi prekladmi z juhoslovanských literatúr zapíňal od roku 1894 najmä besednice Národných Novín.

Michalko Pavel,

učiteľ vo Sv. Martine pri Tapiove, neskôr v Piliši. Pod dojomom osvietenských prúdov napísal proti povere *Rozmlauwánj Učitele s niekoľik Sedláky o Sskodliwostj Powěry* (1802) a pre poučenie prostého ľudu o prírodných zjavoch *Fyziku, aneb Učenj o Přirozenj* (1819).

Mikuláš z Pohronia,

viď *Ferienčik Mikuláš Štefan*.

Milochovský Ján,

rodom zo Žiliny, kazateľ radvanský a brezniansky, exulant v Briegae a vo Vratislave. Umrel 23. januára 1684 v Brezne. Roku 1678 vydal v Drážďanoch spis *Ornamentum Magistratus Politici, Ozdoba Wrchnosti Swetské . . .*

Minárik Ivan,

redaktor Slovenskej politiky; narodil sa 31. marca 1909 vo Veľkej Bytči. Novely uverejňuje v Slovenských pohľadoch, Slovenských smeroch, Postupe a inde. Preklady a informačné články zo srbskej moderny tamže. Knižne vyšiel preklad *Krležu* (Návrat Filipa Latinowicza, 1935, spolu s A. Vrbackým) a výbor z národnej poezie srbskej *Hajdúci a úskoci* (1935).

Mistrík Ľudovít

(*Ludo Ondrejov*), narodil sa 19. októbra 1901 v Slanom (Juhoslávia), vyštudoval za notára. Roku 1932 vydal sociálny epos *Martin Nociar Jakobovie* (Denník o živote a láske, o smrti a budúcnosti) a tohože roku sbierku

Bez návratu. Okrem poezie venuje sa spisbe pre mládež: *Rozprávky z hôr* (1932), *Tátoš a človek* (1932), *O zlatej jaskyni* (1935).

Mišík Štefan,

narodil sa 1. decembra 1843 v Ondrašovej (iní uvádzajú 19. augusta 1844), umrel 27. júla 1919 v Spiš. Podhradí, kaplán v Nem. Lupči, farár v Ružomberku, v Námestove, v Gnizde, napokon v Hnilci. Druhý predseda Muzeálnej Slovenskej Spoločnosti, vikár spišský, znamenitý folklorista. Sobral mnoho listiného a etnografického materiálu zo Spiša, ktorý uverejňoval v *Slov. Pohľadoch* (od r. 1895), v *Sborníku MSSp.* (od r. 1896), v *Národných Novinách* (od r. 1872) a inde. Sossbieral *Piesne zo Spiša* a vydal ich r. 1898.

Mitrovský Milan

(píše pod značkou *M. Th. M.*), maliar v Turčianskom Sv. Martine; narodil sa 1. júla 1875 tamže, študoval v Prahe, Mníchove, Florencii a vo Viedni. Roku 1930 vydal sbierku antických evokácií, čít a skíz *Pani Helène*.

Mladen,

viď *Ferienčík Mikuláš Štefan*.

Mlynár Eliáš

(*Mlynárov, Mlynárových, Molitoris*), ev. kňaz, roku 1702 vydal dodnes veľmi obľúbenú sbierku modlitieb *Duchownj Žiwota-Studnice*.

Mocko Ján,

ev. farár čáčovský, senior nitriansky, narodil sa 26. januára 1843 v Senici, umrel 16. novembra 1911 v Senici. Cirkevný dejepisec slovenský, znamenitý znateľ Jura Tranovského, jeho doby a jeho kancionálu. Zaoberal sa najmä historiou nábožných piesní evanjelických (*Historia posvätnj piesne slovenskej a historia kancionálu*, 1909; *Eliáš Láni*, 1902), sbieral aj materiál k dejinám ev. cirkví na Slovensku. V Korouhvi na Sionu uverejnil životopisy evanjelických spisovateľov.

Knižne vydal diela: *Život Juraja Tranovského* (1891), *Tobiáš Masnicius* (1896), *Biskup Joachim Kalinka* (1897). Dôležité sú jeho úvahy v *Cirkevných Listoch* 1906: *Pohľad na cirkevnú spisbu ev. Slovákov od XVI.-XVIII. stoločia . . .* a v *Slovenských Pohľadoch* 1894: *Slovenský rukopis s konca XVI. a počiatku XVII. stoločia . . .*

Monte Čerigo,

viď *Černiansky Andrej*.

Mošovský (Mošocius) Zachariáš, zv. Rohožník,

kanonik, neskôr biskup nitriansky, kráľovský radca. Narodil sa 1542, umrel 1587. Humanistický učenc, básnik a právny historik uhorský. Sostavil životopisy kráľov uhorských, sosbieral a vydal kráľovské nariadenia *Decreta, Constitutiones et articuli Regum Inclyti Regni Hungariae* (1583).

Moyses Štefan,

narodil sa 29. oktobra 1795 vo Veselom, študoval v Trnave, teologiu v Pešti. Od r. 1821 bol kaplánom v Pešti. Od r. 1830 pôsobil v Chorvatsku (najprv ako profesor filozofie na kráľ. akademii v Zagrebe, potom ako kanonik tamže). R. 1851 vrátil sa domov ako biskup bansko-bystrický. Umrel 5. júla 1869 v Banskej Bystrici. Okrem veľkých zásluh politických a cirkevných zaslúžil sa Moyses o literatúru tým, že za jeho predsedníctva ustálila Matica spisovnú reč slovenskú. Časopis *Cyrill a Method*, roku 1852 vzkriesený Moysesom, prvý vychodil v tejto opravenej slovenčine.

Mráz Andrej,

referent literárneho odboru Matice slovenskej, redaktor *Slovenských pohľadov*; narodil sa 28. novembra 1904 v Petrovci v Juhoslávii. Doktorát filozofie získal si na univ. v Bratislave. R. 1926 vydal unáhlenú štúdiu *Svetozár Hurban Vajanský*. Od roku 1926 prispieva kritikami do *Slovenských pohľadov* a inde. Je z najlepších analytikov povojnového slovenského románu (*Prehľad slovenskej románovej produkcie od prevratu*

v sborníku Slovenská prítomnosť literárna a umelecká, 1931) i drámy (*Povojnové slovenské drama*, tamže). Bol začas i dramaturgom Slov. nár. divadla v Bratislave. Vydal monografiu *Jozef Škultéty* (1933) a *Matica slovenská v rokoch 1863—1875* (1935). V posledné časy zaoberá sa štúdiom tolstojizmu na Slovensku (štúdia o A. Škarvanovi v Slov. pohľadoch 1935).

Mrázová Lea,

žena Andreja Mráza; narodila sa 8. novembra 1906 v Moštenici. Od roku 1934 je spoluredaktorkou časopisu *Živena*. Roku 1935 zostavila výbor z článkov Eleny Maróthy Šoltésovej nazvaný *Začatá cesta*. Napísala niekoľko štúdií zo ženského pohybu v šesťdesiatych rokoch (v uvedenom výbore a v *Živene*. Prekladá z poľskej literatúry (*Konopnicka: O trpaslíkoch a sirôtke Mariške*).

Mráz Fraňo,

slovenský filolog, profesor v Satmári, v Bystrici a v Užhorode. Narodil sa 18. decembra 1835 v Žiline, umrel 12. júna 1884 v Užhorode. Jeho *Slovenská mluvnica* (1864) bola pred Czamblovou Rukoväťou z najspoľahlivejších gramatík. Okrem nej vydal i *Úplnú theoreticko-praktickú mluvnicu maďarského jazyka* (1865).

M. Th. M.,

spisovateľská značka *Milana Mitrovského* (viď tam).

Mudroň Michal,

slovenský politik a právnik, advokát v Bratislave. Narodil sa 7. decembra 1835 v Čabradskom Vrbovku, umrel 11. septembra 1887 v Turč. Sv. Martine. Články svoje uverejňoval v *Národných Novinách* (1870—84), v *Pestbudínskych Vedomostiach* (1861—70) a inde. Po maďarsky vydal brošúru *A Felvidék* (1878), odpoveď B. Grünwaldovi na spis tohože mena a s bratom svojím koncipoval úvahu *Protestantizmus és panszlavizmus* (1882; porovnaj Pavlove články v *Nár. Novinách* 1882).

Mudroň Pavel,

brat predošlého, politický vodca Slovákov, advokát v Turč. Sv. Martine. Narodil sa 7. decembra 1835 v Čabradskom Vrbovku, umrel 9. marca 1914 v Tešíne. Pochovaný je v Turč. Sv. Martine. Politické úvodníky uverejňoval v Národných Novinách od roku 1870; ich vydavateľom bol od roku 1872.

Način Augustín,

viď *Borin*.

Nádaši Ladislav,

viď *Jégé*.

Navara Vincenc,

viď *Bratislavský Boleslav*.

Neresnický,

vlastným menom *Juraj Slávik*, narodil sa 28. januára 1890 v Dobronivej, práva vyštudoval v Pešti, Berlíne a v Paríži. Roku 1918 člen revolučného Národného shromaždenia, potom vládny komisár pre východné Slovensko, od r. 1923 župan vo Zvolene, od r. 1925 župan v Košiciach, roku 1926 minister orby, od roku 1929 do roku 1932 minister vnútra. Od r. 1935 vyslanec vo Varšave. Svoje literárne nadanie obetoval práci politickej. Bol významným členom družiny hlasistov a prúdistov. V Prúdoch uverejnil aj väčšinu svojich lyrických básní ako i pozoruhodnú štúdiu *Z novej francúzskej literatúry* (1912—1913). Preložil Flaubertovu *Madame Bovary* a i.

Nezabudov Bohuš,

viď *Nosák Timotej Ignác*.

Nižnánsky Jožo,

narodil sa 30. augusta 1903 vo Veľkých Brestovanoch pri Trnave; študoval gymnázium v Trnave, práva v Bratislave, teraz je redaktorom Slovenskej politiky v Bratislave. V literatúre uviedol sa Nižnánsky sbierkou ruralistických básní *Medzi zemou a nebom* (1928). Opustiac dedovizeň sedliackych svojich predkov, uve-

domil si básnik na asfalte veľkomesta elementárnu silu, ktorá ho k nej pútala. Pocítil, že scivilizovaná mestská kultúra neposkytne mu nikdy príležitosti uplatniť prospešne túto silu. Z tejto tragickej rozpoltenosti zrodily sa potom verše Nižnánskeho ako ich vyspieval širokým, voľným veršom v spomenutej zbierke. Po tomto sľubnom básnickom debute venoval sa Nižnánsky cele spisbe ľudových dobrodružných románov s námetmi historickými. V krátkom čase (v rokoch 1932—35) vydal celú sériu takýchto románov: *Čachtická pani*, *Dobrodružstvá Mórica Beňovského*, *Cholera*, *Spišské tajomstvo*, *Studňa lásky*, *Krásna Hedviga*.

Nosák Timotej Ignác

(pseudonymom *Bohuš Nezabudov*), narodil sa 3. februára 1818 v Tisovci, teologiu skončil v Bratislave, do r. 1848 bol Hodžovým kaplánom v Mikuláši, po revolúcii začas notárom v Revúcej; aktuárom v Rožňave, potom slúžnym v Muráni. R. 1867 prepustili ho zo služby a žil potom v ústraní u svojho brata v Sabinove, kde umrel 5. apríla 1877. Nosák bol jedným z najčulejších pracovníkov družiny Štúrovej. Písal verše v duchu poezie prostonárodnej (z týchto najmä dva cykly *Spevov tatránских* v Nitre 1844 a 1846), povesti (*Laborec*, *Orol Tatránsky* 1848, ale najmä veršovaná historická *Kamzík* v Orle 1872—73), cestopisné črty z východného Slovenska, prekladal z Byrona, Shakespeara, Puškina, Lermontova, Krylova.

Novák Ludovít,

referent jazykového odboru Matice slovenskej, narodil sa v Skalici dňa 15. októbra 1908, študoval slovanskú filológiu, románsky a ugrofinský jazykospyt a všeobecnú lingvistiku na univerzitách v Prahe a v Paríži. Napísal väčšie štúdie o jeroch a kontrakcii v strednej slovenčine, o type *rat-*, *lat-* za praslovanské *ort-*, *olt-* v slovenčine (prípady ako *lakeľ*, *ražeň*), o fonológii a štúdiu slovenčiny, o zmene *g* v *h* v slovenčine, o starých slovách slovenských, prevzatých z maďarčiny, o reforme slovenského a českého pravopisu, o vnútorných dejinách spisovnej slovenčiny, o možnostiach a

programe slovenskej nacionálnej vedy, o slovenskej ortoepii, o spisovnej slovenskej jazykovej kultúre, o modernej slov. poezii s hľadiska spisovnej normy a iné. Roku 1935 vydal súbor štúdií *Jazykovedné glosy k československej otázke*. Je redaktorom lingvistickej časti Sborníka Matice slovenskej.

Novomeský Laco,

narodil sa 27. decembra 1904 v Budapešti. Vyštudoval učiteľský ústav v Modre, pôsobil za krátky čas ako učiteľ v Bratislave, ale vzdal sa tohoto povolania a venoval sa žurnalistike. Redigoval najprv ostravskú Pravdu, pôsobil v pražskom Rudom práve, v Halo novinách a najnovšie v Ludovom deníku. Novomeský je najtalentovanejší a jediný opravdový básnik zo skupiny davistov. Vydal tri zbierky básní, *Nedeľu* (1927), *Romboid* (1932) a *Otvorené okná* (1935). Vo všetkých zvíťazil zážitok lyrický nad funkčným usmerením, živel básnický nad tendenciou sociálnou. Hoci básne Novomeského patria tým istým, ktorým patria jeho články novinárske, nezmestia sa do rámca programu triedneho umenia. Hlavne preto nie, lebo sú úprimné, nezdeformované, lebo každá z nich je umelecký čin zriedkavej sily. Okrem uvedeného vydal ešte politickú brošúru *Marx a slovenský národ* (1933).

Okáli Daňo,

narodil sa 9. marca 1903 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Vyštudoval práva v Prahe. Pôsobí ako advokát v Skalici. Okáli bol jeden z predných členov komunistickej avantgardy na Slovensku a jeden zo zakladateľov časopisu Dav (v. t.). Venoval sa najmä literárnej kritike (Dav, „Slovenšské hlasy“ v Národnom osvobození). Uplatňoval v nej nekompromisne zásady svojho politického presvedčenia o sociálnej funkcii umenia. Písal i básne, sociálne-tendenčné, ale nie bez umeleckého účinu. Výbor z nich vyšiel v zbierke *Ozveny krvi a zápasov* (1931).

Olyt P.,

viď *Lauček Daniel Záboj*.

Ondrejov Ludo,
viď *Mistrik Ludovít.*

Orgoník Martin,
pseudonymom *Kunovský*, sedliacky básnik slovenský (1887—1919). Jeho literárnu pozostalosť vydal dr. L. Kühn v sberke *City srdca* (1929).

Orfanides Ludovít,
znamenitý pomológ, učiteľ v Hybiach, narodil sa 8. októbra 1818 v Hybiach, umrel 25. apríla 1895 tamže. Svoje články o ovocinárstve posielal najmä do *Obzoru* (1866—77) a *Cyrilla a Methoda* (1859—60).

Orlov,
viď *Grebáč Ignác.*

Ormis Ján Vladimír,
narodil sa 3. júna 1903 v obci Bingula (Juhoslávia), gymnázium vyštudoval v Banskej Bystrici a v Novom Sade. Univerzitu navštevoval v Zagrebe a v Bratislave, kde bol r. 1927 promováný na doktora práv. Bol súdnym auskultantom, advokátskym kandidátom, úradníkom Matice slovenskej, kandidátom sudcovstva v Košiciach, teraz je sudcom v Turč. Sv. Martine. Literárne je činný od r. 1926. Písal do Slovenských pohľadov, Prúdov, „Bratislavy“ a inde. R. 1932 vydal súbor článkov *Zo slovenskej minulosti národnej a literárnej*, r. 1933 sberku drobných čít a príhod zo života slovenských dejateľov *Zo života slovenského*, tohože roku *Rozhovory s baľkom Škultétym* a r. 1935 monografiu *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Z jeho početných článkov uvádzame aspoň *Album Daniela Petiana* (Sborník Škultétyho).

Ormis Samuel,
pseudonymom *Zdychavský*; narodil sa 1. júla 1824 v Revúcej, študoval v Banskej Štiavnici a v Bratislave, bol profesorom v B. Štiavnici a v Rožňave, potom ev. farárom v Nižnej Slanej a od r. 1863 profesorom matematiky a prírodných vied na ev. slovenskom

gymnáziu v Revúcej. Tu umrel 18. októbra 1875. Ormis vyznačil sa ako pedagóg. Z jeho spisov najcennejšia je *Výchovoveda pre seminaristov a rodičov* (I., 1871; II., 1874) postavená na zásadách Komenského. Dramatické jeho pokusy (*Mataj*, 1862, veselohra *Pravda*, Sokol 1868 a činohra *Mária Sέži*, Slov. Pohľady 1914), hoc boli štúrovcami nadšene prijaté — najmä Mataj — pretože Ormis v duchu teórie Štúrovej spracoval téma ľudovej povesti, sú už dnes zaujímavé len ako literárne starožitnosti. Ormis zaslúžil sa aj ako sberateľ ľudových povestí; prispel do Dobšinského zbierky 11 povestami.

Országh Pavel,
viď *Hviezdoslav*.

Osuský Samuel Štefan,

profesor na ev. teologickej fakulte v Bratislave, biskup západného dištriktu ev. a. v. cirkvi; narodil sa 7. júna 1888 na Brezovej. Zaoberá sa najmä filozofiou a sociológiou. Z tohoto oboru vydal spisy: *Vojna a náboženstvo* (1916), *Dejiny náboženstva* (1919), *Slovenské dejiny a literatúra* (1922), *Filozofia Štúrovcov* (I. sv. Filozofia Štúrova, 1926; II. sv. Filozofia Hurbanova, 1928; III. sv. Filozofia Hodžova 1932), *Úvod do sociológie* (1930). Vydal aj Lajčiakovo (v. t.) dielo *Slovensko a kultúra* (1921). Z jeho početných článkov literárno-historických uvádzame aspoň štúdiu *Kellner-Hostinský filozof* (Sborník Matice slovenskej 1935).

Osvald Adolf Svätopluk,

narodil sa 12. mája 1839 v Banskej Bystrici, zmizol v srbsko-tureckej vojne r. 1876, ktorej sa zúčastnil ako dobrovoľník. Predstavil sa v mesačníku Dunaj (1874) niekoľkými sľubnými veršami, prispel do Orla (1870 až 75) básňami a historickými povestami, bol prvým redaktorom časopisu Praha (1867).

Osvald František Richard,

rím. kat. farár v Tekovskej Teplej, narodil sa 3. októbra 1845 v Hodruši, z maďarského gymnázia prešiel za klerika do Trnavy. Ako horlivý člen „Cirkevno-lite-

rárnej školy slovenskej na semeništi v Ostrihome“ už roku 1869 vydal vlastným nákladom *Pamätník poslucháčov katolíckeho bohoslovía k tisícročnej oslave sv. Cyrilla*. V ďalšej svojej vydavateľskej činnosti prevýšil i Ondreja Radlinského (v. t.). Jeho *Literárne Listy* (príloha ku „Kazateľni“, od r. 1891) sú vzácnym archívom pre dejiny literatúry slovenskej. Na storočnú pamiatku Bernolákovho Továryšstva vydal tri monumentálne sväzky *Továryšstva* (r. 1893, 1895, 1900). Pre svoju vydavateľskú činnosť vedel si Osvald získať skvelých spolupracovníkov (Kmeť, Kohuth, Donoval, Hoič, Furdek a i.), z ktorých nie jedného zachránil pre slovenský národ. Po prevrate bol vyvolený za prvého predsedu obnovenej Matice slovenskej. Umrel 14. apríla 1926 v Trnave. Z jeho prác cirkevných uvádzame iba najzásľušnejšiu: ním zredigovaný text prekladu *Písma Svätého*.

Ottmayer Anton,

advokát v Pešti, narodil sa 23. augusta 1796 v Žiline. Bol jedným zo spoluzakladateľov *Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej* (viď tam). Prispel do Kolárových Zpíevaniek a primitívnymi novelami do almanachu Zora (1835—40).

Ozembuch,

viď *Šándor Elo*.

Palárik Ján,

narodil sa 27. apríla 1822 v Rakovej na Kysuciach, gymnázium študoval v Žiline a v Kečkeméte, teológiu v Ostrihome, Bratislave a v Trnave. Kaplánčil najprv v Starom Tekove, potom (od r. 1850) vo Windschachte pri B. Štiavnici, v B. Štiavnici (r. 1851), v Pešti (od r. 1851). R. 1861 poslali ho za farára do Majtechova pri Trnave, kde umrel 7. decembra 1870. Palárikova osobnosť vysoko prevýšila priemernú úroveň vtedajšieho rím.-kat. kňazstva. Už ako kaplán vo Windschachte začal vydávať týždenník *Cyryll a Method*, časopis vzácnnej úrovne, v ktorom hrdinsky bojoval proti vysokému kléru za osvietené, demokratické a národné ideály. Bol prehánaný s miesta na miesto, postavený

pred ostrihorské konsistorium, kde mu hrozili vylúčením z cirkvi atď. Po preložení do Pešti redigoval populárne a laické *Katolícke Noviny* (v r. 1852—56). Popri tom bol spolupracovníkom Orla, Slov. Národných Novín, Slov. Pohľadov, Pešťbudínskych Vedomostí, vydal s Viktorínom almanach *Concordiu* (v. t.), prispieval do Lipy atď. Ako literát proboval písať verše i novely, ale prenikol iba v dramate. Keď r. 1858 objavila sa v Concordii pod pseudonymom *Beskydov* jeho hra *Incognito*, svedčila táto komedia v štyroch aktoch o autorovej príprave pre tvorbu dramatickú, ale umelecky veľa nezavážila. A hoc ani v ďalších veselohrách (*Drotár*, v Lipe 1860, *Smierenie alebo Dobrodružstvo pri obžínkoch*, v Lipe 1862) nevymanil sa Palárik z diletantstva, predsa získal si nimi nepopierateľnú zásluhu, že rozprúdil ochotnícky divadelný život rokov šesťdesiatych k službám národným. Dramaticky neúčinná je i jediná jeho tragedia so všeslovanskou tendenciou *Dimitrij Samozvanec* (v *Sobraných dramatických spisoch* vydaných Minervou v Pešti r. 1870).

Palkovič Juraj,

narodil sa 27. februára 1769 v Rimabani, študoval súčasne s Tablicom v Jene, od r. 1803 až do svojej smrti (13. júna 1850) profesor na „Stolici reči a literatúry československej“ pri bratislavskom ev. lyceu. Skostnatelé jeho názory, ktoré s katedry, najmä ku koncu života, hlásal, boly už dobou prekonané a mladými zaznávané. Ostríhajúc prísne kanonickú čistotu bibličtiny, dostal sa do sporu s Jungmannom a inými, ktorí zavádzali novoty do pravopisu i skladby. Najcennejšie svoje dielo, česko-latinsko-nemecký slovník (*Böhmisch-deutsch-lateinisch Wörterbuch, mit Beyfügung der dem Slovaken und Mähren eigenen Ausdrücke und Redensarten zunächst für Schulen durchaus neubearbeitet*, I. 1820, II. 1821), vydal Palkovič ako protiváhu proti chystajúcemu sa Jungmannovmu slovníku česko-nemeckému (1834—39), užil v ňom Ribaym a Leškom posbieraných slovenských idiotík. Užitočné boly Palkovičove kalendáre, vydávané od r. 1801 do r. 1848 (*Wētssj a zwlásztněgssj Nowý i Starý Kalendář a*

dva jeho bratislavské časopisy: ľudový politický *Týdenník aneb Cysařské Královské Národní Nowiny* (1812—18) a poučno-zábavná *Tatránka, Spis pokračující rozličného obsahu, pro učené, přeucené i neučené* (1832—45). Ostatná jeho činnosť literárna, hoci rozsiahla a mnohostranná, nemá takej dôležitosti; jozefinizmus, ktorého verným prívržencom ostal do smrti, bol už vtedy mŕtvy. Spomienky zasluhujú ešte poučné jeho spisy pre ľud: *Poučenj o očkovanj* (1802), *Zpráva o sázenj a obdělávánj stromowj* (1817) a preklad Hufelandovho *Kunst Prodlauženj života lidského* (1800). Jeho debut *Muza ze Slowenských hor* (1801) a jeho dramatický pokus *Dwa buchy a tri ssuchy* (1800 a 1810) nemajú nijakej umeleckej ceny. Zveršoval i zemepis Uhorska (*Známost Wlasti*, 1804).

Palkovič Juraj,

prepošt, kanonik ostrihomský, mecenáš bernolákovcov, narodil sa 24. apríla 1763 v Ompitáli, umrel 21. januára 1835 tamže. Do bernoláčtiny preložil a vydal celé *Sväté Písmo* (I., 1829; II., 1833) ako aj 6 divadelných hier Petra Metastasia, ktoré vydal pod názvom *Duchovné Diwadlo* (1801); vydal Bernolákov Slovár, Rešetkove Kázne, Hollého preklady a najmä jeho Svatopluka a Cyrillo-Metodiadu a i.

Palkovič Juraj,

redaktor v tlačovom oddelení ministerstva zahraničia, od roku 1936 hlavný redaktor New-Yorského deníka. Narodil sa 1. júla 1900 v Sarvaši. Študuje novodobé dejiny, najmä stredoeurópske, vývoj československej otázky a pomer slovensko-maďarský. Uverejnil z týchto oborov rad štúdií a článkov v domácich i zahraničných časopisoch (Slovenské pohľady, Prúdy, Politika, Zahraničná politika, Sobota, Centralnaja Jevropa, C. E. Observer, L Europe Centrale, Prager Rundschau a i.). Osve vyšla jeho štúdia *Die Nachbarn der Magyaren und ihre Zusammenarbeit* (1935).

Palles (Paleš) Juraj,

narodil sa 25. apríla 1753 v Gajdli, umrel 2. novembra 1833 v Spišskom Podhradí, opát a kanonik spišský,

direktor prvého učiteľského ústavu na území ČSR., ktorý zorganizoval r. 1819 v Spišskej Kapitule. Sostavil pozoruhodnú *Pedagogiu slowenskú pre triwiálské sskoli biskupstva Spišského* (1820).

Papánek Juraj,

kat. farár v Zadunajsku, narodil sa 1. apríla 1738 v Kuklove, umrel 11. apríla 1802. Napísal dejepisné dielo o pôvode Slovákov, z ktorého pozdejší historikovia hojne čerpali: *De regno regibusque Slavorum* . . (1780).

Pauliny Ladislav

(pseudonymom *Branislav Podolinský*), od r. 1840 ev. farár prietržský, narodil sa 1. júla 1815 v Zemanskom Podhradí, umrel 25. apríla 1906 v Senici. Vzbudil mnohé nádeje veršovanou alegoriou *Hrdoš alebo Strašeni Generál* (Nitra, 1847) a skizou v duchu komédií Chalupkových *Výlet do Kocaurkova* (Nitra, 1842). Umíkol však po týchto prvých pokusoch. Cenné doklady pre históriu evanjelických cirkví na Slovensku shrnul v štyroch sväzkoch *Dejepisu superintendencie nitrianskej* (1891—94).

Pauliny Tóth Viliam

(prídavok *Tóth* získal ako adoptovanec zemianskej rodiny svojej manželky); narodil sa 3. júna 1826 v Senici, študoval v Komárne, v Modre a v Bratislave, bol profesorom na ev. lyceu v Kremnici, po revolúcii podslúžnym v Rudne a slúžnym v Bystrici, prvým stoličným komisárom v Pešti a v Žolte. Po vyrovnaní žil v Pešti, v Skalici a napokon v Turč. Sv. Martine. R. 1869 bol vyvolený za poslanca v Báčke, stál v čele Matice Slovenskej, redigoval *Národné Noviny*, vydával *Černokňazníka* (v. t.) a *Sokola* (v. t.). Umrel dňa 6. mája 1877 v Turčianskom Sv. Martine. Pauliny bol duch mnohostranný; písal básne, drámy, povesti, vedecké úvahy, politické články. Vydával noviny, organizoval kultúrny i politický život. — Básniť začal v duchu Kollárovom. Neskoršie stratily jeho verše nečasový pathos a ostrou satirou šlahaly súčasné politické uda-

losti. Iné, skladané v tóne ľudovom, znárodnely (*Bože, svetov stvoriteľu*). Básne jeho vyšly zčasti r. 1866 (*Staré i nové piesne Viliama Podolského*), zväčša po-smrtné roku 1877 pod názvom *Básne Viliama Pauli-ny-Tótha*. V próze zanechal romantickú rekonštrukciu osobnosti a doby Matúša Čáka, *Trenčiansky Matúš*, povesti *Tatarský plen* a *Tajna*, povest zo života Čer-kesov *Kyčina*, autobiografickú *Trinástu pieseň*, pestré *Volebné rozpomienky*, *Tri dni zo života Štúrovho*, satiru *Slovenský pravopis* a i. Výbor svojej beletrie vydal r. 1867—70 pod názvom *Besiedky*. V dráme urobil Pauliny pokus deväťaktovou *Ludskou komédiou* (So- kol, 1862) a fraškou *Kocúrkovský bál* (1861), ale — ako sám priznal — bez väčšieho úspechu. Aj jeho pokus, podať originálnu vedeckú sústavu mytológie starých Slovákov, sa stroskotal (*Slovenské Bájėslovie*, 1876). Písal pod mnohými značkami a pseudonymami. Naj- známejšie: *Podolský*, *Rozmarín*, *Budišovský*, *Mydlo- slav Vechťovič* atď.

Paulovič Augustín,

účtovník Spolku Sv. Vojtecha v Trnave, narodil sa 30. augusta 1850 v Bučanoch. Od r. 1897 vydavateľ Ve- selej knižnice, ktorú zväčša sám zaplňoval prekladmi humoresiek, sólových výstupov a p.

Pavlú Bohdan,

vyslanec Československej republiky v Moskve, narodil sa 3. marca 1883 v Spěšove na Morave. Jeden z ideo- vých vodcov mladého Slovenska v rokoch 1909—1914, organizátor demokratického hnutia, vzdelaný a poho- tový publicista, tvorca programu Prúdiv a jeden z re- daktorov *Sborníka slovenskej mládeže* (1909). Pri- spieval do Slovenského Obzoru (*Literárne túžby*, r. 1907, pod pseudonymom *Palo*), do Prúdiv (*Pokroko- vosť a konzervativizmus*, 1912), do Času (pravidelné zprávy o slovenských veciach, 1907—1910), Národ- ných listov (1910—1914) a inde.

Penzel Anton,

narodil sa roku 1810 v Kráľovej Lehote; ev. farár v Banskej Bystrici, kde umrel 18. októbra 1886. Zna-

menitý pomológ. Vydal dielo *Ovocinár na Slovensku* (1867).

Pepkin Dušan Sáva,

viď *Medniansky Martin*.

Perohryz,

viď *Timko Anton Emanuel*.

Petian Daniel,

narodil sa 19. septembra 1772 na Polichne, študoval v Lučenci, Banskej Štiavnici, Bratislave, od r. 1795 dva roky teológiu v Jene. Bol ev. farárom v Príbelciach, kde umrel 6. septembra 1828. Vynikajúci pomológ. V rukopise zanechal 9 hrubých sväzkov *Symbola seu Collectanea ad Historiam ecclesiarum evang. Hungariae*. Prispel i do Kollárových Písni svetského lidu slovenského v Uhřích.

Petrovský,

viď *Maršall Gustáv*.

Petruškin,

viď *Kello Juraj*.

Pietor Ambro,

dlhoročný redaktor Národných Novín a Národného Hlásnika, slovenský publicista a buditeľ. Narodil sa 15. októbra 1843 v Bobrovci, slov. gymnázium študoval v Banskej Bystrici, práva v Pešti, vo Viedni a v Prahe. Za novinára zacvičoval sa pri Národných Listoch v Prahe, potom stal sa redaktorom Národných Novín a N. Hlásnika. Umrel 3. decembra 1906 v Turč. Sv. Martine. Okrem množstva novinárskych článkov napísal knihu *Nápor—Odpor*. (S podtitulom: *Ako postupovala maďarizácia v Uhorsku a čo s tým súvisí*, 1905.)

Pilárik Štefan,

narodil sa roku 1615 v Očovej, bol ev. farárom a dvorným kazateľom zemianskych rodín na viacerých miestach (v Očovej, na Hornej Strehovej, Spiš. Tepliciach, vo Sv. Ondreji, u gr. Gabriela Ilésházyho v Beckove, u gr. Ludvika Náryho v Senici),

r. 1663 strávil dva mesiace v tureckom zajatí a svoje utrpenia v ňom opísal prostým, živým slohom v knihe *Sors Pilarikiana. Los Pilarika Štěpána* (1666, po druhé 1814), po návrate zo zajatia bol nútený ukrývať sa a napokon utiecť do Vratislavy (1673), odtiaľ do Žitavy, r. 1674 do Neusalcu, kde ako farár umrel r. 1706. Okrem uvedenej knihy vydal Pilárik r. 1648 zbierku modlitieb *Favus Destillans, to gest Strd tekaucy utesse-ných srdečných a nábožných Modliteb*, r. 1651 zbierku piesní *Harpha Davidica* a po nemecky vlastný životopis *Currus Jehovae mirabilis* (Divný povoz boží, 1678).

Pinka,

viď *Bella Andrej*.

Pinka Štefan,

viď *Zechenter Gustáv*.

Pišút Milan,

narodil sa 16. februára 1908 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Gymnázium vyštudoval v rodisku, filozofiu v Bratislave. Pôsobil ako profesor v Bratislave, toho času v Prahe. Básnik, literárny kritik a estetik (Slov. pohľady, Elán, Mladé Slovensko, Slovenské smery). V kritickej svojej činnosti uplatňuje moderné metódy štrukturálne a napísal o tejto metóde niekoľko článkov do Slov. smerov 1934—35.

Plachý Ondrej,

ev. farár v Kost. Moravciach, Turč. Sv. Martine a v Novom Meste nad Váhom, narodil sa v Krupine 18. januára 1755, umrel v Novom Meste nad Váhom 7. októbra 1810. Vydavateľ *Starých Nowín literijnho Uměnj* (v. t.), osvietený spisovateľ najmä z oboru historie (*Pis manibus Josephi II. aug. regis Hung. ap. in Synodo Aug. et Helv. conf. redivivi sacrum*, 1791). Skladal aj verše, vydával náboženské knihy (agenda, kancionál, funebrál, postila a i.).

Plávka Andrej,

tajomník sdruzenia YMCA v Bratislave; narodil sa 18. novembra 1907 v Sielnici. Roku 1928 debutoval zbierkou básní *Z noci i rána*. Básne a novely uverej-

ňuje v Slovenských pohľadoch, Slovenských smeroch, články v Eláne a denných časopisoch.

Plintovic Adam,

utiahol sa k nám zo Sliezska asi naraz s Tranovským, bol organistom v Žiline a vo Sv. Jure. Složil niekoľko krásnych duchovných piesní (*Což můj Bůh chce, to se vždy staň, Ježíše se nespustím* a i.).

Pockody Alexander,

narodil sa 21. augusta 1906 vo Veľkom Bábě pri Nitre. Študoval gymnázium v Trnave a v Nových Zámkoch, vyššiu hospodársku školu v Košiciach, kde maturoval r. 1927. Pockody debutoval *Knihou jednakých dní* (1930), zbierkou veršov, ktoré vznikly z rozporu dedinskej mentality s mestským prostredím. No vážne upozornil na seba až zbierkou *Podkovy* (1934), kde podarilo sa mu v najlepších z básní vnieť nejednu výraznú tón do slovenskej básnickej reči a zapôsobit presvedčivo stvárnením nejedného výseku z našich spoločenských pomerov. Ďalšia jeho zbierka *Slávnosť* (1935) hodne utrpela pathetickým gestom autorovým. Zato jeho románový debut *Zmŕtvychvstanie Jána Kasalu* (1935) prekvapil pevnou stavbou i výraznou rečou.

Podhradský Jozef,

ev. farár slovenskej cirkvi v Pešti, neskôr profesor na gymnáziu v Novom Sade, Sombore a Belehrade; narodil sa 19. apríla 1823 v Skalici, umrel 14. októbra 1915 v Jagodine (Juhoslávia). Napísal rad dramatických prác bez väčšej umeleckej ceny: *Holuby a Šulek* (1850), *Vyhodený študent na Skale* (1889), *Mataj a jeho svet* (Slov. pohľady 1886) a i. Písal i básne bez väčšej umeleckej ceny.

Podjavorinská Ľudmila,

vlastným menom *Ľudmila Riznerová*, narodila sa 26. apríla 1872 v Horných Bzinciach (Nitrianska), kde jej otec, Karol Rizner, bol ev. kantorom-učiteľom. Krátko pred vojnou opustila s rodičmi rodisko, presťahovala sa do Nového Mesta nad Váhom, kde žije dodnes. Podjavorinská je prvá úspešná poetka slovenská.

Skoro celú doprevratovú svoju tvorbu zasvätila službe národnej; napísala množstvo veršov, besedníc, článkov poučných i básničiek pre deti, naplnených teplým dychom rodolásky a bolesťou z utrpenia slovenského národa. Jemná lyrika, vrúcny cit a prostoduchosť charakterizuje úľostné jej verše z tejto doby. Výbor z nich vyšiel v sbierke *Z vesny života* (1898). Ďalšie verše, v ktorých postupne sa vymanila z úľostnej lyriky, až našla svoj výraz v drobnej epike i vážnej reflexii, zostali v časopisoch. (Dennica, Živena, Slovenské pohľady a i.) I v próze prebila sa od začiatočnícky plytkých *Protiv* (1893) k zdravému objektivismu a pevnej forme. Neváhala pustiť sa do najpáčiivejších problémov dediny (*V otroctve*, 1905; *Otrok*, 1904, *Blud*, *Letopis Živeny* 1906). Ale vedela si vybrať z prostredia dediny i svetlé obrázky, ktoré líči temer s kukučínovským humorom (*Na prievoze*, *Fako Ďura Kotútku*, *Žena* a i.). Jej podarené *detské veršičky* vyšly zčasti v Turč. Sv. Martine (*Veršičky pre maličkých*, 1930) a v Novom Meste n. V. (*Kytka veršov*, 1921); novšie ich vydáva L. Mazáč v Prahe (*Zajko-Bojko*, *Medový hrniec*). Tam vyšly aj jej *Balady* (1930) a rozprávky pre deti *Čarovné skielka* (1931) a *Baránok boží* (1932).

Podolinský Branislav,

viď *Ladislav Pauliny*.

Podolský Viliam,

viď *Pauliny-Tóth Viliam*.

Podtatranský,

viď *Rehor Uram*.

Pohronský Emil (Miloš),

viď *Černý Emil*.

Poľský Dlhomír,

viď *Majer Andrej*.

Pongráč Imrich,

kapitán, zemiansky veršovník z Liptova. Od neho pochádza „Prevez, prevez, prievozníčku“, „Ej, mám ja koňa faku“ a i.

Poničan Ján,

básnickým menom *Ján Rob Poničan*, narodil sa 15. júna 1902 v Očovej, študoval v Banskej Bystrici, práva v Prahe. Pôsobí ako advokát v Bratislave. Predný člen skupiny davistov. Debutoval zbierkou *Som* (1923), v ktorej jeho funkcia agitátora za nový, komunistický spoločenský poriadok bola ešte do značnej miery zatemnená vitalistickým záujmom o smyslové radosti sveta. Tohoto vynasnažil sa zbaviť v ďalších troch zbierkach, *Demontáži* (1929), *Večerných svetlách* (1931) a *Angare* (1934), pravda, na úkor básnickej účinnosti verša. Idei nového spoločenského poriadku zasvätil i svoje drámy *Dva svety* (1925), *Iskry bez ohňa* (1935) a *Boj* (1935), tak isto aj svoj románový debut *Stroje sa pohly* (1935), v ktorom pokúsil sa zobrazíť metódou sociálneho realizmu výsek z našej hospodárskej skutočnosti a jej triedne rozpory.

Pöstényi Ján,

správca Spolku Sv. Vojtecha, narodil sa 27. júla 1891 v Kuklove, napísal knižku *Slováci a sv. Václav* (1929), *Dejiny Spolku sv. Vojtecha* (1930), založil a redigoval *Tatranského Orla*, redigoval *Katolícke kázne*, *Sborník literárno-vedeckého odboru Spolku Sv. Vojtecha* 1933 (tu jeho životopis J. Papánka).

Prídavok Anton,

najprv učiteľ, od r. 1926 do r. 1932 tajomník Slovenskej ligy v Košiciach, teraz tajomník lit. oddelenia Radiojournalu v Košiciach, narodil sa 28. mája roku 1904 v Kežmarku. Vydal zbierku básní *Vrásky času* (1926), romány *Rozbité ministerstvo* (1927) a *Svitanie na východe* (1928).

Pruno Fraštacký Ján,

ev. rektor v Hlohovci a v Trenčíne, vydal *Katechismus latinsko-slowenský* (1582). Složil niekoľko duchovných piesní (*Všemohúci Bože náš*, *Slunce za horu zapadá* a i.). Umrel 23. apríla 1586 v Hlohovci.

Radlinský Andrej,

narodil sa 8. júla 1817 v Dolnom Kubíne, gymnázium študoval v Ružomberku, Kremnici a v Budíne; teolo-

giu v Trnave a vo Viedni. R. 1841 byl vysvätený na kňaza, na to bol kaplánom na rozličných miestach, dlhšie pobudol v Banskej Štiavnici (1843—1849), kde od r. 1847 vydával *Poklady kazateľského rečníctva*. Počas revolúcie nútený bol utiahnuť sa do Viedne, kde za rok redigoval vládne Slovenské Noviny. Od r. 1850 do roku 1861 bol potom redaktorom českej osnovy krajinských zákonov v Budíne. R. 1861 bol prepustený, prijal miesto kat. farára v Kútoch, kde umrel 26. apríla 1879. — Radlinského literárna činnosť bola mnohostranná. Už roku 1847 vyhotovil a na zasadnutí Tatrína predložil rukopis latinskej gramatiky slovenčiny, napísaný v duchu zásad, ktoré hlásal Hodža. Keď však r. 1850 podal Kollár ministrovi Bachovi návrh takzv. „staroslovenčiny“ ako najvhodnejšej úradnej a literárnej reči pre Slovákov, pridala sa Radlinský k tomuto návrhu a r. 1850 napísal i rukoväť nového jazyka. V staroslovenčine redigoval s Lichardom *Slovenské Noviny* i *Zemský zákonník*. Ale už r. 1851 prinavrátil sa k čistej slovenčine, odobril Hattalovu Krátku mluvnicu slovenskú a obnovené *Poklady kazateľského rečníctva* i svojho *Cyrilla a Methoda* (od r. 1857) a pedagogický časopis vysokej úrovne, *Priateľ Školy a Literatúry* (od r. 1859), tlačil podľa jej zásad. Popri týchto časopisoch založil pri Cyrillovi a Methodovi znamenitú kritickú prílohu *Slovesnosť* (vydával s Fr. Sasinkom r. 1863—65 v Skalici), do ktorej sám prispieval vynikajúcimi literárnymi posudkami. Nedocniteľné zásluhy získal si Ondrej Radlinský ako zakladateľ Spolku Sv. Vojtecha (r. 1870), ďalej ako vedúca osobnosť v Matici Slovenskej a spisovateľ cirkevných kníh (*Všeobecná sbierka cirk. katolíckych pesničiek slovenských*, 1874; sbierka modlitieb *Nábožné Výlewy srdce katolíckeho kresťana*, 1850; *Duchovný Spewník katolícky*, 1882 atď.).

Rajecký,

viď *Slota Juraj*.

Rapant Daniel,

narodil sa 17. apríla 1897 v Holiči, historik, profesor čsl. dejín na Komenského univerzite. Vydal: *K počiat-*

kom maďarizácie (diel I. z roku 1927 obsahuje *Vývoj rečovej otázky v Uhorsku v rokoch 1740—1790*, diel II. z roku 1931 *Prvé zákony maďarizačné 1790—92*) a polemiky *Maďarónstvo Bernolákovo* (1930) a *Starý Liptov* (1934).

Ráth August,

riadny profesor občianskeho práva na Komenského univerzite; narodil sa 2. apríla 1873 v Ružomberku, gymnázium vyštudoval v Ružomberku, Levoči a v Jágri, práva v Kluži a v Budapešti. Od r. 1899 bol advokátom v Ružomberku, Námestove, Bratislave a v Novom Sade. Po prevrate bol náčelníkom juhoslovenského ministerstva pravosúdia a v tejto významnej funkcii organizoval juhoslovenské súdnictvo. Potom bol vymenovaný za sekčného šéfa v našom ministerstve unifikácií. Roku 1920 habilitoval sa na Karlovej univerzite, od roku 1921 je profesorom na Komenského univerzite. Pred prevratom redigoval bratislavské *Ľudové Noviny*, prispieval právnickými článkami do revue *Naše Slovensko*, do *Slovenského Obzoru*, do *Slovenských pohľadov*, *Prúdov* a inde.

Rázus Martin,

narodil sa 18. októbra 1888 vo Vrbici pri Lipt. Sv. Mikuláši. Štipendium vrbického rodáka J. Borbisa, ev. farára v Hammeln (Nemecko) umožnilo mu štúdiá. Gymnázium skončil v Banskej Bystrici a v Kežmarku. Teológiu (od r. 1907) v Bratislave. R. 1911—12 zásluhou Setona-Watsona pobudol v Edinburgu, Paríži a Švajciarsku. Po návrate stal sa kaplánom u Samuela Zocha v Modre, od r. 1913 ev. farárom na Pribyline (Liptov), od roku 1921 v Moravskom Lieskovom, od r. 1930 v Brezne nad Hronom. Od predposl. volieb (1929) je poslancom za Slovenskú národnú stranu. Základnou vlastnosťou Rázusovej povahy je priamosť, neohrozenosť a stála pohotovosť reagovať na časové zjavy verejného života. Táto vlastnosť prenáša sa i do jeho tvorby; od začiatku do konca predstavuje ona jediný, nepretržitý seismografický záznam vzruchov, ktorými Rázus reagoval na časové udalosti. Z časov

vojny a prevratu sú to tri knihy: *Z tichých i búrných chvíľ* (1917), *To je vojna...* (cyklus „C'est la guerre...“ 1919) a *Hoj, zem drahá...* (1919). Najrozmanitejšia, obsahom i formou, je prvá z nich. Obsahuje jednak lyrické básne, osobné i reflexívne, a kratšie obrázky epické a baladické, jednak (v poslednom oddiele „Čierne roky“) lyrické záznamy básnikove o prvých hrôzach vojny. Sbierka „To je vojna...“ je jediným úpenlivým výkrikom, ktorým sa ozvalo Slovensko v biede rokov 1914—1918. „Hoj, zem drahá“ je zas prvým jasavým privítaním zrodivej sa slobody. Po prevrate vydýchol si Rázus v sbierke básní v próze *Z drobnej prózy* (1926) a v dvoch knižkách sonetov *Kresby a hovory* (1926), aby znova zaujal miesto na prednej stráži záujmov slovenských v sbierke *Kameň na medzi* (1926) a *Šipy duše* (1929). V posledných rokoch venuje sa Rázus viac próze ako poezii. Ale i tu rieši aktuálne problémy verejného života. Tak najmä v štyrsväzkovom románe *Svety* (1929) rozvíja pred nami obraz života poprevratovej slovenskej dediny. V románe *Julia* (1930) učinil úspešný pokus o prózu historickú. Autobiografiu svojho detstva podáva v *Maroškovi* (1932) a v pokračovaní *Maroško študuje* (1933). Ako v básňach tak i v próze podradil Rázus umeleckosť výrazu tématickej aktuálnosti. Nástoživé problémy nútia ho k mimoriadnej plodnosti; nedovoľujú mu venovať všetko nadanie iba formálnej stránke diela. Z posledných rokov tvorby Rázusovej zaujímavý je veršovaný román slovenskej podnikavosti v Amerike *Bača Putera* (1934) a najnovší dvojsväzkový *Krčmársky kráľ* (1935). Lyrické verše z najnovšieho obdobia umeleckého dozretia a vykryštalizovania shrnul v sbierke *Cestou* (1935). Okrem neprehľadného množstva politických článkov, ktoré napísal zväčša do Národných novín, vydal ešte dve knihy essayov, a to náboženských *Z nášho chrámu* (1929) a politicko-kultúrnych *Argumenty* (1932). Pokúsil sa aj o drámu, v ktorej zachytil rozvrátené pomery manželského súžitia počas vojny (*Hana*, 1920). Sväzky *Omne i o vás* a *Čierne roky* (1929) sú novým vydaním dvoch oddielov z knihy „Z tichých i búrných chvíľ“.

Rázusová Mária

(vydatá *Martáková*), sestra predošlého, narodila sa 28. júna 1905 vo Vrbici, učiteľský ústav vyštudovala v Prešove, pôsobila v Dolnom Srní, teraz v Turč. Sv. Martine. Detská spisovateľka. (Knihy: *Pestré kvety*, 1932, *Tri rozprávky z neba*, 1932, *Hore grúňom — dolu grúňom*, 1934, *Hrdinovia*, 1935, divadelná hra *Zpoza rajskej brány* 1935.) Články a kritiky uverejňuje v časopisoch: *Živena*, *Slniečko*, *Nár. novinách*. (Značky: *Ma—Ria, Ra.*)

Rešetka Michal,

kat. farár na Hornej Súči, narodil sa 2. septembra 1794 v Bobote, umrel 9. mája 1854 v H. Súči. Jeden z najzaujatejších prvržencov Bernolákových, horlivý sberateľ a vydavateľ starých rukopisov a tlačív. Jeho knižnica, darovaná Matici Slovenskej, predstavovala skutočný poklad vzácných unikátov. Popri tom bol Rešetka i obetavým mecénom; vydal Gavlovičovu Valaskú školu — mravov stodolu, Kázne príhodné a i.

Reuss Gustáv,

syn Samuelov, lekár v Miškovci a vo Veľkej Revúcej, narodil sa 4. januára 1818 v Revúcej, umrel 12. januára 1861 tamže. Zaoberal sa botanikou, skúmal rastliny javnosnubné od Bratislavy po Gemer. Zostalo po ňom úctyhodné dielo *Kvetná Slovenska, čili opis všech jevnosnubných na Slovensku divorostaucích a mnohých zahradních zrostlin podle soustavy De Candolleovy* (1853). Purkyně, slávny český prírodovedec, označil toto dielo za klasické. V rukopise zanechal topografické a historické práce o Veľkej Revúcej, okolí muránskum a Gemerskej stolici, ako aj nedokončený etymologický slovník slovenský *Soustava řeči Slovanské* a historické romány *Hraběnka Maria Betlen rozena Sěči* a *Matej Bažo z Čoltova*.

Reuss Ľudovít,

brat predošlého, ev. farár v Revúcej, kde umrel 25. septembra 1905. Systematicky zaoberal sa najmä bájeslovím a teoriou hudby. Z prvého oboru zanechal

v rukopise objemné *Bájeslovie drevnych Slovanov* (úryvky v *Slovenských Pohľadoch* 1881—82), z druhého oboru podarilo sa mu vydať s bratom Juliusom *Základné pravidlá súzvuku* (1873), ostatné zostalo taktiež v rukopise (*Prirodzená sústava Harmonie I. Pre hudbu na číslových pomeroch zostavená, Teoria súzvuku I. tónového II. časového na číslových pomeroch zostavená*). Ukážky vyšly v *Slov. Pohľadoch* 1884 (*Číslová harmonia*) a v *Sborníku Muzeálnej Slov. Spoločnosti* 1896, 99 (*Toniny a stupnice „Slovenských Spevov“* a *O ústrojnosti nápevu „Nitra, milá Nitra“*). Popri tom zaoberal sa aj jazykospytom (zanechal v rukopise *Etymologický slovník reči slovenskej a jej príbuzných*) a sbieraním ľudových povestí. (V *Dobšinského sbierkach* z r. 1858 a 1880—82.)

Reuss Samuel,

otec predošlých; ev. farár v Revúcej; narodil sa 8. septembra 1783 v *Slov. Ľupči*, umrel 22. decembra 1852 v Revúcej. Pilný sberateľ slovenských povestí, ktoré vydali jeho synovia, Gustáv a Ľudovít, v *sbierkach Pavla Dobšinského*.

Rhenius Ján,

jezuita, r. 1706 vydal v Žiline latinsko-slovenský *Donatus Latino-Bohemicus*.

Ribay Juraj,

ev. farár v *Príbovciach*, na *Cinkote* a v *Torži*, narodil sa 28. marca 1754 pri *Bánovciach* v krčme na „*Pažiti*“, umrel 31. decembra 1812 v *Torži*. Osvietený sberateľ ľudových prísloví, slovenských idiotík, slovenských slov užívaných v maďarčine atď. Z rukopisných jeho sbierok čerpal *Palkovič* pre svoj česko-nemecko-latinský slovník. Pre poučenie ľudu vydal *Katechismus o Zdrawj* (1795), *Prawidla Moresnosti aneb Zdwořilosti, jako y Opatrnosti a Zachowání Zdrawí* (1795).

Riečanský Edmund,

tajomník francúzskeho konzulátu v Bratislave, narodil sa 11. septembra 1908 vo *Zvolene*. Vydal dve *sbier-*

ky sociálnych veršov: *V okovách života* (1929) a *Spevy kladiva* (1930).

Rimavský,

viď *Francisci Ján*

Rizner Ludovít,

narodil sa 10. marca 1849 v Zemanskom Podhradí, študoval v Bratislave a v Revúcej. Po otcovej smrti (1868) zvolili ho na jeho miesto za učiteľa do rodiska, kde zdarne pôsobil až do smrti, dňa 7. októbra 1913. Životným dielom Riznerovým je *Bibliografia písomníctva slovenského . . . od najstarších čias do konca r. 1900* (vydala Matica Slovenská v šiestich sväzkoch roku 1927—34), monumentálny a večitý pomník jeho mravčej usilovnosti. V rukopisoch zanechal Rizner množstvo materiálu: dialektický slovník bošácky, materiál ku slovenskému slovníku, materiál k miestopisu Slovenska, zbierku porekadiel a prísloví z Bošáče, pramene k životopisnej a literárnej činnosti slovenských spisovateľov a ináč zaslúžilých mužov atď. Vypracoval množstvo slovníkov pre Ottov i Riegrov slovník naučný. Uverejnil množstvo populárne-hospodárskych článkov, najmä v *Horňánskeho Slov. Novinách* (od r. 1872), veršov, rozprávok, besedníc. Od r. 1900 doplňoval svoju Bibliografiu v *Slov. Pohľadoch* a v r. 1890—92 uverejňoval tam *Príslovia, idiomatické výrazy a slová z Bošáckej doliny*. Popri všetkej tejto práci stihol ešte Rizner redigovať populárnu *Knižnicu slovenského ľudu* (1881—85), kde v 2. sväzku uverejnil i svoju „kytočku veršikov“ *Od srdca k srdcu*.

Riznerová Ludmila,

viď *Podjavorinská Ludmila*.

Rob Poničan Ján,

viď *Poničan Ján*.

Robík Ján,

kanonik bratislavský, neskôr člen ostrihomskej kapituly, narodil sa r. 1648 v Stupave, umrel r. 1701 v Tr-

nave. Napísal veľa náboženských spisov. Vydal *Wilo-
žení O Užitku A Potrebe Katechismusa* (1702).

Rolko Vladimír,

narodil sa 12. októbra 1899 v Turčianskom Sv. Marti-
ne, vyštudoval teológiu a filozofiu v Bratislave, Prahe,
Paríži a v Edinburgu, pôsobí ako ev. kňaz v Liptov-
skom Sv. Petre. Roku 1930 vydal básnickú zbierku
obrazov a evokácií z antického Ríma *Z patricijskej
záhrady*, roku 1935 podobnú zbierku evokácií stredo-
vekých *Blahoslavenstvo slepých*.

Rovinov Branko,

viď *Abaffy Leopold*.

Rovnianek Peter,

narodil sa v Hričove 27. júna 1867. Študoval gymná-
zium v Nitre a potom kňazský seminár v Pešti, odkiaľ
bol roku 1887 pre „panslavizmus“ vylúčený. Odcesto-
val do Ameriky a v Pittsburghu stal sa redaktorom
„Amerikánszko-szlovenských novín“. Poslovenčil ich
duchom i pravopisom a urobil z nich najrozšírenejší
slovenský časopis, ktorý mal až 30.000 predplatiteľov.
Bola to ťažká práca a opisuje ju vo svojej knihe *Zá-
pisky za živa pochovaného* (1924). Roku 1890 založil
Rovnianek ústredný spolok pre amerických Slovákov:
„Národný slovenský spolok“, ktorého sa stal i predse-
dom. Okrem toho založil so svojimi priateľmi i banko-
vú a cestovnú kanceláriu. Tá, bohužiaľ, zapríčinila
i jeho úpadok. Stratami v roku 1911 celá jeho firma
ocetla sa v úpadku. Bol nútený odísť z Pittsburghu,
utiahnúť sa zo svojej verejnej činnosti a hľadať obživu
v ťažkej práci ako zlatokop a stravovateľ zlatokopov
v Kalifornii. Umrel 16. nov. 1933 v Hornitos v Kali-
fornii.

Roy Vladimír,

narodil sa 17. apríla 1885 v Kochanovciach ako poto-
mok hugenotskej rodiny, ktorá sa uchýlila na Sloven-
sko v 17. storočí. Stredné školy študoval v Modre,
Skalici a v Bratislave, teológiu a filozofiu v Bratislave
a v Škótsku. Cestoval a pobudol skoro vo všetkých

krajinách Európy. Doma bol najprv kaplánom v Lipt. Sv. Mikuláši, potom za dlhší čas farárom v Púchove nad Váhom. Od roku 1927 účinkoval ako farár v Bukovci pri Myjave. Umrel 6. februára 1936 v Novom Smokovci. Pochovaný je v Turčianskom Svätom Martine, kde strávil na penzii pokoné roky svojho života. Do literatúry vstúpil roku 1908 básňami, uverejňovanými v časopisoch pod rozličnými pseudonymy (*Dužavin, Havran, Jochanan, Aeneas Phyllon*), ale až roku 1921 vydal zbierky *Rosou a trním* a *Keď miznú hmly*. Duševná rozháranosť, ktorá hnala jeho záľuby od autora k autorovi a jeho samého z krajiny do krajiny, zrejme je i v týchto jeho knižkách. (Byron, Baudelaire, Wilde, Lenau, Heine, Poe, Carlyle, Goethe, Whitman, Burns, Swinburn, Shelley, Hviezdoslav ozývajú sa z jeho tvorby; Anglia, Poľsko, Juho-slávia, Taliansko, Nemecko, Škandinávia, Holandsko boli zastávkami jeho putovania.) Filozofické reflexie o záhade života a smrti striedajú sa s prostými impresionistickými obrázkami; najprudšie citové vznety s ochablou rezignáciou; ťažký, hymnický verš Hviezdoslavov s lahodnou, jasnou melodiou. Ďalšie zbierky: *Cez závoj a Peruťou sudba máva* (1927) dopĺňujú básnický profil Royov. Roku 1934 vydal okrem toho zbierku príležitostných básní, venovaných pamiatke Štefánikovej *In memoriam*. Roku 1935 vyšiel *Výbor* z jeho tvorby, s úvodnou štúdiou Ruda Brtáňa. Významná je Royova činnosť prekladateľská; na 4000 tlačených strán z Goetheho, Shakespeara, Dickensa, Dumasa, Poea, Flauberta, Strindberga, Wildea atď.

Royová Kristína,

narodila sa 18. augusta 1860 na Starej Turej. Úspešná spisovateľka evanjelizačných románov, rozprávok a drobných traktátov. Niektoré z jej diel dosiahly na naše pomery priam neprekonateľného počtu vydaní. Tak rozprávka *Bez Boha na svete* (1897) vyšla len v nemčine v 14. vydaniach a bola preložená do práve toľko jazykov. Pravda, za tieto úspechy ďakuje autorka viac náboženským organizáciám, ktorých je členom, ako svojmu umeleckému talentu. Z ďalších jej

románov uvádzame aspoň: *Moc svetla* (1909), *Za presvedčenie* (1912), *Za vysokú cenu* (1903), *V slnečnej krajine* (1910) atď.

Rozmarín Marek,

viď *Paulíny-Tóth Viliam*

Rožnay Samuel,

nadaný žiak Palkoviča bratislavského, ev. kňaz mičinský a bansko-bystrický, narodil sa asi roku 1787 vo Zvolene, umrel 14. novembra 1815 v Banskej Bystrici. Nadchnutý prednáškami profesora Dankovského (v. t.), prekladal usilovne z gréčtiny (z Anakreonta, Pindara, Theokrita, z Homera, Sapfy a i.). Roku 1812 anonymne vydal *Pisně Anakreonovy . . . S přídavkem některých jiných básní*. Prekladal i z ruštiny a poľštiny: Krasického „Myšiadu“ (Hromádkove „Prvotiny“, 1815), „Slovo o pluku Igorové“ a i. V prekladoch prejavil opravdivé básnické nadanie. Podľa novších literárno-historických výskumov (Pražák) býva Rožnay uvádzaný ako prvý romantik slovenský. Zaujímavé je i to, že Rožnay už pred českými falzifikátmi „Rukopisov“ predkladal Palkovičovi domnelé staré historické piesne (na pr. o Žižkovi).

Rudinský Jozef,

publicista, doktor práv, narodil sa r. 1891 v Turzovke. Zaoberá sa najmä problémami medzinárodného práva. Vydal: *Mier ako problém medzinárodný a Spoločnosť národov* (1929) a *Revízia trianonskej smluvy* (aj francúzsky 1932). Redigoval zborník *Slovensko Masarykovi* (1930). Vydáva a rediguje obrázkový časopis *Nový svet*.

Rudnay Alexander,

narodil sa 4. októbra 1760 v Nitrianskom Sv. Kríži, umrel 13. septembra 1831 ako knieža-primas uhorský, arcibiskup ostrihomský. Podporoval bernolákovskú literatúru. Jur Palkovič vydal jeho *Kázne príhodné, ai iné* (1833). V dejinách slovenských zvečnil sa výrokom: „Slavus sum, et si in cathedra Petri forem, Slavus ero.“

Ruppeldt Fedor,

ev. farár v Žiline, narodil sa 1. júna 1886 v Lipt. Sv. Mikuláši, publicista, kritik a odborný spisovateľ. So-
stavil *Almanach ev. cirkví na Slovensku* (1930), napí-
sal: *Evanjelický kostol* (úvaha, 1924), *Koncentračné
snahy slovenské do r. 1918* (1928), 5 brošúr o otázke
hlavného mesta Slovenska a sbierku veršov *Mati moja*
(1927), z ktorých päť zhudobnil Viliam Figuš Bystrý.

Ruppeldt Karol,

otec predošlého a nasledujúceho, učiteľ v Lipt. Sv.
Mikuláši; narodil sa 22. novembra 1840 na Magurke,
umrel 18. augusta 1909 v Lipt. Sv. Mikuláši. Vynika-
júci znalec slovenskej ľudovej piesne. Zanechal v ruko-
kopise *Náuku o harmonii*, zredigoval druhý diel *Slo-
venských Spevov* (1896; prvý zredigoval J. Kadavý),
vydal *Venček slovenských národných piesní* (1874) a
Spevníček dvojhlasných slovenských piesní (1897).

Ruppeldt Miloš,

syn predošlého, profesor Hudobnej a dramatickej aka-
demie v Bratislave, šéf hudobného oddelenia Radio-
journalu v Bratislave, skladateľ a dirigent. Narodil sa
29. mája 1881 v Lipt. Sv. Mikuláši. V literatúre zaslú-
žil sa prekladmi z ruštiny, nemčiny a španielčiny (od
M. Unamuna Abela Sancheza a Tetu Tulu, novely B.
Ibañeza, Viera a otčina od K. Schöherra, Raňajky
u okresného náčelníka od Turgeneva a iné). Od roku
1925 vydal päť sošitov *Mužských sborov* a tri sošity
Miešaných ženských sborov.

Ruppeldtová Hana,

rod. Šimko-Klanicová, manželka predošlého, narodila
sa 21. septembra 1894 v Turč. Sv. Martine. Prekladá
z ruštiny (Gončarov: Strž, Čechov: Strýčko Váňa a
i.), z nemčiny (Sudermann: Domov a i.), z francúzšti-
ny (Lichtenberger: Mój malý Trott, spolu s Janšá-
kovou).

Rusko Emil,

šéf slovesného oddelenia odbočky Radiojournalu
v Košiciach. Narodil sa 27. júna 1900 v Ľubietovej.

Vydal zbierku básní *Piesne nového rána* (1926), dramatické práce *Plamene* (1928), *Červená opica* (1929, so spoluautorom A. Juhászom), *Krútnava* (1930, so spoluautorom J. Štefančíkom), *Nové časy idú* (1933).

Rypáček Karol,

redaktor Slovenského denníka; narodil sa 9. januára 1885 v Hodětíne, gymnázium vyštudoval v Tábore, filológiu v Prahe. Od roku 1919 pôsobí na Slovensku. Znamenity prekladateľ do slovenčiny i češtiny zo severských literatúr, z poľštiny i ruštiny. (Do slovenčiny Hamsunov *Hlad*.)

Sakalová Sidonia,

narodila sa 1. júla 1876 vo Veľkej Bytči, úradníčka živnostenského spoločenstva tamtiež. Spisovateľka rozprávok, básní a divadelných hier pre mládež. *Hip—hop svetom*, veršičky (1933), *Moja radosť*, 2 sv. (1922—25), *Mikuláš a Svätvečer* (1924), *Veselé chvíľky* (1933), *Z mesta na dedinu* (1929), *Gašparko zbojníkom* (1930).

Salva Karol,

slovenský spisovateľ, národný buditeľ a hlásateľ vzájomnosti československej. Narodil sa 11. augusta 1849 v Sielnici, bol najprv učiteľom, potom, pre národné presvedčenie pozbavený úradu, stal sa majiteľom kníhtlačiarne (od r. 1888 v Ružomberku) a konečne na sklonku života ev. farárom v Clevelande, v Amerike, kde umrel 21. januára 1913. Napriek búrlivému životu vykonal Salva veľa pre rozvoj kultúrneho života na Slovensku. Zaslúžil sa najmä ako publicista, vydavateľ ľudových kníh a časopisov. Vydával: *Slovenské Listy* (1897—1900), prvý orgán, ktorý propagoval u nás československú vzájomnosť, pedagogický časopis *Dom a škola* (1885—1896, hlavný spolupracovník Karol Kálal) a detský časopis *Priateľ dieťaťa* (1887—94). V beletrii známy je pod pseudonymom *Čebradský*, uverejnil veľa básničiek a povíedok v „Slovenských besiedkach“ a v časopisoch a kalendároch ním samým redigovaných.

Sambucus (Sambocký) Ján, B.,

radca, lekár a dejepisec kráľovského dvora vo Viedni. Narodil sa r. 1534 v Trnave, umrel r. 1584 vo Viedni. Bol jedným z prvých humanistov rodom zo Slovenska. Sbíral a vydával rukopisy (listy Gregora Nazianskeho, Chrysostoma, Basilia a i.), pokračoval v Bonfiniho diele *Historia Hungariae*; vydal, poťažne preložil, veľa filozofických spisov (*Dialogo duo Platonis*, *Lukianos: Opera omnia*, *L. Diogenis: De vita ac moribus Philosophorum*, *Ennapios Bioi philosophón* a i.).

Sartorius Daniel,

ev. farár v Banskej Bystrici, predtým rektor v Štítniku, direktor školy v Prešove, kazateľ v Prešove a diakon v Kežmarku. Narodil sa 3. júna 1704 v Štítniku, umrel r. 1763 v Banskej Bystrici. Roku 1742 vydal *Florilegium Biblicum aneb Květná Zahrádka biblická, w kteréžto hlavnj Článkowě Učenj a Náboženstwj Křesťanského*, roku 1744 *Diarium Biblicum aneb Hystorye Biblické Starého y Nowého Zákona* a roku 1746 *Summownj Postilku*.

Sasinek Franko Vítazoslav,

slovenský historik, narodil sa 11. decembra 1830 v Skalici, umrel 17. novembra 1914 v Algersdorfe. R. 1930 boly jeho ostatky prevezené do Skalice. Študoval v Solnoku, bol kapucínom v Bratislave, vo Viedenskom Novom Meste a v Pezinku. Keď skončil teológiu, vymenoval ho Moyses za profesora bohoslovnia v Banskej Bystrici (1864—1869). Potom pôsobil ako tajomník Matice Slovenskej. V r. 1876—1882 žil v súkromí v Skalici, roku 1882 odišiel do Prahy, kde bol kazateľom v kláštore milosrdných sestier, r. 1892 do Radošoviec, r. 1901 vstúpil do kláštora milosrdných bratov v Algersdorfe pri Štýrskom Hradci. Literárne bol činný v Priateľovi Školy a Literatúry, v Slovesnosti, v Slovenskom Letopise, ktorý vydával v rokoch 1876—1882 v Skalici, v Slovenských Pohľadoch a inde. Písal básničky, poviestky, divadlá, aktuálne články. Ale najväčšiu cenu majú jeho nesčíselné historické štúdie. Samostatne vydal: *Dejiny drevnych narodov na území te-*

rajšieho Uhorska (1867), *Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska* (1868), *Dejiny kráľovstva Uhorského* (1869, 1871), *Dejepis Slovákov* (r. 1895), *Država Velkomoravská* (1896) a i.

Seberini Ján,

ev. farár v Banskej Štiavnici a superintendent banského okolia, narodil sa 1. januára 1780 vo Veľkej Vsi na Orave, umrel 10. februára 1857 v Banskej Štiavnici. Osvietený a vzdelaný spisovateľ, okrem svojich kázní vydal: *De praecipuis capitibus primae Educationis per paedagogos, horamque munere* (1810), *De praecipuis ideis Theologiae pastoralis evangelicae* (1835), *Corpus maximae memorabilium synodorum evangelicorum aug. conf. in Hungaria* (1848).

Seberíny Andrej,

ev. farár v Naďlaku, narodil sa 14. februára 1824 v Maglóde, umrel 1. januára 1895 v Naďlaku. Pod pseudonymom *Veterán* vydal r. 1886 na tie časy veľmi zaujímavý koncipovaný román *Slováci a svoboda* o politickej úlohe Slovákov v býv. Uhorsku.

Semian Michal,

rektor gymnázia v Ratkovej, konrektor prešovského kolegia, kazateľ v Pezinku, narodil sa r. 1741 vo Vradišti pri Skalici, umrel r. 1810 v Pezinku. Okrem príležitostných a náboženských veršov napísal dejiny Uhorska vo dvoch dieloch *Kratičké Hystorycké Wypsánj Knjžat a Králù Uherských* (1786), v ktorých horlivo vychvaluje najmä jozefínske reformy, neprejavujúc dostatok národného ducha ani kritičnosti.

Severini Ján,

gymnaziálny profesor v Banskej Štiavnici, narodil sa r. 1716 v Dolnej Strehovej, umrel r. 1789 v Banskej Štiavnici. Bol jedným z predchodcov osvietenstva na Slovensku. Zaoberal sa najmä historiou. Vydal: *Commentatio historica de veteribus Incolis Hungariae, Cis-Danubiae* (1767), *Conspectus Historiae Hungaricae, a prima Gentis origine ad memoriam nostram perductae* (1769), *Pannonia veterum monumentis illustrata* (1770) a i.

Sidor Karol,

poslanec Národného shromaždenia, hlavný redaktor časopisu *Slovák*. Narodil sa 16. júla 1901 v Ružomberku, do predprevratových Národných Novín písal pod pseudonymom *Študent od Váhu*, po prevrate založil časopis „Vatra“ (roku 1919), načo vstúpil do redakcie „Slováka“, kde pôsobí dodnes. Po prvých pokusoch v literatúre (novely *Kliatba nenarodených*, roku 1922; divadelná hra *Kysuca*, 1925; cestopis *Cestou po Poľsku*, 1927) umlkol a venuje sa výlučne novinárstvu. Roku 1928 vydal obsiahlu štúdiu *Slováci v zahraničnom odboji* a z príležitosti sedemdesiatych narodenín A. Hlinku vydal r. 1934 jeho životopis: *Andrej Hlinka (1864—1926)*. Svoje zážitky vo väzení opísal v knihe *Sedem týždňov* (1936).

Simonides Ján,

rodom zo Spiša, od r. 1668 bol rektorom gymnázia v Brezne, Masníkov druh vo vyhnanstve, napokon farár v B. Bystrici a od r. 1704 superintendent. Vydal polemiku s jezuitom Kelliom: *Collegium Apostolico-Lutheranum* (1676), v rukopise zanechal svoj životopis i životopisy viacerých svojich druhov-exulantov (vyšlo r. 1883 ako *Ein Bild aus der Zeit der Verfolgungen der Evangelischen in Ungarn*), vydal menší a väčší katechizmus (*Wyswětlení Křestianskeho Učenj. . .*, 1704).

Sinapius Daniel,

viď *Horčička Daniel Sinapius*.

Sinapius Ján,

viď *Horčička Ján Sinapius*.

Sklenár Juraj,

kňaz a profesor na kat. gymnáziu v Prešporku, napísal históriu ríše Veľkomoravskej *Vetustissimus Magnae Moraviae situs* (1784).

Slabey Andrej Pavel,

americko-slovenský spisovateľ a publicista. Narodil sa 17. novembra r. 1889 vo Vrbovom v Liptove. Ako mladý chlapec sa dostal do Ameriky, kde vyštudoval

a dosiahol hodnosti bakalára filozofie a majstra psychologického odboru. Dnes je profesorom na International Baptist Seminary v East Orange N. J. Z jeho prác treba uviesť anglické: *Who are the Slavs?* (1911), *The Slavs — a Rising Race*; slovenské: *Malá slovensko-anglická gramatika*, *Krátke dejiny Slovákov*, *Riadily ho hviezdy* (knížka o gen. Štefánikovi, r. 1934). Ináč Slabey prispieva mnohými slovenskými i anglickými článkami jak do slovenských, tak i do anglických časopisov amerických.

Sládkovič Andrej,

vlastným menom *Ondrej Braxatoris*, syn Ondreja Braxatorisa st.; narodil sa 30. marca 1820 v Krupine, lyceum vyštudoval v Štiavnicí, teológiu začal (r. 1840) v Bratislave a dokončil v Halle (1843—44). V Bratislave prišnul k Ludovítovi Štúrovi, v Halle zas zapôsobila naň estetika Heglova a dielo Puškinovo. V rokoch 1844—47 bol vychovávateľom u zemana Petra Bezegha v Rybároch pod Sliačom. R. 1847 vyvolili ho za farára na Hrochof, odkiaľ roku 1856 prešiel do Radvane. Tu umrel 20. apríla 1872. — Je najvynikajúcejším zjavom básnickej školy Štúrovej. Býva označovaný aj za najtypickejšieho jej reprezentanta. Ale nie po práve: osobnosť Sládkovičova nezmestila sa do úzkeho rámca, ktorý vymedzila básnickej družine Štúrovej jeho teória o prstonárodnej poezii slovenskej ako o základe umelého básnictva v pravde klasického. Práve najlepšimi svojimi výtvormi, *Marinou* (1846) a *Detvanom* (Nitra, 1853) vymkol sa Sládkovič z tohoto rámca. Nielen ľudová poezia, ale i veľki majstri romantizmu, Chomjakov, Puškin, Byron, Máchá, našli tu (najmä v *Maríne*) svojho žiaka. V *Maríne* po prvý raz ospieval u nás básnik naplno a otvorene popri citoch vlasteneckých i svoje city osobné. Intímna lyrika v *Maríne* vyvolala vtedy rozruch, ba pohoršenie; bol to „hriech oproti duchu slovenskému“ a Tatrín sa okúňal vydať túto prvú modernú báseň slovenskú. Po *Maríne* nasledoval *Detvan*, epos v piatich spevoch (Martin, Družina, Slatinský jarmok, Vohľady, Lapačka), v ktorom majstrovskou rečou ospieval básnik

Ľud zpod Poľany. Marínou po prvý raz vzlietol básnický genius slovenský nad domáce obzory, Detvan stal sa apoteózou národnej samobytnosti slovenskej. V ostatnej epike nedosiahol už básnik predošlej výšky. Z mladých, začiatočníckych rokov pochodia jeho *Sôvety v rodine Dušanovej* (1843–44), z neskoršej epiky *Milica* (Concordia, 1858), príležitostné: *Gróf Mikuláš Šubič Zriňsky na Sihoti* (1866) a *Svätomartiniáda* (1861). Šťastnejší bol v lyrike. Vysoký vzlet jeho slova a sila ideí strhuje najmä vo vlasteneckých ohlasoch: *Nehaňte ľud môj, Čo vy za nič nemáte nás?*, *Otčiny mojej spevy*, *Hojže Bože, Ohlas*, *Veľký pôst* a i. Význam Sládkovičov pre slovenskú literatúru je ďalekosiahly. Nehľadiac na to, že nebyť jeho, mohlo nebyť Hviezdoslava, je Sládkovič mostom, ktorý spájal a spája dodnes neskoršie generácie s tradíciami štúrovskými. Ďalšou jeho zásluhou je, že rozbil putá pseudoklasicizmu, v ktorom viazli jeho predchodcovia a otvoril dvere novým formám i novým ideám.

Sládkovičov,

viď *Braxatoris Martin*.

Slančíková Božena,

viď *Timrava*.

Slanický,

viď *Mallý Ján*.

Slávik Ján,

od r. 1882 do r. 1926 ev. farár v Dobronivej, narodil sa 4. decembra 1855 v Dačolóme, umrel 8. februára 1934 v Banskej Bystrici. Významný cirkevný i národný pracovník. Okrem drobnejších prác vydal *Dejiny dobronivskej evanj. cirkve* (1898) a významné *Dejiny zvolenského seniorátu* (1921).

Slávik Juraj,

syn predošlého; viď *Neresnický*.

Slávoľub,

viď *Francisci Ján*.

Sloboda Daniel,

narodil sa 20. decembra 1809 v Uh. Skalici, bol. evfarárom na Rusave na Morave, umrel 10. novembra 1888 na Rusave. Svoje kollárovske básne uverejňoval v Zore a v Hronke. R. 1852 vydala Matice česká jeho *Rostlinství*.

Slota Juraj,

pseudonymom *Rajecký*, narodil sa 24. marca roku 1819 v Rajci, od r. 1852 katecheta gymnázia v Banskej Bystrici, od r. 1861 rím.-kat. farár v Tužine, ku koncu života dekan v Drahovciach. Umrel 3. októbra 1882 v Pusta-Voderanoch. Zaslúžil sa viac ako buditeľ a redaktor Pútnika svätovojtešského, Katolíckych novín a i., než ako básnik. Jeho nenáročné verše vyšli v Prahe r. 1882 pod titulom *Jiřího Sloty Rajeckého Básnické spisy*.

Slovenský Ján,

zakladateľ Amerikánsko-Szlovenských Novín, prvého slovenského časopisu v Amerike a zostaviteľ anglicko-slovenského slovníka *Americký Tlumač ku naučeňu še najpotrebnejších začatečných známoscoch z anglickej reči pre uherských Slovákov v Amerike žijúcich* (Pittsburg 1887). Umrel 10. augusta 1900 v Amerike.

Smetanay Ján,

viď *Kalina Ondrej*.

Smrek Ján,

rodným menom *Ján Čietek*, narodil sa 16. decembra 1898 v Zemanskom Lieskovom, študoval v Modre, ev. teologiu v Bratislave. V rokoch 1924—1925 bol redaktorom Slovenského denníka, od roku 1925 redaktorom Národných novín, od roku 1930 je redaktorom Mazáčovho nakladateľstva v Prahe. Tomuto r. 1925 založil *Edíciu mladých slovenských autorov* a roku 1930 literárny časopis *Elán*. Oboje dosiaľ vedie. Smrek je popri Lukáčovi označovaný za hlavného predstaviteľa mladej slovenskej poezie. Vo svojej doterajšej tvorbe prejavil Smrek čisto smyslový záujem o svet.

V prvej sbierke (*Odsúdený k večitej žižni*, 1922), bol tento záujem, pravda, ešte roztekaný, nesústredený, podliehal mohutným víziám Březinovým i melodii verša Verlainovho. V druhej a tretej sbierke (*Cvátajúce dni*, 1925; *Božské uzly*, 1929) sa tento záujem sústredil a vo štvrtnej (*Iba oči*, 1930) vyvrcholil. Upriamil sa na dva stredobody: na jednej strane žena a domov, na druhej strane šíry svet, voľnosť tuláka. Z kolízie medzi týmito dvoma hlavnými motiváciami jeho poezie vychádzal v prvých sbierkach víťazne svet. Jeho túžba za diaľkami vyplývala vlastne z vrodeneho vitalizmu, zo sklonu k neustálej aktivite. Neskôr sa básnik povedome vracia z ďalekých výprav, aby odhaľoval krásu a šťastie i v prostých, blízkych veciach, najmä v kúzle domova a rodnej zeme (posledná sbierka *Zrno*, 1935). Najväčšou hodnotou Smrekovej poezie sú čisté, priame city, ktoré sa v nej odrážajú dynamicky a verne. Smrekovi je cudzie každé špekulatívne zasahovanie do techniky básnického výrazu. Kúzlo jeho veršov spočíva iba na plnosti ich prežitia a v úprimnosti vyjadrenia. Akákoľvek problematika je mu cudzia; dáva sa unášať chvíľkovým očarovaním, kúzlom prostoty, prchavým, chvatne sa meniacim dojemom. Umeleckú svoju konfesiu vyložil v básnickom dialogu *Básnik a žena* (1934). Charakteristickou pre Smrekovu formu (ako pre formu vitalistickej poezie vôbec) je zvláštna drsnosť obrazová i rytmická, ktorou je prerušovaný tok jeho melodického verša. — Okrem uvedeného zostavil dva významné sborníky: *Sborník mladej slovenskej literatúry* (1924) a *Slovenská prítomnosť literárna a umelecká* (1931).

Smrtník Benignus,

františkán, narodil sa okolo roku 1650 v Ladomeri (Tekovská), od r. 1689 bol predstaveným sboru v Malackách, od r. 1701 definatorom a magistrom novicov vo Sv. Kataríne. Tu umrel 9. septembra 1710. Napísal: *Poklad Serafínsky* (1691) a významnejší: *Kunsts Dobre Umríti. Aneb: Sskoly duchowny Wnižto každý Wericý Krestian učy se od zlého vystrihati a dobre činiti, aby mohl sšťastliwe Žiwot szwůg dokonati* (1697).

Podobne ako ostatní protireformační spisovatelia, prijal už Smrtník niektoré ľudové výrazy, hoci inak písal bibličtinou.

Sochán Pavel,

narodil sa 6. júna 1862 vo Vrbici, lyceum študoval v Kežmarku, učiteľský ústav v Lučenci. Z oboch bol vylúčený pre slovenské presvedčenie. R. 1881 zapísal sa na maliarsku školu v Prahe, r. 1885 na maliarsku akademiu v Mníchove. Ale čoskoro zriekol sa umeleckej dráhy a venoval sa úplne štúdiu slovenského národopisu. V mnohom ohľade bol tu priekopníkom. Napísal do 1000 článkov a štúdií z najrôznejších oborov etnografie: *Vzory slovenského národného vyšívání* (1890), *Slovenské národné ornamenty* (1894 a 1897), *Kroje a svadba v Lopašove* (Slov. Pohľady 1894 a 1897, osve po česky 1905), *Svadba v Jasenovej* (Slov. Pohľady 1897), *Vývin keramiky a slovenská majolika* (1900), *Slovenská majolika*, *Kroje lidu slovenského*, *Slovenské vyšívání lidové*, *Domový průmysl pro spotřebu krojovou* (odtlačok zo Slov. čítanky 1911, v jednom sošite), *Zbojník Juro Jánošík* (1924), *Otázka umeleckého priemyslu ľudového na Slovensku* (1924), *Svätovánske ohne na Slovensku* (1924), *Pltníctvo na Váhu* (Prúdy 1929), *Niekdajší maďarskí kňazi kalvínski v českých zemiach* (Prúdy 1931) a najmä obsiahle *Starobylé zvyky slovenských roľníkov pri poľnej práci* (1930). Sochán urobil pokus i v tvorbe dramatickej; vydal dve drámy (*Renegát* a *Sedliacka nevesta*, obe 1924) a tri veselohry (*Honorár*, *Tobiaš Klepeto*, *Civilne manželstvo*, 1924).

Sokolík Andrej,

narodil sa 8. februára 1849 v Nemeckej Lupči; študoval v Levoči, Prešove a Barele; po skončení teologie stal sa profesorom na slov. gymnáziu vo Veľkej Revúcej, po jeho zatvorení bol 2 roky učiteľom vo svojom rodisku a potom tajomníkom Muzeálnej slov. spoločnosti v Turč. Sv. Martine. V rokoch 1878—1883 vydával s A. E. Timkom *Včelku*, časopis pre školskú mládež. Od roku 1898 redigoval *Časopis* a od roku

1896 *Sborník Muzeální slovenské společnosti*. Umrel 5. novembra 1913 v Budapešti.

Somolický,

vlastným menom *Izidor Žiak*, narodil sa 10. februára 1863 vo Svätom Michale (Turiec), gymnázium vyštudoval v Banskej Bystrici. Ako advokátsky úradník žil v Banskej Bystrici a v Ružomberku. Umrel 25. januára 1918 v Banskej Bystrici. Verše Somolického objavovali sa najviac v *Slovenských Pohľadoch* (od roku 1881), v americkej *Jednote* (od roku 1900) a v *Osvaldovom Tovyaryštvě* (1893, 1895 a 1900). Knižne vyšly v zbierke *Na svite* (Ružomberok 1892 a 1905). Charakterizuje ich raz útočný satirický tón (vo vlasteneckých reflexiach), raz prostá melodičnosť ľudovej piesne (v lyrike *Iúbostnej*). V poslednom jeho cykle *Popevky z hôr* (1906) ako i v prozaických *Bájkach* (1899 a 1919) ozýva sa zdravý sociálny tón. Somolický prekladal aj drobné verše z Lermontova, Koltcova, Ševčenka, Huga a i.

Stanislav Ján,

narodil sa 12. decembra 1904 v Liptovskom Sv. Jáne, filolog, docent Karlovej univerzity v Prahe. Popri početných odborných článkoch, uverejnených v „*Bratislave*“, *Sborníku Matice slovenskej*, v *Časopise pro modernou filologii* a inde vydal veľký vedecký spis *Liptovské nárečia* (1932), zredigoval sborník *Ríša veľkomoravská* (1933) a preložil *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda* (1933).

Steller-Šteliar Nando,

viď *Šteller Ferdinand*.

Stodola Aurel,

narodil sa 10. mája 1859 v Lipt. Sv. Mikuláši. Je profesorom vysokej školy technickej v Curychu. Stodola je učenec svetového mena a vyniká nielen ako skvelý matematik, fyzik a strojní inžinier, ale jeho meno má dobrý zvuk i v kruhoch duševnej kultúry európskej. Najznámejšia jeho kniha, ktorou položil základ pre teóriu a stavbu parných turbín, je *Die Dampfturbinen*.

Šieste vydanie vyšlo r. 1923 a je preložené do mnohých svetových rečí. Zaujímavou knihou je *Gedanken zu einer Weltanschauung vom Standpunkte des Ingenieurs* (1931). I táto kniha vyšla v nemčine v troch vydaniach v krátkom čase. Je to ostrá analýza súčasných pomerov, dotýka sa nielen krízy hospodárskej, ale i sociálnej a kultúrnej s hľadiska inženiárskej tvorby.

Stodola Emil,

brat predošlého, advokát v Bratislave, právnický spisovateľ, vydavateľ *Právn. Obzoru* (1917—21), predseda Sväzu advokátov na Slovensku. Narodil sa 23. marca 1862 v Lipt. Sv. Mikuláši. Početné sú jeho články a publikácie z oboru práva a štatistiky: *Kúpa a predaj podľa obchodného zákona* (1923), *Návrh slovenského právneho názvoslovía* (s A. Zátureckým, 1919), *O samospráve Slovenska* (1921), *Pálčivé otázky Slovenska* (1925), *Slovenské menšiny na rozhraní maďarsko-slovenskom* (1919), *Štatistika Slovenska* (1912) a i. Roku 1933 vydal knihu spomienok, úvah a štúdií, nazvanú *Prelom*.

Stodola Ivan,

hlavný zdravotný radca pri krajinskom úrade, predtým lekár v Lipt. Sv. Mikuláši; narodil sa 10. februára 1888 tamže. Významný slovenský dramatik. Tvoriť začal až po prevrate, ale v krátkom čase napísal rad drám a veselohier, ktorými vo veľkej miere pozdvihol úroveň doterajšej dramatickej produkcie slovenskej. Sú to drámy: *Bačova žena* (1928), *Kráľ Svätopluk* (1931), veselohry: *Náš pán minister* (1927), *Belasý encyán* (1927), *Čaj u pána senátora* (1929), *Posledná symfonia* (1930), *Jožko Púčik a jeho kariéra* (1931), *Cigánča* (1933) a *Banking-house Khuvich & Comp.* (1935).

Stodola Kornel,

brat Emilov a Aurelov, narodil sa 26. augusta 1866 v Lipt. Sv. Mikuláši. Dnes je známy ako politik a národohospodár. R. 1914 vyšla jeho cestopisná kniha *Zo Španielska*, jedna z najbystrejších cestopisných

čft slovenských. V Sborníku Milan Hodža, politik...
uverejnil zaujímavý: *Denník z viedenských vojnových
rokov*, v Slov. Pohľadoch 1899 cestopis *V centrálnych
Alpách*.

Suchanský Peter,

narodil sa 18. februára 1897 v Naďlaku, gymnázium
skončil v Segedíne, 2 roky študoval na univerzite
v Pešti. Po prevrate stal sa redaktorom Národných
Novín, v rokoch 1927—29 bol v Brazílii, odkiaľ sa, po
načerpaní bohatých skúseností, vrátil k Národným
Novinám. Vydal: *Sem—tam a iné rozprávky* (1922) a
niekoľko dobrodružných románov: *Záhadná krajina*
(1929), *Za diamantami v divočinách Brazílie* (1929),
Záhadné lietadlo (1931), *Brazília* (1932), *Tri snúbenice*
(1934). Hodne i prekladá.

Svoreň,

viď *Cambel Danielovič Samo*.

Sylván Ján,

najstarší známy skladateľ slovenských piesní. Narodil
sa v prvej štvrtine 16. storočia na Slovensku, väčšiu
časť života prežil v Čechách ako pisár Jána Popela
z Lobkovic; umrel v Domažliciach dňa 14. februára
1572. Skladal piesne duchovné i svetské. Niektoré
z nich prezrádzajú veľké básnické nadanie a dodnes sa
spievajú v evanjelických sboroch (*Z hlubokosti volám
k Tobě* a i.). Roku 1571 vydal v Prahe *Písně nové na
sedm žalmů kajících a jiné žalmy*.

Sytniansky,

viď *Trúchly Ondrej*.

Szathmáry-Vlčková Viera,

dcéra profesora Jaroslava Vlčka, narodila sa r. 1900
v Prahe. Prvé svoje lyrické básne vydala v sbierke
Ulice života (česky, 1930). Novšie uverejňuje ich
v Slovenských pohľadoch, v Eláne, v Živene a inde.
Ukáznená forma, bohatý citový fond, tichá, tlmená
rezignácia a jemný, kultivovaný výraz sú základnými
znakmi jej lyrických veršov. Prekladá z francúzštiny

Šafárik Pavel Jozef,

narodil sa 13. mája 1795 ako syn ev. farára v Kobeliarove (Gemerská), gymnázium študoval v Rožňave (od r. 1805) a v Dobšinej (od r. 1808). R. 1810 odišiel na nemecké lyceum do Kežmarku. Tu prebudilo sa v ňom národné povedomie (najmä pod vlivom čítania spisov Jungmannových) a mladušký Šafárik vydáva knižočku básní *Tatranská Muza s l'rau Slowanskau* (1814). R. 1815 odišiel do Jeny, kde sa vhlbil do štúdia filologie, historie a filozofie. Pri návrate domov spoznal sa v Bratislave s mladým Palackým. Ovocím tejto známosti bola pozoruhodná knižočka: *Počátkové Českého básnjctwj, obzwlásste prozodye* (1817), v ktorej oponujú mladí učenici Jungmannovi, zastávajú sa — nie bez vážnych dôvodov — časomerného rytmu v slovanskej poezii. Do r. 1819 pôsobil Šafárik ako vychovávateľ v Bratislave a v Pešti. Nato prijal profesúru na novootvorenom srbskom gymnáziu v Novom Sade. Hmotná i duševná tieseň prinútila ho zanechať profesorstva a r. 1833 odchodí Šafárik do Prahy. Palacký zaistí mu súkromnou zbierkou existenčné minimum s podmienkou, že nabudúce bude písať česky, nie nemecky. R. 1841 vymenovaný je za kustosa a r. 1848 za bibliotekára univerzitnej knižnice v Prahe. Chatrné zdravie nedovoľuje mu prijať ponúkané univerzitné profesúry. Umrel 26. júna 1861. — V Novom Sade zaoberal sa Šafárik najmä štúdiom literárnej historie; r. 1826 vydal v Budíne *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, v ktorých podľa moderných bibliografických metód prvý podal súpis všetkých literatúr slovanských. Toto dielo chcel neskôr podrobne prepracovať, ale stihol tak urobiť iba v diele o dejinách juhoslovanskej literatúry (*Geschichte der Südslawischen Literatur*, 1864) a v niektorých kratších štúdiách literárne-historických (*Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů*, 1851; *Památky hlaholského písemnictví*, 1853; *Über die Ursprung und die Heimat des Glagolismus*, 1858). Počas jeho pobytu v Novom Sade vyšla i jeho zbierka *Pjsně světské Lidu slowenského w Uhřjch* (I. diel 1823, II. diel 1827 spolu s Benediktim). Po príchode do Prahy

úplne sa oddal štúdiu slovanského národopisu a po kratšej prípravnej štúdií *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki* (1828) vydal monumentálne *Slowanské starožitnosti* (1837), v ktorých na základe nesčíselných dokladov a prameňov dokázal starobylú vzdelanosť a mravnú vyspelosť Slovanov. Dielo zaoberá sa minulosťou Slovanov až do roku 988 po Kr., t. j. po dobu príchodu kresťanstva. Ako doplnok k „Slovanským starožitnostiam“ vydal Šafárik roku 1842 *Slowanský národopis*, kde podal prehľad súčasného Slovanstva s pripojenou prvou národopisnou mapou. Okrem týchto prác národopisných a historických vydal ešte niekoľko štúdií z oboru filologie. Tak najmä: *Počiatkové staročeské mluvnice* (1845), *Serbische Lesekörner* (1833) a i. — Hoci Šafárik nebol za samostatnú spisovnú reč slovenskú, predsa — podobne ako Kollár — nepriamo prispel svojím vyzdvihovaním zachovalosti, bohatstva a lúbozvučnosti slovenčiny k nastoleniu myšlienky samostatnej spisovnej reči slovenskej. Oboch — Šafárika a Kollára — menuje Vlček „otcami dnešnej literárnej slovenčiny“.

Šándor Elo,

známy i pod pseudonymy *Jano Ozembuch*, *Dušan Lipnický* a i., narodil sa 8. marca 1896 vo Vrbovom, meštianku vyštudoval v rodisku, obchodnú akademiú v Kolíne. Bol úradníkom Ľudovej banky v Žiline. Teraz je direktorom filiálky Hypotečnej banky v Bratislave. Od roku 1927 do roku 1931 vydal na Myjave tri sväzky humoristických obrázkov, čít a rozprávok: *Sváko Ragan z Brezovej*. Dielo obsahuje i množstvo cenného materiálu pre poznanie ľudovej psychologie a etnografie okolia brezovského. Okrem toho vydal *Od Laborca, Hornádu, od Váhu i od Dunaja* (1930), dielo podobného žánru ako *Sváko Ragan*, ale neobmedzujúce sa na brezovské okolie, *Figliari* (1933), *Zákonníci* (1936) a iné.

Šándorfi Eduard

(*Kresťanovič, Podbjedsky*), narodil sa 5. apríla 1869 v Bošáci, za kňaza bol vysvätený roku 1892, potom

kaplánčil v Pobeďíme, roku 1899 prešiel za katechétu do Budapešti. Tu ako redaktor *Kresťana*, politicko-spoločenských katolíckych novín, budil národného ducha po celom Slovensku, kým ho vrchnosti nepreložily za túto záslužnú prácu na zastrčenú faru do Vrbovíc, kde umrel opustený dňa 6. januára 1936.

Šenšel Ludovít,

ev. a. v. farár v Porúbke, senior liptovský. Narodil sa 13. apríla 1888 v Očovej, gymnázium vyštudoval v Banskej Bystrici, teológiu v Šoprone, Lipsku a v Edinburgu. Po prevrate pôsobil ako profesor slovenčiny na gymnáziu v Lipt. Sv. Mikuláši a vychoval tu celú generáciu pozdejších literátov, ktorým svojou *Slovenskou štylistikou* (1921) vštepil cit pre dobrý spisovný jazyk slovenský. Po smrti Juraja Janošku (viď tam) prevzal v plnej miere bohatú jeho činnosť pri vydávaní kníh spolku *Tranoscius*, ktorého je predsedom, jeho činnosť redaktorskú, pri *Cirkevných listoch* a *Tranovskom kalendári*. Okrem toho vydal *Album tolerančných chrámov* (1931), *Zprávu o 30-ročnom účinkovaní Tranoscia* a i. Rediguje *Sobrané spisy dr. Juraja Janošku*.

Škarvan Albert,

narodil sa 31. januára 1869 v Tvrdošíne, gymnázium skončil v Kežmarku, medicínu v Prahe. Lekársky diplom si nadobudol v Insbrucku. V rokoch 1895—96 bol v Rusku u Tolstého a Čertkova. Potom vyše 10 rokov prežil v Locarne vo Švajciarsku. R. 1909 vrátil sa domov. R. 1911 usadil sa v Bátovciach, kde bol roku 1912 vymenovaný za okresného lekára. Po prevrate pôsobil ako okresný lekár v Liptovskom Hrádku, kde umrel 29. marca 1926. Ešte na štúdiach soznámil sa Škarvan s učením Tolstého. V duchu tohoto učenia odoprel známym listom zo dňa 6. novembra 1895 konať prezenčnú vojenskú službu. Bol za to uväznený. Po druhý raz ho areštovali r. 1915 pre podozrenie z panslavizmu. Obsažný jeho denník *Zápisky vojenského lekára* vyšiel r. 1920. Jeho preklady Tolstého diel (*Vzkriesenie, Otroctvo našej doby a kde východ?*

a i.) vydával Dušan Makovický v Poučnej Bibliotéke a Poučnom čítaní.

Škultéty August Horislav,

narodil sa 7. augusta 1819 v Krtíši (Novohrad), vyštudujúc teológiu, zastupoval profesora Palkoviča, bol predsedom „Ústavu“ (v. t.), kaplánom v Tisovci, farárom v Rozložnej, profesorom a direktorom slovenského gymnázia vo Veľkej Revúcej a po jeho zrušení farárom v Kraskove až do smrti, 22. januára 1892. Už vo svojich prvých veršoch, vyšlých pod názvom *Básne* (1840), prezradil smysel pre lahodnosť ľudovej piesne. Ludovému tónu ostal verný i v mravoučných veršikoch *Beda a rata* (1846—47), ľudu slúžil aj ako organizátor abstinentných spolkov a spisovateľ drobných poviestok pre deti. Posledné vydal vedno s Čipkom vo dvoch sošitoch pod názvom *Zorňička, zábavník pre d'jetki* (1846—47). Vyznačil sa aj ako sberateľ ľudových povestí, ktoré vydal s Pavlom Dobšinským (začaté r. 1858 v Balašských Ďarmotách, dotlačené v Štiavnicí r. 1860) a spisovateľ *Pamätí slovenského ev. a. v. gymnásia a s ním spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci* (1889).

Škultéty Bohdana,

rod. *Makovická*; narodila 23. januára 1865 v Ružomberku, umrela 31. mája 1935 v Turč. Sv. Martine. Verná pomocníčka svojho muža Jozefa Škultétyho. V literatúre zanechala množstvo vzorných prekladov z ruskej beletrie. (Slov. Pohľady od r. 1891.) Knižne vyšlo: *Potapenko: V skutočnej službe*, *A. Tolstoj: Povest o mnohých veciach*, *Lermontov: Hrdina našich časov* a i.

Škultéty Jozef,

narodil sa 25. novembra 1853 na Potoku (Gemerská), na revúckom gymnáziu pripútal ho k národnej veci direktor August H. Škultéty (v. t.). Po skončení učiteľského ústavu bol od r. 1871 do r. 1875 učiteľom v Sučanoch a na Vrútkach. R. 1875 odišiel do Budína a absolvoval tam pedagogium. Bol potom pridelený ku školskému inšpektorátu v Rimavskej Sobote, odkiaľ mal byť preložený do ministerstva do Pešti. Volil

radšej zanechať učiteľskú dráhu a r. 1879 prešiel do Turč. Sv. Martina, kde pôsobil najprv ako úradník expozitúry banky Slávie a od r. 1881 až do prevratu v redakcii Národných Novín. Od r. 1890 prevzal i redakciu Slovenských Pohľadov. Po prevrate stal sa správcom Matice slovenskej, r. 1921 vyznamenala ho Komenského univerzita čestným doktorátom a stal sa na nej profesorom. Roku 1926 odišiel do výslužby; ostal správcom Matice. Význam osobnosti a práce Jozefa Škultétyho je obrovský a nedoceníteľný; za celých tridsať najťažších predvojenných rokov sústreďoval v Slovenských Pohľadoch zo slovenského sveta vedeckého a literárneho to najlepšie, čo vydržalo urputný nápor maďarizácie. V tomto ohľade môže byť význam jeho práce — práce nevýbojnej, ale húževnatej, neúnavnej — porovnaný iba s významom práce Vajanského. Literárne začal byť činným beletristickými príspevkami od r. 1871 v Dennici, Naprede, Orle, v Dunaji, od r. 1876 ako korešpondent Národných Novín. Ale všetky svoje schopnosti a sily uplatnil až v neprehľadnom rade článkov z oboru literárnej histórie a kritiky, jazykospytu a dejepisu v Slovenských Pohľadoch. Ocenil a do nového svetla postavil Jána Hollého, Šafárika, Kollára, Hamuljaka, J. M. Hurbana (osobitné vydanie r. 1888), Kuzmányho (osobitné vydanie r. 1906); sobral, roztriedil a zhodnotil množstvo materiálu historického („Slovenské memorandum 1861“, 1911; *O Matici Slovenskej*, 1919; *Stodvadsaťpäť rokov zo slovenského života*, 1920; „*Nehaňte ľud môj*, 1928; *O Slovákoch*, časť I., II. 1928); rubrikou „Slovenský jazyk“ vykonal obrovskú prácu pre slovenskú filologiu; a — čo je najzaslužnejšie — získal si celý rad spolupracovníkov vedeckých i literárnych (Vlček, Botto, Mocko, Križko, Rizner, Czambel, Holuby, Medvecký, Hurban, Donoval, Mudroň atď.). Zázračná jeho energia dodnes nie je vyčerpaná, zasahuje stále živo do aktuálnych problémov nášho vedeckého života.

Šoltésová, rod. Maróthy Elena,

narodila sa 6. januára 1855 v Krupine, kde jej otec, Daniel Maróthy, bol ev. farárom. Ešte toho roku pre-

šiel za farára do Luboreči, a tu žila i jeho dcéra do r. 1875, keď sa vydala za obchodníka Ľudovíta Šoltésza do Turč. Sv. Martina. Tu žije dodnes. Od r. 1910 redigovala ženský časopis „Živena“. Do literatúry vstúpila r. 1881 poviestkou *Na dedine* (Slovenské Pohľady 1881), po ktorej nasledovali ďalšie: *Prípravy ku svadbe*, *V čiernickej škole*, *Letný večer*, *Prvé previnenie*, *Popelka* a i., uverejňované v Slov. Pohľadoch, v Živene a inde. R. 1894 vydala dvojdielny román *Proti prúdu* (Turč. Sv. Martin), napísaný v duchu Vajanského tendencií. Umenie Šoltésovej vyvrcholilo v zápisoch *Moje deti — dva životy od kolisky po hrob* (Turč. Sv. Martin 1923—24), v ktorých sleduje s neobvyčajnou psychologickou prenikavosťou a citovou vrúcnosťou životy svojich dvoch detí. Dielo má veľkú cenu nielen literárnu, ale i pedagogickú. Stavané je na roveň najlepším dielam svetovej literatúry tohoto druhu a bolo preložené do viacerých rečí. Významné zostávajú i jej úvodné články v Dennici o úlohách a postavení slovenskej ženy v rodine a v národe. Popri Vansovej je Šoltésová hlavnou predstaviteľkou predprevratového feministického hnutia. Sobrané jej spisy vydala „Lipa“ v Turč. Sv. Martine v 6 sväzkoch (1921—1925). Vlastný životopis, *Sedemdesiat rokov života*, napísala do Slovenských pohľadov; vyšiel ako osobitný odtlačok r. 1925. Výbor z jej článkov zostavila Lea Mrázová a vyšiel pod názvom *Začatá cesta* r. 1934.

Šramko Pavel,

narodil sa 13. februára 1743 vo Veľkej Revúcej, bol ev. farárom v Paludzi, v Nemeckej Lupči a v Klenovci; umrel v Klenovci r. 1812. Jeden z prvých osvietenov na Slovensku. Oslavoval vo veršoch reformy Marie Terezie a Jozefa II. (*Běh Žiwota Slawné Paměti Neygasněgssj a Neymilostiwegssj nekdy Pani Marye Terezye*, 1781; *Pamětný Slaup*). Napísal i *Česko-Slowenskú Gramatyku* (1805), v rukopise zanechal *Řecko-Slowenský Slowár na Nowý Zákon*, *Wypsánj Zkázy Jeruzalemské* a menovaný *Pamětný slaup*. Ukázky z jeho veršov, ktorými chcel rozširovať užitočné vedomosti, uverejnil Jaroslav Vlček v Slovenských Pohľadoch 1898.

Šramko Peter Pavel,

ev. farár v Klenovci, narodil sa 29. júla 1775 v Paludzi. Jeden z členov Učenej spoločnosti malohontskej; doplňoval bibliografickú a kultúrno-historickú prácu Pavla Valaského (v. t.).

Šrobár Vavro,

narodil sa 9. júla 1867 v Liskovej, medicínu vyštudoval v Prahe, ako lekár pôsobil v Ružomberku, bol dôverníkom Maffie na Slovensku, po prevrate stal sa splnomocneným ministrom pre správu Slovenska, potom bol ešte viac rás ministrom. Teraz, ako senátor NS. a profesor Komenského univ. žije v Trenč. Tepliciach. Bol za dlhé roky hlavným vodcom realistického hnutia medzi slovenskou mládežou, jedným zo zakladateľov *Hlasu* (v. t.), prispieval do *Hlasu* (*Maďarizácia, O národnom úspechu a jeho podmienkach, O vzdelávaní ľudu a seba vzdelávaní inteligencie*), do Slovenského Obzoru, Prúdov (*Viera a veda*, osve 1913), Slovenského Denníka a inde. Knižne vydal populárnu *Ludovú zdravovedu*, 1909, štúdiu *Vláda ľudu v demokracii* (1920), zápisky a dokumenty *Osvobodené Slovensko* (1928), *Pamäti z vojny a väzenia* (1922) a iné.

Štefánek Anton,

žurnalista a štátnik československý, narodil sa 23. apríla 1877 vo Veľkých Levároch. Jeden z predných činiteľov v hnutí hlasistickom; od r. 1907 redigoval *Slovenský Obzor*, v rokoch 1900—1902, 1910—1915 s Hodžom *Slovenský Denník*, prispieval do *Hlasu*, Prúdov a inde. Po prevrate do roku 1934 poslanec, dnes senátor Národného zhromaždenia, minister školstva atď. Vedecky pracuje najmä v obore sociológie (*Príspevok k sociológii slovenského stredoveku*, 1932; *Exkurzia o nacionalizme*, 1933; *Problémy spisovnej slovenčiny a slovenský nacionalizmus*, Slovo a slovesnosť 1935; *Sociologický výzkum kulturního života na venkově*, Věstník Čs. akademie zemědělské 1935 a iné). Okrem toho vydal *Dejiny slovenského akademického spolku „Tatrana“ od roku 1890—1898 a slovenského*

literárneho spolku „Národa“ vo Viedni od roku 1892—1902 (1904) a i.

Štefánik Milan Rastislav,

astronom, francúzsky generál a prvý československý minister vojny. Narodil sa 21. júna 1880 v Košariskách, umrel 4. mája 1919 pádom lietadla neďaleko Vajnor. Počas štúdií na filozofii v Prahe zúčastnil sa realistického hnutia v spolku „Detvane“, prispieval do denníka „Čas“, jeho články z pražského pobytu sobral Juraj Šujan („Hlasistické články M. R. Štefánika“, 1929), astronomické štúdie uverejňoval v „Comptes rendus de l'Académie des sciences“ (1905—1912). Jeho ecuadorský denník vydal Vlad. Polívka („Zápisník dr. M. R. Štefánika z Ecuadoru z r. 1913“, 1928).

Šteller Ferdinand,

narodil sa 10. januára 1897 v Jasenom (okr. Brezno nad Hronom), po gymnaziálnych štúdiách navštevoval prírodovedeckú a filozofickú fakultu v Budapešti a v Prahe, doktorát zo slávistiky získal si v Bratislave. V rokoch 1919—1924 bol gymnaziálnym profesorom v Ružomberku, od roku 1924 v Košiciach. Vo filológii propagoval niektoré pravopisné reformy (*Ako budeme písať prídavné (-ie) mená*, 1924 a 1925, *Gramatika slovenského jazyka*, 1924—25, *Pravopis slovenský*, 1919, 1922, 1927, 1928, 1933 pod rozličnými titulmi). Vydal ďalej štúdiu *O košickom nárečí* (1928), *Odpoveď Bratislave* (1929), *Pravda o pravopise jedine platnom* (1932). Z literárnej histórie publikoval: *Ľavko Škultéty* (1925), *Jonáš Záborský a pamätne dni na rok 1926* a najmä obsiahly životopis *Andrej Radlinský... (Slovenské dejiny v rokoch 1830—1880, roku 1934)*. Vydal ďalej detvianske a košické „spievky“ pod titulom *Z venca mojej Mariny* (I. roku 1927, II. roku 1930). Za niekoľko rokov redigoval *Sborník Spolku profesorov Slovákov*.

Študent od Váhu,

viď *Sidor Karol*.

Štúr Dionýz,

slávny geolog slovenský, narodil sa 2. apríla 1827 v Beckove, umrel ako direktor ríšskeho geologického ústavu vo Viedni dňa 9. októbra 1893. Napísal do poltreťasto spisov; väčšinou nemecky. (*Geologie der Steiermark*, 1871; *Die Culm-Flora des Mährisch-Schlesischen Dachschiefers*, 1875—76 atď.) Na svoj pôvod nikdy nezabudol a venoval 15.000 zlatých na založenie štípendia pri Matici českej.

Štúr Karol,

starší brat Ľudovítov, narodil sa 25. marca 1811 v Trenčíne, prežíval s bratom národný ruch v Bratislave. Od r. 1833 bol vychovávateľom v Zárieči, potom rok študoval v Berlíne, od r. 1839 do r. 1846 bol profesorom a rektorom modranského gymnázia a od r. 1846 do smrti (13. januára 1851) farárom tamojšej cirkvi. Pod dojmom gréckych klasikov a Kollárovej Slávy dcéry začal uverejňovať svoje prvé básne v bratislavských *Plodoch*, v *Hronke* a časopisoch bratových. Náhla smrť znemožnila mu rozvinúť naplno mimoriadne jeho nadanie. Knižne vydal spevy a povesti *Ozvěna Tatry* (1844).

Štúr Ľudovít,

vodca a hlavný organizátor hnutia za samostatnú spisovnú reč slovenskú. Narodil sa 29. októbra 1815 v Uhrovci z učiteľskej rodiny. Roku 1827 odišiel na gymnázium do Rábu a o dva roky neskôr do Bratislavy. Tu poznal a obľúbil si najmä Sama Chalupku. V Bratislave pobudol do r. 1838 a za krátky čas stal sa vodcom tamojšej slovenskej študujúcej mládeže. Ako podpredseda „Literárnej jednoty“ (v. t.) zorganizoval čulý a plodný spolkový život. V jeseni roku 1838 odišiel do Halle; študoval tu filológiu, politické dejiny a filozofiu. Z tejto okúznilo ho najmä idealistické učenie Heglovo. Tento zakladateľ dialektickej metódy poznávacej a prorok veľkej budúcnosti Slovanov utvrdil v ňom presvedčenie o samostatnom kultúrnom poslaní slovenského národa, ktoré zažalo v ňom dielo Kollárovo a Šafárikovo. Po návrate do Bratislavy (r.

1840) vyvinul Štúr ešte horlivejšiu činnosť. Ale už r. 1842 zaviedol proti nemu generálny inšpektor evanjelických cirkví a škôl, gróf Karol Zay vyšetrovanie. Najprv bez výsledku, ale rok nato oznove a v januári r. 1844 zbavili Štúra katedry, na ktorej bol zastupoval starého Palkoviča. Niektorí Štúrovi žiaci protestovali tým, že v zápätí opustili Bratislavu a prešli do Levoče. Inkvizícia nezlomila Ludovíta Štúra, organizoval ďalej národné hnutie, písal plamenné obrany, obžaloby i petície (*Die Klagen und Beschwerden der Slaven in Ungarn über die Übergriffe der Magyaren*, 1844; *Das neunzehnte Jahrhundert und der Magyarismus*, 1845), a keď sa roku 1843 sišiel s Hodžom a Hurbanom v Hlbokom (kde posledný bol farárom), po dlhších dôverných poradách ushodli sa „hovoriť k ľudu nášmu nielen v obecnom, ale aj v pospolitom a vyššom živote nárečím naším, milou našou slovenčinou“. (O príčinách a dôvodoch, ktorými vysvetlili Štúr, Hurban a Hodža toto svoje ďalekosiahle rozhodnutie, hovorili sme v „Prehlade ideovom“ na začiatku tejto knihy.) Myšlienka samostatnej spisovnej reči slovenskej našla rýchlo horlivých privrzcov. Druhý ročník Hurbanovej „Nitry“ (1844) priniesol prvé slovenské práce, osvetový spolok Tatrín (v. t.) v Lipt. Sv. Mikuláši prijal slovenčinu ako reč úradnú. 1. augusta r. 1845 začal Štúr vydávať politické *Slovenskje Narodnje Novini* s beletristickou prílohou *Orol Tatranski* a r. 1846 vydal v Bratislave spis *Nárečja slovenskuo a potreba písaňja v tomto nárečí*, v ktorom nakrátko vyložil príčiny odluky. Obširnejšie učinil tak v spise *Nauka reči slovenskej* (1846), v ktorom ustálil aj nový pravopis, a to fonetický. V rokoch nasledujúcich oddal sa Štúr telom i dušou bojom politickým; stal sa vyslancom slobodného kráľ. mesta Zvolena na sneme uhorskom, viedol deputáciu k cisárovi, napísal sériu článkov do *Národných Novín* a *Hurbanových Slovenských Pohľadov*, organizoval osvetovú prácu medzi ľuďmi atď. Po revolúcii, ktorej sa činne zúčastnil, nútený bol utiahnuť sa do Modry, kde vychovával siroty po bratovi Karlovi. Tu pracoval na národopisnom diele *O národných písniach a pověstech plemen slovanských*

(1853), v ktorom, opierajúc sa o Heglovu filozofiu, dôvodil, že národy slovanské s najväčším úspechom môžu vyjadriť svoje umelecké cistenie *poeziou* (Gréci sochárstvom, Románi malbou, Germáni hudbou). Týmto povýšil ľudovú pieseň za najvernejší prejav umeleckého genia národov slovanských a určil smer básnickej škole svojich nasledovníkov (Samo Chalupka, Janko Král, Janko Francisci-Rimavský, Janko Matúška, Pavel Dobšinský, Ján Botto, Jozef Jančo, Bohuslav Nosák, Peter Kellner-Hostinský, Janko Kalinčák, August Horislav Škultéty, Jozef Miloslav Hurban, Jakub Grajchman, Karol Štúr a i.). Sám Štúr zasvätil svoj básnický talent ideám, ktoré hlásal ako publicista. Jeho *Spevy a piesne* (Bratislava 1853) sú jedinou žalostnou elegiou nad ubitým národom. Z epiky sú tam dva spevy: *Svatoboj*, smútiaci nad pádom Veľkej Moravy, a *Matúš z Trenčína*, bohatier, v ktorom na chvíľu zažiaril clivý genius národa. Do ostatných drobných veršov preniklo čo to z osobných citov. Ale žiaľ a smútok nad zmarenými nádejami vyplňuje i tieto. V Modre napísal i svoj panslavistický spis *Slovanstvo a svet budúcnosti* („Slavianstvo i mir budúčago“, napísané po nemecky, vyšlo v ruskom preklade v Moskve r. 1867), v ktorom vyslovil svoj názor o slovanskej vzájomnosti. Oproti všeslovanským ideám Kollárovým žiadal tu Štúr samostatné rozvitie individuality každého kmeňa vo vlastnom nárečí a za spoločný, vyšší literárny jazyk navrhoval ruštinu. Mnohé nádeje Štúrovho života zostaly nevyplnené; dňa 22. decembra roku 1855 padol na poľovačke nešťastnou náhodou na pušku, náboj vnikol do stehna a Štúr dňa 12. januára 1856 skonal v Modre. — *Osobnosť Štúrova* priťahovala mládež sugestívne. Bol rodeným vodcom a organizátorom: horúci a vášnivý v láske k národu, prísny až asketický k sebe samému. Zriekol sa pohodlia rodinného krbu, zaprel telesné svoje potreby na minimum a cele stal si do „služieb ducha“. Genialita Štúrova nie je v jeho diele básnickom ani filozofickom, ona je v anticky vznešenej jeho osobnosti. Ňou zapálil trúchlivé mysle svojich druhov, ňou v pravom slova smysle zachránil národ pred kul-

túrnym zaniknutím tým, že ho v reči sjednotil a určil smer budúceho jeho vývoja na celé stáročia. Štúrove spisy začala vydávať Matica slovenská. (Dosiaľ: sv. I. *Spevy a piesne*, 1929; sv. II. *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských*, 1932.)

Šubík František,

viď *Žarnov Andrej*.

Šujan Juraj,

narodil sa 2. novembra 1904 v Pravenci (okr. Prievidza). Zaoberal sa štúdiom života a diela Štefánikovho. Vydal: *Hlasistické články M. R. Štefánika* (1929), *Milan Rastislav Štefánik* (1929), *Mladý Štefánik a mladé Slovensko* (1932).

Šujanský František,

kat. farár v Radvani, od r. 1881 v Selciach, narodil sa 1. apríla 1832 v Rajci, umrel 20. mája 1907 v Tešíne. Pochovaný je v Selciach. Šujanský zaoberal sa slovenskou filológiou a kultúrnou historiou, hľadal pôvod slovenských slov, sbieral porekadlá a príslovia. Prevažnú časť svojich článkov uverejnil v *Slov. Pohľadoch* (1892—99). Knižne vydal *Povesti a bájky* (1892) a *Osobné a rodné mená slovenské* (1893).

Tablic Bohuslav,

narodil sa 6. septembra 1769 v Českom Brezove (Novohrad), v Jene študoval filozofiu, teológiu, prírodovedu i archeológiu, najmä však reči: nemeckú, francúzsku, anglickú; tam soznámil sa so súčasnými prúdmi osvietenkými, ktorým potom zasvätil všetku svoju literárnu činnosť. Pôsobil najprv krátko v Horných Rykynčiciach, potom za sedem rokov na Jači, tri roky v Uhorskej Skalici a napokon, 26 rokov, v Kostolných Moravciach, kde umrel 21. januára 1832. Bol literátom neobyčajne plodným; písal knihy teologické, historické, hospodárske, právne; prekladal a uvádzal k nám súčasnú literatúru svetovú; najmä však usilovne sbieral dáta bibliografické a životopisné zo staršej slovenskej literatúry a zachoval tak pre budúcnosť v mnohých veciach jediný prameň pre po-

znanie literárnej minulosti od storočia šesnásteho do devätnásteho. Výsledky tejto svojej práce shrnul jednak v dvoch zbierkach *Slowností Werssovcy* (I. 1805, II. 1809), jednak v úvode k štyrsväzkovému dielu *Poezye* (1806, 1807, 1809, 1812); ku každému dielu pridal totiž *Paměti československých básníků neb veršovníků, kteříž se buďto v Uherské zemi zrodili, aneb aspoň v Uhřích živi byli*. Z ďalších jeho diel zasluhujú spomenutia: *Kratičká Summa Práv Uherských* (1801), spisok preložený z maďarčiny pre potreby ľudu; *Augsspurská Konfessy* s obširným dodatkom *Kratička Hystorye Augsspurskéhq Wyznánj* (r. 1808), v ktorej shrnul zas prístupné mu dáta z histórie cirkvi evanjelickej a jej dejateľov v bývalom Uhorsku. Tablic, ako osvietený kultúrny historik, nezaprel sa ani v menovaných už *Poeziach*, kde okrem spomenutého úvodu podal svoje básnické plody. Sú to vo veršoch spracované povesti o pôvode hradu či obce, príležitostné verše, ktorými pozdravuje súčasnú dáku udalosť v kultúrnom živote atď. Viac zavážily jeho preklady z anglických a francúzskych klasikov: *Anglické Múzy v Československém Oděvu* (1831) a Boileaua *Uměnj básnjšské* (1832). I kratšie jeho práce: preklad Špaldynkovho spisu *Určenj člověka* (1802), *Lidomil* (1813) a i. slúžily osvietenským ideám.

Tajovský,

vlastným menom *Jozef Gregor*, narodil sa 18. októbra 1874 v Tajove (Zvolenská). Študoval v Banskej Bystrici a v Kláštore pod Znievom. Päť rokov bol učiteľom, ale po konflikte s úradmi odišiel do Prahy (1898), vyštudoval tu obchodnú akademiú, a vrátiac sa na Slovensko, bol postupne bankovým úradníkom v Trnave, v Martine, Naďlaku, Prešove a nanovo v Martine. Ako vojak prebehol k Rusom, vstúpil do čsl. legií, spolupracoval v Odbočke Národnej rady, v časopisoch *Slovenské Hlasy*, *Československý Denník* a *Československý vojak*. Vrátil sa ako kapitán ruských legií, teraz žije v Bratislave ako podplukovník na penzii. — Realizmus Tajovského rozprávok z dedinského života má veľa spoločného s realizmom Kukučínovým. Líši

sa od neho väčším dôrazom, ktorý Tajovský kladie na sociálnu funkciu svojej tvorby. Život dediny predstavuje drsnejšie, často až naturalisticky drsne; odhaľuje biedy tohoto života bezohľadne, karhá ich prísne. Ak sa prederie úsmev do jeho tvári, prederie sa často cez slzy. S Kukučínom ho spája najmä porozumenie a láska k dedinskému ľudu. Cítiš ju na každom slove, v trpkých výčitkách i radostných pohľadeniach. Celá jeho literárna tvorba vyšla v *Sobraných spisoch* v Turč. Sv. Martine v rokoch 1920—1934: sväzok I., *Do konca a iné rozprávky* (z rokov 1900—1901); sv. II., *Besednice* (z rokov 1902—1903); sv. III., *Smutné nôty* (z rokov 1904—1906); sv. IV., *Zpod kopy* (z rokov 1907—1909); sv. V., *Tŕpký* (z rokov 1910—1912); sv. VI., *S Bohom* (z rokov 1913—1915); sv. VII.—VIII. *Divadelné hry*; sv. IX.—X. *Rozprávky z Ruska* (z rokov 1915—1920); sv. XI. *Smrť Ďurka Langsfelda* (divadelná hra); sv. XII. *Obrázky nové i staré*, sv. XIII. *Uhrabky*, sv. XIV. *Jej prvý román*, sv. XV. *Blúznivci*. I na poli dramatickej literatúry uhájil Tajovský čestné miesto, ktoré si vydobyl svojimi rozprávkami. Sú to realistické „obrazy z ľudu“: *Statky-zmätky*, *Tma*, *Hriech*, *Matka*, *Ženský zákon* a i., alegorická hra *Sova Zuzka* (1928), konverzačná hra *Jej prvý román* (1928), davová dráma zo slovenského povstania r. 1848 *Smrť Ďurka Langsfelda* (1923), ktoré, znova spracované, bolo predstavené r. 1932 na Národnom divadle v Prahe (pod názvom *Úsvit nad Slovenskom*) ako prvá slovenská hra, hraná tamojšími herci na tomto javisku, a dráma zo svetovej vojny *Blúznivci* (1933).

Tamáši Mikuláš,

viď *Tomáček Mikuláš*.

Tesák Juraj Mošovský,

narodil sa v 16. storočí v Mošovciach, bol rektorom v Kežmarku a v Košiciach, učiteľom v Jihlave, farárom v Lstiboři, Českom Brode, v Slanom, Hradci Králové, Kouřimi, v Prahe. Umrel roku 1617. Písal náboženské básne a úvahy (*Mnemosinon mesta Brodu Čes-*

kého, 1601; Tenorové a antijony, Knižka o přátelství, 1608; Poutník duchovní, 1616 a i.). Napísal i divadelnú hru: Komédie z knihy zákona božieho, jenž slove Ruth (1603).

Tešedík Samuel,

ev. farár sarvašský, národohospodár a sociolog. Jeho reformné snahy vzbudily pozornosť Jozefa II. Hlavné svoje dielo napísal po nemecky *Der Landmann in Ungarn, was er ist und was er sein könnte* (1784; to isté po maďarsky r. 1786).

Tichomír Milkin,

viď *Ján Donoval.*

Timko Anton Emanuel,

učiteľ v Trhanovej, narodil sa 27. júna 1843 v Selciach, umrel 10. marca 1903 v Trhanovej. Spisovateľ humoristických cestopisov (*Výprava na severnú točnu, Výlet do Azie za Vlasteneckým účelom, Prechádzka po pekle, Terra incognita, Výskumy z mesiaca a i.*), ktoré mu vydával G. a E. Bežo v Knižnici zábavného a užitočného čítania. Užíval pseudonymu *Perohryz.*

Timon Samuel,

jezuíta, narodil sa r. 1675 v Turnej pri Trenčíne, umrel 7. apríla 1736 v Košiciach, napísal a r. 1733 vydal históriu starodávneho Uhorska *Imago antiquae Hungariae*, v ktorej všima si hlavne ríše Veľkomoravskej.

Timrava,

vlastným menom *Božena Slančíková*, narodila sa dňa 2. októbra 1867 v Polichne z ev. farárskej rodiny. Od r. 1909 žije pri bratovi, farárovi v Abelovej. Prvé jej práce, uverejnené v Hornyánszkeho Slovenských Novinách v rokoch deväťdesiatych, vzbudily záujem redaktora Slovenských Pohľadov J. Škultétyho a na jeho nabádanie začala mu od roku 1896 posielat svoje črty a novely z dedinského života (*Pomocník, Ťažké polozenie, Tak je darmo . . ., Pozde, Nemilí, Veľké šťastie, Na jednom dvore, Tá zem vábna, Márnosť všetko, Príde čas, Mojžík, Ťapákovci*). Po prevrate

vyšly knižne jej novely: *Prípád Jána Hrkalu* (1922), *Skon Paľa Ročku* (1922), *V predvečer* (1922) a romány: *Hrdinovia* (1928) a *Všetko za národ* (1930). Timravine realistické rozprávky vynikajú znamenitým umením charakterizačným; niekoľkými hrubými, „akoby do dreva rezanými“ črtami vie vystihnúť svoju postavu. Epická objektívnosť, verná psychológia a tvrdá zemitá reč zaistujú popri tom Timrave čestné miesto medzi najlepšimi slovenskými novelistami. V drámach *Chudobná rodina* (1921), *Páva* (1923) nepodarilo sa jej dosiahnuť úroveň svojich noviel. Jej sobrané spisy vyšly v Turč. Sv. Martine v 7 sväzkoch (1907—1930).

Tisovský Hostivít,

viď *Lojko Gustáv*.

Tomáčík (Tamáši, Thamásy) Mikuláš,

zeman a notár v Žiline, katolícky protireformačný spisovateľ, jeden z prvých, ktorí už pred Bernolákom začali zavádzať do bibličtiny prvky ľudovej reči. (Pravda, bez každej zákonitosti, a skôr z neznalosti spisovnej bibličtiny ako zo snahy uplatniť v spisbe individualitu národa slovenského.) R. 1687 vydal dielo *Transquillitas Consientiae Catholica*, kde vysvetľuje svoje prestúpenie na katolícku vieru, r. 1691 obsiaholu *Prawú Katolíckú Ručny Knyžku*, v ktorej obhajuje katolicizmus proti podobnému Hoe-ovmu spisu (*Ewangelická Ručnj Knižka*) a r. 1709 latinský spis *Vindiciae illibati conceptus Mariani*.

Tomášik-Dumin Jozef,

narodil sa 15. septembra 1900 v Medzanoch (Šariš), gymnázium študoval v Prešove, práva v Prahe. Debutoval r. 1926 sbierkou lyrických, silne sociálne zafarbených veršov *Chlapec a husle*.

Tomášik Ján Pavel,

brat Samov, uhorský školský radca, narodil sa 30. júna 1802 v Jelšavskej Teplici, umrel 8. novembra 1887 v Pešti. R. 1829 vydal *Paměti Gelssawské a Muránské* s dôležitou prílohou *Artikule muránské z roku 1585*, písané po slovensky. Okrem toho napísal dielo o jazy-

kových bojoch v Uhorsku *Der Sprachkampf in Ungarn* (1841), poviestku *Obchodníci* (1846) a preložil Ciceronove reči (1875).

Tomášik Samo,

narodil sa 8. februára 1813 v Jelšavskej Teplici, študoval v Rožňave, v Kežmarku a v Berlíne. (Tu už ako farár chyžniansky.) V Chyžnom pôsobil od r. 1835 až do smrti (10. septembra 1887). Z drobných jeho veršov, ktoré napospol znárodnely (*Hej pod Muránem, Nic se nestarejme, chlapci od Šajavy, Kochal jsem anjela* a i.), nesmrteľným ho učinila hymna *Hej, Slováci*, improvizovaná náhodne počas jeho zastavenia sa v Prahe na ceste do Berlína. Hymna vyšla po prvý raz vo Fejéropatákyho Novom i starom vlasteneckom kalendári r. 1838. Jeho *Básně a písně*, české i slovenské, vyšly r. 1888. Lepšie ako básne darily sa Tomášikovi historické povesti. Prvú, *Hladomru*, uverejnil v Orle Tatránskom r. 1846 pod pseudonymom *Kozodolský*. Z ďalších: *Vešelinovo dobytie Muráňa* (Národný kalendár, 1867), *Bašovci na Muráni* (Sokol, 1864), *Sečovci, veľmoži gemerskí* (Sokol, 1865), *Odboj Vešelinov* (Orol, 1870), *Malkotenti* (Orol, 1873) a *Kuruci* (Orol, 1876) najväčšej obľuby získala si povesť *Malkotenti* z čias povstania Tököliho. Pamätihodnosti muránskeho zámku opísal v diele *Denkwürdigkeiten des Muranyer Schlosses* (1883).

Tonsoris Ján,

ev. farár v Istebnom, narodil sa vo Vrbovom. Jeden z prvých osvietených spisovateľov slovenských. Vydal ľudovú zdravotvedu *Sana Consilia Medica, Aneb Zdrawá Radda Lékařská* (1771). Okrem toho: *Otevřenj Pjsma Swateho* (1746).

Tranovský Juraj,

narodil sa roku 1591 v Tešíne, študoval v rodisku a vo Wittenbergu, bol učiteľom v Prahe, rektorom v Holešove a v Meziříčí. Tu bol vysvätený za kňaza. Po desiatich rokoch vyhnaný, uchýlil sa do Bilsku v Sliezsku, potom ku Gašparovi Illésházymu na oravský

zámok, napokon je povolaný za kňaza do Lipt. Sv. Mikuláša, kde po šesťročnom účinkovaní umrel 29. mája 1637. V časoch Tranovského značne sa už rozmohol rad skladateľov duchovných piesní. Tranovský posbíral ich plody a vydal v kancionále *Cithara sanctorum*, Pjsně duchownj staré i nowé, kterýchž cirkev křesťanská . . . užívá (Levoča 1638). Kancionál okrem piesní pôvodných obsahoval i preklady reformačných piesní nemeckých a niektoré piesne českobratské; spolu 400 piesní, z ktorých Tranovský sám složil 73 a zatoľko preložil. Obsah sbierky sa v nasledujúcich sedemdesiatich vydaniach strojnásobil. Tranovského „Cithara“ bola prvým kancionálom, tlačeným na pôde slovenskej. Predstavovala na svoju dobu poklad neoceniteľný: tlačené slovo dostalo sa ňou po prvý raz do širokých vrstiev ľudu. Užíva sa dosiaľ v našich ev. a. v. sboroch. Okrem kancionála Tranovský preložil a vydal *Konfessý Augspurskú* (1620) a roku 1636 v Levoči sbierku slovenských modlitieb *Phiala Odoramentorum*.

Trokan Ján,

ev. farár a senior v Kostolnom, narodil sa 25. februára 1810 na Myjave, umrel 5. júla 1894 v Kostolnom; napísal a r. 1851 vydal nezázivnú veršovanú oslavu revolúcie z osemaštyridsiateho *Mijawa s nowim wekom*.

Truchlý Ondrej,

pseudonymom *Sytniansky*, narodil sa r. 1841 vo Sv. Antole, bol kaplánom v Prievidzi, neskôr rím. kat. farárom v Sáse. Po Kalinčákovej smrti redigoval *Orla* (od r. 1871), ku ktorému pripojil kritickú prílohu *Slovesnosť* (od r. 1873). Umrel r. 1916. Veľká znalosť slovanských literatúr umožňovala mu oboznamovať obecenstvo s najlepšimi ukážkami z poezie ruskej, poľskej a juhoslovanskej a i. Nimi uviedol k nám i niektoré nové exotické formy básnické. Najviac sa vyznačil svojimi úvahami o literatúre. Prvý písal u nás o prozodii. (*Príspevky k nauke o prízvukných a rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve*, *Slovesnosť*, 1873.) R. 1870 prichystal v Prievidzi almanach *Tábor* (v. t.).

Tvrдый Peter,

slovenský lexikograf, narodil sa 29. júna 1850 v Žiline, po štúdiach na katolíckom slovenskom gymnáziu v Banskej Bystrici a filologických štúdiach v Budapešti musel sa uchýliť ako štipendista do Ruska, kde bol zprvu profesorom, potom direktorom gymnázia a inšpektorom. Za svoje vynikajúce zásluhy dostal od ruskej vlády dedičné zemanstvo. Z Ruska vrátil sa do vlasti roku 1920 a oddal sa literárnej práci. Okrem niekoľkých praktických, najmä školských príručiek a slovníkov (cudzojazyčného, česko-slovenského, latinsko-slovenského a slovensko-latinského; výboru latinských hesiel a citátov) vydal *Rozprávky ruských spisovateľov* a preložil dva romány Dostojevského: *Zápisky z mŕtveho domu* a *Zločin a trest*. V slovenskej lexikografii vydal veľkú, základnú príručku *Slovenský frazeologický slovník* (1931), ktorým vyplnil citeľnú medzeru v našej odbornej literatúre. Umrrel 24. februára 1935 na Myjave.

Uhlár Rudolf,

gymnaziálny profesor v Bratislave; narodil sa 23. októbra 1904 v Pažiti (okr. Topoľčany), gymnázium vyštudoval v Nitre, filozofiu v Prahe, Paríži a v Ríme, umrel 14. októbra 1934 v Bratislave. Uhlára zaujímala filológia (*Záporový genitív v spisovnej slovenčine*, Sborník na počesť Škultétyho, 1933), zaujímaly ho otázky divadelné (*Súčasný divadelný a dramatické problémy v Europe a u nás*, Slovenské smery I. 1934; vydal a upravil Palárikovho *Drotára*), zaoberal sa srovnávacím literárno-historickým štúdiom (*Vzťahy medzi slovenskou literatúrou a literatúrami susednými*, sborník *Detvan 50 rokov v Prahe*), písal kritiky a recenzie do *Pohľadov*, *Kultúry*, *Elánu* a *inde*, prekladal z francúzštiny (Maeterlinck: *Modrý vták*), maďarčiny a taliančiny.

Uram Rehor,

literárnym menom *Rehor Uram Podtatranský*. Narodil sa 12. marca 1846 v Liptovskom Sv. Mikuláši, temer za pol storočia bol učiteľom-kantorom vo svojom ro-

disku, umrel 8. septembra 1924 v Košiciach. Bol veľmi plodným spisovateľom ľudovým a cirkevným, písal básničky, rozprávky, román *V zajatí* (1893), učebnice, poučné spisy pre ľud atď. Väčšina ostala v časopisoch a kalendároch (Evanjelický Posol zpod Tatier, Trnovský ev. kalendár, Cirkevné listy a i.). Časť vydal spolok Transcius v Lipt. Sv. Mikuláši. Cenný je jeho literárno historický príspevok *Zemianski veršovníci slovenski* (Slovenské Pohľady, 1894—1896).

Urban Milo,

narodil sa 24. augusta 1904 v Rabčiciach (Orava). Štyri triedy nižšieho gymnázia vychodil v Trstenej. Do piatej zapísal sa v Ružomberku, ale otcova smrť znemožnila mu ďalšie štúdiá. Bol potom za čas redaktorom Slováka v Ružomberku, neskôr — keď sa Slováč presťahoval do Bratislavy — úradníkom v Spolku Sv. Vojtecha v Trnave. R. 1922 zapísal sa na lesnícku školu v Banskej Štiavnici, ale o dva roky o znove musel zanechať štúdiá. Vrátil sa do Trnavy a r. 1925 prešiel do redakcie Slovenského národa v Bratislave. Po zániknutí časopisu (30. XII. 1926) prežil krušný rok ako výpomocný úradník na viacerých miestach. Od r. 1928 je redaktorom Slováka. Priam v počiatkových svojich prácach, v zbierkach realistických noviel *Jašek Kutliak zpod Bučinky* (1922), *Za vyšným mlynom* (1926) a *Výkriky bez ozveny* (1928) predstavil sa Milo Urban ako mnoho sľubujúci talent. Svoje sľuby v plnej miere splnil v románoch *Živý bič* (1927) a *Hmly na úsvite* (1930). V oboch zobrazil kolektívny život dediny — v prvom počas vojny, v druhom po vojne. Ako prostredie, tak i dej oboch románov vzájomne súvisí. S mužnou odhodlanosťou a so vzácnou umeleckou a kompozičnou schopnosťou odhalil v nich autor všetko zlo, ktoré vniesla vojna do života dediny. Zachytil prvé fázy života po prevrate, celé to mravné kataklyzma, do ktorého dostali sa naše verejné pomery. Postavy a udalosti jeho románov nie sú vymyslené figúry, literárne schémata; sú to skutočné postavy, skutočné udalosti, ktoré Urban organicky zapnul do románového celku. Urban je nesporne z najnadanej-

ších mladých slovenských prozaikov; prvý z nich prenikol svojimi prácami i do zahraničia. Okrem spomenutých diel vydal ešte roku 1932 novely *S tichého frontu*.

Urbánek Ferko,

narodil sa 30. júla 1859 vo Vsetíne na Morave, gymnázium študoval v Kláštore pod Znievom, v Ostrihome a v Banskej Bystrici. Už v Kláštore zaujímal sa, vďaka direktorovi Čulenovi, o dramatickú tvorbu; písal, hral a režíroval so spolužiakmi svoje začiatocnícke kusy. V Bystrici spolu s Jaroslavom Vlčkom vydával študentský písaný časopis *Budič* a len-len že nebol za svoju buditeľskú činnosť vylúčený zo školy. Po štúdiách gymn. skúsil rozličné zamestnania: bol lekárnickým pomocníkom, výpomocným notárom, úradníkom v advokátskej kancelárii, sedliacil na otcovskom majetku, až napokon zakotvil ako tajomník Spolku Sv. Vojtecha v Trnave. Po prevrate uchýlil sa do Bratislavy, kde umrel 10. decembra 1934. Zasluchy Urbánkove o slovenský kultúrny život sú veľké, za dlhé a najsmutnejšie roky predprevratové bol skoro jediným reprezentantom slovenskej dramatickej literatúry a iste najpopulárnejším našim autorom. Napísal spolu 39 hier pre ochotnícke javiská, z ktorých najznámejšie (*Kamenný chodník*, *Strídža zpod hája*, *Rozmajrín* atď.) stali sa majetkom celého národa a niekoľké z nich dostaly sa aj na scénu Slov. národného divadla.

Urbanovič Kvetoslav F.,

narodil sa 9. júla 1885 v Modre, vyštudoval učiteľský ústav tamže, ako učiteľ pôsobil vo Sv. Jánoch, vo Vajnorochoch, teraz v Modre. Urbanovičovi patrí primát, že sa vo svojich drámach a románoch prvý zo slovenských spisovateľov pokúsil vžiť sa do nového prostredia, ktoré vytvoril prevrat. Jeho pohotovosť, s ktorou zachytil ovzdušie nových pomerov, nešla síce vždy ruka v ruku s umeleckou hodnotou jeho diel, ale postavila Urbanoviča na určitý čas do predvoja slovenského literárneho snaženia. Napísal romány: *Poklesky*

(1922), *Tridsať strieborných* (1923) a *Bez vesla* (1926) a roku 1933 najúspešnejší: *Oráčina*, v ktorom podarilo sa mu ešte najšťastnejšie preniknúť do mestského prostredia a zachytiť osudový prielom nášho spoločenského života. Dramatické pokusy Urbanovičove vychádzali zároveň s jeho románmi. (*Poklesky*, 1925; *Zlatý močiar*, 1925; *Večná mladosť*, 1925.)

Ústiansky,

viď *Koválik Ján*.

Vajanský,

vlastným menom *Svetozár Miloslav Hurban*, syn Jozefa Miloslava Hurbana; narodil sa 16. januára 1847 v Hlbokom, umrel 17. augusta 1916 v Turčianskom Sv. Martine. Študoval v Ober-Schützen, v Tešíne, Stendale a v Banskej Bystrici; práva skončil v Bratislave. V rokoch 1874–78 bol advokátom v Skalici, v Námestove a v Lipt. Sv. Mikuláši. Zúčastnil sa okupácie Bosny a Hercegoviny a po návrate domov stal sa redaktorom *Národných Novín*, pri ktorých sotrvál až do smrti. Pre svoju neohrozenú národnú činnosť bol maďarskou vládou niekoľko ráz stíhaný a pokutovaný. Literárnu dráhu nastúpil sbierkou *Tatry a more* (1880), motivovanou a napísanou na slovanskom juhu. V nej zračí sa už smer vývoja a budúcej pôsobnosti básnikovej: sú to obrázky zo života chrabrého juhoslovanského národa, spomienkami na smutné domáce pomery politicky naladené. Tendencii národnej podriaďoval osobné city i v ďalších svojich básňach, sobraných v knihe *Veršov* (1890). Prudká je táto tendencia najmä v epickej básni *Herodes*, javí sa i v jeho veršovanej fantastickej poviestke *Vilín* (1885) i v druhej sbierke *Zpod jarma* (1884). Hoci formove ovládol Vajanský virtuózne všetky škály básnickej dikcie, a svojimi básňami ovplyvnil celú jednu generáciu, pravého významu nadobudol si prácami prozaickými. Prvá jeho novela vyšla r. 1880 v Orle pod názvom *Lalija*. Po nej nasledovali v *Slov. Pohľadoch*: *Kandidát* (1881), *Mier duše* (1881), *Podrost* (1881), *Búrka v záľiši* (1882), *Babie leto* (1882), *Letiace tiene* (1883) atď. a zápäť na to tri široko

koncipované romány *Suchá ratolesť* (1884), *Koreň a výhonky* (r. 1885) a *Kotlín* (1901). Umelecky vzdelal sa tu Vajanský na tvorbe Turgeneva (preložil *Otcov a deti*). Dokonalou kompozíciou, majstrovským slohom i živým a časovým obsahom stal sa zakladateľom slovenského spoločenského románu. Ideove nadviazal jednak na panslavistické myšlienky Kollárove, jednak na Štúrovo povedomie o samobytnosti slovenského národa. Duchu štúrovcov zostal verný svojím nekompromisným bojom za práva národa, na Kollára nadväzoval svojimi politickými náhľadmi a vierou v oslobodenie Slovenska. Nedôveroval západníckym ideám, ktoré práve vtedy skapínali v dekadentizme a únave z fin de siècle. Ostro vystúpil i proti realizmu, vtedy už i na Slovensko prostredníctvom hlasistov prenikavšiemu. Oproti hlasistom, ktorí videli možnosť kultúrneho a politického oslobodenia národa len prostredníctvom obrodnej práce medzi ľuďmi, priťahoval Vajanský k práci inteligenciu a stredný stav. Týmto spoločenským vrstvám venoval aj obsah všetkých svojich beletristických diel. Rozvinul v nich živé pásmo deja, plného dramatických konfliktov medzi roduvernými a odrodilcami. Neopustil však pri tom nikdy pôdu skutočnosti a básnik vždy prevládol nad žurnalistom. — Súborné vydanie diel Vajanského vychádza dosiaľ v Matici slovenskej; posledne (r. 1935) vyšiel ako 13. a 14. sväzok román *Koreň a výhonky* a ako 15. sväzok *Život Štefana Moysesu*. Okrem uvedeného napísal Vajanský i cestopisy *Volosko—Venecia, Sofia—Pleven* (1910) a *Dubrovnik—Cetinije*. Výber z jeho novinárskych článkov vyšiel pod titulom *Náhľady a výhľady*. Význam Vajanského spočíva hlavne v tom, že v najkrušnejších časoch predvojenných, keď maďarizačné besnenie neznalo už hraníc, udržoval v národe nádej na vyslobodenie.

Valaský Pavel,

ev. kňaz jelšavský, narodil sa v Baďanoch 29. januára 1742, umrel 24. septembra 1824 v Jelšave, člen Učenej spoločnosti malohontskej. Sostavil po latinsky napísanú bibliografiu Uhorska (*Conspectus reipublicae*

litterariae in Hungaria, r. 1785), v ktorej shrnul hodne dát najmä o dielach slovenských.

Vámoš Gejza,

narodil sa 22. decembra 1901 v Piešťanoch, gymnázium vyštudoval v Nitre, medicínu v Prahe a v Anglii, doktorát filozofie nadobudol si v Bratislave. Teraz pôsobí ako kúpeľný lekár v Piešťanoch. Už do svojho debutu, zbierky noviel *Editino očko* (1925), vniesol autor metodu svojho občianskeho povolania: sústredil svoj záujem na niekoľko patologických prejavov života a dôvodiac nimi, vyhlásil všeobecnú diagnózu o žalostnom stave sveta. Takto pokračoval i v dvojdielnom románe *Atómy Boha* (1928). Život je nepodarenou hračkou zlomyseľného stvoriteľa. Akákoľvek námaha napraviť ho je márna. Čím väčšiu obeť prinesiete pre dobro ľudstva, tým väčšiu radosť urobíte cynickému bohu — stvoriteľovi. V najnovších svojich prácach našiel vari Vámoš kladnejší vzťah k životu. Svedčí o tom ďalšia z jeho kníh, karikatúra na vojenský život, *Jazdecká legenda* (1932), v ktorej zamenil cynizmus za zdravý, chlapecký humor a najmä posledné dielo, *Odlomená haluz* (1934), román z prostredia malomestskej židovskej a džentričkej spoločnosti, román víťazstva zdravej národy a výchovy nad zdegenerovaným a pokryteckým okolím. Dramatické pokusy Vámošove, frašky: *Sterilizácia*, *Jarný sladolad* a *Pisár notáriušov*, vyšly roku 1935.

Vansová Terezia,

narodila sa 18. apríla 1857 vo Veľkej Slatine, kde jej otec, Samuel Medvecký, bol ev. farárom. Osemnásťročná vydala sa za Jána Vansu, ev. farára v Lomničke. R. 1882 presťahovali sa odtiaľto na Pílu (pri Tisovci) a r. 1911 do Banskej Bystrice, kde žije dodnes. Do literatúry vstúpila kratšími poviestkami, uverejňovanými v Národných Novinách a v Slovenských Pohľadoch (*Jedlička*, Slov. Pohľady 1884, *Humoreska*, 1885 tamže). Roku 1889 vydala v Ružomberku román *Sirota Podhradských*, v ktorom prejavila vyvinutý smysel pre realistickú drobnomalbu. Tento smysel uplatnila

i v ďalších svojich novelách zo ženského sveta a z prostredia dedinských fár a škôl: *Suplikant*, *Chovanica*, *Vlčia tma*, *Ohlášky*, *Julkin prvý bál* a i. (vydala „Lipa“ v samostatných sošitoch v r. 1919—1923). Dojmy z cesty na národopisnú výstavu do Prahy opísala v humornom cestopise *Pani Georgiadesová na cestách* (1930). Značnej obľuby dosiahly jej dva populárne romány *Kliatba* (1927) a *Sestry* (1930). Podarené sú i novely z detského sveta *Danko a Janko*, *Dobrodružstvá malých hrdinov dedinských* a i. V dramatickej tvorbe vyskúšala svoj talent v činohre *Svedomie*, vo veselohrách *Lubezní hostia* a *Môj Jožko* a v aktovke *V salóne speváčky*. V ženskom hnutí rokov predprevratových mala Vansová vedúcu úlohu ako redaktorka *Dennice* (1898—1909); po prevrate viedla *Slovenskú ženu* (1920—1924). Jej sobrané spisy začala vydávať „Lipa“ v Turč. Sv. Martine (sväzok I.—III., 1919—1922), pokračuje v nich L. Mazáč v Prahe (tu okrem spomenutých vyšly jej knihy *Prsteň*, *Paľko Šuška*, *Rozsobášení*, *Z fary a zo školy*). R. 1928 sobrala svoje staršie a novšie dovtedy neuverejnené povesti a vydala ich pod názvom *Ako zo svojho a iná próza*.

Varsík Branislav,

narodil sa 5. marca 1904 na Myjave, je docentom filozofickej fakulty a komisárom archívnej a knižničnej služby krajinského úradu v Bratislave. Napísal: *Slováci na pražskej univerzite do konca stredoveku* (Sborník fil. fakulty, 1926), *Husiti a reformácia na Slovensku do Žilinskej synody* (1932). Posledná kniha je prvou kritickou, vedeckou slovenskou prácou o vplyve husitizmu na slovenský život.

Vechtovič Mydloslav,

viď *Pauliny-Tóth Viliam*.

Veterán,

viď *Seberíny Andrej*.

VHV

viď *Hurban Vladimír*

Viktorín Jozef,

mecenáš a vydavateľ slovenskej literatúry; pseudonymom *Junius*; narodil sa 22. marca 1822 v Zavare, umrel 21. júla 1874 v Pešti. R. 1847 vysvätený na rím.-kat. kňaza, pôsobil na rozličných miestach, až na stálo zakotvil v Pešti, kde vydával slovenské knihy a almanachy. Medzi inými *Concordiu* (1858), *Lipu* (1860—63), básne Sládkovičove (1861), Hollého (1863), Záborského (1865—66), *Tomáša Kempenského Štvoro kníh o nasledovaní Krista* (1867) a i. Napísal slovenskú mluvnicu (*Grammatik der slovakischen Sprache*, 1860), ktorá sa dožila štyroch vydaní.

Vlček Jaroslav,

narodil sa 22. januára 1860 v Banskej Bystrici; otec bol Čech, matka Slovenka; gymnázium študoval v Banskej Bystrici, univerzitu v Prahe (od r. 1878). Bol stredoškolským profesorom v Prahe a v Brne a od r. 1908 profesorom českej a slovenskej literatúry na Karlovej univerzite v Prahe. Bol členom Českej akadémie, po prevrate správcom Matice slovenskej, poslancom i senátorom Národného zhromaždenia. Umrel dňa 21. januára 1930 v Prahe. — Vlček je zakladateľom modernej literárnej histórie slovenskej. Jeho knihy a príspevky sú dosiaľ najspoľahlivejším a najúplnejším spracovaním tohoto oboru do konca rokov 90-tych storočia devätnásteho. Vlček pracoval tu metódou genetickou; individualitu spisovateľovu kládol až na druhé miesto. Pôvodné vydanie jeho *Dejín literatúry slovenskej* vyšlo v dvoch častiach v Turč. Sv. Martine roku 1889 a 1890 (oznove r. 1923), ale už roku 1881 vydal v Prahe prvý pokus z tohoto oboru *Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy*. K Slovensku vrátil sa ešte knihou *Slovensko od reakce Bachovy do zrušení Matice Slovenské* (1913) a radom článkov, uverejnených v *Slovenských Pohľadoch*, ktorými doplňoval a korigoval pôvodné „Dejiny“. Z českej literárnej histórie vydal: *Přehled české literatury* (1885), *Dějiny české literatury* (1893—1920, oznove 1931), *essaye a úvahy: První novočeská škola básnická* (1896), *Několik kapitol z dějin naší poezie*

(1898), *Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti* (1912), *Nové kapitoly z dějin literatury české* (r. 1912), *Pavel Josef Šafařík* (1896) a *Poznámky k Čechově Dagmaře* (1913). Najnovšie (r. 1932) vydala Matica slovenská výbor z jeho článkov *Jaroslav Vlček Slovensku a Malú rukoväť literárno-historickú z prác Jaroslava Vlčka*.

Vojan,

viď *Záborský Jonáš*.

Votruba František,

narodil sa dňa 13. apríla 1880 v Hrachove (južné Čechy), gymnázium študoval v Táboře. Na Slovensku a pre Slovensko začal pracovať r. 1902 ako pomocník u Karla Salvu v Ružomberku. Ako literárny referent pôsobil v Slovenskom Denníku, v Slovenskom Týždenníku, v Slovenskom Obzore, v Dennici, v Prúdoch. Bol jedným z redaktorov Sborníka slovenskej mládeže (1909), slovenským zpravodajcom Času a Lidových Novín. Po prevrate redigoval Slovenský Denník, Slovenskú Politiku a revue Slovenské Dielo (1929). Dnes žije ako šéfredaktor Slovenskej politiky v Bratislave. V rokoch predvojenných bol Votruba členom tej mladšej generácie hlasistov, ktorá sa r. 1909 ozvala v Prúdoch. Nové idey a kritické metódy tejto generácie uplatňoval vo svojich úvahách literárno-estetických a v posudkoch literárnych diel svojich vrstovníkov. Na tomto poli bola jeho činnosť vo veľkej miere priekopníckou: prvý podal dokonalý rozbor slovenskej literárnej moderny, vysvetlil jej smer a cieľ. (Jeho štúdie o Kraskovi, Jesenskom, Tajovskom a i.) Hfátku svojich lyrických, vzácné kultivovaných veršov (*Nostalgia, V pozdnej jeseni*) podpísal pseudonymom *Andrej Klas*.

Vrahobor,

viď *Maróthy Daniel*.

Vrbický,

vlastným menom *Peter Pavel Zgúth*, narodil sa 25. januára 1863 vo Vrbici, bol učiteľom v Mošovciach, teraz žije ako penzionovaný škôldozorca v Turčianskom Svätom Martine. Vo svojej reflexívnej poézii je žiak

Hviezdoslavov; v lyrike ľúbostnej spieva v duchu ľudovej piesne. Verše jeho vychádzali v Slovenských Pohľadoch, v Dennici, v Živene a inde. Bol spolupracovníkom Vajanského v redakcii pedagogického časopisu *Rodina a Škola*.

Wagner Ján A.,

direktor Slovenskej poisťovne v Bratislave, narodil sa 3. júla 1864 v Slovenskom Pravne, umrel 18. októbra 1930 v Bratislave. Znamenity popularizátor astronómie. Literárne bol činný od r. 1885 v Národných Novinách a Slov. Pohľadoch, od r. 1890 v Obzore a v rozličných ďalších časopisoch a kalendároch, kde uverejnil množstvo populárnych článkov z astronómie, meteorológie a matematiky. Knižne vydal *Nebo a zem* (1890), *Človek a hviezdy* (1904), *Vzduchoplavba* (1918), *Hviezdnaté nebo* (1931), *Teoria relativity a čo s tým súvisí* (1924), *Mesiac a jeho pohyby* (1901), *Jedno-druhé z astronomie* (1924), *Franklin a hromosvod* (1902), *Aké bude počasie?* (1908). Z oboru poisťovníctva vydal: *Úvod do poisťovej techniky* (1930), *Poisťovníctvo na Slovensku* (1924) a iné.

Wagner Vladimír,

syn predošlého, narodil sa 27. januára 1900 vo Viedni, umelecký kritik a historik, úradník referátu Štátneho úradu na ochranu pamiatok v Bratislave. Roku 1930 vydal obsiahle *Dejiny výtvarného umenia na Slovensku*, v Sborníku na počesť J. Škultétyho uverejnil štúdiu *Franz Hillebrandt a jeho stavitelská činnosť na Slovensku*, (1933), ďalej napísal *Vývoj palácového stavitelstva Bratislavy v 18. storočí* (Ročenka mesta Bratislavy, 1934), *monografiu Ludo Fulla* (1934) a najmä *Profil slovenského výtvarného umenia* (1935). Zúčastnil sa aj literárneho ruchu okolo *Mladého Slovenska*, ktoré za čas redigoval a do ktorého prispel svojimi beletristickými pokusmi. Roku 1935 hrala sa na scéne SND jeho dráma *Anarchista-Mladosť*.

Zábojník Juraj,

narodil sa okolo r. 1608 vo Veselom (Nitrianska), ev. kňaz v Diviakoch a v Bzovíku, r. 1669 vyvolený za

superintendenta, umrel 12. mája 1672 v Krupine. Složil viac duchovných piesní (*Aj již vychází slunečko a i.*) a modlitieb. Oboje vydala r. 1686 jeho ctiteľka, vdova Pavla Seleniho. (*Modlitby nábožné w nichž se obsahuj Rannj, Wečernj, Obecné Wzdychánj, při tom také Pjsničky w Nowě složené.*)

Záborský Jonáš

(pseudonymy: *Drotár Fedor, Vojan Josifovič, Magurský*), narodil sa 2. februára 1812 v Zábore (Turiec), študoval v Šajó-Gemerí, od r. 1829 v Kežmarku, kde sa prebudilo v ňom národné povedomie; teológiu absolvoval v Prešove (roku 1832—1835), krátko kaplánčil v zemplínskych Pozdišovciach, r. 1839 odišiel na štúdiá do Halle, kde prežil rok s Ľudovítom Štúrom. V r. 1838—41 bol Hodžovým kaplánom v Lipt. Sv. Mikuláši. R. 1841 vyvolili ho za farára do Rankoviec. Toho istého roku zhorela mu fara a súčasne ho začaly prenasledovať maďarské úrady. Ponúkali mu profesúru na košickom seminári, ak prestúpi na katolíctvo. Záborský prijal, ale dostal iba kaplátku. Za revolúcie stál už pred súdom, ale generál Schlich ho oslobodil, r. 1849 dostal miesto profesora gréčtiny na košickej akademii. Roku 1850 odchodí do Viedne za redaktora Slovenských Novín. R. 1853 prijal faru v Župčanoch (Šariš). Tam zostal až do smrti (23. januára 1876). — Záborský bol zprvoti jedným z najprudších záštitníkov bibličtiny a všeslovanských ideí Kollárových. Básnickú dráhu nastúpil ódami *Na Slováku* (Zora, 1836), *Na Kollára*, *Na Šafaříka*, *Na Hollého* (Hronka, 1836—37). R. 1840 vydal v Levoči úspešné *Bájk*y, r. 1852 vo Viedni sbierku vlasteneckých ód, epigramov a básnických listov *Žehry*. Pozdejšie dal sa Záborský i na novely a historické drámy. Spomenutia zasluhujú najmä dve jeho novely *Panславistický farár* (Tábor I., 1870) a *Dwa dni w Chujawe* (1873), napísané na samom sklonku života, ktoré sa i dnes ešte dobre čítajú. Inak najväčšia časť prozaických prác Záborského zostala roztrúsená v časopisoch. J. Škultéty uverejnil v Pohľadoch satiry *Faustiádu* r. 1912, ktorá vyšla knižne 1934, *Pompezňu*, roku 1894 historické

črty *Mazepa* a *Hlovík medzi vzbúreným ľudom*, v Sokole 1869 zostala obširna historická rozprávka *Svätoplukova zrada*, ktorá vyšla knižne až r. 1935, ďalej satiry *Mrač* (1864), *Kulifaj* (1864), *Šofranko* (1866), *O siedmich vodcoch maďarských* (1866). V rukopise zanechal veľmi zaujímavý dramatický epos *Vstúpenie Krista do raja*, *Rozmluvy filozofické o svete* a i. Z činnosti Záborského osobitnej spomienky zasluhujú jeho „Žihadlice“, t. j. epigramy, ktoré uverejnil v Tatrane 1870 a inde, „iskrice“ a „listy, telegramy, rozhovory drotára Fedora“ (Sokol, 1862—69). Výbor z nich vydal L. Kühn 1934. Záborský napísal ďalej množstvo historických drám, hoc nemal nijakého dramatického talentu a žiaden z jeho kusov nedostal sa na javisko. Okrem azda *Najdúcha* („Divadelné hry“, 1870), ktorý po dôkladnej režisérскеj úprave bol hraný na scéne SND roku 1935. Ostatné jeho frašky (*Korhel a ožran*, *Cudzoložník*, *Pytač*, *Pansláv*, všetky v „Divadelných hrách“ 1870) a päťadvadsať historických drám nemaly nikdy opravdivej dramatickej ceny. Sú to len hry knižné, v ktorých publicista a historik prevyšuje umelca. Prvých deväť zo spomenutých hier historických čerpá témy z dejín uhorsko-slovenských (*Odboj zadunajských Slovákov*, *Arpádovci* - obe v Lipe III., 1864; *Poslednie dni Velikej Moravy*, *Bitka u Rozhanoviec*, *Felicián Sáh*, *Karol Dračský*, *Alžbeta Ludiekovna* - r. 1865 v Budapešti pod názvom „Básne dramatické“; *Jánošíkova večera*, *Striga* — roku 1870 v Skalici pod názvom „Divadelné hry“), druhých deväť je z dejín ruských a vyšly pod spoločným názvom *Lžedimitrijady čili búrky lžedimitrijovské v Rusku* v Pešti r. 1866. (Sú to: *Ubitie Dimitrija*, *Ocarenie Godunova*, *Lžedimitrij v Poľsku*, *Pád Godunových*, *Prvý Lžedimitrij*, *Druhý Lžedimitrij*, *Tretí Lžedimitrij*, *Liaputovci*, *Poslední zločinci*.) Skupina posledných siedmich je z dejín uhorsko-srbských a vyšly v Skalici r. 1870 v *Divadelných hrách*. (Sú to: *Chorvatská Helena*, *Huňadovci*, *Dóža*, *Utišenič*, *Ztroskotanie Srbska*, *Đorde čierny a Bátoryčka*.) Všetky tieto drámy sú vlastne iba Záborského prípravou bez básnickej invencie k jeho *Dejinám kráľovstva uhorského*. Bol totiž Záborský v prvom

rade historikom, a to na svoju dobu neobyčejne prenikavého postrehu a jasnej kritičnosti. Dokázal to v početných svojich štúdiách, uverejňovaných najmä v *Letopise Matice Slovenskej 1867—1874*. Žiaľ, že toto zavŕšenie svojho životného diela nemohol Záborský vydať pre smelosť a priamosť, ktorú v ňom prejavil pri riešení politických, hospodárskych i kultúrnych problémov. Je zaujímavé, že Záborský, hoci bol zpočiatku horlivý privrženec literárnej jednoty, prepísal ku sklonku života svoje dramatické práce do slovenčiny.

Záturecký Adolf,

senátny prezident Najvyššieho súdu v Brne, narodil sa roku 1884 v Nemeckej Lupči. S VI. Fajnorom zostavil *Právnický terminologický slovník* (1921), *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi* (1927, oznové, prepracované 1935). Okrem toho: *Zásadné rozhodnutia býv. uh. kráľ. kurie vo veciach občianskych* (1927), *K novej úprave zákona o riešení sporov kompetenčných* (1930), *Zákony a nariadenia o advokátoch platné v republike Československej* (1922).

Záturecký Adolf Peter,

učiteľ v Brezne, narodil sa 25. novembra 1837 v Sielnici, umrel 1. júla 1904 v Brezne. Životné jeho dielo *Slovenská príslovia, poľekadla a úslovia* vydala roku 1897 Česká akadémia. Je to dosiaľ najúplnejšia zbierka toho druhu, hotová studnica nielen ľudovej múdrosti, ale i ľudovej írečitej frazeologie, bez ktorej neobíde sa slovenská lexikografia. Okrem toho sossbieral Záturecký i *Slovenské hádky* (1894), zostavil *Slovenskú mluvnicu* (1900) a i.

Závodník Štefan,

kat. farár a dekan v Pružine, narodil sa 1. septembra 1813 vo Veľkej Porube, umrel 12. februára 1885 v Pružine. Významný slovenský dejateľ; zaslúžil sa najmä organizovaním spolkov miernosti (*Hlas pastírskí, ktorí pri založení Braterstva Strízlivosti u prostred pospolitých svých oveček včas najsurchovaňejší vizdvihnul*, 1847), buditeľskou činnosťou hospodárskou (*Včelár*

na Slovensku, 1871, s Jánom Čajdom, články v Orle Tatránskom, 1845—46) a zbierkou piesní k rozličným prácam a príležitostiam (Priateľ Školy a Literatúry 1861).

Zbránsky Jozef,

viď *Hviezdoslav*.

Zdychavský,

viď *Ormis Samuel*.

Zechenter Gustáv,

pseudonymom *Laskomerský, Štefan Pinka* a i., narodil sa dňa 4. marca 1824 v Banskej Bystrici. Študoval v Bystrici, vo Vacove, v Pešti (najprv filozofiu, potom medicínu) a vo Viedni. Zúčastnil sa revolúcie najprv vo Viedni, potom po boku slovenských dobrovoľníkov. Po revolúcii slúžil ako okolný stoličný lekár bansko-bystrický (do r. 1853), potom ako bansko-lesný lekár v Brezne (do r. 1868) a v Kremnici. Umrel dňa 20. augusta 1908 v Kremnici. Znameníť humorista slovenský. Klasické svoje grotesky uverejňoval za matičnej éry po všetkých časopisoch i kalendároch. Výbor z nich vyšiel r. 1877 v Turč. Sv. Martine pod názvom *Žarty a rozmary* (znovu tamže r. 1907). Zechenterov humor bol prirodzený, bez násilností, plynul zo situácie a z kresby jednotlivých figúrok. Vzácné nadanie prejavil i vo vážnej turgenevovskej novele *Lipovianska maša* (Orol 1874), ako aj v početných jadrných cestopisoch (*Výlet do Tatier*, Orol 1873; *Priechod cez Čertovicu*, tamže 1876; *Z Turčianskych Teplíc do Trenčianskej*, tamže 1878; *Zo Slovenska do Itálie*, tamže 1877 a i.). Obširna autobiografia vyšla v Slovenských Pohľadoch 1911—1915. Je to vlastne pestrá mozaika, složená z radu rozmarných kresieb ľudí, krajín a udalostí. Zaoberal sa aj geológiou a botanikou. Bohaté jeho zbierky sú dnes majetkom Vlastivedného muzea v Bratislave.

Zguriška Zuzka,

vlastným menom *Ludmila Dvořáková* r. *Šimonovičová*. Narodila sa 13. apríla r. 1900 na Myjave. Po prevrate

bola učiteľkou vo svojom rodisku, odkiaľ vyťažila námety pre svoje podarené humorné historky z ľudového života, vydané r. 1929 pod názvom *Obrázky z Kopaníc*, roku 1932 v ďalšej zbierke *Dvanásť do tučta* a roku 1935 v zbierke *Ženích s mašinou. Z cesty do Španielska* vznikly subtilne *Španielske pohľadnice* (1931).

Zgúth Peter Pavel,

viď *Vrbický*.

Zigmundík Ján,

učiteľ v Pezinku; pedagóg a propagátor vodoliečby. Narodil sa 1. apríla 1846 vo Vrbovom. Okrem pedagogických článkov najmä v Dome a Škole (1885—91) napísal *Úryvky z Výchovoslovia* (1876), početné učebnice (*Škola reči slovenskej*, 1881; *Škola reči maďarskej*, 1881 atď.) a objemný populárny spis o prírodoliečbe *Malý Blitz* (1930).

Zmeškall Jób,

zeman, jeden z posledných náboženských spisovateľov veku osemnásteho. Napísal *Sskolu Jóbouu* (1770).

Zniovský Miloslav,

viď *Capko Ján*.

Zoch (Cochius) Ctiboh,

narodil sa 15. júna 1815 vo Veľkej Vsi. Študoval v Kežmarku, Gemeri a v Štiavnici; teológiu v Bratislave. R. 1836 bol vychovávateľom u Paluďaiovcov v Liptove. Od r. 1837 až do smrti (15. decembra 1865) účinkoval ako farár v Jasenovej. Počas svojich bratislavských štúdií horlivo pracoval v Literárnej Jednote (v. t.), pričínal sa o vydanie Plodů zboru učenců (v. t.), v ktorých uverejnil i prvé svoje verše. Rodoľubnými piesňami a prekladmi z Horatia, Herdera i z poľštiny prispieval ďalej do Hronky (1836) a Fejérpatakyho Slovenského pozorníka (alegorická bájka *Hyd a holuby*, pathetická improvizácia *Slovanov pohľad na seba* a i.). Viac sa zaslúžil prácami filologickými (Ličardove Slovenské Noviny, 1850—1853, v rukopise zanechané *Etymologické zápisy*, článok *Slovo o slov-*

níku slovenskom v Slovesnosti 1864 a i.) a historickými (Obráz Slovenska v IX. storočí v Lichardovej Domovej pokladnici 1848, Úsudek o Slovanoch z XVII. storočí v Slovenských Novinách 1852, Dějepisný místopis Oravy vo Světozore 1858).

Zoch Gustáv,

ev. farár v Hodruši a v Lubine, narodil sa 3. júla 1884 v Cerove, umrel 9. februára 1924 v Bratislave. Napísal divadelnú hru *Z otroctva k slobode* (1920).

Zoch Ivan Branislav,

syn Ctibohov, narodil sa 24. júna 1843 v Jasenovej, umrel 27. decembra 1921 v Modre. Bol najprv profesorom na ev. slovenskom gymnáziu v Revúcej, potom na vyššej reálke v Osieku, direktorom gymnázia v Sarajeve a napokon gymn. direktorom v Petrinji. Zoch bol znamenitým praktickým fyzikom a nebyť ubíjajúcich pomerov predprevratových, bol by iste dosiahol úspechu i vo fyzike teoretickej. Dá sa to tušiť z jeho počiatočných prác (*Ueber ein Verfahren zur Messung der Schallgeschwindigkeit in Gasen*, 1866; *Beobachtungen über den Einfluss der künstlichen Beleuchtungen auf die Luftqualität in Wohnungsräumen* 1867). Zanechal na svoje časy veľmi dobrú učebnicu: *Physika čili Silozpyt pre slovenské gymnázia...* (1869) a iné.

Zora,

vlastným menom *Anna Lacková*, narodila sa roku 1899 v Mošovciach, r. 1919 vydala sa za ev. farára Pavla Lacku na Myjave, kde teraz žije. Svoje verše i prózu uverejňuje v *Živene*, v *Slov. pohľadoch* a inde. Samostatne vydala zbierku básní *Jarné spevy* (1921), novelu *Za cieľom života* (1923), povesti *Obrázky zo starých časov* (1925), román *Zahodené diamanty* (1928).

Zorovít,

viď *Kovalevský Mieroslav*.

Zorovský,

viď *Cambel Danielovič Samo*.

Zúbek Ludovít,

dramaturg Radiojournalu v Bratislave, narodil sa 12. júla 1907 v Malackách, obchodnú akademiou vyštudoval v Bratislave (maturoval 1925), bol bankovým úradníkom do r. 1933, odtedy v Radiojournale. Pod pseudonymom *Vladimír Malina* uverejňoval kritiky a recenzie v Slov. pohľadoch, Eláne, v Kultúre a inde od r. 1929. Z jeho štúdií uvádzame *Literatúra a rozhlas* v Slov. pohľadoch 1933.

Zván Peter,

viď *Holéczy Ervin*.

Zvěřina L. N.,

narodil sa 29. októbra 1891 v Prahe. Od r. 1915 do r. 1919 bol úradníkom zemského výboru v Prahe. Po prevrate prihlásil sa do služby na Slovensko. Pôsobil ako profesor na gymnáziu v Levoči, ako kontrolór Šrobárovho ústavu v Dolnom Smokovci, ako revident štátnej nemocnice v Bratislave a v Košiciach. Teraz je hospodárskym správcom pri štátnej nemocnici v Bratislave. Podľa svojho ideálu, aby spisovateľ bol rovnako blízky mentalite českej ako slovenskej, píše česky i slovensky. Slovensko vnuklo mu sväzok *Slovenských písní* (1920), zbierku lyrických veršov *Zelené ticho* (1926), poviestky *S tatranských brál* (1931), *Tri rozprávky zeleného ticha* (1922) a námety pre román *Levoča* (1926) a najmä pre štvorsväzkovú románovú symfóniu, komponovanú podľa vzoru Smetanovej „Mé vlasti“, *Milan Rastislav Štefánik* (1928–34). Okrem tohoto vydal: zbierky básní *Před branou života* (1912), *Květy k slavnostem* (1918), *Plavbou k ostrovu radostí* (1920); poviestky: *Dvě pohádky o vánočním smrčku* (1921), *Uzavřený kruh* (1927), *Stín mrtvého* (1929); novelu *Samarský hlad* (1922); štúdie *Antonín Sova* (1920), *Sborník Jozefa Gregora-Tajovského* (r.1925) a antologiu *Slovenská literatúra popřevratová* (1932).

Žarnov Andrej,

vlastným menom *Fraňo Šubík*, narodil sa 19. novembra 1903 v Kuklove. Gymnázium vyštudoval

v Skalici a v Trnave, medicínu v Bratislave. (Medzi-
tým strávil rok v trnavskom seminári.) Pôsobí ako
asistent ústavu pre patologickú anatómiu pri Komen-
ského univerzite v Bratislave. Debutoval roku 1925
sbiereou politických básní *Stráž pri Morave*, ktorú
cenzúra zadržala. Cesta do Ameriky (r. 1926) ukázala
mu život v pravej podobe a zbavila ho radikálneho
idealizmu. Roku 1929 vydal novú sbierku *Brázda cez
úhory*, venovanú krajšej budúcnosti Slovenska, roku
1932 sbierku *Hlas krvi* a roku 1936 vydáva sbierku
Kocky, v ktorej vyzrel v básnika pevnej, ukáznenej for-
my. Popri tom je Žarnov znamenitým prekladateľom
z poľskej poezie (Slov. pohľady, Elán, Slov. smery).

Žatko Ernest,

viď *Bor Ján Elen*.

Železnický,

viď *Dobšinský Pavel*.

Žello Ludovít,

narodil sa 7. augusta 1809 v Banskej Bystrici. Otec,
kupec presťahoval sa do Pešti. Pešť bola vtedy skoro
úplne nemeckou a Ludovít Žello, hoci bol famulu-
som Kollárovým, len-len že sa neodnárodnil. Ešte
v Bratislave, kde v r. 1825—29 študoval, básnil po
nemecky. Až r. 1832, keď mu Kollár poslal jeden
exemplár *Slávy dcéry*, prebudil sa národne a celkom
vo vleku Kollárových ideí začal písať slovenské verše,
ktoré vyšli roku 1842 v Pešti pod názvom *Básne Lude-
vita Žella*. A rok na to, stále ešte omámený *Slávy*
dcérou, podobral sa na historickú velebáseň v dva-
nástich spevoch, ktorá sa objavila až r. 1862 v Lipe
pod názvom *Pád Miliducha. Báseň historická zo života*
Slovanov polabských. Báseň bola prijatá s nadšením,
ale dnes zrejme sú nám jej slabosti: romantické na-
dšenie nestačilo vykresiť plastický obraz starodávneho
života Slovanov. O desať rokov neskôr (1871—1875)
vyšla v Orle druhá, práve tak romanticky kompono-
vaná báseň, *Rastislav*. Žello umrel v mieste svojho
pôsobenia, v Malom Kőröši 21. novembra 1873.

Žiak Izidor,
viď *Somolický.*

Žiranský,
viď *Križan Štefan.*

Živič Mirko,
viď *Bachát Daniel.*

Časopisy, almanachy, spolky

Amerikánszko Szlovenszké Novini,

prvý tlačený časopis slovenský v Amerike. Založený *Jankom Slovenským*. Časopis bol písaný spišským nárečím. Začal vychádzať roku 1885 v Pittsburghu. Zanikol začiatkom tohto stoloetia, keď Rovnianek začal vydávať Slovenský Denník. V redakcii pracovali: *Rovnianek*, *Gessay* a iní významní slov. novinári v Amerike. Rovnianek zaviedol do časopisu spisovnú slovenčinu a od tých čias sa menoval: *Amerikánsko-Slovenské Noviny*.

Besedy Ludu,

dvojtyždeník amer. Slovákov; začal ho vydávať Adolf Tvrдый, dávnejší spolupracovník Rovniankov. Vychádzal v New Yorku od roku 1915 do roku 1916.

Bratislava,

orgán *Šafárikovej učenej spoločnosti* v Bratislave. Vychádza od roku 1927 za redakcie univ. profesorov: J. F. Babora, Alberta Pražáka a Ot. Sommra. Od roku 1933 redigujú *J. F. Babor*, *Vladimír Klecanda*, *Karel Laštovka*.

Cirkevné Listy,

časopis venovaný záujmom cirkvi evanjelickej a. v. Redaktor a vydavateľ *Jur Janoška*. Hlavný spolupracovník *Pavel S. Novák*. Vychádzaly mesačne v rokoch 1887—88 v Turč. Sv. Martine, v rokoch 1889—1898 v Ružomberku, od roku 1899 do dnes v Lipt. Sv. Mikuláši. Po Janoškovej smrti (1930) prevzal redakciu *Ludovít Šenšel*.

Církevní Listy

pro veškeré záležitosti cirkve ewanjelicko-luteránské. Redaktorem bol *Jozef Miloslav Hurban*. Vychádzaly

v rozličných časových obdobiach od roku 1863 do roku 1874. Diel I. vyšiel vo Viedni, diely II.—XI. v Skalici.

Concordia,

almanach z r. 1858, ktorým *J. Viktorín* a *J. Palárik* chceli smieriť Slovensko jazykove i konfesijne. Okrem redaktorov spolupracovali v ňom: *Kalinčák, J. Slota, S. Godra, J. Král, J. M. Hurban, Sládkovič, D. Lichard, J. Čajak, S. B. Hroboň, J. D. Makovický, Mallý* a *Bella*.

Cyryll a Method,

časopis pre katolícke cirkevné a školské záujmy. Začal vychádzať r. 1850 v Banskej Štiavnici za redakcie *Jána Palárika* a vydavateľstva *Ondreja Radlinského*. Ďalší redaktori boli: *Michal Chrástek, J. Slota, Andrej Radlinský, Frant. Sasinek, Štefan Ručka*. Vyšlo ho 2+17 ročníkov (do r. 1870). Posledný ročník (16 čísel) v Trnave.

Časník,

kalendár vydávaný *Danielom Lichardom* v rokoch 1856—58.

Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti,

orgán tejto spoločnosti, založený roku 1898 v Turč. Sv. Martine za redakcie *A. Sokolika*. Vychádzal do roku 1914. Po prevrate, roku 1921, bol obnovený, vyšiel však len jeden neúplný ročník; až od roku 1927 vychádza pravidelne; dnes v 28. ročníku; rediguje ho *K. A. Medvecký* a *Ján Geryk*.

Černokňazník,

časopis pre humor a beletristiku. Zodpovedný redaktor *Viliam Pauliny-Tóth*. Ročník I.—III. v Budíne 1860—63. Potom: *Černokňazník*, humoristicko-satirický časopis, vychodil od r. 1876 v Turč. Sv. Martine. Zodpovedný redaktor bol *Št. Pinka* (roč. I.—IV.) a *Juraj Čajda*.

Dav,

najprv (roku 1925 a 1926) literárno-umelecký časopis komunistickej avantgardy na Slovensku, potom (po

obnovení roku 1929) politický orgán tejto skupiny. Redigovali ho: *Daniel Okáli, Andrej Sirácky, Vladimír Clementis, Laco Novomeský* a iní. Vychádza ako mesačník s prestávkami dosiaľ.

Dennica,

prvý ženský časopis slovenský. Vychádzala od roku 1898 do roku 1914 v Ružomberku. Redigovala ju *Tezisia Vansová*.

Denný Hlas,

denník založený *Pankúchom* roku 1908 v Clevelande. Redigoval ho *Ignác Gessay* a *Ján Ferienčík*. Počas vojny robil cenné služby našej propagande. Po vojne zanikol.

Dom a Škola,

vychovávateľský časopis pre rodičov a učiteľov. Vychádzal v rokoch 1885—1896, najprv v Turč. Sv. Martine, potom v Ružomberku. Redigoval ho *Karol Salva* s niekoľkými hlavnými spolupracovníkmi (*Martin Kollár, Ján Burian, Karol Kálal*).

Domácnosť a Škola,

časopis rodinný a učiteľský, redaktor a vydavateľ *Jozef Maliak*, hlavný spolupracovník *Ján Uram*. Vychádzal 1911—1913 v Ružomberku, 1914 v Iloku.

Domová Pokladnica,

najvýznamnejší a obsahom najbohatší slovenský kalendár, vydávaný od r. 1847 do r. 1851 a v rokoch 1863—64 *Danielom Lichardom* v Uhorskej Skalici.

Dunaj,

mesačník redigovaný *B. Tesnoskalským* roku 1874. Vyšlo šesť sošitov v Budapešti.

Elán,

literárny a umelecký časopis slovenský. Vychádza od roku 1930 v Prahe. Rediguje ho *Ján Smrek*.

Erudita Societas Kis-hontensis,

Učená spoločnosť malohontská, založená roku 1808 na popud *Mateja Holku ml.* pre Malohont so sídlom

v Nižnom Skálniku s cieľom založiť vlastnú bibliotéku (o uskutočnenie tohoto zaslúžil sa najmä zeman *Ján Feješ*), šíriť osvetu medzi ľuďmi, pestovať vedu všetkých oborov, vydávať knihy pre ľud a školy. Spoločnosť od r. 1809 do r. 1830 vydávala svoje letopisy *Solennia bibliothecae Kishonthanae*, kam ukladali svoje trudy jej členovia: *Ján Feješ*, *Matej Holko ml.*, *Peter Pavel Šramko*, *Sámuel Kollár*, *Ján Krman*, *Juraj Paulini*, *Ján Sepeši*, *Peter Kubíni*, *Ján Ladislav Bartholomaeides*, *Pavel Valaský*, *Michal Štaigel* a i.

Gitřenka,

čili výbornější práce učenců Česko-Slovenských A. W. Lewočských. Almanach levočskej študujúcej mládeže z roku 1840, zostavený v duchu všeslovanských ideí Kollárových.

Hlas,

mesačník pre literatúru, politiku a otázku sociálnu. Redigoval ho *Pavel Blaho* v Uhorskej Skalici, neskoršie *Vavro Šrobár* v Ružomberku. Vychádzal od roku 1898 do roku 1905. Po prevrate bol obnovený, ale čoskoro zanikol (1928–29). Redigoval redakčný kruh: *Dr. Ivan Dérer*, *Igor Hrušovský*, *Jeronym Holeček*, *Jaroslav Jareš*, *Stanislav Klega*, *Bohumil Müller*.

Hlas,

slovenský národný týždenník v Clevelande, založený roku 1932. Rediguje *Cyril Pankúch*. Smer slovensko-autonomistický.

Hlasové o potřebě jednoty spisowného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky,

názov spisu, ktorý za redakcie *J. Kollára* vyšiel r. 1846 nákladom Českého muzea v Prahe. Obsahoval 33 článkov na túto tému (medzi inými i *Šafárikov*). „Hlasové“ vyvolaly dlhotrvajúcu polemiku, do ktorej zasiahli: *Štúr* spisom *Nauka reči slovenskej*, *Hodža* *Dobrým slovom Slovákom súcim na slovo a Větinom o slovenčine*, *Palkovič* v *Tatranke*, *O. H. Lanštiak* bro-

šúrou *Štúrovčina a posouzení knihy Nářečia slovenskuo*,
a *Štefan Launer Slovom k národu svému*.

Hospodárske Noviny,

časopis pre všetky odvetvia hospodárstva, domáci priemysel, remeslá a národné hospodárstvo. Redaktor a vydavateľ *Peter Kompiš*, od roku 1898 do roku 1904 v Turč. Sv. Martine.

Hronka. Podtatranská Zábavnice,

Časopis krásomilého a užitečného čtení, vydávaný v rokoch 1836—1838 v Banskej Bystrici za redakcie *Karla Kuzmányho* tri razy do roka. Medzi prispievateľmi boli: *L. Jesenský, Maróthy, Kollár, L. Štúr, Ctiboh Zoch, J. Chalupka, G. Fejérpataky, B. Nosák, B. Hroboň, J. Záborský, M. Hurban, A. H. Škultéty, S. Tomášik* a i. Časopis zastával sa jednotnej spisovnej reči Čechov a Slovákov.

Jednota,

jeden z najrozšírenejších slovenských katolíckych týždenníkov v Amerike, úradný orgán *Prvej katolíckej slovenskej jednoty*. Časopis založil *Furdek* a on bol jeho dlhoročným redaktorom. Teraz ho rediguje *Jozef Hušek*. Časopis vychodí v Middletowne, Pa. od roku 1892. Smer časopisu je katolícky a slovensko-autonomistický.

Jitřenka,

viď *Gitřenka*...

Katolícké Noviny pre obecní lud,

vychádzaly pod týmto titulom od roku 1849 do roku 1854 v Pešti za redakcie *Šimona Klempu*. Roku 1855 redigoval ich *Ján Palárik*, neskôr *Andrej Radlinský*. Od roku 1857 boli premenované na *Cyrill a Method* (viď tam). Od roku 1870 vychádzaly ako *Katolícke Noviny*, orgán Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) najprv v Skalici za redakcie *Pavla Blahu*, potom v Trnave postupne za redakcie *Juraja Slottu, Andreja Pullmana, Fr. Richarda Osvalda, Martina Kollára*. Ich pokračovaním staly sa *Ludové Noviny* (Skalica 1906—07).

Kazateľ,

časopis pre katolícke duchovné rečníctvo. Vydával *Pavel Blaho* v rokoch 1874–1880 v Skalici. Hlavným spolupracovníkom bol *Fr. R. Osvald*.

Kazateľna,

časopis pre katolícke duchovné rečníctvo, vychádzal od roku 1881 do roku 1908 v Skalici. Vydavateľom a redaktorom bol *František Richard Osvald*. Mala významnú kritickú prílohu *Literárne listy* (viď tam).

Korouhev na Sionu,

ev. a. v. cirkevný časopis. Vychádzal v rokoch 1878 až 82 v Skalici. Redigoval ho *Michal Boor* a *Ján Leška*.

Kultúra,

revue katolíckej inteligencie slovenskej. Bola založená za redakcie *Karla Körpera* r. 1926 v Trnave. V krátkom čase zanikla, ale od roku 1931 vychodí znovu za redakcie *Štefana Zlatoša*.

Letopis Matice Slovenskej,

orgán Matice Slovenskej, vychádzal od roku 1864 do roku 1874, redigoval ho *Michal Chrástek* (ročn. I. a II.) a *Viliam Paulíny-Tóth*. Tlačený bol v Skalici a Martine (posledných 5 ročníkov).

Lipa,

národný zábavník venovaný povzneseniu literatúry a slovanskej vzájomnosti, založený r. 1860, redigovaný *Josefom Viktorinom*. Vyšli tri ročníky (1860, 1862, 1863). Kruh spolupracovníkov z Concordie (viď tam) bol v nej rozšírený o *Kubániho*, *Grajchmana*, *S. Chalupku*, *M. Chrástka*, *L. Žellu*, *J. Bottu* a *V. Paulínyho-Tótha*.

Literárna Jednota,

krúžok slovenských študentov v Bratislave založený roku 1828 s cieľom doplniť nedostačujúce pedantské prednášky *Juraja Palkoviča* o písomníctve a reči česko-slovenskej. Medzi zakladateľmi boli: *Samo Chalupka*, *Karol Štúr*, *Daniel Lichard*, *Ján Caltík*, *Samuel Ba-*

bylon, Michal Godra a i. Jednota stala sa neskôr, počas Štúrovho pobytu v Bratislave, ohniskom, z ktorého vzišlo hnutie za samostatnú spisovnú reč slovenskú. Jednota bola spolu s ostatnými podobnými študentskými spolky slovenskými roku 1838 maďarskou vládou zakázaná, zachránila sa však tým, že celá prešla pod názov *Ústav reči a literatúry československej*, v ktorom prevzal *Juraj Palkovič* protektorát.

Literárne Listy,

príloha ku *Kazateľni* (viď tam). Vychádzaly v rokoch 1891—1908 šesť ráz do roka. Redaktorom a vydavateľom bol *Fr. R. Osvald*.

Literární společnost banská,

založená roku 1812 v banskom okolí s pripojenou k nej katedrou reči a literatúry slovenskej pri lyceu banskoštiavnickom. Dušou spoločnosti bol *Bohuslav Tablic*, členmi tí istí spisovatelia a národovci, ktorí založili *Stolici řeči a literatury československé* (pribudol *Rybay a Seberíni*).

Ludová politika,

časopis čs. ľudovej strany. Vychádza v 12. ročníku v Bratislave.

Ludové Noviny,

pre kresťanský slovenský ľud, vychodily od roku 1897 najprv mesačne, v druhom ročníku týždenne v Turč. Sv. Martine. Redigoval ich *Anton Bielek a Andrej Hlinka*.

L U K

(literatúra, umenie, kritika), časopis venovaný mladej slovenskej kultúre, vydával ho od zaniknutia Mladého Slovenska (1930) Sväz slovenského študentstva. Roku 1932 zanikol. Redigoval ho najprv *Emil B. Lukáč*, potom *Fedor Thurzo*.

Malohontská učená spoločnosť,

viď *Erudita Societas Kis-hontensis*.

Matica slovenská,

bola založená r. 1863 ako stredisko kultúrneho národného života slovenského. Predsedom bol katolícky biskup bansko-bystrický *Štefan Moyses*, podpredsedom evanjelický superintendent bansko-bystrický *Karol Kuzmány*. R. 1875 bola maďarskou vládou zavretá, celý jej majetok zhabaný a obrátený na ciele maďarizačné. (Vydávali z neho vládne *Slovenské Noviny* a *Vlast a Svet*.) Po prevrate bola obnovená. Za prvého predsedu vyvolili *Hviezdoslava*, správcami sa stali *Jaroslav Vlček* a *Jozef Škultéty*, tajomníkom *Štefan Krčméry*. Roku 1935 miesto nebohého Vlčka zvolený bol za druhého správcu *Janko Jesenský*. Tajomníkom je dnes *Jozef Číger Hronský*. — Činnosť Matice rozdeľuje sa na vedeckú (vykonávanú v odboroch: historickom, literárno-historickom, národopisnom, jazykovednom a umeleckom) a ľudovýchovnú (ktorou sa zaoberajú miestne odbory). — Matica slovenská vydáva: *Sborník Matice slovenskej pre jazykospyt, národopis, dejepis a literárnu históriu, Slovenské pohľady, Slovenskú reč, Knižnicu Slovenských pohľadov, Naše divadlo* (pre Ústredie slov. ochotníckych divadiel), *Slniečko* (detský časopis), *Slovensko* (organizačný časopis), sobrané spisy starších slovenských autorov, *Čítanie študujúcej mládeže* atď. Má bohatú knižnicu a vlastnú novú budovu v Turč. Sv. Martine.

Mladé Slovensko,

bolo založené roku 1919 v Pešti ako poučný a organizačný časopis študentský. Nasledujúceho roku bolo prenesené do Prahy, kde sa premenilo na časopis literárno-umelecký, zodp. redaktorom bol dovtedy *Ludo Izák*. Po prenesení do Bratislavy (1921) redigoval ho *Laco Novomeský*; zaniklo roku 1925 v siedmom ročníku. Roku 1928 bolo Sväzom slovenského študentstva obnovené a redakcia sverená najprv *Emilovi B. Lukáčovi*, potom *Andrejovi Mrázovi*. Roku 1929 znova zaniklo.

Napred,

národný zábavník mládeže slovenskej, ktorý r. 1871 vydal *Koloman Banšell* s *Pavlom Országhom*. Okrem

vydavateľov prispeli doň *Ján Alexander Fábry, Daniel Lauček, Titus Barbierik, Miloš Bazovský, Samo Medvecký, Andrej Sokolík, Jozef Škultéty, Martin Turčan, Pavel Zoch.*

Národná Jednota,

týždenník dolnozemsých Slovákov. Vychádza v Petrovci sedemnásty rok. Redaktori dr. *A. Sirácky, A. Vrbacký* a *M. Labáth.*

Národné Noviny,

úradný orgán Národného slovenského spolku v Spojených štátoch amerických. Vychádzajú od roku 1909 v Pittsburghu. Medzi bývalými redaktormi boli *Rovnianek, Gessay* a iní významní americko-slovenskí buditeľia. V posledných rokoch ich redigovali *Ivan Bielek, Ján Mihal* a teraz *Jozef Žáry*. Mesačne vydávajú ako prílohu *Kruh Mládeže N. N.*

Národné Noviny,

vznikli po prenesení Pešťbudínskych Vedomostí z Pešti do Turč. Sv. Martina r. 1870. Vychádzaly tri razy do týždňa (po prevrate začas aj ako denník). Redigoval ich *Mikuláš Št. Ferienčík, Viliam Paulíny-Tóth, Andrej Černiansky, Andrej Červenák, Ambro Pietor* (1875—1906), *Svetozár Hurban Vajanský* (1906 až 1916), *Jozef Škultéty, Izidor Žiak Somolický, Anton Kompánek, Ivan Thurzo, Andrej Mihal, Ján Smrek, Štefan Letz, Peter Suchánsky, A. S. Pákan* a i. Od 1. januára 1936 vychádzajú v Bratislave.

Národný Hlásnik,

noviny pre slovenský ľud. Vychádzal týždenne od r. 1868 v Budíne (do r. 1870), potom v Turč. Sv. Martine. Do r. 1881 bol vydavateľom a zodpovedným redaktorom *Mikuláš Ferienčík*, potom *Ambro Pietor*.

Nástup,

časopis mladej slovenskej autonomistickej generácie. Vychodí od roku 1933 v Bratislave dva razy do mesiaca. Rediguje redakčný kruh. Zodpovedný redaktor dr. *Ján Ďurčanský.*

New-Yorský Denník,

založený v roku 1913 v New Yorku, je československého smeru. Redaktori: *Jozef Joščák, Michal Kováčik, Anna Raduchová*. Je úradným orgánom Neodvislého slovenského národného spolku.

Nitra,

almanach, vydávaný *Jozefom Miloslavom Hurbanom*. Prvý ročník vyšiel po česky r. 1842 v Bratislave a mal podtitul: *Dar dcerám a synům Slowenska, Morawy, Čech a Slezska obětovaný*, druhý ročník je významný tým, že bol prvou knihou, tlačenou Štúrovou slovenčinou. Tento mal podtitul: *Dar drahim krajanom slovenskim obetovani*. Vyšiel „v Prešporke alebo Bratislave nad Dunajom 1844“. Ročník III. vyšiel r. 1846, IV. r. 1847, V. r. 1853, VI. ročník r. 1876, a VII. ročník r. 1877 vyšiel po česky.

Nová Domová Pokladnica,

viď *Blaho Pavel*.

Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život,

gazdovský týždenník dobrej úrovne vydávaný od jari do jesene r. 1849 *Danielom Lichardom* v Skalici.

Nový Rod,

orgán Sväzu evanjelickej mládeže. Založený po prvej návrate v Banskej Bystrici, potom prenesený do Bratislavy. Za redakcie *Emila B. Lukáča* dosiahol veľmi peknej úrovne.

Nový y Starý Wlastenský kalendář,

vydával ho v rokoch 1831–74 *Gašpar Fejérpataky* (po jeho smrti vychádzal ďalej do roku 1893). Významný tým, že v ňom roku 1838 vyšla hymna *Hej, Slováci* a roku 1834 odtlačil tu *Samo Chalupka* prvé verše, složené v strednej slovenčine.

Nový svet,

obrázkový, spoločenský a kritický týždenník. Redigujú dr. *Jozef Rudinský* a *Anton Granatier*. Vychodí v 11. roč. v Bratislave, predtým v Prahe.

Obrana,

vychádza v Scrantone dvakrát do týždňa. Počas vojny ju založil rev. *J. Liščinský*. Po vojne stala sa majetkom *Michala Bosáka*. Redigovali ju: *Karol Štiasny*, *Ján Čulen*, *Ignác Tatala* a *Fedor Salva*. Je smeru slovensko-autonomistického. V republike je zakázaná. Po zákaze zmenila si meno na Slovenskú Obranu.

Obzor,

hospodársky časopis dobrej úrovne, ktorý vydával *Daniel Lichard* od r. 1863 do r. 1882 v Skalici. Po Lichardovej smrti prevzal redakciu najprv *R. Zaymus*, potom *J. M. Hodža*, roku 1891 *Karol Salva* a roku 1900 *Jur Babka*.

Orol,

beletristický časopis, založený *Jánom Kalinčákom* r. 1870. Vychádzal v Turčianskom Sv. Martine a redigoval ho *Ondrej Trúchly-Sytniansky*. (Do roku 1871 s Kalinčákom.) Od roku 1873 mal významnú kritickú prílohu *Slovesnosť*. Roku 1878 prevzal redakciu *Mikuláš Štefan Ferienčík*. Vychádzal do roku 1880. Po jeho zaniknutí boli obnovené *Slovenské Pohľady*.

Orol Tatránki,

viď *Slovenskije Narodnje Novini*.

Pero,

politicko-spoločenský časopis, založený roku 1932 v Bratislave. Rediguje *Augustin Način*.

Peštbudínske Vedomosti,

politický a literárny časopis redigovaný od r. 1861 *Jankom Franciscim-Rimavským*, od r. 1862 *Mikulášom Ferienčíkom*. R. 1870 boli prenesené do Turč. Sv. Martina a premenené na *Národné Noviny* (viď tam).

Plody zboru učenců řeči**československé Prešporského,**

almanach vyšlý roku 1836 v Bratislave, v ktorom sa pod mohutným dojmom Kollárovej Slávy dcéry pri-

hlásila k slovu mladá generácia bratislavská. (*S. Babylon, S. Chalupka, C. Zoch, G. Grosman, M. M. Hodža, D. Lichard, J. Maróthy, Drahotín Štúr, L. Štúr* a i.)

Politika,

neodvislý časopis venovaný otázkam verejného života, orgán mladého pokrokového Slovenska (založený roku 1931 v Bratislave), usilujúci sa o objektívnu kritiku verejných pomerov. Vydávajú a redigujú: *M. Černák, B. Chrapo, M. Gašparec, I. Karvaš, P. Kordoš, A. Kostolný, Zd. Peška, L. Ruhmann, J. Štetina, B. Varsík, P. Zaňko*. V piatom ročníku pribudol do redakcie *J. Fundárek*, vystúpili *P. Kordoš* a *M. Černák*.

Postup,

časopis mladej literárnej skupiny. Vychádzal od roku 1934 v Trnave. V druhom ročníku (1935) vydáva ho *Spolok mladých slovenských spisovateľov*. Redigovala redakčná rada. Začiatkom roku 1936 zanikol. Miesto neho začal vychodiť za hlavnej redakcie *K. Geraldiniho* časopis *Prameň*.

Právny Obzor,

prvý vedecký právnický časopis slovenský, založený roku 1917 *Emilom Stodolom* v Budapešti. Po prevrate stal sa orgánom *Právnickej jednoty* na Slovensku; vychádza v Bratislave. Redaktori: *Vlad. Fajnor, Cyril Bažinka* a i.

Presspurské Nowiny,

vychodily od 1. júla 1783 do 30. júna 1787 dva razy do týždňa na ôsmich kvartových stranách. Propagovaly vtedajšie osvietenské ideje. Nakladateľom bol *Daniel Tálai*, redaktormi *Štefan Leška*, po ňom *Ján Vyskydenský* a napokon *Ján Šinkovic*.

Priateľ dietok,

časopis pre mládež. Vydával *Karol Salva* v rokoch 1887—94.

Priateľ školy a literatúry,

príloha k *Cyrillovi a Methodovi* (viď tam). Vydával *Ondrej Radlinský* v rokoch 1859—61.

Prúdy,

revue mladého Slovenska (mladšej generácie hlasistov), vychádzaly od roku 1909 do roku 1914 v Ružomberku. Redigoval ich redakčný výbor: *Ivan Markovič, Bohdan Pavlů, Vladimír Roy*. R. 1922 byly obnovené *Fedorom Houdkom*. Rediguje ich dnes *Fedor Houdek, Štefan Janšák, František Kaláč, Anton Štefánek*. Vychádzajú v Bratislave.

Pútnik svätovojtešský,

obrázkový kalendár pre katolíckych Slovákov. Vychádza neprestajne od roku 1872 v Trnave a bol za dlhé roky skoro jedinou buditeľskou literatúrou katolíckeho ľudu na Slovensku. Z jeho redaktorov spomeňme: *J. Slottu, M. Kollára, M. Medňánskeho, O. Matzenauera, J. Wagnera* a i.

Robotnícke noviny,

denník sociálne-demokratickej strany, zodp. redaktor *Fr. Zimák*. Vychádzajú v 33. ročníku v Bratislave.

Rodina a Škola.

Časopis pre rodičov a učiteľov. I. ročn. redigoval *Svetozár Hurban Vajanský*. Spolupracovníci *Ján Burian* a *P. P. Zgúth*. Ďalšie *Ján Mudroň*. Vychádzal 1900 až 1904 v Turč. Sv. Martine.

Rovnosť ľudu,

denník, pôvodne socialistického smeru, neskôr sa z neho stal časopis komunistický. Vychádza v Chicagu, redaktor *J. Jesenský*.

Rozvoj,

časopis katolíckeho stredoškolského študentstva. Vychádza od roku 1923 v Bratislave. Redigovali ho postupne: *J. Španka, J. Cieker, F. Galan, K. Čulen*.

Samostatnosť,

týždenník vydávaný od r. 1930 v Mc Keesport, Pa. Redaktor rev. *Morávek*. Časopis uverejňuje články dr. Jehličku, v ktorých sa agituje za staré Uhorsko. Jeden z tých časopisov, ktoré chcú pomáhať v Amerike revíznej myšlienke.

Sborník Matice slovenskej,

pre jazykospyt, národopis, dejepis a literárnu históriu, vedecký orgán obnovenej Matice slovenskej (od r. 1922). Redigovali ho *Jaroslav Vlček* (do r. 1931) a *Václav Vážný* (do r. 1932). Po väčšej prestávke začal oznove vychádzať roku 1935, rozdelený na osobitné sväzky podľa vymenovaných oborov. Redigujú ho: časť jazykovedeckú *Ľudovít Novák*, časť literárne historickú *Andrej Mráz* a *Stanislav Mečiar* a časť historickú *František Hrušovský*.

Sborník mladej slovenskej literatúry,

redigoval *Ján Smrek*, vydal Sväz slovenského študentstva r. 1924. Sborník bol prvou prehliadkou povojnovej mladej literárnej generácie slovenskej. Prispeli doň: *Krčméry, Hrušovský, Smrek, Gašpar, Alexy, Poničan, Holéczy, L. Osenská, Vámoš, Okáli, Horváth-Olšovský, J. Divinská, Borin, Schelling, J. Elen, Hronský, Rolko, Sirácky, Nižnánsky, Sidor, Novomeský, Letz, Frits, Rataj, Bratislavský, Dumin-Tomášik, Wagner, Milo, Žarko, Urban, Lukáč*.

Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti,

vychádzal od roku 1896 do roku 1914 za redakcie *Andreja Sokolika*. Po prevrate bol obnovený roku 1926 *P. Florkom*. Zaoberá sa najmä archeológiou a národopisom.

Sborník slovenskej mládeže 1909.

Sborník skupiny hlasistov. O kritickú revíziu slovenského života pokúsili sa v ňom: *P. Bujnák* (Āstetické náhlady Štúrove), *Fr. Votruba* (Z novej literatúry), *Trnavský* (Slovenská a maďarská ľudová pieseň), *B. Pavlů* (Neoslavizmus), *V. Šrobár* (Počiatky slovenského obrodenia). Beletriou a básňami prispeli *Janko Jesenský, Danielovič, V. R. (Roy), Janko Cigán (Krasko), Havran (Roy)*.

Sborník Spolku profesorov Slovákov,

pedagogický časopis založený a redigovaný od roku 1928 *Pavlom Florkom*.

Slovák,

orgán Hlinkovej slov. ľudovej strany. Vychádzal od roku 1920 v Ružomberku (zodp. redaktor *Ignác Grebáč-Orlov*). Roku 1923 bol prenesený do Bratislavy, kde vychodí dodnes. Z jeho redaktorov (zodpovedných) uvádzame: *F. Masár, L. Labay, M. Buzalka, Jur Koza-Matejov, Pavel Macháček, Jozef Sivák, Karol Sidor, Karol Murgaš*.

Slovák v Amerike,

jeden z najstarších americko-slovenských denníkov. Vychádza 46 rokov. Vedúcim redaktorom je *Orbach*, redaktormi: *Ladislav Kozár, J. Stremenský, E. Kováč* a *L. Kozár*. Smer časopisu je slovensko-nacionálny. Vychodí v New Yorku.

Slovenská Obrana,

viď *Obrana*.

Slovenská prítomnosť literárna a umelecká,

redigoval *Ján Smrek*, vyšiel v Prahe 1931. Sborník, ktorý podáva v osobitných štúdiách retrospektívu slovenského duchovného života v poprevratových rokoch. A to v tvorbe slovesnej (*Štefan Krčméry, Milan Pišút, Andrej Kostolný, Andrej Mráz, Peter Kompiš, L. N. Zvěřina*), v tvorbe výtvarnej (*Vlado Wagner, Jozef Cincik, William Ritter, Karol Štika, Ján Andrýs, Dalibor Krno, Zdeněk Wirth*), v tvorbe hudobnej (*Gustáv Koričánsky*) a v tvorbe filmovej (*Karol Plicka a Ján Smrek*).

Slovenská reč,

mesačník venovaný záujmom spisovného jazyka. Vychádza od roku 1932 v Turč. Sv. Martine za redakcie *Henricha Bartka*. V prvom ročníku bol spoluredaktorom *Anton Prídavok*. Časopis vydáva od 2. ročn. Matica slovenská.

Slovenské dielo,

revue pre literatúru a umenie. Vychádzalo r. 1929 za redakcie *Františka Votrubu* v Bratislave. Malo vysokú umeleckú úroveň.

Slovenské Hlasy,

legionársky slovenský časopis. Redigovali ho *Jozef Gregor Tajovský* a *Janko Jesenský*. Vychádzaly ako príloha Čechoslovana v Kijeve.

Slovenské Listy,

týždenník pre politiku a spoločenský život. Vydával a redigoval *Karol Salva* v Ružomberku roku 1897—1900. Spoluredaktorom bol *Gustáv Augustiny*.

Slovenské národné noviny,

neodvislý denník smeru autonomistického. Vychádzaly od januára roku 1935 v Bratislave. 31. januára 1936 zanikly.

Slovenské Noviny (Bobulove),

vychádzaly od roku 1868 do roku 1875 v Budapešti za redakcie *Jána N. J. Bobulu* (viď tam) tri až päť ráz do týždňa.

Slovenské Noviny (Hornyánszkeho),

maďarizačný denník vydávaný od roku 1886 v Budapešti. Redaktormi boli *Anton Zatopek*, *Viktor Hornyánszky*, *Karol Csecsotka* a i.

Slovenské Noviny (Lichardove),

vládne noviny, vydávané od roku 1849 do roku 1861 vo Viedni. Redigovali ich *Daniel Lichard* a *Ondrej Radlinský* za účasti *Jonáša Záborského*. Boly tlačené takzv. „staroslovenčinou“. Ich prílohou bol *Světozor*.

Slovenské pohľady,

založené po zaniknutí *Orla* (viď tam), v Turčianskom Sv. Martine roku 1881 ako *Slovenské Pohľady, časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku*. Vychádzal do roku 1916 v Turčianskom Sv. Martine. Redigoval ho najprv *Svetozár Hurban Vajanský* s *Jozefom Škultéty*m, potom (od r. 1891) *Škultéty* sám (tento ako *Slov. Pohľady, časopis zábavno-poučný*). Cez vojnu vyšlo pár čísel za redakcie *Andreja Mihala*. Od roku 1922 vychádzajú ďalej ako *Slovenské pohľady, časopis pre literatúru a umenie* najprv za redakcie *Štejana Krčméryho*,

potom, od r. 1932 za redakcie *Andreja Mráza*. Od roku 1881 do roku 1935 (inkl.) vyšlo 51 ročníkov.

Slovenské smery

umelecké a kritické, vychádzaly od roku 1933 v Prahe za redakcie *Janka Jesenského a Emila B. Lukáča* a zodp. redakcie *Dobroslava Chrobáka*. Roku 1935 boli prenesené do Bratislavy. Vydáva ich *Spolok slovenských spisovateľov*.

Slovenské učené Towarišstvo,

alebo *Towarišstvo litterného umeňá*, prvá učená spoločnosť slovenská, zorganizovaná *Bernolákom* na vydávanie a rozširovanie slovenských kníh, založená r. 1792 so sídlom v Trnave a s odbočkami skoro po celom Slovensku (v Nitre, v Rovnej, v Banskej Bystrici, v Solivare pri Prešove, v Jágri a v Rožňave).

Slovenskje Národňje Novini,

prvý politický a národne-buditeľský časopis slovenský. Vydával ich od roku 1845 do roku 1848 *Ludovít Štúr*. Ich beletristickou prílohou bol *Orol Tatránski*.

Slovenskje Pohladi na vedi, umeňja a literatúru,

prvý literárny časopis slovenský, založený *J. M. Hurbanom*. Vychádzal roku 1846—1848 v Skalici a roku 1851—1852 v Trnave ako mesačník.

Slovensko,

členovský a organizačný časopis Matice slovenskej. Vychádza od roku 1934 mesačne. Rediguje ho *Stanislav Mečiar*.

Slovenský Denník,

politický časopis slovenský, vychádzal v rokoch 1900 až 1902 a 1910—1915. Redigoval ho *Milan Hodža* a *Anton Štefánek*. Po prevrate bol obnovený a dnes vychádza za hlavnej redakcie *Karla Huška* ako *Slovenský deník*.

Slovenský Denník,

založený roku 1903 v Pittsburgu *Rovníankom* po zániknutí Amerikánsko-Slovenských Novín. Neskôr zanikol a vo svetovej vojne znova ho obnovili.

Slovenský Letopis

pre históriu, topografiu, archeológiu a etnografiu, vychádzal od roku 1876 do roku 1882, redigoval ho *Franko V. Sasínek*.

Slovenský literárny almanach,

redigoval *Štefan Letz* a *Dobroslav Chrobák*, vyšiel roku 1931 v Prahe. Obsahuje príspevky a autobiografie päťdesiatich súčasných spisovateľov.

Slovenský Ľud,

nepolitický týždenník a jediný slovenský časopis v Južnej Amerike. Založený roku 1929 v Buenos Aires. Pekne redigovaný a veľmi pestrý časopis, písaný v slovenskom nacionálnom duchu. Rediguje ho redakčný kruh.

Slovenský Národ,

denník, ktorý v rokoch 1925—26 vydával *Jur Kozamatejov* v duchu nacionálnom ale protiautonomistickom.

Slovenský Obzor,

časopis založený roku 1907 *Antonom Štefánkom* a vedený ním v duchu hlasistickom.

Slovenský Sokol,

úradný orgán Slovenskej telocvičnej jednoty Sokol. Vychádza od roku 1905 v Perth Amboy, N. J. Počas vojny mal veľký podiel na agitačnej práci za národné oslobodenie. Redigoval ho *Milan Getting*. Dnes ho rediguje *Fr. Čelko*. Vychádza dvakrát mesačne.

Slovenský Týždenník,

politický časopis, založený roku 1903 *Milanom Hodžom*. Pred vojnou najrozšírenejší časopis slovenský.

Slovesnosť,

príloha k *Cyrillovi a Methodovi*. Redigoval *A. Radlinský* a *Vitazoslav Sasínek* v rokoch 1863—65.

Slovesnosť,

literárna a kritická príloha k *Orlovi* ročník I. (Viď tam).

Sokol,

časopis pre krásno umenie a literatúru, vydávaný r. 1860—1861 Pavlom Dobšinským v Banskej Štiavnici. Roku 1862 prevzal redakciu Viliam Paulíny-Tóth a vydával ho ako obrázkový časopis pre zábavu a poučenie do roku 1869 v Uhorskej Skalici. Sústredil, najmä v prvých štyroch ročníkoch, najlepšie sily Slovenska. R. 1868 debutoval tu Hviezdoslav.

Solennia Bibliothecae Kis-hontanae,

viď *Erudita societas Kis-hontensis*.

Spolek literatury Slowenské,

učená spoločnosť založená r. 1801 v Bratislave podľa vzoru Bernolákovho „Tovarišstva“ protestantskými spisovateľmi a národovcami (superintendenti Adam Lovich a Martin Hamaljar, Bohuslav Tablic, Ladislav Bartholomaeides, Michal Sepeši, Juraj Palkovič a i.) k vydávaniu a rozširovaniu československých kníh. Spolok pre vzájomnú revnivosť členov čoskoro zanikol.

Spolok Milowňíkov Reči a Literatúri slowenskég,

bol založený po zaniknutí trnavského „Učeného Tovarišstva“ pričinením Martina Hamuljaka roku 1834 v Budapešti. Spolok bol zorganizovaný na spôsob akciovej spoločnosti a mal za cieľ vydávanie a šírenie slovenských kníh. Trval desať rokov a popri štyroch ročníkoch almanachu *Zora* (viď tam) vydal úplné dielo Jána Hollého, niekoľko prekladov a príležitostných publikácií. Zakladateľom spolku bol Martin Hamuljak, členmi boli vysokí katolícki hodnostári cirkevni a Ján Kollár prvým predsedom.

Staré Nowiny liternjho Umění

(podtitul: *Spolusebránj rozličných Spisů z vsselikého Uměnj historického, geografického, filozofického, fyzikálneho, hvězdárského a oekonomického k užitečnému Času Trávení v Uměnj zbehlých slowenského gazyka Milovnjků a k potřebnému Naučenj mladého Wěku Lidj, z částky z giných Knih vytáhnutých, a w Slowenské čisté Raucho običených, z částky pak w nowě vzdělaných*),

poučné noviny redigované v duchu osvietenských prúdov s konca osemnásteho storočia. Vychodily v Banskej Bystrici len jeden rok (1785) raz do mesiaca. Vydával ich zeman *Ondrej Plachý*, hlavnými spolupracovníkmi boli: *Ján Hrdlička*, *Juraj Ribay*, *Michal Semian* aj *Bohuslav Tablic* a *Juraj Palkovič*.

Stolice řeči a literatury česko-slovenské,

založená r. 1803 pri bratislavskom lyceu, spojená s ústavom tohože názvu (*Institutum linguae et literaturae slavicae*) sdužovala spisovateľov a priaznivcov česko-slovenského písomníctva (*Bohuslav Tablic*, *Juraj Palkovič*, *Martin Hamaljar*, *Ladislav Bartholomaeides*, *Ondrej Plachý*, *Michal Semian*, *Michal Inšitoris-Mošovský*, *Štefan Leška*, *Pavel Šramko* a i.).

Strom,

pokus o regionalistický literárny časopis mladej generácie z východného Slovenska. Vychádzal roku 1927 a 1928 v Košiciach. Zodp. radaktor *J. Št. Bálent*, redaktor *A. A. Kudja*.

Světlozor,

viď *Slovenské Noviny* (*Lichardove*).

Svojet,

literárny časopis dobrej umeleckej úrovne, vychádzal roku 1922 v Prahe, redaktorom bol *Gejza Vámoš*.

Svojet,

vychádzala najprv (roku 1925—1926) ako orgán stredoškôľákov v Nitre. Potom ju prevzal Sväz slovenského študentstva a urobil z nej orgán stredoškôľákov na Slovensku vôbec. Peknej úrovne dosiahla najmä zásluhou redaktorov *Andreja Guotha* a *Ruda Rajniaka*.

Szlovjak v Amerike.

Keďže väčšina americko-slovenských maďarónskych časopisov vychádzala v spišskom nárečí, začal v decembri 1889 roku *Anton S. Ambrose* v Plymouthe vydávať podobný časopis po rečovej stránke, ale v odlišnom duchu. V 1890 roku časopis sa stal majetkom

Gosztonyiho, ktorý povolal za redaktora *Fr. Puchra* a tento začal časopis vydávať v spisovnej slovenčine, ako *Slovák v Amerike* (viď tam).

Tábor,

almanach na rok 1870, zostavený *Ondrejom Trúchlym-Sytnianskym* v Prievidzi. Prispeli doň všetci súčasní slovenskí spisovatelia.

Tatran,

slovenský zábavník, zostavený r. 1872 *G. Hostivítom Lojkom Tisovským* v Skalici. Prispeli doň *O. Bella, J. Čajak, M. Dumný, S. B. Hroboň, Nezabudov* a *Tesnokalský* a i.

Tatranka,

viď *Palkovič Juraj*.

Tatrín,

spolok pre slovenskú osvetu, založený 27. augusta 1844 v Lipt. Sv. Mikuláši. Prvý spolok s úradnou rečou slovenskou.

Towarišstvo litterného umeňá,

viď *Slowenské učené Towarišstvo*.

Tovaryšstvo (Osvaldovo),

viď *Osvald František Richard*.

Tranovský kalendár,

vychádza od roku 1894 v Lipt. Sv. Mikuláši, ako kalendár slovenských evanjelikov a. v. Jeho národnobuditelský význam zásluhou dlhoročného redaktora *J. Janošku* bol veľký.

Týdenník,

viď *Palkovič Juraj*,

Učená spoločnosť malohontská,

viď *Erudita societas Kis-hontensis*.

Ústav reči a literatúry československé,

viď *Literárna jednota*.

Vatra,

bola založená roku 1919 ako orgán ružomerských stredoškolských študentov. *Karol Sidor* urobil z nej orgán Ústredia slovenského katolíckeho študentstva. Za redakcie *Načinovej* dosiahol časopis peknej literárnej úrovne. Zanikol r. 1925 v Bratislave.

Zora,

almanach Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej (v. t.). Vyšli štyri ročníky (I., 1835; II., 1836; III., 1839; IV., 1840). Je to prvý po slovensky písaný almanach. Najviac miesta zaujímajú v ňom básne *Hollého*, články *Hamuljakove*, *Ottmayerove*, *Kuzmányho*, *Godrove*, *Kollárove*, *Szuhániho*; básne *Kollárove*, *Jesenského*, *Hlaváčove*, *Magurského*. V prvých dvoch ročníkoch vystupovali popri bernolákovcoch i spisovatelia československí, v posledných dvoch obsahuje almanach už len práce bernolákovcov.

Ženská Jednota,

týždenník *Prvej katolíckej slovenskej ženskej jednoty*, najväčšej organizácie slovenských žien v Amerike. Smer časopisu katolícky, v národných veciach slovenský. Rediguje *Anna Hušková*.

Živena,

almanach, zostavený r. 1872 *Ambrom Pietrom* za účasti *Sládkovičovej*, *Hečkovej*, *Zechenterovej*, *Bachátovej*, *O. Bellovej*, *Banšellovej* a *Hviezdoslavovej*. Druhý ročník vyšiel až r. 1885.

Živena,

ženský mesačník, vychádza od roku 1910 v Turčianskom Sv. Martine. Prvou redaktorkou bola *Elena Maróthy Šoltéssová*, dnes ho rediguje *Anna Škultéty* a *Lea Mrázová*.

Živena,

začala vychádzať ako mesačník, neskôr sa premenila na týždenník. Je orgánom *Živeny*, spolku slovenských žien v Amerike. Redaktorka *Pavla Novomeská* a red. *P. Blažek*. Vychádza v Newarku.

DOSLOV

Druhé vydanie Rukováti dejín slovenskej literatúry vychádza doplnené a opravené. Je iste oproti prvému oveľa úplnejšie, dokonalejšie a spoľahlivejšie v dátach i posudkoch. Ďakujem za to predne správe knižnice Komenského univerzity, ktorá mi umožnila prístup k svojim katalógom a bibliografickým prameňom, ďakujem ďalej priateľom Konštantinovi Čulenovi a Rudovi Brtáňovi, ktorí materiál Rukováti v mnohom doplnili, pánom kritikom prvého vydania univ. prof. dr. Albertovi Pražákovi, dr. J. V. Ormisovi a iným, ktorí ma upozornili na nedostatky prvého vydania, a všetkým pánom, ktorí vyplnili dotazníky vlastnými biografickými a bibliografickými dátami a pomohli mi tak uviesť v druhom vydaní mnoho nového materiálu. Pravda, ani tak nie je kniha vo všetkom absolútne spoľahlivá a úplná. No od podobnej publikácie ťažko takúto spoľahlivosť a úplnosť žiadať. Operuje sa v nej takým množstvom dát, že overiť si každé osve podľa autopsie, je nad ľudské sily.

Na vysvetlenie k druhému vydaniu poznamenávam, že kurzívou sú tlačené pôvodné názvy diel; garmondom vytlačené sú názvy transkribované. Pri časopisoch, spolkoch a pod. rozlišujem ich názvy historické od názvov dnešných. Píšem na pr. *Slovenskje Pohľadi* (Hurbanove), *Slovenské Pohľady* (Vajanského a Škultétyho) a *Slovenské pohľady* (poprevratové). Podobne: *Matica Slovenská* a *Matica slovenská*, *Národné Noviny* a *Národné noviny*, atď. To robím v záujme presnosti a prehľadnosti. Miesta vydania uvádzam pravidelne len pri dielach význačnejších a pri dielach, ktoré vyšly v cudzine. Tým sa knihe veľmi odľahčilo so stránky obsahovej i rozsahovej. Najmladšia literatúra zastúpená je všetkými sľubnejšími autormi. Aby som bol spravodlivý, uviedol som ich radšej viac ako menej. Každé hodnotenie je tu, pravda, veľmi relatívne a problematické.

D. Ch.

Dobroslav Chrobák
Rukoväť
dejín slovenskej literatúry
vychodí ako prvý sväzok
Osvetovej knižnice
ktorú vedie
Ján Smrek
a vydáva
nakladateľ Leopold Mazáč v Prahe
Prvé vydanie vyšlo roku 1932
Toto druhé opravené a doplnené vydanie
vychodí na jar 1936
a v počte 2700 výtiskov vytlačila ho
Čsl. grafická Unia úč. spol. v Prahe-Prešove